هەرێمی کوردستان/ عێراق
وەزارەتی خوێندنی باڵا و توێژینەوەی زانستی
زانکۆی سلێمانی
کۆلێجی زانستە مرۆڤایەتییەکان
بەشی ڕاگەیاندن/ تەلەفزیۆن

ڕۆڵی ڕیکلام لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان لەسەر ڕەفتاری بەکاربەر لە (پۆشاکپۆشیندا)

خوێندکارانی زانکۆی گەشەپێدانی مرۆیی بەنموونە.

نامەیەکە خوێندکار

ئەحمەد قادر علی

پێشکەشی ئەنجوومەنی کۆلێجی زانستە مرۆڤایەتییەکانی زانکۆی سلێمانی کردووە وەك بەشێك لە پێداویستییەکانی بەدەستهێنانی بڕوانامەی ماستەر لە زانستی ڕاگەیاندن/ تەلەفزیۆندا.

بەسەرپەرشتیی

پرۆفیسۆری یاریدەدەر دکتۆر نەزاکەت حسێن حەمەسەعید

(2717) ك (1438) هـ (2017) ز

"بسم الله ألرحمن ألرحيم"

(بسم الله ....) سەرەتای هەموو کارێکی خێرو گرنگە، بۆیە ئێمەش لە سەرەتاوە دەینوسین و بە "بسم الله" دەستپێدەکەین. (نوورسی، 2006، ل6).

ڕەزامەندی سەرپەرشتیار

ئەم نامەیەی خوێندکار (ئەحمەد قادر علی) بە ناونیشانی (ڕۆڵی ڕیکلام لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان لەسەر ڕەفتاری بەکاربەر لە (پۆشاکپۆشیندا) خوێندکارانی زانکۆی گەشەپێدانی مرۆیی بە نموونە)، بە چاودێری ئێمە لە کۆلێجی زانستە مرۆڤایەتییەکان / زانکۆی سلێمانی ئامادەکراوە بەشێکە لە پێداویستییەکانی بەدەستهێنانی بڕوانامەی ماستەر لە زانستی (ڕاگەیاندن – تەلەفزیۆن)، پێشنیار دەکەین پێشکەش بە لیژنەی هەڵسەنگاندن بکرێت.

واژۆ

سەرپەرشتیار: د. نەزاکەت حسین حەمەسعید

پلەی زانستی: پرۆفیسۆری یاریدەدەر

بەروار: / / 2017

بەپێی ئەم پێشنیارە، ئەم نامەیە پێشکەش بە لیژنەی هەڵسەنگاندن دەکەم.

واژۆ

ناو: پ. ی. د. سلام نصرالدین

محمد

سەرۆکی بەشی (ڕاگەیاندن)

بەروار / / 2017

بڕیاری شارەزای زمانەوانی

نامەی ماستەری خوێندکار (ئەحمەد قادر علی) کە ناونیشانی بریتییە لە (ڕۆڵی ڕیکلام لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان لەسەر ڕەفتاری بەکاربەر لە (پۆشاکپۆشیندا) خوێندکارانی زانکۆی گەشەپێدانی مرۆیی بە نموونە)، پێداچونەوەی زمانەوانی بۆکراوە، ئەو هەڵانەشی تێیدابوو ڕاستکراونەتەوە بەوەش نامەی ماستەرەکەی لە ڕووی زمانەوانی و شێوازی دەربڕینەوە ئامادەیە بۆ گفتووگرکردن.

واژۆ

ناو: م.سازان ظاهر سعید

بەروار: / / 2017

ڕەزامەندی لیژنەی گفتووگۆ

ئێمە وەك ئەندامانی لیژنەی گفتووگۆ، ئەم نامەیەی خوێندکار (ئەحمەد قادر علی) بە ناونیشانی (ڕۆڵی ڕیکلام لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان لەسەر ڕەفتاری بەکاربەر لە (پۆشاکپۆشیندا) خوێندکارانی زانکۆی گەشەپێدانی مرۆیی بە نموونە) خوێندەوەو گفتووگۆمان دەربارەی ناوەڕۆك و لایەنەکانی تری کردووە، بڕیارمان دا بە پلەی (   ) بڕوانامەی ماستەری لە زانستی (ڕاگەیاندن) پێبدرێت.

واژۆ

ناو: د.سلام نصرالدين محمد

پلەی زانستی: پرۆفیسۆری یاریدەدەر

سەرۆکی لیژنە

بەروار   /   /2017

واژۆ

ناو: د. نجاة محمد فرج

پلەی زانستی: پرۆفیسۆری یاریدەدەر

ئەندام

بەروار   /   /2017

واژۆ

ناو: د.سامان جلال مولود

پلەی زانستی: مامۆستا

ئەندام

بەروار   /   /2017

واژۆ

ناو: د. نەزاکەت حسین حمە سعید

پلەی زانستی: پرۆفیسۆری یاریدەدەر

ئەندام و سەرپەرشتیار

بەروار   /   /2017

لەلایەن ئەنجومەنی کۆلێجی زانستە مرۆڤایەتییەکان / زانکۆی سلێمانی - پەسەندکرا.

واژۆ

ناو: پ. ی. د. ابتسام اسماعیل قادر

ڕاگری کۆلێجی زانستە مرۆڤایەتییەکان

پێشکەشە بە . . .

دایك و باوکم، ئەوەی لە تواناتاندا بوو، زانیتان، بۆتان کردین، ئیدی بەسە بۆمان.

- ئالآی خێزانم.
- جگەرگۆشەکەم، لە جیهانە بچکۆلەکەی دایەوە بۆ ئەم جیهانە فراوانەو تا جیهانی مەزنی نەبڕاوە فەرشی سوری دڵمت بۆ ڕادەخەم .
- م.بەفراو، فێری ئەلف و بێیی کوردییت کردم، ئەو ڕۆژەی بەڵێنت دابوو قیتارێکم بە دیاری بۆ بهێنیت، ئیدی نەگەڕایتەوە بۆ لامان.

ئەحمەد

سوپاس بۆ:

1- د.نەزاکەت حسین حەمەسعید، کە سەرپەرشتیی توێژینەوەکەمی گرتە ئەستۆی.

2- ئالآی خێزانم، لەسەرجەم قۆناغەکانی توێژینەوەکەمدا لەگەڵمدا بووە.

3- سەرنووسەری گۆڤاری بڕیار بەڕێز (عادل محمد شێخانی)و سەرجەم کارمەندانی گۆڤارەکە بە پێدانی (14) ژمارەی گۆڤارەکەیان بۆ توێژینەوەکەم.

4- (پ.ی.د.سلام نصرالدین)، (پ.ی.د. سابیر بۆکانی)، (پ.ی.د.هێمن مجید حسن)، (د.بهاألدین أحمد محمد)، (د.توانا وهبی غفور)، (م. نەریمان حەسەن بەشارەتی)، (م.هەردەوان نەقشبەندی، م.ظاهر حمەد امین، م.ئومێد قەرەداغی)، فەرمانبەرانی کتێبخانەی کۆلێجی زانستە مرۆڤایەتییەکان، لە پێدانی سەرچاوەو ڕێنماییکردنم.

5- باوەڕ حسین، فریاد جمال، هاوکارم بوون لە دابەشکردن و کۆکردنەوەی فۆڕمەکان و بەتاڵکردنەوەیان.

6- فەرمانبەرو مامۆستاو خوێندکارانی زانکۆی گەشەپێدانی مرۆیی.

7- هاوڕێیانم (محمد عبدالله، نەورۆز غەریب) ئەرکی وەرگێڕانی پوختەی توێژینەوەکەیان بۆ زمانی عەرەبی و ئینگلیزی گرتە ئەستۆ. (م.ی. زانا ناجی) پێداچوونەوەی بە وەرگێڕانە عەرەبییەکەدا کردەوە.

توێژەر

پوختەی توێژینەوە

ئەم توێژینەوەیە بە ناونیشانی (ڕۆڵی ڕیکلام لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان لەسەر ڕەفتاری بەکاربەر لە (پۆشاکپۆشیندا) خوێندکارانی زانکۆی گەشەپێدانی مرۆیی بە نموونە)، ئامانجی زانینی ئاستی ئەو کاریگەرییانەیە، کە ڕیکلامی تەلەفزیۆنە کوردییەکان لەسەر ڕەفتاری پۆشاکپۆشینی خوێندکاران دروستیدەکەن.

گرنگیی توێژینەوەکە لەوەدایە، کە تەلەفزیۆنەکان و لایەنە پەیوەندیدارەکان دەتوانن سود لە دەرەنجام و ڕاسپاردەکانی وەربگرن بۆ ڕاستکردنەوەی کەموکورتیەکانی ڕیکلامە تەلەفزیۆنییەکانیان، دەبێتە سەرچاوەیەکیش بۆ ئەو کەسانەی دەیانەوێت لە دۆخی ڕیکلامی کوردی تێبگەن.

توێژینەوەکە بە ڕێبازی وەسفی / ڕووپێویە، کە لە دیارترین ڕێبازەکانی توێژینەوەی زانستییە لە بواری زانستە مرۆڤایەتییەکان و ڕاگەیاندندا، کۆمەڵگەی توێژینەوەکە خوێندکارانی زانکۆی گەشەپێدانی مرۆییە، وەك دێرینترین[1] و گەورەترین زانکۆی ئەهلی لە پارێزگای سلێمانی لە ڕووی ژمارەی خوێندکاران و فراوانیی جوگرافییەوە.

توێژینەوەکە گەیشتووە بە چەند دەرەنجامێك، کە گرنگترینیان بریتین لە:

1- ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان نەیتوانیوە کاریگەریی لەسەر خوێندکارانی زانکۆی گەشەپێدانی مرۆیی دروستبکات، کە پشت بەو ڕیکلامانە ببەستن بۆ هەڵبژاردن و کڕینی پۆشاکەکانیان.

2- ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان نەیتوانیوە کاریگەری لەسەر خوێندکارانی زانکۆی گەشەپێدانی مرۆیی دروستبکات، کە ئەو پۆشاکانە ڕیکلامبۆکراوەکان وەك مۆدێلێك بڵاوببێتەوە لەناویاندا.

3- ئەو ڕیکلامانەی بۆ پۆشاك دەکرێت لە تەلەفزیۆنە کوردییەکانەوە نەبووە بە بەشێك لە ڕەفتاری کۆمەڵایەتی و کەلتووری پۆشاکپۆشینی خوێندکاران.

4- هەرزانیی نرخی پۆشاکە ڕیکلامبۆکراوەکان کاریگەریی زیاتری هەیە لەسەر خوێندکارانی زانکۆی گەشەپێدانی مرۆیی ، لەکاتێکدا تێرکردنی ئارەزووەکانیان کەمترین کاریگەریی لەسەریان هەیە.

1- هەرچەندە پێش زانکۆی گەشەپێدانی مرۆیی، زانکۆی ئایندە وەك زانکۆیەکی ئەهلیی لە شاری سلێمانی هەبووە، بەڵام لە ئێستادا ئەو زانکۆیە بوونی نییە – توێژەر.

پێڕستی بابەتەکان

بابەت	لاپەڕە
ڕەزامەندی سەرپەرشتیار	**أ**
بڕیاری شارەزای زمانەوانی	**ب**
ڕەزامەندی لیژنەی گفتوگۆ	**ج**
پێشکەشکردن	**د**
سوپاس و پێزانین	**هـ**
پوختەی توێژینەوە	**و**
پێڕستی بابەتەکان	**ز-ط**
پێڕستی خشتەکان	**ی-ل**
پێڕستی پاشکۆکان	**ل**
پێشەکی	**2-1**
بەشی یەکەم: چوارچێوەی گشتی توێژینەوە	**21-3**
1.1 کێشەی توێژینەوە	**4**
2.1 گرنگیی توێژینەوە	**5-4**
3.1 ئامانجی توێژینەوە	**6-5**
4.1 ڕێبازی توێژینەوە	**6**
5.1 کۆمەڵگەی توێژینەوە	**7**
6.1 سامپڵی توێژینەوە	**7**
7.1 ئامرازەکانی توێژینەوە	**8-7**
8.1 بوارو سنوری توێژینەوە	**8**
9.1 پێوەری ڕاستی ڕواڵەتی (ألصدق الظاهری)	**9-8**
10.1 تاقیکردنەوەی جێگیری (الثبات)	**9**
11.1 ئامرازە ئامارییە بەکارهێنراوەکان	**10**
12.1 توێژینەوەکانی پێشوو	**16-11**
13.1 تاوتوێکردنی توێژینەوەکانی پێشوو	**18-17**

14.1 پێناسەکردنی چەمکەکان	21-18
بەشی دووەم: چوارچێوەی تیۆریی توێژینەوە	90-22
1.2 ڕیکلام	45-23
1.1.2 چەمك و پێناسەی ڕیکلام	24-23
2.1.2 سەرهەڵدان و گەشەکردنی ڕیکلام	29-25
3.1.2 جۆرەکانی ڕیکلام	34-30
4.1.2 ئەرکەکانی ڕیکلام	38-34
5.1.2 ئامانجەکانی ڕیکلام	40-39
6.1.2 قۆناغەکانی گەیشتنی پەیامی ڕیکلامیی بە وەرگر	40
7.1.2 پەیوەندیی ڕیکلام بە بوارەکانی ترەوە	45-41
2. 2 ڕیکلامی تەلەفزیۆنیی	60-46
2. 2. 1 چەمکی تەلەفزیۆن	47-46
2. 2. 2 سەرهەڵدان و گەشەکردنی تەلەفزیۆن لە هەرێمی کوردستان	51-48
2. 2. 3 ڕیکلامی تەلەفزیۆنیی	52-51
2. 2. 4 سەرهەڵدان و گەشەکردنی ڕیکلامی تەلەفزیۆنیی	54-52
5.2.2لایەنەئەرێنی و نەرێنییەکانی تەلەفزیۆن وەك ئامرازێکی ڕیکلامکردن	57-54
2. 2. 6 جۆرەکانی ڕیکلامی تەلەفزیۆنیی	59-57
2. 2. 7 شێوەکانی ڕیکلامی تەلەفزیۆنیی	60-59
2. 3 ڕەفتارو ڕەفتاری پۆشاکپۆشین	84-61
2. 3. 1 چەمك و پێناسەی ڕەفتار	62-61
2. 3. 2 ڕەفتاری بەکاربەر	63-62
2. 3. 3 جۆرەکانی بەکاربەر	65-64
2. 3. 4 پاڵنەرەکانی پشت ئەنجامدانی ڕەفتاری کڕین و پۆشاکپۆشین	70-65
2. 3. 5 قۆناغەکانی دروستبوونی ڕەفتاری کڕین و پۆشاکپۆشین	72-71
2. 3. 6 هۆکارو بایەخی لێکۆڵینەوە لە ڕەفتاری کڕین و پۆشاکپۆشین	74-73
2. 3. 7 کاریگەریی ڕاگەیاندن و ڕیکلام لەسەر ڕەفتاری کڕین و پۆشاکپۆشین	78-75
2. 3. 8 گرنگترین مۆدێلەکانی توێژینەوە لە ڕەفتاری بەکاربەر	84-78
2. 4 پۆشاك و کلتووری پۆشاکپۆشین	90-85

2. 4. 1 پێناسەی پۆشاک و گرنگییەکەی	89-85
2. 4. 2 پاڵنەرەکانی پشت پۆشینی پۆشاک لەلای مرۆڤ	90-89
بەشی سێیەم: چوارچێوەی مەیدانیی توێژینەوە	**120-91**
3. 1 دەستپێك	92
3. 2 خستنەڕووی ئەنجامەکان و تاوتوێکردنیان	120-92
دەرەنجامەکان	125-121
دەرەنجامەکان	123-122
ڕاسپاردەکان	124
پێشنیارەکان	125
سەرچاوەکان	144-126
پاشکۆکان	158-145
پوختەی توێژینەوە بە زمانی عەرەبیی	159
پوختەی توێژینەوە بە زمانی ئینگلیزیی	161-160

پێڕستی خشتەکان

ژمارەی خشتە	ناونیشان	لاپەڕە
1	تەمەنی بەشداربووان دەخاتەڕوو.	93
2	ڕەگەزی بەشداربووان دەخاتەڕوو.	94
3	باری خێزانی بەشداربووان دەخاتەڕوو.	94
4	کارکردنی بەشداربووان جگە لە پیشەی خوێندکاریی دەخاتەڕوو.	95
5	داهاتی مانگانەی بەشداربووان بە دیناری عێراقیی دەخاتەڕوو.	95
6	تەماشاکردنی تەلەفزیۆنە کوردییەکان لەلایەن بەشداربووانەوە دەخاتەڕوو	96
7	ماوەی تەماشاکردنی تەلەفزیۆنە کوردییەکان لەلایەن بەشداربووانەوە دەخاتەڕوو	97
8	تەماشاکردنی ڕیکلامی تەلەفزیۆنە کوردییەکان لەلایەن بەشداربووانەوە دەخاتەڕوو	98
9	هۆی تەماشاکردنی ڕیکلامی تەلەفزیۆنە کوردییەکان لەلایەن بەشداربووانەوە دەخاتەڕوو	99
10	پشتبەستنی بەشداربووان بە ڕیکلامی تەلەفزیۆنی کوردی بۆ کڕینی پۆشاک دەخاتەڕوو	100
11	پەیوەندیی تەماشاکردنی ڕیکلامی پۆشاک لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان و کاریگەریی لەسەر هەڵبژاردنی جۆری پۆشاکەکانی بەشداربووان دەخاتەڕوو	100
12	پەیوەندیی ڕیکلامی پۆشاک لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان و بەهێزکردنی متمانەی بەشداربووان بە جۆرو مارکەی کۆمپانیاکان دەخاتەڕوو	101
13	پەیوەندیی ڕیکلامی پۆشاک لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان و هاندانی بەشداربووان بۆ گەڕان بەدوای ئەو پۆشاکانەو بەدەستهێنانیان دەخاتەڕوو	102
14	پەیوەندیی ڕیکلامی پۆشاک لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان و یارمەتیدانی بەشداربووان لە زانینی کاتو شوێنی فرۆشتنی پۆشاکەکان دەخاتەڕوو	102
15	پەیوەندیی ڕیکلامی پۆشاک لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان و کاریگەریی لەسەر دانانی پلانی کڕین و چۆنێتی لەبەرکردنی پۆشاکەکانی بەشداربووان دەخاتەڕوو	103
16	پەیوەندیی ناوبانگی تەلەفزیۆنێکی دیاریکراو وەك هۆکارێکی کاریگەر لەسەر بەشداربووان لە ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکانەوە دەخاتەڕوو	104
17	پەیوەندیی پێشکەشکردنی زانیاری زیاتر لە ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان و کاریگەریی زیاتری لەسەر بەشداربووان دەخاتەڕوو	104
18	پەیوەندیی تەماشاکردنی ڕیکلامی پۆشاکێکی دیاریکراو لە تەلەفزیۆنە کوردییەکانەوە دوای کڕینی لەلایەن بەشداربووانەوە دەخاتەڕوو	105
19	پەیوەندیی ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان و کاریگەریی لەسەر ڕەفتاری پۆشاکپۆشینی بەشداربووان لەڕووی جۆری مۆدێل و هەڵبژاردنی ڕەنگەوە دەخاتەڕوو	106
20	پەیوەندیی دەرکەوتنی کەسایەتیو هونەرمەندان، لە گۆرانیو فیلمو ڕیکلامی تەلەفزیۆنە کوردییەکان بە پۆشاکێکی دیاریکراوەوە کاریگەریی لەسەر ڕەفتاری پۆشاکپۆشینی بەشداربووان	106

	دەخاتەڕوو	
21	پەیوەندیی دەرکەوتنی پێشکەشکاری هەواڵ و بەرنامەکانی تەلەفزیۆنە کوردییەکان بە پۆشاکێکی دیاریکراوەوەو کاریگەریی لەسەر پۆشاکپۆشینی بەشداربووان دەخاتەڕوو	107
22	پەیوەندیی ڕیکلامی پۆشاک لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان و کاریگەریی لەسەر بۆچوونی بەشداربووان بۆ کڕین و لەبەرکردنی پۆشاکێکی دیاریکراو و بەمۆدێلکردنی دەخاتەڕوو	108
23	پەیوەندیی کاریگەریی زیاتری ریکلامی پۆشاک لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان لەکاتی بۆنەو ئاهەنگەکاندا لەسەر بەشداربووان دەخاتەڕوو	108
24	پەیوەندیی ڕیکلامی پۆشاک لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان و کاریگەریی لەسەر ڕەفتاری کۆمەڵایەتی بەشداربووان دەخاتەڕوو	109
25	پەیوەندیی ڕیکلامی پۆشاک لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان و کاریگەریی لەسەر کلتووری پۆشاکپۆشینی بەشداربووان دەخاتەڕوو	110
26	پەیوەندیی لەدەستدانی ویست لەو کاتانەی دەکەونە ژێر کاریگەریی پەیامەکانی ڕیکلامەوە سەبارەت بە هەڵبژاردنی پۆشاکەکانیان لەلایەن بەشداربووانەوە دەخاتەڕوو	110
27	پەیوەندیی بینینی پۆشاکە ڕیکلامبۆکراوەکانی تەلەفزیۆنە کوردییەکان لەبەری کەسانی دەورووبەردا، وەك پێوەرێك بۆ هەڵسەنگاندنی ئەو کەسانە لەلایەن بەشداربووانەوە دەخاتەڕوو	111
28	پەیوەندیی بەکارهێنانی کچان و ژنان لە ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان و کاریگەریی زیاتری لە ڕووی دەرونی و کۆمەڵایەتییەوە لەسەر بەشداربووان دەخاتەڕوو	112
29	پەیوەندیی دروستکردنی هەستی خۆبەکەمزانین لای بەشداربووان لە ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان، لەکاتێکدا توانای کڕینی ئەو پۆشاکە ریکلامبۆکراوانەیان نییە دەخاتەڕوو.	112
30	پەیوەندیی بەگونجاوزانینی ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان لەگەڵ کلتوورو بەهاکانی کۆمەڵگەی کوردیدا لەلایەن بەشداربووانەوە دەخاتەڕوو	113
31	پەیوەندیی نەبوونی ڕیکلامی پۆشاکی کوردی لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان بووەتە هۆی بایەخنەدانی بەشداربووان بە پۆشاکی نەتەوەیی دەخاتەڕوو	114
32	پەیوەندیی کاریگەریی ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان و گەڕان بەدوای ئەو پۆشاکانە لە بازاڕدا لەسەر کەمکردنەوەی خوێندنەوەو کۆششی بەشداربووان دەخاتەڕوو	114
33	پەیوەندیی ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان و کاریگەریی لەسەر زیادبوونی خەرجیی بەشداربووان دەخاتەڕوو	115
34	پەیوەندیی ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان و کاریگەریی لەسەر بەشداربووان بۆ کڕینی پۆشاکی خۆشگوزەرانی (کمالی)و زیاد لەپێویست دەخاتەڕوو	116
35	پەیوەندیی داشکاندنی نرخ لە ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان و کاریگەریی لەسەر بەشداربووان بۆ کڕینی ئەو پۆشاکانە دەخاتەڕوو	116
36	پەیوەندیی ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان و کاریگەریی لەسەر خەڵەتاندن (فریودان)ی بەشداربووان بۆ کڕین و بەکاربردنی پۆشاك دەخاتەڕوو	117

37	پەیوەندیی گونجاوی پۆشاک لەگەڵ کلتووری کۆمەڵگەو کاریگەریی زیاتری لە ڕیکلامی پۆشاک لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان لەسەر بەشداربووان دەخاتەڕوو	118
38	پەیوەندیی هەرزانیی نرخی پۆشاک و کاریگەریی زیاتری لە ڕیکلامی پۆشاک لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان لەسەر بەشداربووان دەخاتەڕوو	118
39	پەیوەندیی تێرکردنی ئارەزووەکان و کاریگەریی زیاتری لە ڕیکلامی پۆشاک لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان لەسەر بەشداربووان دەخاتەڕوو	119
40	پەیوەندیی گونجاوی پۆشاک لەگەڵ کاری ڕۆژانە و کاریگەریی زیاتری لە ڕیکلامی پۆشاک لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان لەسەر بەشداربووان دەخاتەڕوو	120

پێڕستی پاشکۆکان

ژمارەی پاشکۆ	ناونیشانی پاشکۆکان	لاپەڕە
1	فۆڕمی ڕاپرسیی بۆ شارەزایان.	151 -146
2	فۆڕمی ڕاپرسیی ئامادەکراو.	154-152
3	ڕاستیی ڕواڵەتی پێوەری فۆڕمی راپرسیی	156-155
4	زانکۆی گەشەپێدانی مرۆیی	158-157

پێشەکی

ئەو پێشکەوتن و کرانەوە بەردەوامەی هەرێمی کوردستان لەسەرجەم بوارەکاندا، گەشەکردن و فراوانبوونێکی زۆری لەبواری ڕاگەیاندن و پەخشی تەلەفزیۆن و کۆمپانیاکانی بەرهەمهێنانی ڕیکلامی تەلەفزیۆنیدا هێنایەکایەوە، بەجۆرێك هەندێك کۆمپانیاو کەسایەتی، خاوەنی کەناڵی تەلەفزیۆنیی خۆیانن. لەم ڕوانگەیەوە توێژینەوە لەسەر ئەم بارودۆخە نوێیە بووە بە پێداویستییەکی زیندووی بەردەوامی کۆمەڵگە، لە پێناوی تێگەیشتن لە ڕەهەندەکانی ئەم بارودۆخە تازەیەو دەرخستنی کاریگەرییەکانی لەسەر کۆمەڵگە.

لە ئەمڕۆی مرۆڤایەتییدا کاریگەریی ڕیکلام لەسەرجەم بوارەکاندا گەیشتووەتە ئاستێك، کە شارەزایانی ڕیکلام و بەکاربردن دەڵێن "پێم بڵێ چی بەکاردەبەیت، پێت دەڵێم تۆ کێیت"، (رشید، 2007: 29) ئەگەر بمانەوێت خوێندنەوە بۆ بارودۆخی پێشکەوتن و شارستانییانەی نەتەوەیەك بکەین، دەتوانین لە ڕێگەی ڕیکلامەکانیانەوە لێیان تێبگەین، چونکە ڕیکلام ڕەنگدانەوەی نەتەوەو کۆمەڵگەیە، هەربۆیە کەسێکی وەك (نورمان دوگلاس)ی بەریتانی، پێش دروستکردنی تەلەفزیۆن و تەنها لە ڕوانینی ڕیکلام لە ڕۆژنامەو گۆڤارو سینەماکانەوە لە ساڵی (1917)بۆی دەرکەوت، کە "دەکرێت خوێندنەوە بۆ بیروبۆچوونی هەر نەتەوەیەك بکەیت لە ڕیگەی ڕیکلامەکانیەوە" (الزعبی، 2009: 30)

ڕۆڵی ڕیکلام لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان لەسەر ڕەفتاری بەکاربەر لە (پۆشاکپۆشیندا) خوێندکارانی زانکۆی گەشەپێدانی مرۆیی بە نموونە، ناونیشانی توێژینەوەکەیە دەربارەی کاریگەریی ئەو ڕیکلامانە لەسەر بینەران،. ئەوەش لەڕوانگەی هەستکردن بەبایەخی ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان و کاریگەرییەکانی بەسەر تاکەکانی کۆمەڵگەوە.

لە ساڵانی ڕابردوودا چەند توێژینەوەیەك لە هەرێمی کوردستان دەربارەی ڕیکلام و کاریگەری لەسەر گەشەی ئابووری و ڕەفتاری بەکاربەرو هاندانی وەرگر بۆ کڕینی کاڵا ئەنجامدراون، بەڵام تا ئێستا توێژینەوەیەك بەشێوەیەکی تایبەت نەکراوە لەسەر ڕیکلامی تەلەفزیۆنە کوردییەکان و کاریگەرییان لەسەر ڕەفتاری پۆشاکپۆشین، لەبەرئەوە ئەم توێژینەوەیە یەکەمجارە لە هەرێمی کوردستاندا لەو کاریگەرییانەی ڕیکلامی تەلەفزیۆنی دەکۆڵێتەوە، کە لە بوارێکی دیاریکراودا لەسەر بەکاربەر دروستیدەکات.

توێژینەوەکە بەسەر سێ بەشی سەرەکیدا دابەش کراوە:

لە بەشی یەکەمدا چوارچێوەی گشتی توێژینەوەکە خراوەتەڕوو، تێیدا باس لە (ناونیشانی توێژینەوە، کێشەی توێژینەوە و گرنگیی توێژینەوە و ئامانجی توێژینەوە و ڕێبازی توێژینەوە و کۆمەڵگەو سامپڵی توێژینەوە و ئامرازەکان و بوارو سنوری توێژینەوە، توێژینەوەکانی پێشوو)، کردووە، لەگەڵ پێناسەکردنی چەمکە سەرەکییەکانی توێژینەوەکەدا.

لە بەشی دووەمدا چوارچێوەی تیۆریی توێژینەوەکەمان خستووەتەڕوو، کە تێیدا باسمان لە ڕیکلام بەشێوەیەکی گشتی وەك چەمك و پێناسەو سەرهەڵدانی و ئەرك و ئامانجەکانی کردووە، لەگەڵ باسکردنی تەلەفزیۆن و تایبەتمەندییە باش و خراپەکانی وەك ئامرازێك بۆ ڕیکلامکردن و ڕیکلامی تەلەفزیۆنی و جۆرو شێوازەکانی، پاشان باسمان لە ڕەفتاری بەکاربەرو ڕەفتاری پۆشاکپۆشین و جۆرەکانی بەکاربەرو پاڵنەرەکانی پشت ئەنجامدانی ڕەفتاری بەکاربردن و پۆشاکپۆشین و مۆدێلەکانی بەکاربردن کردووە. لە کۆتایی ئەم بەشەدا، باسمان لە پۆشاکپۆشین وەك شوناس و کلتووری نەتەوەو پاڵنەرەکانی پشت پۆشاکپۆشین کردووە.

بەشی سێیەمی توێژینەوەکەمان تایبەتە بە لایەنی مەیدانییەوە، تێیدا پوختەیەکمان دەربارەی زانکۆی گەشەپێدانی مرۆیی وەك سامپڵی توێژینەوەکەمان خستووەتەڕوو، پاشان ئەنجامەکانی توێژینەوەکەمان لە چوارچێوەی (40) خشتەدا خستووەتەڕوو، لەگەڵ خستنەڕووی دەرەنجام و ڕاسپاردەو پێشنیارەکان.

لەدوای بەشی سێیەمەوە سەرچاوەکانی توێژینەوەکەمان خستووەتەڕوو، پاشان ئەو پاشکۆیانەمان داناوە کە بە توێژینەوەکەوە پەیوەستن.

بەشی یەکەم

چوارچێوەی گشتی توێژینەوە

1.1 کێشەی توێژینەوە

2.1 گرنگیی توێژینەوە

3.1 ئامانجی توێژینەوە

4.1 ڕێبازی توێژینەوە

5.1 کۆمەڵگەی توێژینەوە

6.1 سامپڵی توێژینەوە

7.1 ئامرازەکانی توێژینەوە

8.1 بوار و سنوری توێژینەوە

1.9 پێوەری ڕاستیی ڕواڵەتی(الصدق ألظاهري)

10.1 تاقیکردنەوەی جێگیریی (الثبات)

11.1 ئامرازە ئامارییە بەکارهێنراوەکان

12.1 توێژینەوەکانی پێشوو

13.1 تاوتوێکردنی توێژینەوەکانی پێشوو

14.1 پێناسەکردنی چەمکەکان

1.1 کێشەی توێژینەوە

هەستکردنی توێژەر بە بوونی کێشەیەك دەبێتە سەرەتا بۆ کارکردن لە سەر هەر بابەتێك، بۆ دۆزینەوەی هۆکار و دەرەنجام و کاریگەرییەکانی، کە پێویستی بە چارەسەرکردن هەبێت.(أبو سليمان،47:1996).

پرۆسەی ڕیکلام و پشتبەستن بە داهاتەکەی، وەك یەکێك لە سەرچاوە داراییەکانی دەزگاکانی ڕاگەیاندن، کاریگەریی لەسەر وەرگران لەسەرجەم بوارەکانی ژیاندا دەهێنێتەکایەوە. لێرەوە "پێویستە بە وردیی کێشەی توێژینەوە دیاریبکرێت و شیبکرێتەوە بۆ رەگەزو ڕەهەندە جیاوازەکانی، لەچوارچێوەی کۆکردنەوەی زانیارییە پێویستەکان لە سەرجەم ڕەگەزەکان و بارودۆخی گشتیی ئەو کێشەیەدا". (راشد،د.ت.:236)

کەواتە پێوستە بیر لەوە بکرێتەوە، کە (تا چەند ڕیکلامی تەلەفزیۆنەکانمان کاریگەریی لەسەر ڕەفتاری گەنجان دروستدەکات بۆ هەڵبژاردنی شێوازی پۆشاکپۆشینیان و ڕووی دەرەوەیان)، کە بابەتێکی ئاڵۆزو تەمومژاویە و چۆنێتییەکەی ڕوون نییە. بۆیە ئەم توێژینەوەیە دەیەوێت لە ڕۆڵی ڕیکلامی تەلەفزیۆنە کوردییەکان لەسەر ڕەفتاری بەکاربەر لە (پۆشاکپۆشیندا) بتوێژێتەوە.

ئەو پەیامە ڕاستەوخۆو ناڕاستەوخۆیانەی ڕۆژانە لە تەلەفزیۆنە کوردییەکانەوە ئاراستەی بینەران دەکرێت، ڕەنگدانەوەی لەسەر شێوازی ژیان و بیرکردنەوەیان دەبێت، بەجۆرێك کە ڕەفتارو هەڵسوکەوتیان ئاراستە دەکات بەو جۆرەی نێرەر مەبەستییەتی، لێرەدا ڕۆڵی ریکلامە تەلەفزیۆنییەکان بۆ دروستکردنی کاریگەری لەسەر چۆنێتی کڕین و بەکاربردنی پۆشاك لای بینەران دەردەکەوێت، بۆ ئاراستەکردنیان بەرەو ئەنجامدانی ڕەفتارێکی دیاریکراو بۆ کڕین و پۆشینی پۆشاکێکی دیاریکراو، یاخود بەباوکردن (مۆدێلکردن)ی پۆشاکێکی ڕیکلامبۆکراو.

کێشەکە وردتر - لەوە دەتوێژێتەوە، کە کاریگەریی ڕیکلامە تەلەفزیۆنییەکان گەیشتووەتە دروستکردنی ڕەفتارێك لای بەکاربەر، کە ڕەفتاری پۆشاکپۆشینە.

2.1 گرنگیی توێژینەوە

گرنگیی توێژینەوەی زانستی لەو ئامانجە گشتی و تایبەتییانەوە سەرچاوەدەگرێت، کە هەوڵ بۆ بەدیهێنانیان دەدرێت،(ألعامله،17:1997) گرنگی توێژینەوەو سروشتەکەی پێوەرێکی سەرەکییەو کاریگەریی دەبێت لەسەر هەڵبژاردنی کێشەی توێژینەوەوە (ألهيتي،29:1983).

بەو پێیەی پەیوەندییەکی توندوتۆڵ لە نێوان ڕاگەیاندن و کۆمەڵگەو بەهاکانیدا هەیە، ڕیکلامیش وەك یەکێك لە چالاکیەکانی ڕاگەیاندن و کاریگەر بەسەر پەروەردەی تاکی ئەمڕۆی کۆمەڵگەوە ناوزەدەدەکرێت، گرنگیی توێژینەوەکە لەم چەند خاڵەدا دەردەکەوێت:

1- گرنگیدانە بە بوارێکی وردی کاریگەری ڕیکلامی تەلەفزیۆنی، کە ڕەفتاری پۆشاکپۆشینە، جیاواز لە توێژینەوەکانی پێشوو، کە بەگشتی توێژینەوەیان لەسەر ڕەفتاری بەکاربەر کردووە.

2- هەوڵدانە بۆ دابەشکردن و جیاکردنەوەی پسپۆڕییەکان، بەو پێیەی لە قۆناغی توێژینەوەکردن لەسەر ڕەفتاری بەکاربەر پەڕیوەتەوە بۆ توێژینەوە لە ڕەفتاری بەکاربەر لە (پۆشاکپۆشیندا).

3- تەلەفزیۆنە کوردییەکان و کومپانیاکانی بەرهەمهێنی ڕیکلامی تەلەفزیۆنی دەتوانن سود لە ناوەڕۆك و دەرەنجام و پێشنیارەکانی وەربگرن.

4- دەتوانرێت ڕاسپاردەکانی ئەم توێژینەوەیە ئاراستەی دەزگا پەیوەندیدارەکان بکرێت.

5- نەبوونی توێژینەوەیەکی لەم شێوەیە لە پێشدا، واتە دەبێتە یەکەم توێژینەوە لە زانکۆی سلێمانی لەم بوارەدا.

6- دەبێتە سەرچاوەیەك بۆ توێژینەوەکانی دوای خۆی لەم بوارەدا.

3.1 ئامانجی توێژینەوە

ئامانجی توێژینەوە مەبەستەکان ڕوونەکاتەوە، هەموو هەنگاوێکی بەشەکانی توێژینەوە بەشێوەیەکی ورد و ڕۆشن دیاریدەکات و تەواوی زانیارییە بێبایەخەکان دوور دەخەنەوە، (بۆکانی،2016: 50-49). هیچ توێژەرێکیش ناتوانێت بگاتە ڕاستی و ئەنجام و بڕیاری دروست، ئەگەر پێشوەختە ئامانجگەلێکی ڕوونی دیاری نەکردبێت، کە لە ژێر ڕۆشنایییاندا پێیان بگات. (ألعزاوی، 84:1983).

ئامانجەکانی توێژینەوەکە لەم خاڵانەی خوارەوەدا دەخەینەڕوو:

1- زانینی ڕۆڵی ڕیکلامی تەلەفزیۆنە کوردییەکان لەسەر ڕەفتاری بەکاربەر لە (پۆشاکپۆشیندا).

2- دیاریکردنی ئاستی پشتبەستنی خوێندکارانی زانکۆی گەشەپێدانی مرۆیی بە ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکاندا.

3- دیاریکردنی ئاستی کاریگەریی ڕیکلامی پۆشاك لەتەلەفزیۆنە کوردییەکان لەسەر بەباوکردنی پۆشاکێکی دیاریکراو لەلای خوێندکارانی زانکۆی گەشەپێدانی مرۆیی.

4- دیاریکردنی ئاستی کاریگەریی ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان لەسەر ڕەفتاری کۆمەڵایەتیی خوێندکارانی زانکۆی گەشەپێدانی مرۆیی.

5- دیاریکردنی ئاستی کاریگەریی ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان لەسەر خەرجیی خوێندکارانی زانکۆی گەشەپێدانی مرۆیی.

6- دیاریکردنی پێوەری کاریگەریی هەڵبژاردنی پۆشاکە ڕیکلامبۆکراوەکان، لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان لەلای خوێندکارانی زانکۆی گەشەپێدانی مرۆیی.

7- دیاریکردنی ئاستی کاریگەریی دەرکەوتنی کەسایەتی و هونەرمەندان و پێشکەشکاری هەواڵ و بەرنامە لە فیلم و گۆرانی و ڕیکلامی تەلەفزیۆنە کوردییەکان بە پۆشاکێکی دیاریکراوەوە لەسەر خوێندکارانی زانکۆی گەشەپێدانی مرۆیی.

4.1 ڕێبازی توێژینەوە

"ڕێباز (میتۆد) کۆمەڵێك ڕێسای گشتین بۆ گەیشتن بە ڕاستیی زانستی و دەرەنجامە دیاریکراوەکانی توێژینەوە"، (ألسماك و اخرون،41:1986)، یاخود ڕێساگەلێکی گشتین، کە توێژەر بۆ ڕێکخستنی بیروبۆچوون و زانیارییەکانی پشتیان پێدەبەستێت، لەپێناو گەیشتن بە ئەنجامی ویستراو (الفیصلی،51:1992)

توێژەر لەم توێژینەوەیەیدا ڕێبازی (وەسفی – ڕووپێوی) بەکارهێناوە، کە دیارترین ڕێبازی توێژینەوەی زانستە مرۆیی و کۆمەڵایەتییەکانە، بەتایبەتیش لە بواری پەروەردە و سایکۆلۆژیا و کۆمەڵناسی و ڕاگەیاندندا، تەواوی ئەو توێژینەوانە دەگرێتەوە، کە جەخت لەسەر دیاردە و ڕووداوەکانی ئێستا دەکەنەوە. (بۆکانی،82:2016) ئەم ڕێبازە "ئامانجی وێناکردن و شیکردنەوە و هەڵسەنگاندنی دیاردەیەکە، یان هەڵوێستێکی دیاریکراو دەستنیشاندەکات و لێیدەکۆڵێتەوە".(حسین، 123:1976)

ڕووپێوی "بەدیارترن ڕێبازە بەکارهاتووەکانی توێژینەوەی بواری ڕاگەیاندن دەژمێردرێت، لەبەرئەوەی لەم ڕێگەیەوە توێژەر زانیاریی لەبارەی دیاردەی دیاریکراوی میدیایی کۆدەکاتەوە، بۆ ناسین و دیاریکردنی دۆخەکەی و زانینی لایەنە بەهێزو لاوازەکانی". (ویمر و دومینیك،196: 195-196)

5.1 کۆمەڵگەی توێژینەوە

مەبەست "ئەو کۆمەڵگەیە، کە توێژینەوەی لەسەر دەکرێت و هەموو ئەو پێکهاتانە دەگرێتەوە، کە دەچنە چوارچێوەیەوە". (خەمەش، 411:2012)

کۆمەڵگەی توێژینەوەکەمان بریتییە لە (خوێندکارانی زانکۆی گەشەپێدانی مرۆیی)، چونکە خوێندکارانی ئەو زانکۆیە توێژێکی گەنجی کۆمەڵگەن و زۆرترین بەرکەوتنیان بۆ ڕیکلامەکانی پۆشاك هەیە، لە هەمانکاتدا ئاستی ڕۆشنبیری و کۆمەڵایەتی و کلتووری و رۆژنامەوانییان بەرزە و خاوەنی سەربەخۆیی ئابووری خۆیانن. زۆرینەی ڕیکلامەکانی پۆشاك و جوانکاریی جەستە، ئاراستەی ئەم توێژەی وەرگرو خوێندکارانی زانکۆ دەکرێت.

6.1 سامپڵی توێژینەوە

بەشێکی دیاریکراوە، کە لە کۆمەڵگەی توێژینەوە هەڵدەبژێردرێت، بە ئامانجی گشتاندنی دەرەنجامەکانی بەسەر گشت کۆمەڵگەدا، لەم پێناوەشدا پێویستە سامپڵ بەشێوەیەکی ڕاستگۆیانە نوێنەرایەتی کۆمەڵگە بکات، تاوەکو بتوانرێت زانیارییەکانی بۆ هەڵسەنگاندنی کۆمەڵگە بەکاربهێنرێت. (خەمەش،416:2012) لەم توێژینەوەیەدا پشت بە سامپڵی چینایەتی بەستراوە بۆ وەرگرتنی بەشی پێویست لە کۆمەڵگەی توێژینەوە.

سامپڵی توێژینەوەکەمان بریتییە لە ڕێژەی (10%)ی خوێندکارانی (زانکۆی گەشەپێدانی مرۆیی) لە شاری سلێمانی، کە ژمارەیەکی زۆری خوێندکار لەسەرجەم چین و توێژەکانی کۆمەڵگە ڕوو لەم زانکۆیە دەکەن بۆ خوێندن.

7.1 ئامرازەکانی توێژینەوە

ئامرازەکان بەدەستهێنانی زانیاری هۆکارێکن بۆ کۆکردنەوەی زانیارییەکان و پۆلێن و ڕێکخستنیان، (ألحاوي، 1992: 30) بەهۆی زۆری ئامرازەکانی توێژینەوەوە، بوار بۆ توێژەر دەڕەخسێت بەپێی گونجاویی لەگەڵ بابەتی توێژینەوەدا ئامرازەکە بەکاربهێنێت، (دوريدى، 2000: 183)، بۆ کۆکردنەوەی زانیارییەکان توێژەر پشتی بە ئامرازی فۆڕمی ڕاپرسی بەستووە، کە **وشەی (راپرسی)،** "بەزۆری بۆ وەسفکردنی شێوازی کۆکردنەوەی زانیاری لە سامپڵێك لە خەڵك بەکاردێت، ئەو سامپڵە

تەنها بەشێکی بچووك لەو کۆمەڵە خەڵکەی، کە توێژینەوەکەی لەسەر دەکرێت دەگرێتەوە". (شورن، 13:2009) توێژەر فۆڕمی راپرسی نیمچە کراوەی بەکارهێناوە بۆ بەدەستهێنانی زانیاریی پێویست لە توێژینەوەکەدا.

8.1 بوار و سنوری توێژینەوە

دیاریکردنی بوارو سنوری توێژینەوە هەنگاوێکی گرنگەو چوارچێوەی توێژینەوەکە لە بازنەیەکی دیاریکراودا بۆ توێژەر دەکێشێت و کارەکانی دیاریدەکات. بوارو سنوری توێژینەوە لەم خالانەدا خراوەتەڕوو:

1- **بواری شوێن:** بریتییە لە شاری سلێمانی، کە شوێنی ئەنجامدانی لایەنی مەیدانیی توێژینەوەکەیە.

2- **بواری کات:** بریتییە لەو ماوەیەی، کە توێژەر زانیارییەکانی توێژنەوەکەی تێدا کۆکردووەتەوە لە قۆناغی توێژینەوە مەیدانییەکەدا، کە لە ماوەی (20/11/2016 تا 20/1/2017)ی خایاندووە.

3- **بواری مرۆیی:** بریتییە لە کۆمەڵگەی توێژینەوەکەمان، کە خوێندکارانی زانکۆی گەشەپێدانی مرۆییە.

9.1 پێوەری ڕاستیی ڕواڵەتی(الصدق ألظاهري)

ڕاستی "توانای ئامرازی توێژینەوەیە بۆ پێوانەکردنی ئەو دیاردەیەی، کە بانگەشەی پێوانەکردنی بۆ دەکات". (بۆکانی، 2016: 174) ئاستی هەڵسەنگاندنی ڕاپرسییەکە دیاریدەکات بەمەبەستی گونجاویی بڕگەو پێوەرەکانی لەگەڵ ناونیشان و جۆرو شێوازی توێژینەوەکە. (خطاب، 2002: 276)

ڕاستیش چەند جۆرێکە، توێژەر "ڕاستی رواڵەتی" بۆ فۆرمی ڕاپرسییەکەی دەرکردووە، واتە "ئامرازەکە لە ڕووکەش و ڕوواڵەتدا تا چەند دیاردەکە دەپێوێت، بۆ ئەو مەبەستەش بڕگەو پرسیارەکان، پیشانی چەند کەسێکی پسپۆڕو شارەزای بوارەکە دەدرێت". (بۆکانی، 2016: 174)

لە ڕێگەی ڕاستییەوە هەڵسەنگاندن بۆ بڕگەو پرسیارەکانی فۆڕمی ڕاپرسی لەلایەن پسپۆڕو شارەزایانی بواری توێژینەوە لەسەرکراو دەکرێت بۆ دەرهێنانی ڕاستیی ڕواڵەتیی بۆی، لەبەرئەوە توێژەر بۆ دەرهێنانی ڕاستی ڕواڵەتی، پشتی بە (7) پسپۆڕو شارەزا لە بوارە جیاوازەکانی (ڕاگەیاندن، کۆمەڵناسی، دەروونناسی، ئابووری،) بەستووە[2]. پاش هەڵسەنگاندنی پسپۆڕو شارەزایان بۆ ناوەڕۆکی

[2]- **لیژنەی هەڵسەنگاندنی فۆڕمی ڕاپرسی بریتی بوون لە:**

ژ	ناو و پلەی زانستی هەڵسەنگێنەر	پسپۆڕی	شوێنی کارکردن
1	پ.د. محمد رؤوف سعید فتح الله	ئابووری	زانکۆی سلێمانی – کۆلێجی کارگێڕی و ئابووریی

فۆڕمی ڕاپرسییەکە دەرکەوت، کە ڕێژەی سەدی (80%)ی بەدەستهێناوە، ئەمەش ڕێژەیەکی بەرزی ڕاستییە بۆ کۆکردنەوەی زانیاری لەسەر سامپڵی توێژینەوەکە. وەك لە پاشکۆی ژمارە(3)دا خراوەتەڕوو.

10.1 تاقیکردنەوەی جێگیریی (الثبات)

جێگیریی، واتە دەستکەوتنی ئەجامێکی هاوشێوە، یان نزیك لەیەك لە دۆخێکدا هەمان ئامرازی توێژینەوە لە دوو کاتی جیاوازدا لەگەڵ هەمان کۆمەڵو سامپڵی توێژینەوەدا بەکاربهێنرێت، دەستکەوتنی وەڵامی هاوشێوە بە ڕەچاوکردنی ماوەی نێوان دوو ڕاپرسییەکە جێگیریی پێوەرەکەمان بۆ دەسەلمێنێت. (ألقیم، 2006: 139)

بەمەبەستی دەرهێنانی جێگیریی بۆ توێژینەوەکە، توێژەر ڕێگەی دووبارە تاقیکردنەوەی بەکارهێنا (Test – Re Test)، دوای (21)[3] ڕۆژ تێپەڕبوون بەسەر دابەشکردنی یەکەمجاردا(50) فۆڕمی بەسەر لێتوێژراواندا دابەشکردەوە، کە هەر لێتوێژراوێك هێمایەکی بۆ دیاریکرا لە هەردوو جارەکەدا، بە بەکارهێنانی هاوکێشەی هۆڵستی بۆ تاووتوێکردنی جێگریی، لەپێناو دۆزینەوەی پەیوەندیی لەنێوان هەردوو باری تاقیکردنەوەکەدا، دەرکەوت ڕێژەی جێگری تاقیکردنەوەکە (0,93) یە، ئەمەش ڕێژەیەکی بەرزی جێگیرییە لە توێژینەوەدا.

11.1 ئامرازە ئامارییە بەکارهێنراوەکان

1- **دابەشبوونی دووبارە:** بۆ پۆلێنکردنی داتاکانی توێژینەوە بەکاردێت و بە ئاسانیی پەیوەندیی نێوان ئەو داتایانە دەردەخات. (محجوب، 1992: 217)

2	پ.ی.د. صابر بکر مصطفی	سایکۆلۆجیای پەروەردەیی	زانکۆی سلێمانی – کۆلێجی پەروەردەی بنەڕەت
3	پ.ی.د. هێمن مەجید حەسەن	ڕاگەیاندن / تەلەفزیۆن	زانکۆی سلێمانی – کۆلێجی زانستە مرۆڤایەتییەکان
4	پ.ی.د.سلام نصرالدین محمد	ڕاگەیاندن/ ڕیکلامی بازرگانی	زانکۆی سلێمانی – کۆلێجی زانستە مرۆڤایەتییەکان
5	پ.ی.د. نجاة محمد فرج	کۆمەڵناسیی گشتی	زانکۆی سلێمانی – کۆلێجی زانستە مرۆڤایەتییەکان
6	پ.ی.د. پەیمان عبدالقادر مجید	کۆمەڵناسی	زانکۆی سلێمانی – کۆلێجی زانستە مرۆڤایەتییەکان
7	د.بەهادین احمد محمد	ڕاگەیاندن	زانکۆی پۆلەتەکنیکی سلێمانی – کۆلێجی تەکنیکیی کارگێڕی

[3]- ماوەیەکی گونجاوە بەسەر تێپەڕبوونی دابەشکردنی یەکەم، تا هۆکاری یادەوەری (ألذاكرة) ڕۆڵ لە سەرلەنوێ هەڵبژاردنەوەی وەڵامی پرسیارەکاندا نەبینێت. (محمد، 2011: 243)

2- **ڕێژەی سەدیی:** بۆ مەبەستی خستنەڕووی زانیارییەکان بەشێوەی ڕێژەو دەرخستنی جیاوازیی نێوان ئەو داتا بەدەستهێنراوانە بەکاردەهێنرێت، توێژەر بۆ وەڵامی سەرجەم پرسیارو بڕگەکانی فۆڕمەکە ڕێژەی سەدیی بەم شێوازە دەرهێناوە:

ژمارەی وەڵامی بەدەستهاتوو بۆ هەر بژاردەیەك

ڕێژەی سەدی = ------------------------------ × 100 (البیاتی و اپناسیوس، 1977: 283)

کۆی گشتیی وەڵامەکان

3- هاوکێشەی هۆڵستی بۆ دەرهێنانی ڕاستیی ڕواڵەتی: (حسن،2011: 20)

ن (س)

ڕاستیی پێوەر = ------------------

س 1+ س2+ ....

ن: ژمارەی شارەزا، یاخود پسپۆڕەکان.

س: ژمارەی پرسیارە پەسەندکراوەکان لەلایەن شارەزاکانەوە.

س 1: ژمارەی پرسیارەکانی شارەزای یەکەم.

س2: ژمارەی پرسیارەکانی شارەزای دووەم.

4- **هاوکێشەی هۆڵستی بۆ دەرهێنانی جێگریی:** بریتییە لە هاوکێشەیەکی بیرکارییانە بۆ دەرهێنانی جێگیریی ئامرازی توێژینەوە، کە بەم شێوەیەی خوارەوەیە: (حسن، 2011: 21)

2 × ژمارەی وەڵامە هاوڕاکان

جێگیریی = --

ژمارەی وەڵامەکان لە دابەشکردنی یەکەمدا + ژمارەی وەڵامەکان لە دابەشکردنی دووەمدا

12.1 توێژینەوەکانی پێشوو

توێژینەوەکانی پێشوو بەرچاوڕوونی دەخەنە بەردەستی توێژەر بۆ هەنگاونان بەرەو کارەکانی ئایندەی، بەجۆرێك، کە یارمەتیی توێژەر دەدەن " لە بەرەوپێشبردنی کێشەو گریمانی توێژینەوەکەداو داڕشتنی چوارچێوەی تیۆری و شیکردنەوەی ئەنجامەکانی تایبەت بە توێژینەوەکەی"، (الرفاعی،2007:48)

"هەنگاوە نەزانراوەکانی ئاشکرادەکەن و وەڵامی دەیان پرسیاری ئایندەی دەدەنەوە". (بۆکانی،57:2016)

1.12.1 توێژینەوە کوردستانییەکان

یەکەم: توێژینەوەی ظاهر محمدامین صابر، 2014 (ڕۆڵی ڕیکلامی تەلەفزیۆنیی لە هاندانی ڕەفتاری بەکاربەر بۆ کڕینی کاڵا) (صابر، 2014).

گرنگترین ئامانجی توێژینەوەکە بریتییە لەوەی، کە "ڕیکلامی تەلەفزیۆنیی هانی بەکاربەر دەدات بۆ کڕینی کاڵا؟ تا چەند کەناڵە کوردییەکان گرنگی بە ڕیکلام دەدەن؟". توێژەر ڕێبازی توێژینەوەی وەسفی ڕووپێوی پەیڕەوکردووە، کۆمەڵگەی توێژینەوەکەی بریتییە لە دانیشتوانی شاری هەولێر، سامپڵی توێژینەوەکەی (300) لێتوێژراوە، کە بە شێوەی هەڕەمەکیی سادە وەریگرتوون. فۆڕمی ڕاپرسی و چاوپێکەوتنی وەك ئامرازی کۆکردنەوەی داتاو زانیارییەکانیی بەکارهێناوە.

گرنگترین دەرەنجامی توێژینەوەکە بریتییە لەوەی، کە سامپڵی توێژینەوەکە تاڕادەیەك بایەخ بە ڕیکلامی تەلەفزیۆنیی دەدەن، بۆ ئاگاداربوون لە نوێترین کاڵاو بەراوردکردنی بە کاڵاکانی دیکە و دۆزینەوەی کاڵایەك کە نرخی گونجاو بێت تەماشای ڕیکلامی تەلەفزیۆنیی دەکەن. ڕیکلام کاریگەرییەکی ڕێژەیی لەسەر ڕەفتاری بەکاربەر هەیە.

دووهەم: توێژینەوەی سلام نصرالدین محمد، 2008 (اتجاهات الجمهور الكوردي ازاء الاعلانات التجارية في القنوات التلفزيونية الكوردية) (محمد، 2008).

گرنگترین ئامانجی توێژینەوەکە بریتییە لە زانینی بۆچوونی جەماوەری کوردی بەرامبەر ڕیکلامی بازرگانیی لە تەلەفزیۆنە کوردییەکاندا. زانینی ئەو هۆکارانەی، کە وا لە جەماوەر دەکەن بۆچوونەکانی خۆی بگۆڕێت و لەناو ئەو ژمارە زۆرەی کاڵاو خزمەتگوزارییەکاندا گونجاو یان گونجاوترینیان هەڵبژێرێت، لەگەڵ زانینی ڕادەی ڕەزامەندیی جەماوەر بەو ڕیکلامانەو گونجاندنی لەگەڵ داب‌ونەریتەکانی کۆمەڵگەدا.

توێژەر ڕێبازی وەسفی ڕووپێوی بۆ ئەنجامدانی توێژینەوەکەی پەیڕەوکردووە،کۆمەڵگەی توێژینەوەکە بریتییە لە دانیشتوانی ناو شاری سلێمانیی، کە (10) گەڕەکی وەك سامپڵ بەشێوەی هەڕەمەکی سادە

هەڵبژاردووە، لەو (10) گەڕەکەش (400) لێتوێژراوی وەرگرتووە، فۆڕمی پێوانەکردنی وەك ئامرازی کۆکردنەوەی زانیاری بەکارهێناوە.

گرنگترین دەرەنجامی توێژینەوەکەش بریتییە لەوەی، کە جەماوەری کوردی بایەخێکی زۆر بە کەناڵە کوردییەکان دەدەن، ئەو ریکلامانەی لە کەناڵە کوردییەکاندا پەخشدەکرێت، جێگەی بایەخی جەماوەرە، بەشی ڕیکلام لە پەیکەری ڕێکخستنی زۆرێك لە کەناڵە تەلەفزیۆنییە کوردییەکاندا بوونی نییە.

سێیەم: توێژینەوەی نەزاکەت حسین حمەسعید و هەردەوان نەقشبەندی، 2014 (کاریگەریی ڕیکلامە تەلەفزیۆنییەکان لەسەر ڕەفتاری کڕین) (حمەسعید و نەقشبەندی، 2014).

گرنگترین ئامانجی توێژینەوەکە بریتییە لە: زانینی ڕۆڵی ڕیکلامی تەلەفزیۆنیی و کاریگەریی لەسەر ڕەفتاری کڕیار، زانینی ئاستی ڕازیبوونی جەماوەر بە تەماشاکردنی ڕیکلامی تەلەفزیۆنیی و ئاستی دووبارەبوونەوەو بەکارهێنانی ڕەگەزی مێینە لە ڕیکلامەکاندا.

توێژەران ڕێبازی توێژینەوەی وەسفی ڕووپێوییان پەیڕەوکردووە، کۆمەڵگەی توێژینەوەکەیان بریتییە لە خوێندکارانی قۆناغی کۆتایی سکوڵی زانستە مرۆڤایەتییەکان/ زانکۆی سلێمانی بۆساڵی خوێندنی (2014-2015)، کە ژمارەیان (320) خوێندکار بووە، سامپڵی توێژینەوەکەیان بریتییە لە (50) لێتوێژراو، لە هەردوو رەگەزی نێر و مێ، کە ڕێژەی (15٪)ی کۆمەڵگەی توێژینەوەکەیانە، بە شێوەی هەڕەمەکیی ڕێکخراو وەریانگرتوون. فۆڕمی ڕاپرسییان وەك ئامرازی کۆکردنەوەی زانیارییەکان بەکارهێناوە.

گرنگترین دەرەنجامی توێژینەوەکە بریتییە لەوەی، کە خوێندکارانی زانکۆ بایەخ بە ڕیکلامی تەلەفزیۆنیی نادەن، ڕێژەی راستگۆیی لە ڕیکلامەکاندا کەمە، خوێندکارانی ڕەگەزی نێرینە بەمەبەستەوە تەماشای ڕیکلامی تەلەفزیۆنیی دەکەن، بەڵام خوێندکارانی ڕەگەزی مێینە لە ناچاریدایە.

چوارەم: توێژینەوەی امید محمد حسین، 2015 (تحليل الاقتصادي لاثر الاعلان التجار في سلوك المستهلك) (حسين،2015)

گرنگترین ئامانجی توێژینەوەکە زانینی ڕۆڵ و کاریگەریی ڕیکلامی بازرگانییە لەسەر ڕەفتاری بەکاربردن، ڕەگەزی بنەڕەتیی کاریگەر بەسەر ڕەفتاری بەکاربەر لەشاری سلێمانی لە ڕیکلامی بازرگانی، تیشك خستنەسەر ڕیکلام لەڕێگەی توێژینەوەی لایەنە جیاوازەکانی و گرنگییەکەی وەك ڕەگەزێکی چالاکی ئابووری.

توێژەر ڕێبازی توێژینەوەی وەسفی ڕووپێوی پەیڕەوکردووە، کۆمەڵگەی توێژینەوەکەی بریتییە لە دانیشتوانی شاری سلێمانی، سامپڵی توێژینەوەکەی بریتییە لە (452) لێتوێژراو، فۆڕمی ڕاپرسی وەك ئامرازیی کۆکردنەوەی زانیارییەکان بەکارهێناوە.

توێژەر لە توێژینەوەکەیدا گەشتووەتە ئەو دەرەنجامانەی، کە: ڕیکلامی بازرگانی، کاریگەریی لەسەر زیادبوونی خەرجیی تاکەکان هەیە، بەجۆرێك، کە ڕەنگدانەوەی لەسەر ڕەفتاری ئابووریی و کۆمەڵایەتییان دەبێت، ڕەفتاری بەکاربردن بەپێی بەکاربەران دەگۆڕێت و هەرکەسێك و کاریگەریی پاڵنەرێکی لەسەر دروستدەبێت، دۆخی کۆمەڵایەتیو چینە کۆمەڵایەتییەکان کاریگەرییان لەسەر ڕەفتاری بەکاربردن دەبێت.

2.12.1 توێژینەوە عێراقییەکان

پێنجەم: توێژینەوەی سهاد عدنان جلوب ألمطيرى 2006 (الاعلان في القنوات العربية والاتجاهات الاستهلاكية للجمهور العراقي) (ألمطيرى،2006)

گرنگترین ئامانجی توێژینەوەکە بریتییە لە زانینی ڕێژەی تەماشاکردنی کەناڵی (ألعراقيیه) لەلایەن بینەری عێراقییەوەو دیاریکردنی ڕێژەی ئەو ڕیکلامانەی، کە زۆرترین کات بینەرەکان لە کەناڵی ناوبراوەوە تەماشای دەکەن، وەرگرتنی بۆچوون و پێشنیاری بینەران بۆ پیشخستنی ڕیکلام لە کەناڵەکەدا.

توێژەر لە توێژینەوەکەیدا گەشتووەتە ئەو دەرەنجامانەی، کە: زۆربەی جۆرەکانی ڕیکلامی تەلەفزیۆنیی لە کەناڵی (ألعراقيیه) زیادەڕۆیی تێدایە، بەکارهێنانی ڕەنگە سەرنجڕاکێشەکان کاریگەری خێراتری هەیە لە گەیاندنی پەیامی ڕیکلام و کاریگەریدانان لەسەر وەرگران. دووبارکردنەوەی ڕیکلام هۆکارێکە بۆ مانەوەی ناوی بەرهەمەکە لە هزری وەرگراندا.

شەشەم: توێژینەی عادل طه ألغرب 2006 (تعرض جمهور بغداد للاعلانات الوافدة عبر الفضائيات العربية) (ألغرب ،2006)

گرنگترین ئامانجی توێژینەوەکە بریتییە لە زانینی ئەو کاتانەی، کە بینەری عێراقیی تەماشای ڕیکلامی کەناڵی (أبوظبی) دەکات، لەگەڵ دۆزینەوەی ڕادەی کاریگەریی ڕیکلامی تەلەفزیۆنەکە لەسەر بینەرەکانی، هەروەها ئەو گۆڕانەی بەسەر ڕەفتاری جەماوەردا دێت لە ئەنجامی تەماشاکردنی

ڕیکلامەکانی کەناڵی (أبوظبی) و ڕۆڵی کەناڵەکە لە بواری ڕێنماییکردنی جەماوەری عێراقیدا بۆ بەکاربردنی کاڵاکان.

توێژەر بە چەند دەرەنجامێك گەیشتوە، کە گرنگترینیان بریتییە لە: باشترین شوێن بۆ تەماشاکردنی ڕیکلامە تەلەفزیۆنییەکان، ناو خێزانە و لە ئێوارانداا بە پلەی یەکەم جەماوەر تەماشای دەکەن. جیاوازی لە نێوان ئاستی خوێندەواری و ڕادەی تەماشاکردنی ڕیکلامە تەلەفزیۆنییەکاندا هەیە. (65٪) ی سامپڵی توێژینەوەکە ئەو کاڵایانە بەکاردەهێنن، کە لە کەناڵی (أبوظبی)یەوە ڕیکلامی بۆ کراوە.

3.12.1 توێژینەوە عەرەبییەکان

حەوتەم: توێژینەوەی عزة حلمی عوض ألجرجاوی، 2005 (دور الاعلان التلفزيونی في ألتاثير علی السوك الشرائي) (الجرجاوی، 2007)

گرنگترین ئامانجی توێژینەوەکە بریتییە لە زانینی کاریگەریی ڕیکلامی تەلەفزیۆنیی لەسەر ڕەفتاری کڕین، ڕادەی بایەخدانی منداڵان بە ڕیکلامی تەلەفزیۆنی و هەستکردن بە ناوەڕۆکی و تێگەشتن لە ئامانجی فرۆشتن و ڕادەی وەڵامدانەوەی کڕیار بۆ بەرهەمی ڕیکلامبۆکراو.

توێژینەوەیەکی وەسفی ڕووپێوی کۆمەڵایەتییە، توێژەر (400) منداڵی وەك سامپڵی توێژینەوەکەی بەشێوازی هەڕەمەکیی چینایەتی لە دەووروبەری پارێزگای (البحيرە) وەرگرتووە، کە تەمەنیان لەنێوان (9-12)، ساڵدایە ، فۆڕمی ڕاپرسیی وەك ئامرازی کۆکردنەوەی زانیاریی بۆ توێژینەوەکەی بەکارهێناوە.

گرنگترین دەرەنجامەکانی توێژینەوەکە ئەوەیە، کە ریکلامی تەلەفزیۆنیی، سەرچاوەی یەکەمی بێ ڕکابەرە لە ناساندنی بەرهەمەکان، کە کاریگەریی لەسەر ڕەفتاری کڕینی منداڵان هەیە.

هەشتەم: توێژینەوەی أمنة علی الرباعي، 2008 (أثر الاعلان التلفزيونی علی السلوك الاستهلاكي لدی المراهقين في اربد) (الرباعي، 2008)

گرنگترین ئامانجی توێژینەوەکە بریتییە لە زانینی پەیوەندیی نێوان ڕیکلامی تەلەفزیۆنی و ڕەفتاری بەکاربەر، بەرکەوتنی هەرزەکاران بۆ ڕیکلامی تەلەفزیۆنی و ڕەفتاری بەکاربەر، پەیوەندیی کاتی تەماشاکردنی ڕیکلامی تەلەفزیۆنی و ڕەفتاری بەکاربەر.

توێژینەوەیەکی وەسفی رووپێوییە، کۆمەڵگەکەی بریتییە لە خوێندکارانی قوتابخانە ناوەندییەکانی سەر بە بەڕێوەبەرایەتیی پەروەردەی شاری (أربد)لە شانشینی ئەردەن، توێژەر (400) خوێندکاری

بەشێوەی هەڕەمەکی لە هەردوو ڕەگەز بەشێوەیەکی یەکسان لە دوو قوتابخانەی کوڕان و کچان لە شاری اربد وەك سامپڵی توێژینەوەکەی وەرگرتووە، کە ڕێژەی (42٪)ی کۆمەڵگەی توێژینەوەکە بووە. فۆڕمی ڕاپرسی وەك ئامرازێك بۆ کۆکردنەوەی داتاو زانیارییەکان بەکارهێناوە.

گرنگترین دەرەنجامەکانی توێژینەوەکە، بریتییە لە بوونی پەیوەندیی لەنێوان بەرکەوتنی هەرزەکاران بۆ ڕیکلامی تەلەفزیۆنیی و ڕەفتاری بەکاربەر، بوونی پەیوەندیی لە نێوان ماوەی تەماشاکردنی ڕیکلامی تەلەفزیۆنی و ڕەفتاری بەکاربەر، بوونی پەیوەندیی لە نێوان ڕاستگۆیی پەیامی ڕیکلامیی و ڕەفتاری بەکاربەر، نەبوونی پەیوەندیی لەنێوان شێوازی تەماشاکردن (بەتاك یان بەکۆمەڵ)ی ڕیکلامی تەلەفزیۆنیی و ڕەفتاری بەکاربەر.

نۆیەم: توێژینەوەی أیاس سمیر اسماعیل صمد، 2011 (تأثير الاعلان الاذاعي على اتخاذ القرار الشرائي لدي طلبة الجامعات بمحافظات غزة). (صمد 2011)

گرنگترین ئامانجی توێژینەوەکە بریتییە لە زانینی ماوەی گوێگرتنی خوێندکارانی زانکۆ لە ڕیکلامی ڕادیۆیی، کاریگەریی ڕیکلامی ڕادیۆی ناوچەیی لەسەر بڕیاری کڕین لای خوێندکارانی زانکۆ، کاریگەربوونی خوێندکارانی زانکۆ بە ڕیکلامی رادیۆیی، لە ڕوانگەی تایبەتمەندی کەسێتیانەوە.

توێژەر ڕێبازی وەسفی شیکاریی لە توێژینەوەکەیدا بەکارهێناوە، کۆمەڵگەی توێژینەوەکەی بریتییە لە خوێندکارانی زانکۆ حکومییەکانی پارێزگاکانی غزە لە فەلەستین، سامپڵەکەی بریتییە لە (409) خوێندکار، کە بەشێوەی هەڕەمەکی چینایەتی وەریگرتوون. فۆڕمی ڕاپرسیی و چاوپێکەوتنی بۆ کۆکردنەوەی زانیاریەکان بەکارهێناوە.

توێژەر گەشتووە بەو دەرەنجامەی، کە ئەم هۆکارانەی خوارەوە کاریگەری ئەرێنییان لەسەر بڕیاری کڕین لەلای خوێندکارانی زانکۆ هەیە:

1- داڕشتنی ڕیکلامی ڕادیۆیی لەڕوانگەی(ناوەڕۆك‌و کاتی پێشکەشکردن‌و ماوەکەی‌و دووبارەبوونەوەی ڕیکلام).

2- جێبەجێکردنی ڕیکلامی رادیۆیی لەڕوانگەی (بەکارهێنانی کەسانی بەناوبانگ‌و ڕەچاوکردنی کلتووری باوی کۆمەڵگەو راستگۆیی‌و بەکارهێنانی زیاد لە ڕادیۆیەك بۆ ڕیکلامکردن).

3- ناوی رادیۆو توانای پێشکەشکردنی لە (پەخش و ناوبانگ و ڕوونیی دەنگەکەیەوە)،

دەیەم: توێژینەوەی محمد صالح مفتوح، 2013 (تأثیر الاعلان علی سلوك المستهلك النهائي). (مفتوح 2013)

گرنگترین ئامانجەکانی بریتییە لە دەرخستنی پێگەی ڕیکلام و ڕۆڵی لە گۆڕینی ئاراستەی بەکاربەری جەزائیری لەسەر کەلوپەلە ڕیکلامبۆکراوەکان، زانینی چۆنێتیی کاریگەربوونی بەکاربەری جەزائیریی بە ڕیکلامەکان، ڕێژەی کاریگەربوونی بەکاربەری جەزائیری بە ڕیکلامەکان لە ڕوانگەی تایبەتمەندێتیی کەسییانەوە.

توێژەر ڕێبازی وەسفیی شیکاریی بەکارهێناوە، کۆمەڵگەی توێژینەوەکەی بریتییە لە دانیشتوانی شاری (ورقلە)ی جەزائیر، (80) کەسی وەك سامپڵی توێژینەوەکەی بە شێوەی هەڕەمەکیی وەرگرتووە. هەریەك لە ئامرازەکانی چاوپێکەوتن و فۆڕمی ڕاپرسیی بۆ کۆکردنەوەی زانیاری لە توێژینەوەکەیدا بەکارهێناوە.

گرنگترین دەرەنجامی توێژینەوەکە: بەکاربەری جەزائیریی، پشت بە دامەزراوەی موبیلیس دەبەستێت وەك سەرچاوەیەك بۆ کۆکردنەوەی زانیاریی لەسەر کەلوپەل و خزمەتگوزاریی، جیاوازیی ڕێژەی کارلێکی بەکاربەری جەزائیری بۆ ڕیکلامەکان بەپێی جیاوازیی ئامرازی ڕیکلامکردنەکەیە، بەجۆرێك لای بەکاربەری جەزائیریی تەلەفزیۆن گرنگترین ئامرازی بەکارهێنراوە بۆ ڕیکلامکردن. جیاوازیی ڕێژەی کاریگەریی ڕیکلامەکان لەسەر تاکەکان، بەهۆی جیاوازیی تایبەتمەندیی کەسێتییانەوەیە.

13.1 تاوتوێکردنی توێژینەوەکانی پێشوو

لە دوای خستنەڕووی چەند توێژینەوەیەکی نزیك لە توێژینەوەکەمان، کە لە ساڵانی ڕابردوودا ئەنجامدراون، توێژەر لە ڕێگەی تاوتوێکردنی توێژینەوەکانی پێشووەوە، ڕێڕەوی گشتیی توێژینەوەکەی دیاریکردووە.

لە ڕووی ڕێبازی توێژینەوە و ئامرازەکانی کۆکردنەوەی زانیاریی و ئەو ئامانج و دەرەنجامانەی لە توێژنەوەکانی پێشووەوە بەدەستهاتوون لەگەڵ کۆمەڵگەو سامپڵی توێژینەوەکاندا.

بە گشتی ئامانجی سەرەکیی توێژینەوەکانی پێشوو لەوەدا یەکیانگرتووە، کە کاریان لەسەر کاریگەریی ڕیکلامی تەلەفزیۆنیی لەسەر ڕەفتاری بەکاربەرو دەرهاویشتەکانی کردووە لەگەڵ ڕادەی گرنگیدانی بینەران بە ڕیکلامە تەلەفزیۆنییەکان. بەگشتی توێژەرەکان ڕێبازی وەسفیی– ڕووپێوییان بۆ ئەنجامدانی توێژینەوەکانیان بەکارهێناوە. لە ڕووی کۆمەڵگەی توێژنەوەکانیانەوە کاریان لەسەر گەنجانی

قوتابخانەو زانکۆکان، یاخود بازاڕەکان کردووە، هەرچەندە سامپڵی توێژینەوەکان بە پێی کات و شوێنی توێژینەوەکان و ئامانجەکانیان جیاواز بووە، لە نێوان (80-400) لێتوێژراو. ئەو ئامرازانەی بۆ کۆکردنەوەی زانیاریی و داتاکان بەکاریان هێناوە، زیاتر لە چوارچێوەی فۆڕمی ڕاپرسی و چاوپێکەوتندا بووە.

ئەو دەرەنجامانەی، کە توێژینەوەکانی پێشوو پێیان گەشتوون، هەرچەندە بەهۆی جیاوازی کات و شوێنی ئەنجامدانی توێژینەوەکانەوە لە یەکتر جیاوازن، بەڵام لەوەدا هاوبەشن، کە ڕیکلامە تەلەفزیۆنییەکان کاریگەرییان لەسەر ڕەفتاری بەکاربەر هەیە بۆ کڕینی کاڵاو شمەکەکان و شێوازی ڕەفتارو کاروباری ڕۆژانەیان و دروستکردنی ڕەفتاری نوێ لەلایان. لە هەمانکاتدا بینەران ڕیکلامە تەلەفزیۆنییەکانیان وەك سەرچاوەیەکی بەدەستهێنانی زانیاری تەماشاکردووە.

جیاوازی ئەم توێژینەوەیە لەگەڵ توێژینەوەکانی پێشوو لەوەدایە، کە کار دەکات لەسەر دیاریکردنی کاریگەریی ڕیکلامی تەلەفزیۆنە کوردییەکان لەسەر ڕەفتاری کڕینی پۆشاك و بەباوکردنی پۆشاکێکی دیاریکراو لە ڕێگەی ڕیکلامی تەلەفزیۆنی و فیلم و دراماو خودی ڕیکلامی بەرهەمەکان و دەرکەوتنی کەسایەتییەکان لە هەواڵ و بەرنامەکانی تەلەفزیۆندا، ئەم توێژینەوەیە دەیەوێت کاریگەری ئەو ڕیکلامە تەلەفزیۆنییانە لەسەر ڕەفتارو کلتووری پۆشاکپۆشین لەلای خوێندکارانی زانکۆی گەشەپێدانی مرۆیی بزانێت.

توێژینەوەکانی پێشوو، زیاتر کاریان لەسەر کاریگەریی ڕیکلامی تەلەفزیۆنیی لەسەر ڕەفتاری کڕینو بەکاربەر بەگشتی کردووە، بەڵام ئەم توێژینەوەیە ڕۆشتۆتە ناو بوارێکی دیاریکراوی ڕیکلامی تەلەفزیۆنی کە ڕیکلامکردنە بۆ پۆشاك، واتە کارەکەی چڕ کردۆتەوە لە بوارێکی دیاریکراودا، بەمەش جۆرێك لە پسپۆڕی و تایبەتمەندبوون بە توێژینەوەکە دەبەخشرێت و لە چوارچێوە گشتییەکەی توێژینەوە لەسەر ڕەفتاری بەکاربەرو کڕین دەرباز دەبێت، هەنگاو دەنێت بەرەو پسپۆڕی و تایبەتمەندبوون و جیاکردنەوەی بابەت و پسپۆڕییە جیاوازەکان لە ڕیکلامی تەلەفزیۆنیدا.

توێژەر سودی لە توێژینەوەکانی پێشوو وەرگرتووە بۆ دیاریکردنی ڕێرەوی گشتیی توێژینەوەکەی و دیاریکردنی ئامانجەکانی و ڕێکخستنی فۆڕمی ڕاپرسیی و بەکارهێنانی ئامرازە ئامارییەکان بۆ بەتاڵکردنەوەو شیکردنەوەی زانیارییە بەدەستهاتووەکان.

ئامانجی سەرەکی توێژینەوەکانی پێشوو زانینی ئاستی کاریگەری ڕیکلامە تەلەفزیۆنییەکانە لەسەر ڕەفتاری بەکاربەرو کڕیار، واتە لە چوارچێوەی کاریگەری ڕیکلام لەسەر کڕینی بەرهەمەکان لەلایەن

بەکاربەرەوە کاریان کردووە، ئەوەش توێژینەوەکانی چوارچێوەدار کردووە بۆ کاریگەری ڕیکلام بەپێی توانای داهاتی بەکاربەرو لایەنی ئابووری، بەڵام ئەم توێژینەوەیە کار لەسەر کاریگەری ڕیکلامی تەلەفزیۆنە کوردییەکان لەسەر ڕفتاری بەکاربەر لە (پۆشاکپۆشیندا) دەکاتەوە، واتە لەلایەك لە لایەنی ئابووری و لەلایەکی دیکەوە لەلایەنی کۆمەڵایەتی و کلتووری کاریگەری ڕیکلامەکان لەسەر کلتوورو ڕەفتاری کۆمەڵایەتی بەکاربەران لە (پۆشاکپۆشیندا) توێژینەوە دەکات.

14.1 پێناسەکردنی چەمکەکان

بە سودوەرگرتن لە سەرچاوە زانستییەکانی بوارە جیاوازەکان، هەریەك لە چەمکەکانی (ڕۆڵ، ڕیکلام، ڕەفتار، ڕەفتاری پۆشاکپۆشین) پێناسە دەکەین.

یەکەم/ ڕۆڵ: یەکێکە لە زاراوە باوەکان و لە توێژینەوەکاندا بەکاردەهێنرێت، بەتایبەت لە توێژینەوە کۆمەڵایەتییەکاندا، کە بە مانای جیاواز بەکاردەهێنرێت، (کۆترێل) بەو شێوەیە پێناسەی دەکات : "کۆمەڵێك وەڵامدانەوەی پەیوەستە بەیەکتر ئەندامێك پێی هەڵدەستێت لە هەڵوێستێکی کۆمەڵایەتیدا ئەم زنجیرەیە دەبێت بە چەشنێك لە وروژاندن، لە هەمانکاتدا وەڵامدانەوەو لەلای کەسانی دیکە دروست دەکات". (النجمی، 1974: 117)

دکتۆر (محمد فرج) پێناسەی ڕۆڵی کردووە بەوەی کە "ڕەفتارێکی ڕێکخراوە کەسێك پێی هەڵدەستێت لە پێگەو هەڵوێستە گونجاوەکان، بەمەبەستی بەشداریکردن لە هەڵوێستەکان و ڕێکخستنی کۆمەڵێك بەهاو پێوەری کۆمەڵایەتی تایبەت بە ئاراستەکانە کە کۆمەڵگە دەیسەپێنێت". (سعید، 1989: 436)

ڕۆڵ ئەو فرمان یان ئیشەیە، کە هۆکارێك لە هۆکارەکانی ڕاگەیاندن دەیکەن بۆ جەماوەر، لە بوارێکی دیاریکراودا وەك (فێرکردن، هەواڵ، ڕێنمایی، ئاراستەکاری و ....هتد). (عەبدول،2004: 566)

زانا (بارسۆنز) لە پێناسی ڕۆڵدا دەڵێت: "ڕۆڵ بریتییە لەو کارو کۆششانەی کەسێك یاخود لایەنێك دەتوانێت ئەنجامی بدات کاریگەریی هەبێت" (Parsons,1951: 8)

پێناسەی کارڕایی (اجرائی): ڕۆڵ لەو چالاکی و هەوڵ و کۆششەی کەسێك یان کۆمەڵە کەسێك دەیدەن لە پێناوی بەدیهێنانی ئامانجێك، لە ڕێگەیەوە کاریگەری دروستدەکەن بەو جۆرەی کە خۆیان مەبەستیانەو لە بەرژەوەندییاندایە.

دووەم/ ڕیکلام: پێناسەی زۆر لەلایەن شارەزایانی بوارەکەوە بۆ ڕیکلام کراوە، کە پێناسەکان لەیەکدی جیاوازن، ئەمەش بەهۆی جیاوازیی بۆچوون و سیستەمەکانی ڕاگەیاندنەوە.

ڕیکلام بریتییە لە "کرداری ناساندنی بەرهەمە بازرگانی و پیشەسازییەکان و بروپاپێهێنانی جەماوەر بە باشیی بەرهەمەکان و دروستکردنی پێویستی و ئارەزووی بەکارهێنانیان". (ألفار،330:2006).

کۆمەڵەی بەبازارکردنی ئەمریکی، پێناسەی ڕیکلام بەوە دەکات، کە "کارێکی بەکۆمەڵە بەمەبەستی برەودان بە کاڵا، یان بیرۆکەو خزمەتگوزارییەك، کە لەلایەن دەستەیەك، یان گرووپێك، یاخود کومپانیایەکی دیاریکراوەوە بەشێوەیەکی دیار و ئاشکرا ئەنجامدەدرێتو لە بەرامبەر بڕێك پارەدا بلاوەدەکرێتەوە. (شمس،18:2009).

ڕیکلام بریتییە لە "کۆی ئەو چالاکییانەی دەبێتەهۆی بلاوکردنەوەو پەخشکردنی پەیامی مەبەست بۆ جەماوەر، بەمەبەستی هاندانی بۆ کڕینی کاڵا". (عساف،29:1977).

بە جۆرێکی دیکەش پێناسەی ڕیکلام دەکرێت بەوەی، کە "هونەری فریودانی ڕەفتاری تاکەکەسە بە ڕێگەیەکی دیاریکراو" (أبو سمرە،9:2009). یەکێکی دیکە لە پێناسەکانی ڕیکلام "هونەری ناساندنی کاڵاو شمەکەکانە" (محمد،7:2011).

هەرچی پێناسەی کارڕایی (أجرائی)شە، ڕیکلام بریتییە لە چالاکییەك لەلایەن تاکەکەس، یان گرووپێکەوە بەمەبەستی خستنەڕووی کاڵاو خزمەتگوزارییەکی دیاریکراو، لە ڕێگەی ئامرازێکی ڕاگەیاندنەوە بەشێوەیەکی ئاشکرا و لەبەرچاو لە بەرامبەر کرێیەکی دیاریکراودا، بە مەبەستی بڕواپێهێنانی وەرگر و ئەنجامدانی ڕەفتاری کڕین و بەرکاربردن لەلایەن جەماوەرەوە.

سێیەم/ ڕەفتار: بریتییە لەو چالاکیەی، کە تاك گوزارشتی لێدەکات لە میانەی پەیوەندییەکانی بە دەوروبەری، ڕەفتار لەژێر کاریگەریی پاڵنەرە بۆماوەییەکان کۆمەڵێك ڕێسای سروشتی و ماددی ڕێکخراوی هەیە بۆ هەر تاکێك بە گوێرەی ریزبەندیی بۆماوەییە بایەلۆژییەکە بێت، تا دەگاتە ئەندازەی کرۆمۆسۆمەکانی، نەخشەیەکی دیاریکراو لە ڕەفتاری بۆ دەکێشرێت. (عبیدات،13:1995).

قۆناغەکانی پرۆسەی دروستبوونی ڕەفتاری تاك بریتین لە (شیکردنەوەو دەستنیشانکردنی هەڵوێستەکە (موقف)، دیاریکردنی ئامانجەکان، کۆکردنەوەی زانیارییەکان، دیاریکردنی گۆڕاوەکان، هەڵسەنگاندنی گۆڕاوەکان، جێبەجێکردنی ڕەفتار و هەڵسەنگاندنی). (مستەفا، 50:2009).

ڕەفتار تەنها لە چوارچێوەی جوڵەی جەستەدا نییە، بەڵکو فراوان دەبێت بۆ گوزارشتی زمانی ڕەفتاری کەسێتیی فێربوون و بیرکردنەوە و یادکردن و خەیاڵ و هەستکردن و پەییردن، هەروەها پرۆسە ویژدانییەکان و پێکەنین و گریانیش دەگرێتەوە. (حجاب، 289:2004) (ألسيد،12:1997).

پێناسەی کارڕایی (اجرائی): ڕەفتار چالاکییەکە گوزارشت لە بیروبۆچوون و تێڕوانینی مرۆڤ دەکات بۆ شێوازی ژیان و بەڕێکردنی، واتە سەرجەمی ئەو پەیامانەی وەریدەگرێت بەشێوەیەکی ناوەکی یان دەرەکی بەرجەستەیان دەکات، بەو شێوەیەی کە خۆی مەبەستییەتی.

چوارەم/ پۆشاک: بریتییە لە ناسنامەی گەل، لە کەسێکەوە بۆ کەسێکی دیکەو ناوچەیەکەوە بۆ ناوچەیەکی دیکە جیاوازە، پاڵنەرەکانی کەشوهەواو کۆمەڵایەتیی و ئابووریی و دەروونیی و ئاین، کاریگەرییان لەسەری دەبێت. (نصر،1998: 13) پۆشاك یەکێکە لە پێداویستییە گرنگ و بنەڕەتییە ڕۆژانەییەکانی تاکەکان، لەهەمانکاتدا کاریگەریی لەسەر چالاکیی کۆمەڵایەتی دەبێت، لە هەموو سەردەمێکدا جێگیرو بەهێز بووە لە ژیانی کۆمەڵایەتی و ڕۆشنبیریی کۆمەڵگەدا. (عابدین، 1996: 43)

گرنگیی و بابەخی پۆشاك کاتێك دەردەکەوێت، کە بە "ناسنامەو تایبەتمەندییە جیاکەرەوەکانی گەل" (نصر، 1998: 13) وێنا دەکرێت.

پێناسەی کارڕایی (اجرائی): پۆشاك بەرگێکە جەستەی مرۆڤ دادەپۆشێت و لە کاریگەرییە خراپەکانی کەشوهەوا دەیپارێزێت، سیماو شێوەیەکی جوانیش بە ڕووکاری دەرەوەی مرۆڤ دەبەخشێت، ڕەنگدەرەوەی باری ئایینی و کۆمەڵایەتیی و ئابووریی و جوگرافیی نەتەوەو ناوچەی نیشتەجێبوونیەتی.

پێنجەم/ ڕەفتاری بەکاربەر: ڕەفتاری بەکاربەر کۆی کردەوە و هەڵسوکەوتی ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆیە، کە تاك پێی هەڵدەستێت بەمەبەستی بەدەستهێنانی کەلوپەل و خزمەتگوزارییەکی دیاریکراو لە کات و شوێنێکی دیاریکراودا. (ألزعبی،90:2009)، یاخود "کۆی ئەو چالاکییانەیە، تاك پێی هەڵدەستێت لە ڕێگەی بەدەستهێنان و بەکارهێنانی کاڵاکان لەماوەی بڕیاردانی کڕیندا ". (ألصحن،111:1988)

ڕەفتاری بەکاربەر کۆمەڵێك هەڵسوکەوتە، کە تاکەکان پێی هەڵدەستن، پەیوەستە بە کڕین و بەکارهێنانی کاڵاو خزمەتگوزارییەکانەوە. (عبیدات،1995: 17)

ڕەفتاری بەکاربردن تێرکردنی ئارەزووەکانی تاکە، بە بەدەستهێنانی ئەو شتانەی، کە دەیەوێت لە شمەك و خزمەتگوزاریی، بە ڕێگەی دوور، یان نزیك، ئەم جۆرە ڕەفتارە شێوەیەکی سەرەکیی ڕەفتاری مرۆڤایەتییە، کە گوزارشت لە پوختەی کڕینی شمەك و خزمەتگوزارییەکان دەکات لەلایەن تاکەوە. (حجاب،289:2004)

پێناسەی کارڕایی (اجرائی) ڕەفتاری بەکاربەر هەڵسوکەوتێکی دیاریکراوە لە ئەنجامی کاریگەربوونی تاك بە پەیامێکی دیاریکراو، بڕیار لەسەر بەکاربردنی بەرهەمێکی دیاریکراو دەدات، واتە دەرهاویشتەی بڕیارێکە، کە پێشتر دەرکراوە، کە ئەو هەڵسوکەوتەی لێوە سەرچاوە دەگرێت.

بەپشتبەستن بە هەریەك لە پێناسەی ڕەفتاری بەکاربەرو پۆشاك، دەتوانین بڵێین:

ڕەفتاری پۆشاکپۆشین جۆرێکە لە جۆرەکانی ڕەفتاری مرۆڤایەتی، کە تاك پێی هەڵدەستێت بەمەبەستی پاراستنی جەستەی لەو مەترسییانەی ڕووبەڕووی دەبێتەوە، هەروەها خۆڕازاندنەوەو دەرخستنی جوانیی جەستەی لە لای کەسانی دەورووبەریدا بەهۆی ئەو پۆشاکەی لەبەریدەکات.

بەشی دووەم

چوارچێوەی تیۆریی توێژینەوە

2.1 ڕیکلام

2.2 ڕیکلامی تەلەفزیۆنیی

2.3 ڕەفتارو ڕەفتاری پۆشاکپۆشین

2.4 پۆشاک و کلتووری پۆشاکپۆشین

2. 1 ڕیکلام

2. 1. 1چەمك و پێناسەی ڕیکلام

ڕیکلام لەوە دەرچووە تەنها لە بواری ڕاگەیاندندا توێژینەوەی لەسەر بکرێت، بەڵکو لە زانستەکانی دیکەی وەك (ئابووری و کۆمەڵناسی و دەروونناسی و بازاڕکاری و تەنانەت زمانەوانیشدا) توێژینەوەی فراوان و قوڵی لەسەر ئەنجامدەدرێت، لەبەرئەوە لێکدانەوەی قوڵ و پێناسەی جۆراوجۆری بۆ کراوە. لەگەڵ ئەوەشدا "ڕیکلام بە شادەماری سەرەکیی هەر دامەزراوەیەکی ڕاگەیاندن دادەنرێت" (محمد،25:2008)

زاراوەی ڕیکلام لە بنچینەدا لە وشەی لاتینی (Reclamo)ەوە هاتووە، کە بە واتای دەنگدانەوە (Resound) و ناڕەزایی دەربڕین (Protest) دێت و لە دوو بەش پێکدێت، (reo) بە واتای دووبارە، یان پاش (Back,again) و (clamo) پەیوەندی و هاوار (call,shout). (حەسەن،13:2015).

بنەڕەتی وشەی ڕیکلام (REKLAM) بۆ زمانی فەرەنسی دەگەڕێتەوە ، کە مانای هاوارکردن دەگەیەنێت.(El-Ezabi,Hornby,parnby,1984:12) (فانگ،120:2009)

"وشەی ڕاگەیاندراو (ڕیکلام) لە قورئانی پیرۆزدا شانزە جار لە چەند سورەتێکدا هاتووە"، (الحدیدی،16:2002) لەوانە (ثم انی اعلنت لهم واسررت لهم اسرارا) (قرأن الكريم، سورة نوح: الاية9) واتە: "بەشێوەی نهێنی و ئاشکرا بانگەوازم بۆ کردن". (کاکە محمود،910:2013) ، (والله يعلم ما تسرون وما تعلنون)(قرأن الكريم، سورة النحل: الاية 19) واتە: "هەر شتێك ئێوە بە پەنامەکی، یان بە ئاشکرا بیکەن، خودا دەیزانێت" (کاکە محمود،442:2013) و چەندین ئایەتی دیکەی لەو جۆرە.

"وشەی ئاگاداری[4] لە ئینجیل و شانۆگەرییەکانی شکسپیردا هاتووە بەمانای ئاگادارکردنەوە، یان پێ ڕاگەیاندن". (فانگ،120:2009)

"لە زمانی کوردیدا دەستەواژە هەیە لە بەرامبەر دەستەواژەی ڕیکلامەوە وەك (ئاگاداری، بانگەشە، بانگەواز، ئاگانامە، جاڕدان، جاڕنامە، داخۆیان، و ڕێنمایی و .....هتد)". (ئەحمەد،63:2016).

---

[4] - مەبەست لە وشەی ئاگاداری لەو دەقەدا، ڕیکلامە. (توێژەر)

له فەرهەنگی ئینگلیزی (Robert)دا ڕیکلام "چالاکی، یان هونەرێکە، ئامانج لێی دروستکردنی کاریگەریی دەروونییە لەسەر جەماوەر، لە پێناو هێنانەدی ئامانجە بازرگانییەکاندا". (بەدەوی،97:2014).

فەرهەنگی فەرەنسی (La La rouse) ڕیکلام وەها پێناسە دەکات: "کۆمەڵێك ئامرازی بەکارهاتووە بەمەبەستی ناساندنی پرۆژەیەکی پیشەسازی، یان بازرگانی، یاخود پیاهەڵدان بە بەرهەمهێنراوێکدا". (ألبدوی،79:2006) ڕیکلام چالاکییەکە هونەرو زانست لەخۆدەگرێت بۆ بزواندنی ئارەزووی کەسەکان و بەکاربەران بۆ کڕینی کاڵا، بەرامبەر بە بڕێك پارە بانگەشەی بۆ دەکرێت، (بەدەوی، 100:2014) دەبێت کومپانیا بڕی پارەی پێویستی بۆ تەرخان بکات و بیدات بە کەس و لایەنێکی تایبەت بۆ بڵاوکردنەوەی، زۆربەی جار ئەو کەسە بەمیدیای گشتی لەقەڵەم دەدرێت. (خۆشناو، 13:2013) ئەم دوو پیچناسەیە لەگەڵ تەوەرەی توێژینەوەکەدا یەکدەگرێتەوە کە کار لەسەر ڕۆڵی ریکلام دەکات.

ڕیکلام بریتییە لە بەهێزترین پەیامێك بۆ لاوازکردنی بەرگریی بەرامبەر، یاخود بریتییە لە خەرجکردنی کەمترین مایە بۆ بەدەستهێنانی زۆرترین قازانج. (صدیق،36:2013).

لە کۆی ئەو پێناسەو شیکردنەوانەی لەلایەن زانایان و ناوەندەکانی توێژینەوەی ڕیکلامەوە کراوە، دەتوانین واتا سەرەکییەکانی ڕیکلام لەم خاڵانەدا کورتبکەینەوە:

یەکەم: ریکلام چالاکییەکی کەسیی نییە، بەڵکو کردارێکی پەیوەندیکردنی جەماوەرییە بە ڕێگەی ناڕاستەوخۆ لە ڕێگەی ئامرازەکانی پەیوەندیکردن و ڕاگەیاندنەوە.

دووەم: بەگشتی ڕیکلام لە بەرامبەر بڕێك پارەی دیاریکراودا دەکرێت، کە لەلایەن کۆمپانیا خاوەن بەرهەم و خزمەتگوزارییەکانەوە بۆ دەزگای ڕیکلامکار داببن دەکرێت، واتە خاوەن سروشتێکی بازرگانییە.

سێیەم: ئامانجی سەرەکیی ڕیکلام بریتییە لە دروستکردنی کاریگەری و بڕواپێهێنانی جەماوەرو دروستکردنی پێداویستیی و ئارەزووی وەرگر بۆ بەرهەمەکان، بۆ ئەمانەش پەنا دەباتە بەر بەکارهێنانی زیادەڕەویی.

چوارەم: پەیامی ڕیکلام هەڵگری دوو واتاو ناوەڕۆکە، لەلایەك پەیامەکە ئاراستەی عەقڵ دەکرێت و دەیەوێت بە بەڵگەی عەقڵیی پەیامەکان بگەیەنێتە وەرگر، لە هەمانکاتدا هەوڵدەدات لە ڕێگەی هەست و سۆزەوە پێویستبوونی جەماوەر بەو بەرهەمە بهێنێتەکایەوە.

2.1.2 سەرهەڵدان و گەشەکردنی ڕیکلام

گەشەکردن "پرۆسەی گۆڕانکاریی پلە پلەیە، کە لە کۆمەڵگە یان شتێکی دیاریکراودا ڕوودەدات"، یاخود "گوزارشتە لە جوڵەی خودیی لە سەرەتاوە (سادەیی) بۆ کۆتایی (پێکەوەیی و گەشەکردوو)". (محمد،19:2007)

وەك چۆن سەرهەڵدان و گەشەی پەیوەندیکردن بە قۆناغەکانی "نیشانەی ئاگرو دوکەڵ و هێماو ئاماژەو قسەکردن، بەکارهێنانی زمان و نوسین، کە ماوەی هەزار ساڵ بەردەوام بووە، قۆناغی چاپ و شۆڕشی پیشەسازی لە ساڵی (1500-1900) تا گەشتووەتە سەردەمی ئامرازەکانی ڕاگەیاندن و پەیوەندیکردنی ئەلیکترۆنی لە ساڵی (1900)ەوە تاوەکو ئێستا" (عەزیز، 2002: 10-13) (حمید،41:2013) تێپەڕیوە،

هەستکردنی مرۆڤ بۆ پێویستیی ڕیکلامکردن دەگەڕێتەوە بۆ ئەو کاتەی، بیری لە بەرهەمهێنان کردووەتەوە بۆ تێرکردنی پێداویستییەکانی ژیانی، کە دواتر بەرهەمەکانی ئاڵوگۆڕ پێدەکرد. (الزعبی،30:2009).

بەڵگەنامە مێژووییەکان ئاماژە بەوە دەکەن، کە یەکەم ڕیکلامی بڕواپێهێنان لەسەر شێوەی پارە زیوییەکاندا (مسکوکات فضیة) لە شاری (Cyrene) لە باکوری ئەفریقیا بووە لە نیو سەدە پێش زایینەوە. (ألعلاق و الربابعە، 147:1998) هەروەها "شارەزایان، مێژووی ڕیکلام دەگەڕێننەوە بۆ نزیکەی (3000) ساڵ پێش زایین" (ناصر، 105:1998)

قۆناغەکانی سەرهەڵدان و گەشەکردنی ڕیکلام بەسەر سێ قۆناغدا دابەش دەکرێت:

قۆناغی یەکەم: ڕیکلام لە چاخە کۆنەکاندا

کاتی خۆی مرۆڤ بە ڕێگایەکی خۆڕسك و سەرەتایی وەك هەڵکەندن لەسەر بەردو درەخت و هاوارکردن لە ڕێگاکان و لوتکەی چیاکان و لەڕێی لێدانی تەپڵ و هاتوهاواری بانگەشەکاران ڕیکلامی کردووە. (بەدەوی،103:2014) کاتێك بانگەشەکاران هەواڵەکانی دەوڵەت و کاتی گەیشتنی کەشتییەکانیان ڕاگەیاندووە، هەروەها هێماو ئاماژەی وەك (گۆزەو مار) وەك هێمایەك بۆ دەرمانخانە بەکارهاتووە. (ألغالیی و العسکری، 15:2003)

قۆناغی دووەم: ڕیکلام لە چاخەکانی ناوەڕاستدا

"ڕیکلام لە چاخەکانی ناوەڕاستدا مۆرکی ژیانی ئایینی و سیاسیی و ئابووریی بەخۆیەوە گرتووە، هەروەك رۆڵێکی بنەڕەتیشی لە بواری بانگەشەی ئایینییدا گێڕاوە، سەرەتا خۆی لە وشەی بستراو لە ڕێگەی بانگەشەکەرانەوە (Criers) بینیوەتەوە"، (بەدەوی، 105:2014) ئەم سەردەمە بە سادەیی و سنورداریی بڵاوبوونەوەو ڕیکلامی زارەکی دەناسرێتەوە. (العلاق و الربابعە، 149:1998). "نەزانیی و نەخوێندەواریی، هۆکاری بەکارهێنانی هێما و ئاماژەو بانگکردن بوون" (ألغالیي و العسکري، 15:2003) بۆ ڕیکلامکردن لەو قۆناغانەدا.

قۆناغی سێیەم: ڕیکلام لە سەردەمی هاوچەرخدا

دۆزینەوەی پیتی چاپ لە ساڵی (1450 ز)دا لەلایەن گۆتەنبێرگی ئەڵمانی و پاشان گەشەکردن و بڵاوبوونەوەی بە وڵاتانی ئەوروپادا پێش شۆڕشی پیشەسازیی و ڕۆشنگەریی (سەپان، 173:2008)، کە هۆکارێکی گرنگی ئەو شۆڕشانە بوو، هەنگاوێکی گەورەی بە ڕیکلام ناوە وەك سەرجەم کایەکانی دیکەی ئەوکاتەی ژیانی مرۆڤایەتی.

دامەزراندنی یەکەمین ئاژانسی ڕیکلامی فەرەنسی لەلایەن دکتۆر (تیۆفراست ڕینۆدر) بۆ ساڵی (1630) دەگەڕێتەوە، کە دامەزرێنەری یەکەم ئاژانسی ڕیکلامی چاپکراوە بەشێوەی سەردەمیانەی ئەوکات، کە بەو ڕیکلامانە دەگوترا "ڕێنمایی". (أبوغانم،42:2011).

لە سەردەمی هاوچەرخدا دۆزینەوەی (چاپ و ڕۆژنامەو ڕادیۆو تەلەفزیۆن و ئینتەرنێت و مانگە دەستکردەکان و کەناڵە ئاسمانییەکان لەلایەك و بڵاوبوونەوەی خوێندەواری لەلایەکی ترەوە، هۆکاری گەورەو سەرەکی بوون لە گەشەکردنی ڕیکلامدا. (ألنادي و،شهیب، 17:2006) (محمد،2011: 17-18)

لە کۆتاییەکانی سەدەی نۆزدەو سەرەتای سەدەی بیستدا پێشکەوتنەکان لە بواری گواستنەوەو هەناردەکردنی بەرهەمەکان بۆ شوێنە دوورەکان، پێویستی بە ڕیکلامی زیاتر بوو بۆ ئەو بەرهەمانە. (أبوغانم، 40:2011) لەلایەکی دیکەوە "لە سەدەی بیستەمەوە دەرکەوتن و فراوانبوونی کۆمپانیا فرەڕەگەزەکان، کە نوسینگەیان لە چەندین وڵاتدا کردووەتەوەو لە بواری ڕیکلامدا کاردەکەن"، (محمد،

هەروەها "قۆناغی تێکەڵبوونی ڕیکلام لەگەڵ زانستەکانی (دەروونناسیی و کۆمەڵناسیی و ئابووریی و پەیوەندیی گشتیی و ڕاگەیاندن) سەریهەڵدا". (حەسەن، 2011: 10) (18:2011

لە دوای جەنگی دووەمی جیهانی، تەلەفزیۆن وەك ئامرازێکی ڕاگەیاندن لە بواری ڕیکلامدا بەکارخرا، بەجۆرێکیش گەشەیکرد، کە تەنها لە ماوەی دە ساڵدا بوو بە سێیەم ئامرازی ڕیکلامکردن لە جیهاندا، (ألنادی و شهیب،18:2006) (العلاق و الربابعە، 149:1998) هەموو ئەمانە پێویستیی لەڕادەبەدەری مرۆڤ بوون، کە "مامۆستای شارستانێتیی و ئەو پیشەسازیەشن، کە بە هۆکارو بنەما تەواوەکان تەیار کراوە". (نوورسی، 582:2012)

بە دروستبوونی پەیوەندیی لە نێوان زانستی ڕیکلام و زانستەکانی دیکەی وەك (دەروونناسیی و کۆمەڵناسیی و بیرکاریی و ڕاگەیاندن و پەیوەندیی گشتیی و ئابووریی و بازاڕکاریی)دا، ڕیکلام وەك هونەر، یاخود وەك زانستێکی هاوشانی زانستەکانی دیکە وەستاوەو کاری تێدا دەکرێت. (الزعبی،32:2009) لە کۆتاییەکانی سەدەی بیستەمدا بڵاوبوونەوەی ئینتەرنێت بە جیهانداو بەکارهێنانی لەلایەن خەڵکییەوە، قۆناغێکی نوێی مێژوویی لە ریکلامدا هێنایەئاراوە (أحمد، 107:1998) بە جۆرێك کۆی هەموو شێوەو جۆرو ئاستەکانی ڕیکلام لە ڕێگەی تۆڕی ئینتەرێتەوە بڵاودەکرانەوە.

لە هەرێمی کوردستاندا ڕیکلام لە سەرەتای سەرهەڵدانی ڕۆژنامەگەرییەوە بایەخی پێدراوە، لە ژمارەکانی سەرەتای یەکەم ڕۆژنامەی کوردییەوە (کوردستان) باسکردن لە خودی ڕۆژنامەکە جۆرێك بووە لە ڕیکلامکردن بۆی، لەسەردەمی یەکەم حکومەتی کوردیدا لە باشوری کوردستان، لە ئەنجامی گەشەکردنی ڕۆژنامەگەری و دەرکردنی چەندین ڕۆژنامەو بڵاوکراوەی کوردی وەك (ڕۆژی کوردستان، پێشکەوتن، تێگەیشتنی ڕاستی، ژیان، ژیانەوە، ڕووناکی و ....هتد) بایەخ بە بڵاوکردنەوەی ڕیکلامەکان دراوە، کە ئەوکاتە لەژێر ناونیشانی "اعلان"دا ڕیکلام بڵاوکراوەتەوە، چ ڕیکلامی بازرگانی بێت یاخود ڕیکلامی نابازرگانی بێت.

ڕۆژنامەی (ڕۆژی کوردستان) کە ڕۆژنامەیەکی ڕەسمی زمانحاڵی حکومەتی کوردستانی خواروو بووە، یەکەم ژمارەی لە (15/11/1922) دەرچووەو پاشان تا (15) ژمارەی لێ دەرچووە، ڕیکلامی تێدا بڵاوکراوەتەوە، لە ژمارە (2)ی ڕۆژنامەکەدا ڕیکلامێك بۆ (مهندسخانە) کراوە، بۆ ئەو کەسانەی دەیانەوێت لە "مهندسخانە" فێری پیشەو کارێکی باش بن، دەتوانن سەردانی "مهندسخانە بکەن بۆ ئەو مەبەستە". (خەزنەدار، 1973: 20)

ڕۆژنامەی ژیان کە یەکەم ژمارەی لە (21/1/1926) بڵاوکراوەتەوە، بایەخی بە ڕیکلام داوە، یەکەمین ڕیکلامیش بۆ چاپخانەکەی خۆی بووە، تێیدا ڕیکلامی بۆ چاپخانەکەی خۆی کردووە کە ئامادەیە بۆ چاپکردنی هەر جۆرە کاغەزێکی حکومی و بازرگانی، بە کوالێتی بەرزی ئەو سەردەمە، هەر لەو ڕیکلامەدا ڕستەی سەرنجڕاکێشانی لە کۆتایی ڕیکلامەکەدا نوسراوە کە دەڵێت: "بۆ ئەمە تەجرەبە دەلیلمانە". (ئەمین، 2002: 346)

ڕۆژنامەی ژیانەوە کە ڕۆژنامەیەکی حکومی بووە، یەکەم ژمارەی لە (18/8/1924) لە سلێمانی بڵاوکراوەتەوە، هەر لە یەکەم ژمارەیەوە بایەخی بە بڵاوکردنەوەی (اعلانات) داوە، هەر لەو کاتەوە لە بەرامبەر اعلاناتدا پارەیان وەرگرتووە، وەك ڕۆژنامەکە نووسیویەتی "ئیعلانات بە دێڕێك سێ ئانە دەستێنرێت"، تەنانەت لە ژمارە (36) تا ژمارە (52) نرخی ئیعلانات بەرزکراوەتەوەو "بە دێڕێك چوار ئانە" وەرگیراوە. یەکێك لە ڕیکلامەکانی بۆ دیوانی مەحوییە کە سەرنجی خوێنەران ڕادەکێشێت بە هەرزانی نرخ و چاکی و تەواوبوونی نوسخەکان و دەستنەکەوتنەوەی، لەم ڕۆژنامەیەدا ڕیکلام بۆ (بازرگانەکان، دەزگا نارەسمییەکان، دام و دەزگاکانی حکومەت) کراوە (عبدالله،2008: 177-182)

گۆڤاری ڕووناکی کە لە (24/10/1935) یەکەم ژمارەی دەرکراوە، ڕیکلامی تێدا بڵاوکراوەتەوە بۆ (چاپخانە، کاری پارێزەری، فرۆشتنی زەوی و زار، ڕیکلامی دەزگا حکومییەکان). (عبدالله، 2008: 32)

کۆمەڵێك هۆکار ڕۆڵیان هەبووە لە گەشەکردنی ڕیکلامدا تا گەشتۆتە ئەم قۆناغەی ئێستای وەك:

1- دۆزینەوەی پیتی چاپ و گەشەکردنی، گرنگترین هەنگاوی بەرەوپێشچوونی ڕیکلام بووە، (ألغالیی و العسکری، 17:2003) بەرلەوەی سەدەی پانزەیەم کۆتایی بێت، سەرەتایەکی نوێ لە بواری ڕۆژنامەگەری و دەرکردنی کتێب و ڕۆژنامەو بڵاوکردنەوەی ڕیکلامەکان هاتە کایەوە. (مەزهەر، 27:2006)

2- سەرهەڵدانی شۆڕشی پیشەسازیی لە ناوەڕاستی سەدەی هەژدەدا، هۆکارێکی گرنگ بوو بۆ بەرزکردنەوەی بەرهەمی کارکەران، (حەسەن، 12:2011) ئەو شۆڕشە بوو بەهۆی "وەدەرنانی جوتیارو کرێکارەکان لە کێڵگەو کارگەکان و جێگرتنەوەیان بە ئامێرو کەرەستە پیشەسازییەکان". (حسن،30:2014)

3- ئەو پێشکەوتنەی لە بواری تەکنەلۆجیای پەیوەندیی و ڕاگەیاندندا هاتەکایەوە، لە ماوەیەکی کەمدا بەرهەم و ڕیکلامەکان بۆ ناوچە دوورەدەستەکان دەگوازرانەوە. (النادی و شهیب، 15:2006) (ألبدوی،93:2006)

4- زۆربوونی ڕێژەی بەرهەمهێنان ، بڕی بەرهەم لە پێداویستیی تاکەکان، یان بەرهەمهێنەران زیاتر بوو، (ألبیاتی و اخرون،143:2012) بەرهەمهێنەران کاڵاو شمەکیان بەرهەمدەهێنا و قازانجیان لێدەکرد، بەکاربەریش ئەو کاڵایانەیان بەکاردەهێنا، (قەرەداغی، 2015: 370) بەکارهێنانی ڕیکلام بۆ خستنەڕووی بەرهەمەکانیان گەشتبووە ئاستێك ئەو پارەیەی، کە کۆمپانیا گەورە فرەڕەگەزەکان بۆ ڕیکلام تەرخانیاندەکرد، حکومەتەکان هێندەیان بۆ بواری پەروەدە تەرخاننەکردبوو. (فؤاد،1994: 67)

5- سەرهەڵدانی دیاردەی بازاڕی گەورە (Supermarket)، کە ئامادەیی وەرگرتنی ڕێژەیەکی زۆری لە بەرهەمە جۆراوجۆرەکان هەیە بۆ هەڵگرتن و فرۆشتنەوەی بە خەڵکی. (محمد، 11:2008)

6- بەرزبوونەوەی داهاتی خەڵکی و جیاوازیی بڕیاری کڕین لەناو خێزاندا، بەتایبەت چینی ناوەندی کۆمەڵگە، کە ژمارەیەکی زۆری دانیشتوان پێکدەهینن.(محمد، 18:2011) (بەدەوی، 113:2014)

7- سەرهەڵدانی کۆمپانیای تایبەت بە بەرهەمهێنانی ڕیکلام و بڵاوکردنەوەی، گەشەکردنی زانست و لەدایکبوونی چەندین پسپۆڕی نوێ، ئەم هونەرەیان بەرەو پیشەیی و زانستیبوون برد. (العلاق و ربابعه، 151:1998/ محمد،2011: 18)

8- دووریی ماوەی نێوان بەرهەمهێن و بەکاربەر، پێویستیی بە ناوەندێك هەبوو بۆ گەیاندنی بەرهەمەکان و ناساندنیان بە بەکاربەر.. (محمد، 12:2008)

9- دابەشبوونی کۆمەڵایەتیی کار بووەهۆی دابەشبوونی زیاتری پسپۆڕییەکان و کۆمپانیای بەرهەمهێنی تایبەت بە بەرهەمە جیاوازەکان. (النادی و شهیب، 2006: 16) دابەشبوونی کاریش دیاردەیەکی کۆمەڵایەتیی بڵاوەو لە هەموو کۆمەڵگەکاندا هەیە، کاریگەریشی لەسەر ژیانیان هەبووە، لەپێناو دابینکردنی پێداویستیی مرۆڤدا. (الدقس، 2005: 153)

2. 1. 3 جۆرەکانی ڕیکلام

هێندەی جۆری ڕیکلامەکان بیروبۆچوون لەسەریان هەیە، جۆرەکانی ڕیکلامیش بە گۆڕانی پۆلێنی بەکارهاتوو بۆیان دەگۆڕێت. (سەپان،2012: 147). ڕیکلامەکان لەسەر چەند بنەماو پێوەرێکی (جوگرافی و ئامانج و بابەت و جەماوەری مەبەست و ئەرکەکان) پۆلێن دەکرێن. (سعید، 1997: 253)

جۆرەکانی ڕیکلام زۆرن، ئەوەش بەهۆی زۆری ئەرك و ئامانجەکانییەوەیە، بە پشتبەستن بە سەرچاوەکانی ئەم بوارە، دەتوانین بەم جۆرەی خوارەوە دەستنیشانیان بکەین:

2. 1. 3. 1 جۆرەکانی ڕیکلام بەپێی ئەرکەکانی

1- **ڕیکلامی فێرکاریی:** ئامانجی ئەم جۆرە ڕیکلامە، ناساندنی بەرهەمەکەیە بە بەکاربەر لەگەڵ تایبەتمەندی و چۆنێتیی بەکارهێنانی بەرهەمەکە، یان بۆ چۆنێتیی بەکارهێنانی نوێی بەرهەمێك، کە پێشتر خراوەتەوە بازاڕەوە. (الزعبی، 2009: 35)

2- **ڕیکلامی ڕێنمایی:** ئامانجی پێدانی زانیارییە بە بەکاربەر دەربارەی بەرهەمی ڕیکلامبۆکراو بە کەمترین کات و تێچوون و ڕێنماییکردنی بۆ چۆنێتیی تێرکردنی پێداویستییەکانی. (عبدالقادر،2003: 25) ئامانجی ئەم ڕیکلامە بریتییە لە هاندانی بەکاربەر بۆ ئەوەی دەستبەجێ بەرهەمە ڕیکلامبۆکراوەکە بکڕێت، وەك ڕیکلامی ئەو بەرهەمانەی، کە تازە دەخرێنەبازاڕەوە. (ألمؤذن،1999: 430)

3- **ڕیکلامی بەبیرهێنانەوە:** مەبەستی بیرهێنانەوەی جەماوەرە بۆ بەرهەمە ڕیکلامبۆکراوەکان، کە بەهۆی سەرقاڵییانەوە ئەگەری لەبیرچوونەوەیان هەیە، واتە دژایەتیکردنی بیرچوونەوەیە. (ألنجار،1996: 58)

4- **ڕیکلامی هەواڵیی:** ئەمەیان لە شێوەی هەواڵێکدایە، هەندێکجار وەك هەواڵێکی ئاسایی بڵاودەکرێتەوە، بەڵام مەبەستی شاراوەو ناڕاستەوخۆی لە پشتەوەیە، وەك هەواڵی کردنەوەی پێشانگایەکی بازرگانی، یان کردنەوەی پرۆژەیەك لەلایەن بەرپرسێکەوە، کە زانیاریی دەربارەی شوێنی پرۆژەکەو کاتی کردنەوەی و سودەکانی دەدات بە جەماوەر، یان داشکاندنی نرخی شمەکەکان. (ألبیاتی و اخرون، 2012: 152)

5- **ڕیکلامی ڕکابەریی:** لەم جۆرەدا هەوڵدەدرێت تایبەتمەندیی و باشییەکانی بەرهەمەکە سەربخرێت بەسەر بەرهەمەکانی دیکەی هاوشێوەی لە بازاڕدا، (الزعبی، 2009: 36) ئامانجی کاریگەریی دوورمەودایە بەشێوەیەکی ناڕاستەوخۆ لەسەر جەماوەر، ئەم جۆرەی ڕیکلام زیاتر بۆ ئەو بەرهەمانە دەکرێت، کە ماوەیەکە لە بازاڕدان. (ألمؤذن،1999: 430)

6- **ڕیکلامی بەراوردکاریی:** لەم جۆرەدا بەراوردی بەرهەمی خاوەن ڕیکلامو بەرهەمێکی دیکە دەکرێت بەبێ نیشاندانی ناو و ناونیشانی بەرهەمەکەی دیکە، یان بەراوردکردنی بەرهەمی ڕەسەن و ناڕەسەن، یان بەراوردکردنی دوو دیاردەی جوان و ناشیرین لە کۆمەڵگەدا. (ألنادی و شهیب، 2005: 25) یاخود بەراوردکردنی هەمان بەرهەم لە دوو کاتی جیاوازدا.

2. 1. 3. 2 جۆرەکانی ڕیکلام بەپێی جەماوەری مەبەست

1- **ڕیکلامی پیشەسازیی:** زیاتر ئاراستەی ئەو جەماوەرە دەکرێت، کە ئامێرە پیشەسازییەکان بەکاردەهێنن، واتە زیاتر ڕیکلام بۆ ئامێرەکان دەکرێت، کە بۆ بەرهەمهێنان بەکاردەهێنرێن. (ألنجار،1996: 59)

2- **ڕیکلامی بازرگانیی:** ئامانج لێی، فرۆشتنی زیاتری بەرهەمە بازرگانییەکانە .(ناصر، 1998: 12)

3- **ڕیکلامی پیشەیی:** ئەم ڕیکلامە ئاراستەی خاوەن پیشەیەکی دیاریکراو دەکرێت، وەك (پزیشکان، ئەندازیاران، جوتیاران و ....هتد). (عبدالقادر،2003: 26)

2. 1. 3. 3 جۆرەکانی ڕیکلام بەپێی شوێنی جوگرافی و دابەشکردنی بەرهەم

1- **ڕیکلامی ناوچەیی:** ڕیکلامە بۆ ئەو بەرهەم و کەل و پەل و شوێنانەی، کە لە ناوچەیەکی جوگرافیی سنورداردان. (ألنجار،1996: 60)

2- **ڕیکلامی هەرێمی:** ڕیکلامە لە چوارچێوەی هەرێمیکی دیاریکراودا. (عبدالقادر،2003: 27)

3- **ڕیکلامی نیشتیمانیی:** ئەو ریکلامانەن، کە لەسەر ئاستی وڵاتدا بڵاودەکرێنەوە. (ئەحمەد ،2016: 69)

4- **ڕیکلامی نێودەوڵەتیی:** ڕیکلامی ئەو بەرهەم، یان شمەکانەی لە ئاستی نێودەوڵەتیدان، ئەم جۆرە ڕیکلامانە لە ڕێگەی ئەو ڕاگەیاندنانەوە بڵاودەکرێنەوە، کە لە سەرانسەری جیهاندا بینەرێکی زۆریان

هەیە، (الزعبی، 2009: 37) وەك ڕیكلامكردن بۆ ناوچە گەشتیارییەكانی توركیا، یان یابان لە ڕێگەی كەناڵی (CNN)ی ئەمریكی و (BBC)ی بەریتانییەوە.

2. 1. 3. 4 جۆرەكانی ڕیكلام بەپێی ناوەندی ڕیكلامكردن (بڵاوكەرەوە) (اتزل و اخرون، 2006: 530)

1- **ڕیكلامی چاپكراو :** ڕۆژنامەو پۆستەرو تابلۆكانی سەر ڕێگە.

2- **ڕیكلامی بیستراو:** ڕادیۆو كاسێت و سیدی.

3- **ڕیكلامی بینراو:** ڕیكلام لە تەلەفزیۆن و سینەماكان.

4- **ڕیكلامی ئەلیكترۆنی:** بریتییە لە ڕیكلامی ئینتەرنێتیی (مەڵتی میدیا).

2. 1. 3. 5 جۆرەكانی ڕیكلام بەپێی مەبەست و ئامانجەكانی ڕیكلامكار

1- **ڕیكلامی بەرهەمەكان:** دەزگا بەرهەمهێنەرەكان بەمەبەستی دابەشكردن و فرۆشتنی بەرهەمەكانیان ڕیكلامی بۆ دەكەن. (ئەحمەد ،2016: 71)

2- **ڕیكلام بۆ ناوبانگی بەرهەمهێن:** زیاتر كارگەو كۆمپانیاكانی بەهەمهێنان بەمەبەستی هێشتنەوەی ناوی خۆیان لەلای جەماوەر، ڕیكلام بۆ خۆیان دەكەن، بەبێ ئاماژەدان بە ناوی هیچ بەرهەمێكی كۆمپانیاكە. (الزعبی، 2009: 38)

3- **ڕیكلامی پەیوەندییە گشتییەكان:** ئامانج لەم جۆرە، مەبەستی بازرگانی نییە، بەڵكو بەشدارپێكردنی جەماوەرە لە چارەسەركردنی كێشەكانی كۆمپانیاو سەرنج و پیشنیاریان بۆ كارەكانی داهاتوو، ئەمەش لە ڕێگەی بەشی پەیوەندیی گشتیی كۆمپانیاوە دەكرێت. (ألنادی – شهیب، 2005: 26)

4- **ڕیكلامی نەتەوەیی و نیشتیمانیی:** ئەم ڕیكلامە لەلایەن كۆمپانیاكانەوە بڵاودەكرێتەوە، بەمەبەستی پاراستنی سەروەتی نیشتیمانی و دەستكەوتە نەتەوەییەكان. (عبدالقادر ،2003: 27)

2.1.3.6 جۆرەکانی ڕیکلام بەپێی لایەنی بڵاوکەرەوەی ڕیکلام (الغالیی و العسکری، 2003: 22) (سلوم،2001: 13)

1- **ڕیکلامی حکومی:** ئەو ریکلامەیە، کە دەوڵەت و حکومەت بۆ هوشیارکردنەوەی هاوڵاتیان پێیهەڵدەستن، لە هەمانکاتدا بۆ ئاگادارکردنەوەی خەڵکیی لە داواکاریی و بلاڤۆکەکانی دەوڵەت، زیاتر لە ڕیکلامی نەتەوەییەوە نزیکە، کە ئامانج لێی، هوشیارکردنەوەی هاولاتییانە بۆ پاراستنی سەروەتی نیشتیمانی و نەتەوەیی، یان بۆ خۆپاراستن لە کێشەو نەخۆشییەکان.

2- **ڕیکلامی کۆمەڵیی:** ئەو ڕیکلامەیە، کە کۆمەڵە کەسێك، یان دەزگاو دامەزراوەیەك پێی هەڵدەستێت، بەمەبەستی ناساندنی بەرهەم، یان دامەزراوە، یان پیشەیەك بە جەماوەر بۆ بەدەستهێنانی قازانجێکی دیاریکراو.

2.1.3.7 جۆرەکانی ڕیکلام بەپێی بابەت

1- **ڕیکلامی بازرگانیی:** ڕیکلامکردنە بۆ بەرهەمە بازرگانییەکان، بەمەبەستی ڕەواجپێدانی و ناساندنی بە جەماوەرو ساغکردنەوەی لە بازاڕەکاندا. (ئەحمەد ،2016: 70)

2- **ڕیکلامی سیاسیی:** ڕیکلام بۆ بیرۆکە و ئایدۆلۆژیایەکی سیاسیی دیاریکراو دەکات، بەمەبەستی برەودان بەو بیرۆکەیە، یان بۆ بانگەشەی هەڵبژاردن و پاراستنی ئاسایشی نەتەوەیی و هوشیاریی سیاسیی بڵاودەکرێتەوە. (عبدالقادر،2003: 28)

3- **ڕیکلامی ڕۆشنبیریی و هونەری:** ڕیکلامکردنە بۆ بۆنەو یادە هونەرییەکان و ڤیستیڤاڵ و کۆنسێرت و کۆڕو شانۆگەریی و ئەو بابەتانەی لەو بوارەدان. (محمد ،2011: 50)

4- **ڕیکلامی کۆمەڵایەتیی:** زیاتر بە ژیانی کۆمەڵایەتییەوە پەیوەستە، بەمەبەستی هوشیارکردنەوەی هاوڵاتیان سەبارەت بە ژیانی کۆمەڵایەتی بڵاودەکرێتەوە. (عبدالقادر،2003: 27)

5- **ڕیکلامی پەروەردەیی:** ڕیکلامکردنە لە بواری پەروەردەو فێرکردن بەمەبەستی هاندانی جەماوەر بۆ خوێندن و خوێنەدەواریی. (الزعبی، 2009: 39)

6- **ڕیکلامی ئایینی:** ڕیکلامە بۆ بۆنە و سروت و بەها ئاینییەکانی ناو کۆمەڵگە، لەگەڵ ئەو داب‌ونەریت و ڕەفتارە ئاینییانەی لە کۆمەڵگەدان. (محمد ،2011: 51)

7- **ڕیکلامی سەربازیی و ئاسایشیی:** ئەو ڕیکلامانەن، کە لە بواری سەربازی و ئاسایشی وڵاتدا دەکرێن، بۆ هوشیارکردنەوەی جەماوەر لە ڕووی ئەمنی و پاراستنی سەروەریی و ئاسایشی وڵات لە مەترسیی ناوخۆیی و دەرەکیی. (مصطفى،1999: 29)

پسپۆڕان باس لە جۆرێکی دیکەی ڕیکلام دەکەن، کە بە بواری کۆمەڵایەتی و بڵاوکراوەو ڕێنماییە حکومیەکانەوە پەیوەستە، کە بریتین لە: (مصطفى،1999: 63) (الرضا- عمار، 1998: 172)

1- **ڕیکلامی بەرپرسیارێتیی کۆمەڵایەتیی:** ئەو ڕیکلامانەن، کە زیاتر لە بواری هوشیارکردنەوەی هاوڵاتیاندایە، وەك ڕیکلام بۆ پارێزگاریی لە سروشت و سەروەتی نیشتیمانیی و ڕێگری لە ئاگرکەوتنەوەو .....هتد، ئەم ڕیکلامانەش،زیاتر لەلایەن ڕێکخراوە قازانج نەویستەکانو پەیوەندیی گشتییەوە بڵاودەکرێنەوە.

2- **ڕیکلامی چاککردنەوە (ڕاستکردنەوە):** ئامانج لەم ڕیکلامە ڕاستکردنەوەی زیادەڕەویی زانیاریی ڕیکلامەکانی دیکەیە دەربارەی ڕێژەو تایبەتمەندیی و پێکهاتەی بەرهەمەکان.

3- **ڕیکلامی دژ:** پشتیوانانی ڕیکلامی دژ دەڵێن، ڕیکلامە ئاساییەکان زانیاریی تەواو بەبەکاربەران نابەخشن بۆ وەرگرتنی بڕیاری گونجاوی کڕین، بۆیە ڕیکلامی دژ بە پێویست دەزانن بۆ بەرپەرچدانەوەی ئەو ڕیکلامانەی دەکرێن بەبێ ئاماژەدان بەکۆی تایبەتمەندیی و زیانەکانی بەکارهێنانی بەرهەمەکە، وەك ڕیکلام بۆ زیانەکانی جگەرەکێشان لەسەر تەندروستیی.

4.1.2 ئەرکەکانی ڕیکلام

ڕیکلام بە جێبەجێکردنی کۆمەڵێك ئەرکی گرنگ هەڵدەستێت، هەرچەندە "گرنگترین ئەرکی ڕیکلام بریتییە لە باوەڕپێهێنانی بەکاربەرە نزیکەکانی بۆ کڕینی بەرهەمەکەو ئامادەکردنیان لە ڕووی دەروونییەوە بۆ قبوڵکردن و بەکارهێنانی بەرهەمە ڕیکلامبۆکراوەکە". (النادی و شهیب، 2005: 24)." لەگەڵ ئەوەی "جێری ماندر" ئەرکی بنەڕەتیی ڕیکلام لەوەدا دەبینێتەوە، کە "وەها لە خەڵکی بکات بەردەوامبن لە کڕینی کاڵایەك، کە پێویستیان پێی نەبێت" (بەدەوی، 2014: 121)، بەڵام دەتوانین ئەو ئەرکانەی ڕیکلام لەم خاڵانەدا بخەینەڕوو:

1.4.1.2 ئەرکی ڕیکلام پەیوەست بە بەرهەمهێنەوە:

1- ساغکردنەوەی بەرهەم و کاڵاکان بەجۆرێك هانی بەکاربەر دەدات بۆ کڕینیان لەڕێگەی وروژاندنی هەستەوەرەکان و ڕاکێشانی سەرنج و دواتریش هاندانیان بۆ کڕینی، (ناصر،1997: 171) واتە ئەرکی ڕیکلام تەنها بە گەیاندنی زانیارییەکە بە بەکابەر کۆتایی نایەت، بەڵکو گرنگتر دروستکردنی کاریگەرییەکی ئەوتۆیە کە شێوەی واتاو چەمکگەلێك وەردەگرێت تاکەکان ڕازی دەکات و دەبێتە ڕەفتارێك لە ژیانیان. (فاروق،2013: 97).

2- بەرهەمهێن و دامەزراوەکان بە جەماوەر دەناسێنێت و گەشە بە پەیوەندیی کۆمپانیاو جەماوەر دەدات. (محمد،2011: 20 -21)

3- کەمکردنەوەی بڕی تێچوون، چونکە لە ڕێگەی ڕیکلامی بەرهەمەکانەوە ڕێژەی فرۆشتن زیاد دەکات، ئەمەش دەبێتەهۆی زیادکردنی بڕی بەرهەمهێنان، (منديل،1973: 19) لێرەوە زەمینە بۆ بەرزبوونەوەی ئاستی قازانج و کەمبوونەوەی تێچووی بەرهەمهێنان خۆشدەبێت. (العلاق و العبدلی، 1999: 241)

4- یارمەتیی کارمەندی فرۆشتنی خودی دەدات لە خستنەڕووی تایبەتمەندی و چۆنێتیی بەکارهێنانی بەرهەمەکە، پشتیوانییەکی دەروونیی بەهێزیشە بۆی. (ناصر،1998: 118)

5- گەشەپێدانی پەیوەندیی پیشەسازی نێوان کارکەران بەهۆی بەردەوامیی ڕیکلامەوە بۆ بەرهەمەکانی کومپانیا، چونکە هەست بە شانازیی و کاری خۆیان دەکەن، بەمەش ڕۆحی کارکردنیان بەرزدەبێتەوەو کاریگەریی لەسەر ئەدای کاریان دەبێت. (منديل،1973: 19)

6- ڕیکلام هێزێکی گەورەو کاریگەرە بۆ ڕێکخستنی داواکاری لەسەر کاڵاو خزمەتگوزارییەکان، بەوپێیەی ڕێنوێنیی ئاست و جۆری بەکارهێنانی کاڵایەکی دیاریکراو دەکات. (میخائيل،1976: 65)، لەلایەکی دیکەوە ئامرازێکی خێرای هەواڵ گەیاندنە. (المعلا،1996: 273).

7- یارمەتیدانی بریکاری کومپانیاکان و بازرگانە بچووکەکان بۆ وەرگرتنی زانیاری پێویست لەسەر شمەك و بەرهەمەکان و ئاگاداربوونیان لە گۆڕانکاریی بەرهەمی کۆمپانیاکان. (الغالبی و العسکری، 2003: 27) لە هەمانکاتدا ئەو ڕیکلامە سودی بۆ بریکارەکانیش دەبێت، چونکە دواجار ڕیکلامەکە لە هەوڵی بڕواپێهێنانی بەکاربەرە بۆ کڕینی ئەو بەرهەمە، کە لەلای بریکارەکەیە. (ألنادی و شهیب، 2005: 31).

8- ئاگاداركردنەوەی بەكاربەران لە گۆڕانكاریی نوێ بەسەر بەرهەمەكان و خستنەبازاڕی شێوازی نوێی بەرهەمەكان، بەمەبەستی زوو هاتنەپێشەوەیان بۆ كڕینی. (الغالیي و العسكری،2003: 27)

9- هاندانی خاوەن بەرهەمەكان بۆ ڕكابەریی و ململانێ و لێرەوە بەرزكردنەوەی ئاستی بەرهەمەكانیان لە ڕووی چۆنێتییەوە. (2016: www.startimes.com)

1.4.1.2 ئەركی ڕیكلام پەیوەست بەبەكاربەرەوە

بەركاربەر یەكێكە لە ڕەگەزە سەرەكییەكانی پرۆسەی بەبازاڕكردنی بەرهەمەكان و كڕینیان، (منصور، 2006: 96) كە دەیەوێت لە كاتوشوێنی گونجاودا ئەو بەرهەمانەی پێویستیەتی، دەستیبكەوێت، ڕیكلامیش وەك چالاكییەك هەوڵی بەدیهێنانی ئەو ئامانجەی بەكاربەر دەدات. (ألنادي و شهیب، 2006: 31) ئەركی ڕیكلام پەیوەست بەبەكاربەر، بریتییە لە (هەستپێكردن، بڕواپێهێنان)، كە پەیوەستن بە ئەزموونی بەكاربەر لەگەڵ بەرهەمەكەو ڕەفتاری كڕین، (پشتیوانیی، بیرهێنانەوە)، ئەم دوانەیان پەیوەستن بە قۆناغی دوای ئەنجامدانی ڕەفتاری كڕینەوە. (كنعان،2014،ص260) سەرچاوەكان ئەركی ڕیكلام بۆ بەكاربەر لەم خاڵانەدا دەخەنەڕوو:

1- ئاسانكاریی بۆ هەڵبژاردنی بەرهەمەكان، بەهۆی زۆریی بەرهەمەكان و سەرقاڵیی هاوڵاتی بەژیانی ڕۆژانەوە، كاتی هێندە نییە تا بتوانێت سەرجەمی بەرهەمەكان تەماشابكات و جۆری باش و گونجاو لەگەڵ تایبەتمەندیی خۆیدا هەڵبژێرێت، (الغالیي و العسكری، 2003: 28) ڕیكلام دەستی بەكاربەر دەگرێت بۆ باشتر هەڵبژاردنی كاڵاو شمەكەكان و ڕێنماییدەكات بۆ ئەو شوێنەی بەرهەمە ڕیكلامبۆكراوەكەی تێدا دەستدەكەوێت. (حسین،1984: 29) (عطیة، 2006:21)

2- دیاریكردنی كاتو شوێنی خستنەڕووی بەرهەم، بەمەش كاتیان بۆ دەگێڕێتەوە. (ناصر،1998: 118)

3- پێشكەشكردنی ڕێنمایی و ئامۆژگاریی بە بەكاربەر دەبارەی بەكارهێنانی ئەو بەرهەمانەو ئاگاداركردنەوەیان لە هەر گۆڕانكارییەك، كە تیایدا ڕوودەدات. (الغالیي و العسكری، 2003،: 28).

4- بەراوردكاریی نێوان كاڵاكان و هەڵبژاردنی باشترینیان. (منصور، 2006 : 97)

5- هەندێك لە ڕیكلامەكان جۆرێكن لە بەرنامەو گرتەی كاتبەسەربردن بۆ جەماوەر،(محمد،2011: 20)، یان وەك گۆرانی و كورتەفیلم جەماوەر بە گوێگرتن و تەماشاكردنیان چێژی لێوەردەگرن.

2.4.1.2 ئەرکی ڕیکلام پەیوەست بە دەزگای بڵاوکەرەوەی ڕیکلامەوە:

دەزگاکانی ڕاگەیاندن، باشترین و خێراترین ئامرازن بۆ بڵاوکردنەوەی ڕیکلام و بڕواپێهێنانی جەماوەرو کاریگەریی دروستکردن لەسەریان، بۆیە بەرپرسانی بەشی ڕیکلام و ئابووری لە دەزگاکانی ڕاگەیاندن، هەڵدەستن بە دروستکردنی پەیوەندیی لەگەڵ کومپانیا بەرهەمهێنەرەکان بۆ بڵاوکردنەوەی ڕیکلامی بەرهەمەکانیان. (الموسی،2003: 190) ئەرکی ڕیکلام بۆ ئەو دەزگایەی بڵاویدەکاتەوە بریتیە لە:

1- یەکێکە لە سەرچاوە سەرەکییەکانی بەدەستهێنانی داهات بۆیان، (محمد،2011: 20) ڕیکلام یەکێکە لە پایە سەرەکییەکانی هەر ناوەندێکی میدیایی و شادەماری ئابووریی دەزگای ڕاگەیاندنە، تەنانەت لە ئەمریکاشدا، ئەگەر هەر ڕۆژنامەیەکی هەفتانە ڕیکلامی نەبێت، ناتوانێت لە دەرچوون بەردەوامبێت، (هاملتون و کریمسکی، 2000: 49) (محمد،2008: 93) داهاتی ڕیکلامەکان "یارمەتیی بەرهەمهێنانی پرۆگرامی جۆراوجۆری زیاترو فراوانبوون‌و کرانەوەی دەزگاکانی ڕاگەیاندن دەدات" (حمەسعید،2013،ل20) هەرچەندە "ئەم سارچاوە داراییە کاتییە، بەڵام هەر لە ساتەوەختی دامەزراندنی تەلەفزیۆنەوە تا ئەمڕۆ بەردەوامە". (قانع، 2012،ل40).

2- ناساندنی کەناڵەکەو خۆشەویستکردنی لای جەماوەر. (محمد،2011: 20).

بەپشتبەستن بە سەرچاوە زانستییەکان، دەتوانین ئەرکەکانی پەیوەست بە سێ لایەنەکەی ڕیکلام لە شەش خاڵدا کۆبکەینەوە:

1- **ئەرکی ئابووریی:** ڕیکلام کاریگەریی لەسەر بەرهەمهێنانی شمەك و کاڵاکان و ڕێژەی بەرهەمهێنانیان و ئەو نرخەی دەکەوێتە سەری بۆ هەریەك لە بەرهەمهێن و بەکاربەر دەبێت، جگەلەوەی کاریگەریی لەسەر جوڵەی ئابووریی و هەڵکشان و داکشانی نرخەکان لە بازاڕدا دەبێت، ڕیکلامیش بۆخۆی هۆکارێکە بۆ زیادبونی بەرهەم و کەمبوونەوەی بڕی تێچوون و نزمبوونەوەی نرخی بەرهەم و لەهەمانکاتدا قازانجی زیاتری بەرهەمهێن و فرۆشیار. (المعلا،1996: 24)

2- **ئەرکی بازاڕکاریی:** نمایشکردنی بەرهەمەکان و ڕوونکردنەوەی نرخ و چۆنێتیی بەکارهێنانی بەرهەمەکە، بەبازاڕکردنی کاڵاو شمەکەکانە، ئەمەش بە گرتنەبەری چەندین ڕێگەو شێوازی جیاواز بۆ گەیاندنی پەیامەکەو بڕواپێهێنانی بەکاربەر دەبێت. (أبو أصبح، 1995: 202)

3- **ئەرکی فێرکردن:** ئەرکی ڕیکلام لەوە دەرچووە، کە تەنها دروستکردنی ئارەزوو بێت بۆ کڕینی کاڵا، بەڵکو ئەرکی فێرکردنی هەیە لەسەر چۆنێتیی بەکارهێنانی کاڵا. (صابر، 2014: 18) لە

هەمانکاتدا جەماوەر فێری چۆنێتیی باشکردنی ژیانیان دەبن لە ڕێگەی ڕیکلامی بەرهەمەکانەوە. (علی،2000: 284)

4- **ئەرکی باوەڕپێهێنان:** لەگەڵ گەیاندنی زانیاریی بە بەکاربەر لەسەر نرخی بەرهەمەکان و تایبەتمەندی و پێکهاتەکەی، ڕیکلام بەجۆرێك ئەو زانیارییانە بە بەکاربەر دەبەخشێت، کە کاریگەریی لەسەر دروستبکاتو ببێتە هۆی باوەڕپێهێنانی بۆ بەکاربردنی ئەو بەرهەمە ڕیکلامبۆکراوە. (ألبکری، 1999: 129)

5- **ئەرکی کۆمەڵایەتیی:** ڕیکلام بەشداریدەکات لە پرۆسەکانی فێرکردن و ڕۆشنبیرکردنی کۆمەڵگە، زانیارییان لەسەر بەرهەمەکان پێدەدات و ڕەنگە ببێتەهۆی گۆڕینی داهاتی تاکەکانیش، لەلایەکی تریشەوە هەلی کار بە یەکسانی بۆ تاکەکانی کۆمەڵگە دەڕەخسێنێت، ڕیکلامەکان بەشداری لە پێگەیاندنی کۆمەڵایەتیی تاکەکاندا دەکەن، لە ڕیگەی ڕیکلامە قازانج نەویستەکانەوە کار بۆ پارێزگاریی لە بەکاربەرو ڕێنماییکردنی و چاودێریی تەندروستیی و کۆمەڵایەتیی دەکرێت. (ألبدوی، 2006: 102)

6- **ئەرکی کاتبەسەربردن:** ڕاگەیاندنەکان بوون بەسەرەکیترین ناوەندی کاتبەسەربردن، بەجۆرێك لەسەرجەمی پەیامەکاندا ڕەچاوی بواری کاتبەسەربردنو خۆشیی جەماوەر دەکرێت، ڕیکلامیش خزمەتگوزاریی کاتبەسەربردنی بۆ جەماوەر هەیە، بەجۆرێك ژمارەیەکی زۆر ڕیکلامی بەزمەساتو گۆرانی هونەرمەندان لە ڕێگەی کۆمپانیای بەرهەمهێن و ناوەندەکانی بڵاوکردنەوەی ڕیکلامەوە ئاراستەی وەرگر دەکرێن. لەگەڵ ئەوەشدا بەرنامەی گەشتەکان و بەسەربردنی کاتەکانی پشوو، بوون بە ڕیکلامێکی باشی بەرهەمەکان، جگە لەوەی چەندین بەرنامە تەنها بەهۆی دابینکردنی لایەنی داراییی بەرنامەکەوە (سپۆنسەرکردنی) ئامادەو پێشکەشدەکرێت. (عبدالعزیز و الهالم، 2004: 66)

دواجار دەبێت ئەوەمان لەیاد نەچێت، کە خودی ئەم ئەرکانەو جێبەجێکردنیان لە کاتو شوێنی خۆیدا بە گونجاویی، دەبێتە گرنگیی ڕیکلام بۆ هەریەك لەو سێ لایەنەی بە کاری ڕیکلامەوە پەیوەستن.

5.1.2 ئامانجەکانی ڕیکلام

ئامانجی ڕیکلام لەپێناو مەبەستێکی دیاریکراودایە، ئەمەش بە وشیارکردنەوە دەستپێدەکات و بە کڕین کۆتایی دێت. (G.William – D.Micheal,2002:381) ئەگەرچی "ڕیکلام هەڵگری یەك ئامانجە، کە هاندان و سەرنجڕاکێشانی وەرگرە بۆ مەبەست و ئاراستەیەکی دیاریکرا"، (حسین،2006:

112)، بەڵام لە ڕووی شێوازی ناساندن و چۆنێتیی خستنەڕووی ڕیکلامەوە جیاوازی هەیەو هەر دەستەو گرووپ و پسپۆڕێك بە جیاواز ئەو ئامانجانەیان خستۆتەروو.

بەگشتی دەتوانین ئامانجەکانی ڕیکلام لەم خاڵانەدا بخەینەڕوو:

1- زیادکردنی بەردەوام لە فرۆشتنی بەهەمەکان و پشکی کۆمپانیا لە بازاڕدا. (بەدەوی،2014: 121)

2- دەستەبەرکردنی زانیاریی وگواستنەوەی لە کۆمپانیای بەرهەمهێنەوە بۆ جەماوەرو دروستکردنی هوشیاریی لەلایان سەبارەت بە بەرهەمەکان، بەمەبەستی زیادکردنی خواستی جەماوەر لەسەر بەرهەمەکان و باوەڕپێهێنانیان، بەمەش کاریگەریی لەسەر ڕەفتاری بەکابەر دروستدەکات لە ڕێگەی ئەو زانیارییانەی، کە ئاگاییەکی تەواوی دەداتێ سەبارەت بەو لایەنانەی، کە پێشتر نەیدەزانی. (أبوعلفە، 2002: 74)

3- خستنەڕووی کاڵای نوێ و تایبەتمەندییەکانی و یارمەتیدانی بریکارو کڕیارەکان لە دۆزینەوەی شوێنی فرۆشتنیدا، بۆ ئەوەی بە کەمترین کات و ماندووبوون دەستیانبگات بە بەرهەمە نوێیەکە. (ألغالیی-العسکری، 2003: 25)

4- هەوڵدان بۆ ڕاکێشانی سەرنجی بازرگانان و دابەشکەرانی بەرهەمەکان و پشتیوانیکردنیان لە بەرهەمهێن، بەجۆرێك ئەو پشتیوانییەیان لەلا زیاد بکات، ئەمەش دەبێتەهۆی زیادبوونی متمانەی نێردراوەکە بەخۆی و کاڵاکەی دەستی. (ناصر،1997: 117). هەروەها ڕکابەری بەرهەمهێنەرو کۆمپانیاکانی دیکە، بەمەبەستی جوانترکردنی وێنەی بەرهەمەکانی کۆمپانیاکە لەلایان. (بەدەوی،2014: 121)

5- گۆڕینی ئارەزووی بەکاربەر لە ڕێگەی خستنەڕووی تایبەتمەندییە باشەکانی بەرهەمەکەو دروستکردنی کەشوهەوایەکی لەبار، بەجۆرێك کاریگەریی لەسەر بڕیارەکەی دەبێت. (ألنادی و شهیب، 2006: 30)

6- پشتیوانی و کاراکردنی کاری فرۆشتنی خودیی: ئەمەش لە ڕێگەی زانیاریدان بە بەکاربەر لەسەر بەرهەمەکەو تایبەتمەندیی و سودەکانی و پشتیوانییان بۆ بڕیاری کڕینی بەرهەمەکە، دەبێتە هۆی ئاسانکردن و خێراترکردنی کاری فرۆشتنی خودیی. (ألغانمی، 2012: 25)

7- بیرهێنانەوەی بەرهەم و تایبەتمەندییەکانی و دڵنیاکردنەوەی بەکاربەر لە گونجاویی بڕیاری کڕین. (أبوعلفه، 2002: 74) پێشکەشکردنی وێنەو زانیاریی و دەستەواژەی کورت بەمەبەستی دروستکردنی وێنەیەکی زیهنی جوانیی بەرهەم و کومپانیا لای بەکاربەرەکان. (ناصر،1997: 117)

6.1.2 قۆناغەکانی گەیشتنی پەیامی ڕیکلامی بە وەرگر

زانیارییەکانی هەر ڕیکلامێك بەچەند قۆناغێك بە جەماوەر دەگەیەنرێن تا کاریگەریی لەسەر دروستدەبێت، (عبدالکریم،2009: 250) پەیامی ڕیکلامی بە سێ قۆناغی سەرەکی و پەیوەندیدار بەیەکەوە تێپەڕ دەبێت، کە بریتین لە: (شمس،2009: 160 -161)

قۆناغی هەستکردن: لەم قۆناغەدا ئامانجی ڕیکلامکار بریتییە لە پێدانی زانیاریی بە وەرگر دەربارەی بەرهەم و شمەکەکەی، یەکەم قۆناغە، کە ڕیکلامکار هۆکارەکانی سەرنجڕاکێشان بەکاردەهێنێت، هەوڵدەدات کاریگەریی لەسەر وەرگر دروست بکات، بەجۆرێك بەدەستهێنانی ئەو بەرهەمە بخاتە ڕیزی پێداویستییە سەرەکییەکانی. ئەم قۆناغە پێویستی بە تێگەشتنی تەواوەتیی ڕەفتاری بەکاربەرو سروشتی دروستبوونی ئاراستە زانستیی و ڕەفتاریی و ویژدانییەکانی هەیە، لەم قۆناغەدا وێنەی بەرهەم و دامەزراوە لە مێشکی وەرگردا دروست دەبێت.

قۆناغی کاریگەریی: قۆناغی ناوەندییە لەدوای هەستکردنی وەرگرو ئامادەکردنیەتی بۆ وەرگرتنی پەیامی ڕیکلامییو کاریگەربوون پێی، هەروەها هەڵسەنگاندنی بەرهەم، دیاریکردنی بژاردە گۆڕاوەکان، ڕیکلامکار دەیەوێت پاڵنەری کڕین لای وەرگر دروستبکات، پاشان بەراوردکاری نێوان بەرهەمەکان، جەختکردنەوە لەسەر ڕەفتاری کڕینی پێشبینیکراو، لەگەڵ بەکارهێنانی کاریگەریی سۆزداریدا.

قۆناغی وەڵامدانەوە: قۆناغی کۆتاییە، کە وەرگر بۆ بەکاربەر دەگۆڕێتو هەڵدەستێت بە کڕینی بەرهەم و شمەکەکە، لێرەدا پێویستە ڕیکلامکار هەستێت بە توێژینەوەو پشتیوانی ریکلامەکەی و جەختکردنەوە لە پێگەی بەرهەمەکەو پارێزگاریی لە بەکاربەرو دڵنیاییدان بە وەرگر لەدروستیی بڕیاری کڕینی ئەو بەرهەمە.

2. 1. 7 پەیوەندیی ڕیکلام بە بوارەکانی ترەوە

2. 1. 7. 1 پەیوەندیی ڕیکلام و ڕاگەیاندن

ڕاگەیاندن ئەو چالاکیی پەیوەندیکردنە گەورەیەیە، کە ڕیکلامی خستووەتە خزمەتی خۆیەوە بۆ بەدیهێنانی ئامانجە خێراکانی و بەدەستهێنانی داهات، بەتایبەت دەبینین کۆی گشتیی داهاتی ڕیکلامەکان لەمڕۆدا دەچێتە سندوقی دەزگا ڕاگەیاندنەکانەوە، واتە وەك چۆن ڕاگەیاندن ئامرازێکە بۆ بڵاوکردنەوەی ڕیکلام، ڕیکلامیش ئامرازێکە بۆ پەیداکردنی داهات و دەستکەوتی دارایی بۆ دەزگا ڕاگەیاندنەکان. (محمد، 2008: 20) (حسەین،2006: 17) ڕاگەیاندن "لە گەوهەردا پیشەیەکە بۆ خزمەتکردنی کۆمەڵگە، لە پێناو بەرژەوەندی گشتیی تاکەکاندا". (ڕەسوڵ، 2013: 137)

لایەنی سەرەکی و گرنگی ڕاگەیاندن، هاوسەنگی و یارمەتیدانە بۆ ڕاستکردنەوەی ئەو لادانە فیکرییە ناوخۆیی و دەرەکییانەی ڕووبەڕووی کۆمەڵگە دەبێتەوەو پاراستنی ئاسایشیی کۆمەڵایەتیی لەچوارچێوەی بەرنامەی تایبەت بە هەریەکەیان. (أبو طعیمة، 2007: 90) لەگەڵ ئەوەشدا "ڕیکلامکاران هەڵدەستن بە نواندنی ڕۆڵێکی خراپ لەسەر دەزگاکانی ڕاگەیاندن لە ڕێگەی "کاریگەریی خستنەسەر ئازادیی بڵاوکردنەوەو ڕاگەیاندن و ناچارکردنی بەرپرسانی دەزگا ڕاگەیاندنەکان بۆ پارێزگاریی لە بەرژەوەندی و ناوبانگی کۆمپانیای ڕیکلام، کە لەگەڵ بەرژەوەندییە باڵاکانی کۆمەڵگەدا پێچەوانەوە دەوەستێتەوە ". (عبدالحلیم،2006: 221)

هاوبەشییەکانی ڕیکلام و ڕاگەیاندن بریتین لە: (محمد،2011: 34)

1- هەردووکیان پرۆسەی پەیوەندیکردنن و ئاراستەی جەماوەر دەکرێن.

2- هەردووکیان چالاکیی ناتاکەکەسین لەلایەن دەزگای ڕاگەیاندن و کۆمپانیاکانەوە ئەنجامدەدرێن.

3- هەردووکیان زانست و هونەرو پیشەن و پلاندارێژراون.

4- هەردووکیان پێویستیان بە کەسانی شارەزاو تایبەتمەند هەیە، کە ڕەچاوی ئیتیکی تێدا بکەن.

جیاوازیی ڕیکلام و ڕاگەیاندن لەم چەند خاڵەدا کۆدەبێتەوە: (محمد،2011: 35/ بدر، 1998: 221).

1- ڕاگەیاندن پەیامێکی بابەتی و عەقڵانییەو پێویستە لایەنی وردبینییو ڕاستگۆییو بێلایەنییو واقیعیبوونی تێدا ڕەچاوبکرێت، بەپشتبەستن بە داتاو زانیاریی و بەڵگەنامەکان، بەڵام ڕیکلام پەیامێکی

ناسکەو ئاراستەی دەروون و سۆزی جەماوەر دەکرێت و زیادەڕۆیی تێدایەو باسی لایەنە باشەکانی بەرهەمەکە دەکات.

2- ڕاگەیاندن ئاراستەی چین‌وتوێژە جیاوازەکانی کۆمەڵگە دەکرێت، بەڵام ڕیکلام دەکرێت ئاراستەی توێژێکی دیاریکراو بکرێت.

3- ڕاگەیاندن هەڵدەستێت بە بڵاوکردنەوەی ڕیکلام بەمەبەستی بەدەستێهانی داهات و قازانج، لەکاتێکا ڕیکلام هەڵدەستێت بەبەکارهێنانی ڕاگەیاندن وەك ئامرازێك بۆ پەیوەندیکردن بە جەماوەرەوە.

4- ڕاگەیاندن پرۆسەیەکی پلاندارێژراوی درێژخایەنە بەمەبەستی گەیشتن بە ئامانجە دوورەکان، بەڵام ڕیکلام پرۆسەیەکی پلانداری کورتخایەنە بەمەبەستی پێکانی ئامانجە نزیکەکان لەماوەیەکی کەمدا.

2.7.1.2 پەیوەندیی ڕیکلام و پڕوپاگەندە

مێژووی پەیدابوونی دەستەواژەی پروپاگەندە بۆ هەزاران ساڵ لەمەوبەر دەگەڕێتەوەو لەگەڵ کۆنی کۆمەڵگە سیاسییەکان بەرێوەچووە، فیرعەونەکان لە میسری کۆندا پڕوپاگەندەیان بۆ دەسەڵاتیان کردووە، بەڵام بەو ڕادەیەی ئەمڕۆ دەبینرێت پەرەسەندو ئاڵۆزکاو نەبووە. (الرضا و عمار، (ب.م.): 340).

فەرهەنگی ئۆکسفۆرد پێناسەی پڕوپاگەندەی بەمجۆرە کردووە "بریتیە لە هەر پەیوەندیی، یان ئامرازێکی رێکخراو، یان جوولەو بزوتنی ئامادەکراوو ڕێککراو، بەمەبەستی پەخش و بڵاوکردنەوەی ڕایەك یان بۆچوونێك یان ڕاڤەکردنێکی دیاریکراو". (ئەبوبکر،1996: 64)

فەلسەفەی پڕوپاگەندە ئەوەیە، کە "بەهەر شێوەیەك بێت بەر بە زەینی چالاك بگرێت تا خۆ لە قەرەی بیرکردنەوەو داهێنان نەدات". (قادری، 2009: 42) بەپێی فەرهەنگی بەریتانیی، وشەی پڕوپاگەندە بۆ یەکەمجار لە وەسفی چالاکییەکانی کەنیسەی ڕۆمانیدا لەساڵی (1622) بەکارهاتووە، کە پاپا گریکۆری پانزەیەم دامەزراوەیەکی بۆ ڕاهێنانی پیاوە ئایینییەکان بنیاد ناوە بۆ فێرکردنیان بۆ کاری تەبشیری.

پڕوپاگەندە بەکارهێنانی هەر ئامرازێکە لە ئامرازەکانی ڕاگەیاندنی گشتی، یان میللی، بەمەبەستی کاریگەرییدانان لەسەر عەقڵی تاکەکانی کۆمەڵێکی دیاریکراو، یان هەست‌وسۆزیان بە ئامانجی بەدیهێنانی مەبەستێکی دیاریکراوی سیاسی، یان سەربازی، یان ئابووری و ......هتد. (عبدالله، 1997: 659)

وشەی پڕۆپاگەندە(Propaganda)، کە وشەیەکی ئینگلیزییە بۆ زاراوەی (Propagare)ی لاتینی دەگەڕێتەوە، کە بە مانای زۆرکردنی درەخت و کێڵگەی کشتوکاڵی دێت. (عبدالحلیم،2006: 215) پڕۆپاگەندە دەکرێت بە سێ جۆری (سپی، ڕەش، خۆڵەمێشی)یەوە. (الشمیمری،2010: 100)

جیاوازیی نێوان ڕیکلام و پڕۆپاگەندە:

1- ئامانجی ناردنی زانیاریی لە پڕۆپاگەندەدا بۆ بڵاوکردنەوەی بەها کۆمەڵایەتی و سیاسییەکانە بەمەبەستی دروستکردنی ڕەفتارێکی دیاریکراو، بەڵام ئامانجی ناردنی زانیاریی لە ڕیکلامدا بۆ بڕواپێهێنانی جەماوەر و قازانجی داراییە. (مهنا، 2002: 36) پڕۆپاگەندە بێبەرامبەر بڵاودەکرێتەوە، لە کاتێکدا ڕیکلام لە دەزگاکانی ڕاگەیاندنەوە لەبەرامبەر کرێیەکی دیاریکراودا بڵاودەکرێتەوە. (عبدالحلیم، 2006: 221)

2- پڕۆپاگەندە ڕەهەندێکی فەلسەفیی و سیاسیی لە پشتەوەیە، بەڵام ڕیکلام لە ڕەهەندێکی فەلسەفیی ئابوورییەوە سەرچاوەدەگرێت. (دۆرندان،2011: 11) پڕۆپاگەندە بۆ بابەتێك تەنها یەکجار بڵاودەکرێتەوە، لە کاتێکدا ڕیکلام چەندینجار دووبارە دەکرێتەوە. (الخزرجي،1984: 30)

3- پڕۆپاگەندە لە سەرچاوەی نادیارو سێبەرو درۆو فێڵەوە سەرچاوە دەگرێت، بەڵام سەرچاوەی ڕیکلام ئاشکراو دیارەو بەڕوونی زانیارییەکان دەخاتەڕوو، لەگەڵ ڕەچاوکردنی بوونی زیادەڕەویی لە باسی باشییەکانی بابەتی ریکلامبۆکراودا. (عمر، 2013: 22)

لەگەڵ هەموو ئەو جیاوازییانەشدا هێشتا تێکەڵیی لەنێوان ڕیکلام و پڕۆپاگەندەدا بەدیدەکرێت و وەك پێویست لێکجیاناکرێنەوە. (مستەفا، 2008: 178)

3.7.1.2 پەیوەندیی ڕیکلام و پەیوەندیی گشتیی

سەرهەڵدانی ڕیکلام، کۆنترو لە پێشترە لە پەیوەندیی گشتیی، لەبەرئەوەی ڕیکلام دەرەنجامی زیادبوونی بەرهەم و دروستبوونی ڕکابەریی بوو لە نێوان بەرهەمهێنەرو بازاڕو کارگەکاندا بەمەبەستی بەدەستهێنانی متمانەی جەماوەر، بەڵام پەیوەندیی گشیی بۆ چارەسەرکردنی کێشەکانی جەماوەر لەسەر ئاستی ناوخۆو دەرەوەی دەزگا سەریهەڵداو گەشەیکرد. (ألعبدلي و العبدلي، 1996: 239) جگە لە گەشەی بەردەوام و خێرای ئامرازەکانی ڕاگەیاندنو پەیوەندیی جەماوەریی، لێرەوە نامۆبوونی دەزگاکان بە جەماوەرو لاوازبوونی پەیوەندیی ڕاستەوخۆی نێوان بەڕێوەبەرانی دەزگاو کارکەرانیان لەلایەكو لەگەڵ

جەماوەر لەلایەکی دیکەوە بە تایبەت لە کۆتاییەکانی سەدەی بیستەمدا، هۆکار بوون بۆ سەرهەڵدانی پەیوەندیی گشتیی وەك بەش و پیشەیەك لە دەزگاکان و دواتریش وەك ناوەندێکی زانستیی لە زانکۆکاندا. (حجاب و وهبی، (د.ت.): 39)

پەیوەندیی گشتیی، چالاکییەکی بەردەوامە، کارگێڕیی دەزگا پێیهەڵدەستێت بەمەبەستی بەدەستهێنانی متمانەو بڕوای کارکەرانی دەزگاو جەماوەرو بەرهەمهێنەران، بە ئامانجی بەدیهێنانی تێگەشتن و ئالوگۆڕکردنی بیروڕاکان و لێکتێگەشتنی یەکدی. (عساف و صالح، 2004: 19)

بەشێك لە شارەزایانی بواری ڕاگەیاندن پێیان وایە، ڕیکلام و پەیوەندیی گشتیی "سەرباری لێکنزیکیان لە یەکدی، خالێکی هاوبەش و هەماهەنگی بۆ بەیەکەوەکارکردن نادۆزنەوە، بەڵکو بایەخپێدەرانی بواری ڕیکلام پەیوەندییە گشتییەکان بە ڕیکلامێکی مشەخۆر ناودەبەن" (ژوبیان،2009: 87) لەگەڵ ئەوەشدا "پەیوەندییە گشتییەکان پیشەیەکی زۆر بڵاوە، ئەو بودجەیەی ئەمڕۆ بۆ ئەو پیشەیە تەرخاندەکرێت ساڵی لەسەروی یەك ملیار دۆلارەوەیە"، (چۆمسکی،2008: 22) چونکە پەیوەندیی گشتیی "ئەندازیاری پەیوەندییە لەنێوان خەڵك و دامەزراوە"دا. (حەسیب، 2011: 12)

جیاوازیی نێوان ڕیکلام و پەیوەندیی گشتیی:

1- ڕیکلام هەوڵی ڕاکێشانی کڕیار دەدات بۆ بەرهەمەکان، باسی سودو باشیەکانی بەرهەمەکە دەکات، لەکاتێکدا پەیوەندیی گشتیی، بۆ دەرخستنی دەزگا بەشێوە ڕاستییەکەی کاردەکات. (جودە، 2002: 30)

2- ڕیکلام وەڵامی پێداویستیی جەماوەر ناداتەوە، بەڵکو پێداویستیی بۆ دروستدەکات، بەڵام پەیوەندیی گشتیی هەڵدەستێت بە لێکۆڵینەوە لە پێداویستییەکانی جەماوەر و ئامۆژگاری دەزگا دەکات بۆ مامەڵەکردنی بەشێوەیەکی دروست. (البیاتی و اخرون، 2012: 167)

3- ڕیکلام دەرەنجامی زیادبوونی بەرهەم و زۆربوونی کۆمپانیاکان بوو، بەڵام پەیوەندیی گشتیی بۆ کەمکردنەوەی کاریگەریی خراپی لاوازیی پەیوەندیی نێوان جەماوەرو دەزگا دەرکەوت. (العلاق و ربابعە، 1998: 48)

4- هەڵوێستی دەزگاکانی ڕاگەیاندن لە ڕیکلامدا بازرگانییەو لە پێناوی بەدەستهێنانی قازانج و زیادکردنی فرۆش ڕیکلامەکە دەکەن، بەڵام لە پەیوەندیی گشتییدا بەمەبەستی ڕۆشنبیرکردنی جەماوەر زانیارییەکان دەگەیەنن. (Russell- Lane, 2002: 27)

هاوبەشییەکانی ڕیکلام و پەیوەندیی گشتیی

لەگەڵ ئەو جیاوازییانەی نێوانیاندا، لەهەندێك کاروباریاندا "پەیوەندیی گشتییو دامەزراوەکانی ڕاگەیاندن، ڕۆڵی گرنگیان هەیە لە بازرگانی دەرەکیو کردنەوەی بازاڕ بۆ بەرهەمی وڵاتو ململانێی کۆمپانیاکاندا". (رشوان،2008: 16-17) خاڵە هاوبەشەکانی پەیوەندیی گشتیی و ڕیکلام بریتین لە:

1- هەردووکیان چالاکییەکی پەیوەندیکردن و کارگێڕین و لە ڕێگەی ئامرازەکانی پەیوەندیکردنەوە ئاراستەی جەماوەر دەکرێن، کە کۆمپانیای تایبەت هەڵدەستن بە جێبەجێکردنیان.(محمد،2011: 116)

2- هەردووکیان وەك پیشەو زانستێکی سەربەخۆ لە زانکۆکاندا دەخوێنرێن و بەشی تایبەتیان لە دەزگاو کۆمپانیاکاندا هەیەو هونەرێکی بەرزی کارکردنیان تێدا دەبینرێت. (أحمد،2016: 196)

3- هەردووکیان کارەکانیان لەسەر لێکۆڵینەوەی لایەنە جیاوازەکانی ڕەفتاری تاکەکان و ئاراستەو بەهاکانی کۆمەڵ بنیاتدەنێن. (ألجوهر، 2004: 84)

2.2 ڕیکلامی تەلەفزیۆنیی

1.2.2 چەمکی تەلەفزیۆن

چەمکی تەلەفزیۆن (Television) لە دوو بەش پێکدێت، کە دەگەڕێتەوە بۆ هەردوو زمانی یۆنانی و لاتینیی، (Tele) وشەیەکی یۆنانییەو بەمانای دوور دێت، (Vision یان Videre) وشەیەکی لاتینییەو بەمانای بینین دێت، هەردووکیان پێکەوە (Television) بەمانای (تۆمارکردنی دەنگ و وێنە لە شوێنێکداو گواستنەوەی لە هەمانکاتدا بۆ شوێنێکی تر)دێت، جگە لەوەی بە مانای (ئامرازی وەرگرتنی وێنەی جولاّو لە ماوەیەکی دوورەوە) دێت. (Hornby, 1984: 1592 / البكري،2003: 55) لە هەمانکاتدا چەمکی (Television) "لە زمانی ئینگلیزیدا بەواتای بینین لە دوورەوە" (کەرکوکی،2008: 55)دێت.

وەك چۆن کارو بەرهەمهێنانی تەلەفزیۆنیی بەکۆمەڵ و گرووپ دەبێت، بەهەمانشێوە داهێنانەکانیشی لە بواری تەکنیکی بەرنامەدا بەکۆمەڵ بووەو "ناتوانرێت بکرێت بەناوی تەنها کەسێکەوە، هەرچەندە بەشێوەیەکی گشتی ناوی (جون لوجی بيرد – John Logie Baird)[5] وەك داهێنەری تەلەفزیۆن ئاماژەی بۆ دەکرێت" (راغب،1999: 449)

مێژووی دەستپێکی داهێنانەکانی تەلەفزیۆن دەگەڕێتەوە بۆ ساڵی (1853)، تا ساڵی (1923)، کە (فلاديمير زوركين) ئامێری (ئایکۆنۆسکۆبی) داهێنا، کە بە چاوی ئەلیکترۆنی تەلەفزیۆن ناسرابوو. لەساڵی (1924)دا بێرد توانی یەکەم سیستەمی تەلەفزیۆنی بخاتەڕوو، کە ناوینا (Analog)، (کەرکوکی، 2008: 55)

تەلەفزیۆن "یەکێکە لە ئامرازە سەرکەوتووەکانی بواری پەیوەندیکردن و کاریگەرییەکی وای بەدیهێناوە کە لەگەڵ داهێنانەکانی پێشتری ئەو بوارەدا بەراوردناکرێت، چونکە دەنگ و وشەو وێنەی پێکەوە گرێداوە"، (الزعبي،2009: 280) "کە توانی دیمەن و ڕووداوەکان لە ڕێگەی وێنەی گوێزراوەوە لە هزری بینەردا بەرجەستەبکات". (فاروق،2013: 55). جگەلەوەی، کە "وێنەی جولاّو لە تەلەفزیۆن لوتکەی هەرەمی ئامرازەکانی ڕاگەیاندن پێکدەهێنێت" (الغذامي،2005: 126) هەر سێ جۆری پەیوەندیی (ڕووبەڕوو گفتووگۆکردن لە نزیکەوە، پەیوەندی دووراو دوور لە ڕێگەی تەلەفۆن و

---

[5]- جۆن لۆجی بێرد لە (13 ئابی 1888) لە سکۆتلەندا لەدایك بووە، لە (14 یونیۆی 1946) کۆچی دوایی کردووە، ئەندازیاری کارەبا بووەو یەکەم کەس بووە کاری لەسەر بەرهەمهێنانی تەلەفزیۆن کردووە. (http://www.marefa.org/index.php 2016)

ئینتەرنێتەوە، پەیوەندیی ڕاستەوخۆو ڕووبەڕوو لە دوورەوە) لە تەلەفزیۆندا بەرجەستەدەبن، (روستی،2009: 35) هەروەها ئەو کاتەی، کە تایبەتمەندییەکانی ڕاگەیاندن بەسەر ڕادیۆ و ڕۆژنامەو سینەمادا دابەش بووبوو، بەجۆرێك، کە "بڵاوبوونەوەو خێرایی بۆ ڕادیۆ، شیکاریی و بۆچوونی سیاسیی‌و ڕیکلام بۆ ڕۆژنامە، خۆشی و کاتبەسەربردن بۆ سینەما بوو، تەلەفزیۆن توانی تایبەتمەندیی هەرسێکیان لە خۆیدا کۆبکاتەوە" (الصبان،2001: 5) تەلەفزیۆن بەهۆی پەخشکردنی وشەی بارگاویی بەوێنە، توانی پێشی پەخشی ڕادیۆو ڕۆژنامە بکەوێت، (ژووبیان،2009: 51) چونکە بەرکەوتنی لەگەڵ گرنگترین هەستەکانی مرۆڤدا هەیە، کە بە بیرو هۆشیەوە پەیوەستن، (ناصر،1998: 27) کەواتە "ڕیکلامی تەلەفزیۆنیی، تا ڕادەیەکی زۆر لە مایەپووچبوونی ژمارەیەك لە ڕۆژنامەو گۆڤارەکانی جیهان بەرپرسە، لەوانەش گۆڤاری (Live)ی ئەمریکی و (News Kroneil, Daily extish)ی بەریتانیی". (سمعان،1975: 10- 11)

تەلەفزیۆنی فەرەنسا پەخشی ئەزموونیی لە ساڵی (1932) دەستپێکرد، تا ساڵی (1935) بوو بە پەخشی فەرمیی، بەریتانیا لە ساڵی (1936) بە وێستگەی BBC دەستی بە پەخش کرد،لە هەمان ساڵدا ئەڵمانیا پەخشی تەلەفزیۆنی کرد، بەڵام لە ئەمریکا بەشێوەیەکی نارێکخراو لە ساڵی (1939) پەخشی تەلەفزیۆنی دەستپێکرد، هەتا ساڵی (1941) بوو بەشێوەیەکی رێکخراو. (ألطائي،2007: 53) (البكري،2003: 55)

لە جیهانی عەرەبیشدا یەکەم تەلەفزیۆنی فەرمی لەساڵی (1956)دا لە عێراق پەخش کراوە، لە (1959) لە لوبنان و (1960) لە کوەیت و (1965) لە لیبیاو (1968) لە ئەردەن و پاشان بە هەموو وڵاتانی عەرەبیدا بڵاوبووەتەوە. (الزعبی،2009: 281)

2.2.2 سەرهەڵدان و گەشەکردنی تەلەفزیۆن لە هەرێمی کوردستان

لە هەرێمی کوردستان مێژووی دامەزراندنی تەلەفزیۆن دەگەڕێتەوە بۆ شەستەکانی سەدەی بیستەم، کاتێك تەلەفزیۆنی (تەئمیم) لە 1967/11/18) دەستی بە پەخش کردووە، توانای پەخشەکەی (146) کیلۆوات بوو، بەشێوەیەکی بازنەیی و نیوەتیرەی (100) کیلۆوات پەخشدەکرا، لە ساڵانی (1970-1974) ئەم تەلەفزیۆنە تاڕادەیەکی زۆر سەربەخۆیی هەبووە و خزمەتی بە کورد کردووە، بەڵام لە ساڵی 1974 بەدواوە بۆ خزمەتی ڕژێمی بەعس بەکارهێنراوەو لە خزمەتی بیرو کەلتووری عەرەب و حیزبی بەعسی عێراقیدا بووە بۆ دژایەتی و سەرکوتکردنی نەتەوەی کورد بەکارهێنراوە،

(مەجید، 2007: 25-30 ⁄ الراوي، 1992: 141) بەشی کوردی تەلەفزیۆنی (موسڵ) کە لە هاوینی (1978) دامەزرا، کە بە زمانی کوردی (شێوەزاری کرمانجی ژووری) پەخشی بەرنامەکانی بۆ ماوەی (دوو کاتژمێرو نیو) کردووە، تا ساڵی (1990) داخراوە، (مەجید، 2007: 25) ئەم تەلەفزیۆنە لە ساڵی (1992) دەستی بە پەخش کردەوە تا ساڵی (2003) ئەم تەلەفزیۆنەش بە هەمان شێوەی تەلەفزیۆنی (تەئمیم) لە خزمەتی بیرو سیاسەتی حیزبی بەعس و دیکتاتۆریەتدا بووە. (صابر،2014: 62) تەلەفزیۆنی (مهاباد) لەلایەنی حکومەتی ئێرانەوە دامەزرێنرا، کە بۆ خزمەتی دەوڵەتی ئێران بوو. (مەجید، 2007: 30) کەواتە ئەو تەلەفزیۆنانە لەسەرجەم بوارەکاندا خزمەتی بە نەتەوەو کەلتووری کورد نەکردووە، لە بواری ڕیکلامیشدا ئەو سەرچاوانەی بەردەستی توێژەر کەوتوون هیچ ئاماژەیەکیان بە ڕیکلام لەو تەلەفزیۆنانە نەکردووە کە بڵاوکرابێتەوە.

لە دوای ڕاپەڕینەوە یەکەم تەلەفزیۆنی کوردی لە زاخۆ لە ناوەڕاستی ئابی (1991) لەلایەن یەکێتی نیشتیمانی کوردستانەوە بە ناوی (TV زاخۆ) دامەزرا، بەدوای ئەمەشدا چەندین تەلەفزیۆنی دیکەی ناوخۆیی دامەزرا، کە زۆرێکیان زمانحاڵی پارتە سیاسییەکانی هەرێمی کوردستان بوون، لەوانە (تەلەفزیۆنی گەلی کوردستان، تەلەفزیۆنی خاك، K.TV، تەلەفزیۆنی ئازادی، U.TV، IMK). (مەجید،2007: 33-42) تەلەفزیۆنی گەلی کوردستان یەکەمین تەلەفزیۆنی کوردی بوو لە شاری سلێمانی لە ساڵی (1991) لەلایەن یەکێتی نیشتیمانی کوردستان دامەزرا، کە دواتر ناوەکەی گۆڕا بۆ (puk tv) (ردینی، 2005: 61) لە مانگی ئابی (1992) تەلەفزیۆنی (هەرێم) لەلایەن حکومەتی هەرێمی کوردستانەوە لە شاری هەولێر دامەزرا، کە بە یەکەمین تەلەفزیۆنی حکومی دادەنرێت لە دوای ڕاپەڕینەوە، لە ساڵی (2005) پەخشی ئەم تەلەفزیۆنە جگە لە شاری هەولێر شارەکانی سلێمانی و دهۆك و کەرکوکی گرتەوە. (ردینی، 2005: 62)

کورد لە بواری کەناڵی ئاسمانی توانی زوو فریای خۆی بکەوێت و تەلەفزیۆنی ئاسمانی دابمەزرێنێت، یەکەم کەناڵی تەلەفزیۆنی ئاسمانی کوردی لە دەرەوەی کوردستان بەناوی کەناڵی (Media T.V) لە (1995⁄5⁄15) لە پاریسی پایتەختی فەرەنسا دامەزرا، (ئەحمەد، 2006: 83) لە (1999⁄1⁄17) یەکەمین کەناڵی ئاسمانی کوردی لە ناوەوەی کوردستان بەناوی (کەناڵی سەتەلایتی کوردستان) دامەزرا، پاشان لە (1⁄1⁄2000) کەناڵی (کوردسات) دامەزرا، لە هاوینی (2005) لە یەکگرتنی هەردوو تەلەفزیۆنی (KTV) و تەلەفزیۆنی گوڵان، کەناڵی ئاسمانی (زاگرۆس) دامەزرا. (مەجید،2007: 43)

له (2007/5/15) كەناڵی (VIN TV) له چوارچێوەی بڵاوكردنەوەی میوزیك و گۆرانی و هونەری كوردیدا كاریان كردووه. كەناڵی ئاسمانی سپێده له (2008/5/29) دامەزراوه كه زمانحاڵی یەكگرتووی ئیسلامی كوردستانه، كەناڵی ئاسمانی پەیام كه زمانحاڵی كۆمەڵی ئیسلامی كوردستان له (2008/12/1)دەستی به پەخش كردووه. (صابر، 2014: 78)

كەناڵی ئاسمانی (KNN) تۆڕی هەواڵی كوردی له (2008/12/20) وەك كەناڵێكی ئەهلی سەر به كومپانیای وشه دەستی به پەخش كردووه، هەرچەنده له سەرەتاوه ڕێژەی بڵاوكردنەوەی ڕیكلامەكان لەو كەناڵەدا كەم بووه، بەڵام دواتر گەشەی سەندووه، ئێستا كۆمپانیای (BOX) بریكاری سەرەكی ئەم كەناڵەیه، له هەمانكاتدا هەردوو كومپانیای (Plus Daimond, Apple Art) بریكاری ئەم كەناڵەن بۆ ریكلامكردن. (2017,WWW.KNNC.COM)

سەتەلایتی جەماوەر له ساڵی 2008 لەلایەن حزبی سۆسیالیست دیموكراتی كوردستان دامەزرا، بەرنامەكانی به هەردوو زمانی كوردی و عربی پەخشدەكرد،(ئەحمەد، 2010: 102) له ئێستادا بەهۆی قەیرانی داراییەوه پەخشی ئەو كەناڵه ڕاگیراوه.

سەتەلایتی گەلی كوردستان له (2009/6/1) دەستی به پەخش كردووه، جگه له داهاتی ڕیكلام سەرجەم پێداویستییەكانی لەلایەن یەكێتی نیشتیمانی كوردستانەوه دابین دەكرێت، (عوسمان، 2010: 151)كومپانیای (ئاڤا میدیا) بریكاری سەرەكی ئەم كەناڵەیه بۆ كاری ڕیكلامی، واته سەرجەم گرێبەستەكانی ڕیكلامه بازرگانییەكانی ئەم كەناڵه لەلایەن ئەم كومپانیایەوه ئەنجامدەدرێت. (2017 WWW.GKSAT.COM)

كەناڵی (KOREK TV) له شاری هەولێر لەلایەن كومپانیای كۆرەك تیلیكۆم له (2009/12/1) دامەزراوه، كەناڵێكی بازرگانییه زیاتر بایەخ به بابەتی هونەری و میوزیك و گۆرانی و ڕیكلام دەدات، كومپانیای بابلیۆن بریكاری سەرەكی ئەم كەناڵەیه بۆ ڕیكلام، (ئەحمەد،2010: 101) لەگەڵ ڕیكلامی بەرهەم و شمەكەكان به گشتی، خودی كەناڵەكه بووه به ڕیكلام بۆ كومپانیای كۆرەك.

كەناڵ چوار (KANAL 4) له ساڵی 2010 له هەولێر دامەزراوه وەك كەناڵێك بازرگانی، خاوەندارێتی كەرتی تایبەته، زیاتر بایەخ به هونەرو رۆشنبیری و كۆمەڵایەتی و ڕیكلام دەدات، كومپانیای (بابلیۆن) بریكاری سەرەكی ئەم كەناڵەیه بۆ بڵاوكردنەوەی ڕیكلام. (ئەحمەد،2010: 101)

دامەزراوەی میدیایی (NRT) کە خاوەندارێتی کەناڵەکانی (nrt 2, nrt عربی, nrt, ڕادیۆی نالیا و چەند دامەزراوەیەکی دیکەی میدیایی دەکات)، یەکەمین کەناڵی هەواڵی کەرتی تایبەتی دامەزراند لە هەرێمی کوردستان، لە (2011/2/17) دەستی بە پەخشکردووە، بارەگای سەرەکی لە شاری سلێمانییە و لە بواری سیاسی و هونەری و تەلەفزیۆن و ڕادیۆدا چالاکیی میدیایی هەیە، ڕیکلام بەشێکە لە سەرچاوە داراییەکانی ئەم دامەزراوەیە. (www.nrt.com 2017)

کەناڵی (Kirkuk tv) لە (2011/9/3) دەستی بە پەخش کردووە،، کەناڵێکی گشتییە.

کەناڵی (پێلیستانك) وەك یەکەم کەناڵی ئاسمانی کوردی تایبەتمەند لە بواری منداڵاندا لە (2012/5/1) دەستی بە پەخشکردووە، کەناڵێکی ئەهلییەو لەلایەن چەند بازرگانێکەوە دامەزراوە.

کەناڵی (kurdmax) پەخشی بەرنامەکانی لە (2012/7/5) دەستپێکردووە، سەرجەم بابەت و بەرنامەکانی ئەم کەناڵە لەلایەن کومپانیا بازرگانییەکانەوە سپۆنسەر دەکرێت، ئەمەش پێشکەوتنێکی باشە لە بواری داهاتی تەلەفزیۆنیدا، کومپانیای (ئیدیکۆ) بریکاری سەرەکی و تایبەتی ئەم کەناڵەیە بۆ ڕیکلامکردن. (صابر،2014: 82)

کەناڵی ڕووداو (Rudaw) لە (2013/5/29) دەستی بە پەخش کردووە، بەیەکەم کەناڵی ئاسمانی کوردی (HD) دادەنرێت، تۆڕی میدیایی ڕووداو گرووپێکی میدیایی فراوانە، لە بوارەکانی میدیای بینراو بیستراو و خوێنراو بەرهەمەکانی پێشکەش دەکات، بریکاری سەرەکی ئەم کەناڵە بۆ بڵاوکردنەوەی ڕیکلامەکان کومپانیای (سیدار ئەجێنسی)یە. (www.Rudaw.net 2017)

کەناڵی (Kurdistan 24) وەك کەناڵێکی ئەهلیی لە بواری هەواڵی سیاسیدا پەخشی بەرنامەکانی لە ( ) دەستپێکردووە، خاوەنی تۆڕێکی فرفوانی پەیامنێرانە، دامەزراوەی (Kurdistan 24) پێکهاتووە لە کەناڵی (Kurdistan 24) و ڕادیۆی (Kurdistan 24) و ماڵپەڕێك کە بە چوار زمان هەواڵ و زانیاری بڵاودەکاتەوە. (www.kurdistan24.net 2017)

3.2.2 ڕیکلامی تەلەفزیۆنی

ڕیکلامی تەلەفزیۆنیی گوزارشتە لەکۆمەڵێك زانیاریی پەیوەست بە شمەكو بەرهەمو خزمەتگوزاریی، کە کەناڵێکی تەلەفزیۆنیی لە چوارچێوەی بەرنامەیەکدا، بە جۆرو شێوازی جۆراوجۆر لە پێناو بەبازاڕکردنی بەرهەمەکەدا پەخشیدەکات، (العزیز واخرون،2002: 118)، یاخود "پەیامێکە بۆ فرۆشتنی کاڵاو خزمەتگوزاریی بۆ کۆمەڵە خەڵکێکی دیاریکراو لە بەکاربەر، لەرێگەی

ئامرازی تەلەفزیۆنەوە بەرامبەر کرێیەکی دیاریکراو بڵاودەکرێتەوە"، (العالم،1998: 13)، یان ڕیکلامی تەلەفزیۆنیی "بریتییە لەو چالاکییەی پەیامی ڕیکلامی بینراوو بیستراو بە جەماوەر پێشکەشدەکات، بۆ ڕاکێشانی سەرنجیان لەپێناو کڕینی کاڵایەك، یان خزمەتگوزارییەك لەبەرامبەر کرێیەکی دیاریکراو"[9]. (عبدالفتاح،1986: 527)

تایبەتمەندیی سەرەکیی تەلەفزیۆن، کە لە ئامرازەکانی دیکەی پەیوەندیکردنی جیادەکاتەوە "لەڕووی ڕاپەڕاندنی کارەکانییەوە ئەوەیە، کارەکانی بەشێوەی گرووپ و بەکۆمەڵ ئەنجامدەدرێت"، (حمیدی، 2010: 32) (ستانتۆن) ئەم کاری بەکۆمەڵەی لە تەلەفزیۆندا دەرخستووە، کە دەڵێت ڕیکلامی تەلەفزیۆنیی "هەموو جۆرە چالاکییەکە بەشێوەی کۆمەڵ پێشکەشدەکرێت و بەڕێگەیەکی گشتی نەك تاکی، بینراو بیستراو لە ڕێگەی پەیامێکی دیارکراو لەلایەن ڕیکلامکارەوە پەیوەست بەکاڵا یان خزمەتگوزاریەك". (Stanton,1993: 34)

د.مظفر مندوب دەڵێت:"ڕیکلامی تەلەفزیۆنیی هەوڵێکی پەیوەندیکردنی گشتی و ئاراستەکراوی پلاندارێژراوە لەلایەن ڕیکلامکارەوە بۆ جەماوەرێکی دیاریکراو، بەئامانجی هاندانیان بۆ کڕینی کاڵا، یان وەرگرتنی ڕەفتارێکی دیاریکراو لەژێر ڕۆشنایی ئامانجی ڕیکلامەکەدا" (مندوب، 2003: 31)

ئامرازە ڕیکلامییەکان ئەو کەناڵانەن لە ڕێگەیانەوە پەیامی ڕیکلامی دەنێردرێت لەلایەن نێرەرەوە، کە ڕیکلامکارە بۆ بەکاربەر، کە وەرگری پەیامە ڕیکلامییەکەیە، (الزعبی،2009: 279) تەلەفزیۆنیش یەکێکە لە ئامرازەکانی بڵاوکردنەوەی ڕیکلام.

لەگەڵ ئەوەی ڕیکلامی تەلەفزیۆنیی، پێشکەوتنی تەواوی سروشتی تەکنەلۆژیامان بۆ ڕوونەکاتەوە، هەندێك لە پسپۆڕان ئەم چالاکییە بە "هونەری فرۆشتنی خەونەکان" دەناسێنن. (العزیز،2003: 138) بەشێکی زۆری بینەران پێیانوایە "ڕیکلامی تەلەفزیۆنشی تەنها چالاکییەکی بازرگانییەو بە فرۆشتنی بەرهەمەکانەوە پەیوەستە"، (الشمیمری،2010: 127)، هەرچەندە ئەم بۆچوونە قبوڵکراو نییە، بەڵام "ڕیکلامی تەلەفزیۆنیی خاوەن دوو ڕوانگەیە، یەکەمیان پەیوەست بە بەرهەمەکەوەو دووەمیان پەیوەست بە بەهاو ڕەفتارە کۆمەڵایەتیی و کلتوورییەکانەوە" (الشمیمری،2010: 127) لە تەلەفزیۆندا ڕیکلامکار دەتوانێت وێنەی بەرهەکەمەو شێوازی بەکارهێنانی بەشێوەیەکی کرداری

9- لە ئێستادا خودی کەرەستە زیندوو و نازیندووەکانی ناو ڕیکلامە تەلەفزیۆنییەکان، ڕیکلامێکی دیکە دەکەن، یاخود ڕیکلام لە چوارچێوەی فیلم و دراما تەلەفزیۆنییەکاندا، تەنانەت ئەوەی لە بینەرانەوە وەردەگیرێت بێژەرو پێشکەشکاری هەواڵ و بەرنامە تەلەفزیۆنییەکان بوون بە ئامرازێکی ڕیکلامکردن، بەتایبەت ڕیکلام بۆ ئەو پۆشاکەی، کە لە بەریاندایە، ئەمەش تەوەرەیەکە لە توێژینەوەکەمان.

پێشکەشبکات،(ألزبیدی، 1988: 58)، هەرچەندە (جیری ماندر) وایدەبینێ، "ڕیکلامی تەلەفزیۆنیی، ڕەنگدانەوەی هەموو شتێکە جگە لە ڕاستییەکان لە پشتی خەڵکەوە". (کچك،1988: 150)

لە کۆی ئەو پێناسانە، دەگەینە ئەوەی، کە ڕیکلامی تەلەفزیۆنیی:

1- لە سایەی ئامرازە تەکنەلۆژییەکەیدا هەردوو ڕەگەزی دەنگ و ڕەنگ بە وشەو وێنەی جوڵاوەوە پێشکەشی بینەران دەکات، بەمەش کاریگەریی زیاتر دروستدەکات.

2- بەهۆی پەخشی فراوانەوە ئاراستەی ژمارەیەکی زۆری جەماوەر دەکرێت لەیەك کاتدا.

3- کارێکە بەکۆمەڵ دەکرێت، نەك بە تاك.

4- کاردانەوەی بەکاربەر لەسەر ڕادەی وەرگرتنی ڕیکلامەکەو کاریگەربوون پێی تێیدا دەردەکەوێت.

5- ڕیکلامی تەلەفزیۆنیی، بەشێوەیەکی سەرنجڕاکێش و خەیاڵاویی پەیامەکان بە بینەران دەگەیەنێت.

2. 2. 4 سەرهەڵدان و گەشەکردنی ڕیکلامی تەلەفزیۆنیی

پەیوەندیی ڕیکلام و تەلەفزیۆن بۆ سەرەتای سەرهەڵدانی تەلەفزیۆن دەگەڕێتەوە وەك ئامرازێکی جەماوەریی لە ساڵی (1941)دا لە ڕێگەی کەناڵە تەلەفزیۆنییەکانی ئەمریکاوە، پاشان بە خێراییەکی لەڕادەبەدەر بڵاوبووەوە بۆ ئەوروپا، بەتایبەتی دوای کۆتاییهاتنی جەنگی جیهانی دووەم. (الحدیدی و علی،2005: 115) دەرکەوتنی یەکەم ڕیکلامی تەلەفزیۆنیی بۆ (1941/7/1) دەگەڕێتەوە لە کەناڵێکی ناوخۆیی نیویۆرك، پەخشکردنی ڕیکلامێك لە ماوەی دە چرکەدا بە نرخی (9) دۆلار لەکاتی پەخشکردنی یاری بەیسبۆڵ. دوای ساڵی (1948) چەندین دەرگای دیکە لەلایەن ڕیکلامکارانەوە بۆ ڕیکلامی تەلەفزیۆنیی کرایەوە بۆ کۆکردنەوەی زۆرترین جەماوەر لە ڕیکلامەکانیان. ئەم پێشکەوتنەی ڕیکلامی تەلەفزیۆنیی لە ئاستێکدا بوو، کە هۆڵەکانی سینەما ترسیان لێنیشت، کە تەلەفزیۆن ببێتەهۆی لەناوچوونی هەموو هۆکارەکانی دیکەی ڕاگەیاندن. (شاندرو،(ب.ت.): 69)

سەرەتای ساڵی (1950) گۆڕانکارییەکی گەورە لە بواری ڕیکلامی تەلەفزیۆنیی هاتەکایەوە، هەمەجۆری ڕیکلامکردن و مافی سپۆنسەریکردن بۆ بەرهەمهێنەران ڕەخسا، تاوەکو لە چوارچێوەی بەرنامە تەلەفزیۆنییەکاندا ڕیکلامی بەرهەمەکانیان نیشانی جەماوەر بدەن، لەو کاتەدا ژمارەیەکی کەم لە کۆمپانیاکانی وەکو (کرافت، کۆلگەیت، جنرال ئەلیکتریك) سودیان لەم دەرفەتە وەرگرت، لێرەوە

نرخی ڕیکلامی تەلەفزیۆنی بەرزبوویەوەو ئاژانسەکان پارەی زیاتریان وەردەگرت، ئەمەش هەنگاوێکی تر بوو بەرەو گۆڕانکاریی گەورەتر لە دەیەی شەشەمی سەدەی رابردوودا. (صابر،2014: 63)

دوای دروستکردنی تەلەفزیۆنی ملەوەن لەساڵی (1951)دا، بایەخی ڕیکلامی تەلەفزیۆنیی زیاتر دەرکەوت. (النجار،1996: 64)

ڕەزامەندی لیژنەی پەیوەندییە فیدراڵیەکانی ئەمریکا (FCC)[7] لەسەر سیستەمی تەلەفزیۆنی بازرگانیی، هێزی بە ڕیکلامی تەلەفزیۆنی بەخشی، بە شێوەیەك، کە تۆڕەکانی (ABC, CBS, NBC)ی ئەمریکیی، بوونە گەورەترین ئەو تۆڕانەی کە قۆرخی زۆربەی گرێبەست و مافەکانی ڕیکلام بۆخۆیان دەکەن. (عوض، 1986: 202)

لە ساڵی (1960)دا کەناڵی (NBC) لە ڕێگەی بڵاوکردنەوەی ڕیکلام تا (2) خولەك لە ناوبڕەکاندا هەنگاوێکی گەورەی بەڕیکلامی تەلەفزیۆنیی نا، کە کۆمپانیاکانی (تاید و کریست) سودیان لەم هەنگاوەی وەرگرت، لە پرۆگرامێکی یەك کاتژمێریدا بەشێوەیەکی گشتی (9) خولەك ڕیکلامکردن هەبوو، زۆرترین ڕیکلامی بازرگانیی لەنێوان (30 تاکو 60) چرکە بوو. (صابر،2014: 24)

لە ك ۆتا دەیەی سەدەی بیستەمدا لە پرۆگرامێکی تەلەفزیۆنیی یەك کاتژمێریدا ماوەی ڕیکلامکردن گەیشتە زیاتر لە (19) خولەك، دواتر کۆمپانیاکانی ڕیکلامکردن لە ڕێگای بەکارهێنانی کەسایەتییە بەناوبانگ و خۆشەویستەکانەوە هەوڵیاندا زیاتر کاریگەریی بخەنە سەر جەماوەرو (بیتز،1987: 168) خێراتر ئارەزووی کڕین لای بینەرەکان دروستبکەن، ئەمەش پاڵنەرێکی گەورەبوو تاکو ڕیکلامکارەکان زیاتر ڕوو لە تەلەفزیۆن بکەن بۆ بڵاوکردنەوەی ڕیکلامەکانیان. (حجازی،2001: 77) بەهۆی بەکارهێنانی تۆڕی ئینتەرنێت لەبواری پەیوەندیکردندا ڕیکلامەکان بەرەو کورتبڕی و بەرزبوونەوەی نرخی بەرهەمهێنان و بڵاوکردنەوە چوون.(بیتز،1987: 168)

ئێستا لە سایەی بڵاوبوونەوەی ئینتەرنێت و تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان و ئاسانیی پەخشی تەلەفزیۆنیی و گەیشتنی بەسەرجەم ناوچەکانی جیهان، ڕیکلامی تەلەفزیۆنیی لەوپەڕی گەشەو بڵاوبوونەوەدایە، بەجۆرێك لەگەڵ سەرهەڵدانی تەلەفزیۆنی نێودەوڵەتیدا ڕیکلامی نێودەوڵەتیش سەریهەڵداوە، ئیدی هیچ چوارچێوەو سنورێکی سیاسی و ئابووری و زمانی و کلتووری و ئایینی نەماوە پەخشی تەلەفزیۆنیی بە

---

[7]- لیژنەی فیدراڵی بۆ پەیوەندیکردن: ڕێکخراوێکی ئەمریکی نێودەوڵەتییە، دەسەڵاتی بەسەر پەیوەندییەکاندا هەیە، ئامانجی لەسەرەتاوە ڕێکخستنی کاری ڕادیۆیی لە کۆمەڵگە و ڕێکخستنی بەرنامەکان بوو. (حمید،2013 :132)

گشتیی و ڕیکلامەکەی بەتایبەتی نەبڕیبێت‌و نەگەشتبێتە سەرجەم ناوچەو زمان و کلتوورو ئایینەکانەوە.

2.2.5 لایەنە ئەرێنی و نەرێنییەکانی تەلەفزیۆن وەك ئامرازێکی ڕیکلام

کاریگەریی تەلەفزیۆن دەوەستێتە سەر ئاستی (ڕۆشنبیریی جەماوەرو پێوەرو بەها کۆمەڵایەتی‌و کەلتوورییەکان‌و ئاراستەو بۆچوون‌و ڕەفتاری مرۆڤایەتیی، بەهاو هەڵوێست‌و ئاراستە فیکریی‌و سۆزدارییەکان)، (الدليمي،2005: 31) بۆیە ئەم کاریگەرییەی تەلەفزیۆنیش بە ئاسانی‌و لەماوەیەکی کورتدا لەسەر ڕەفتاری تاکەکانی کۆمەڵ ڕەنگناداتەوە.

2.2.5. 1 لایەنە ئەرێنییەکانی تەلەفزیۆن وەك ئامرازێکی ڕیکلامکردن

1- پێکەوەلکانی دەنگ و وێنەی جوڵاو، ئامرازێکی کاریگەرو بڕواپێهێنەرە بۆ بینین و سەرنجڕاکێشان. (قانع،2012: 37) سەرباری ڕەخساندنی دەرفەت بۆ داهێنانی کاراترین ڕیکلام. (حەسەن،2011: 115)

2- ئامرازێکی گرنگ و پڕبایەخی پەیوەندییکردنی جەماوەرییە و هەواڵ و بەرنامەکانی هەمەچەشنەیەو (محمد،2011: 66) نزیکترین ئامرازی پەیوەندییکردنی ڕووبەڕووەو ئاراستەی ژمارەیەکی زۆر لە جەماوەر دەکرێت لە تەمەن و ڕەگەزو رۆشنبیری و ناوچەی جوگرافیی جیاواز. (رشتي،1978: 368)

3- دەتوانێت لە یەك کات و بەخێراییەکی زۆر بگاتە ژمارەیەکی زۆر لە جەماوەر، ئامرازێکی قەبوڵکراویشە لای جەماوەرو کۆمپانیاکان بۆ بڵاوکردنەوەی ڕیکلامی بەرهەمەکان. (الحديدي،علي،2005: 116 - 117)

4- بەهۆی ئەو شێوازە هونەرییە بەرزانەی لە ڕیکلامی تەلەفزیۆنیدا بەکاردەهێنرێن لە توانای گەورەکردنی شتی بچووك و جوڵەپێکردنی شتی جێگیرو خستنەرووی هەموو وشەیەك لە چوارچێوەیەکی ڕیکلامیی سەرنجڕاکێشدا بەشێوازی جۆراوجۆر، بە خێرایی و ئاسانیی کاریگەریی لەسەر جەماوەر دروستدەکات بۆ بڕواپێهێنانیان بە بەکاربردنی بەرهەمەکە. (الحديدي و علي،2005: 117) بەرجەستەکردنی شێوەو بیرۆکە ڕیکلامییەکەش لەڕێگەی بەکارهێنانی دیکۆرو جوانکاریی‌و جلوبەرگ‌و کاریگەرییە دەنگی‌و ڕەنگییەکانەوە، (العزيز واخرون،2002: 119) توانای بەکارهێنانی فیلی کامێراو جوانکاریی ڕەنگ

بەجۆرێك جەختبکاتە سەر ئەو تایبەتمەندییانەی بەرهەمەکە کە ڕیکلامکار مەبەستییەتی. (الزعبي،2009: 282 -283)

5- تەلەفزیۆن لەگەڵ ئەوەی هۆکارێکی کاتبەسەربردنە، لە هەمانکاتدا هاوڕێیەکی نزیکە لەناو ماڵدا، ئەمەش هەلی ئاوێتەبوونی زیاتری بینەرو شاشەی تەلەفزیۆن دەستەبەردەکات. (ژووبیان،2009: 50)

6- ڕیکلامکار دەتوانێت کات و بەرنامەی گونجاو بەویستی خۆی هەڵبژێرێت بۆ بڵاوکردنەوەی ڕیکلامەکەی، (موسى و عبدالعباس، 1990: 422) واتە هەڵبژاردنی ئەو جەماوەرەی، کە ڕیکلامکار مەبەستیەتی پەیامە ڕیکلامییەکەیان پێبگات لە ڕێگەی دیاریکردنی ڕۆژو کات و جۆری ئەو بەرنامە و تەلەفزیۆنەی، کە ڕیکلامەکەی تێدا بڵاوبکرێتەوە لە هەفتەدا. (عباس،2012: 62)

7- ئاراستەی هەردوو هەستی بینین و بیستن دەکرێت بە بەکارهێنانی نوسینو دەنگو وێنەی جوڵاو، کاریگەریی لەسەر بینەر دادەنێتو سەرنجی ڕادەکێشێت بەتەواویو بیرۆکە ڕیکلامییەکە لە زیهنیدا جێگیردەکات، ئەمەش بەهۆی نزیکی زۆری بابەتە ڕیکلامییەکە لە واقیعەوە، (العزيز واخرون،2002: 119) لەبەرئەوەی "وێنەی زیندووی ڕووداوەکان دەگوێزێتەوە"، (أبو سمره، 2009: 147)، یان وەك ئەو پەندەی کە دەڵێت (Seeing is Believing): "بینین بنەمای بڕواپێهێنانە". (معوض،2011: 36)

8- تێگەشتن لە پەیامی ڕیکلامی تەلەفزیۆنیی خوێندەوارییەکی زۆری پێویست نییە. (ژووبیان،2009: 50)

9- دووبارەکردنەوەی ڕیکلامەکان لە ماوەیەکی دیاریکراودا بە چەندین جار، ئەمەش دەبێتەهۆی جێگیرکردنی ڕیکلامەکە لە مێشکی بینەرداو کاریگەریی لەسەری دەبێت. (أبو سمره،2009: 147)

10- بەرهەمەکان بەتەنها نیشانی بینەر دەدرێن، بەبێ هیچ وێنەو ناونیشانێکی بەدەر لەو پەیامە ڕیکلامییەی بەرهەمەکە، تەنانەت ناسنامەی تەلەفزیۆنەکەش لەسەر شاشە دەرناکەوێت.(ألصحن،2005: 216)

2.5.2.2 لایەنە نەرێنییەکانی تەلەفزیۆن وەك ئامرازێکی ڕیکلامکردن

1- تەلەفزیۆن ئامرازێکە تێچوونی دارایی زۆرە، کرێی ڕیکلامەکانیش دەکەوێتە ئەستۆی خاوەن بەرهەمەکان، (الحديدى و على،2005: 118) بەجۆرێك هەموو خاوەن بەرهەمێك ناتوانێت ڕیکلام لەم ئامرازەوە بڵاوبکاتەوە (العزيز واخرون، 2002: 119) ئەمەش لە دوو لایەنەوەیە، یەکەمیان "

بەرهەمهێنانی ریکلامەکە"، (الزعبی، 2009: 284) دووەمیان "کرێی بڵاوکردنەوەی لە تەلەفزیۆنەوە"، (موسی و عبدالعباس،1990: 422)، ئەمەش دەبێتە هۆی بەرزبوونەوەی نرخی بەرهەمەکان. هەرچەندە (د.بشیر العلاق و علی ربابعە) پێیانوایە:"بەلەبەرچاوگرتنی پەخشی فراوانی تەلەفزیۆن بۆ هەر هەزار بینەرێك تێچوونەکەی بەرێژەیی دادەبەزێنێت لەکۆی گشتیی تێچووی ڕیکلامەکە". (العلاق،ربابعە،2009: 304) (د.محمد فرید)یش پشتیوانیی هەمان بۆچوون دەکات و پێی وایە:"هەرچەندە ڕیکلامی تەلەفزیۆنیی لە ڕوانگەی بەرهەمهێنانی ڕیکلامەکەو کاتو شوێنی پەخشەکەی تێچووی زۆرە، بەڵام دواجار تێچووی سەیرکردنی تاك بۆ ڕیکلامی تەلەفزیۆنیی زۆر کەمە" (الصحن،2005: 216) بەڵام لە ئەمڕۆی ژیانی سەرمایەداری و بازاڕی ئازاددا هێندە هەست بە بەرزبوونەوەی نرخی بەرهەمەکان بەهۆی ڕیکلامەکانیانەوە ناکەین.

2- بەهۆی ڕکابەریی بەرهەمهێنەرانەوە، کەڵەکەبوونی ماددەی ڕیکلامیی لە تەلەفزیۆنەکان دروستدەبێت، چونکە خاوەن ڕیکلامەکان دەیانەوێت لەکاتی ئاڵتونیدا[8] ڕیکلامەکانیان بڵاوبکرێتەوە، ئەمەش دەبێتە مایەی کەڵەکەبوونی ڕیکلامەکان و (الحدیدی – علی،2005: 118) ئاڵۆزی لای جەماوەر دروستدەکات و (أبو سمرە،2009: 147) لەیەکچوونی ڕیکلامەکان کاریگەرییان کەمدەبێتەوە. (حەسەن،2011: 115)

3- سنورداریی سەرنجڕاکێشانی جەماوەر، بینەرانی تەلەفزیۆن تەماشای هەموو ڕیکلامەکانی تەلەفزیۆن ناکەن، بەهۆی زۆریی ڕیکلامەکان و نەگونجاوییان لە ڕووی ئایینی و کۆمەڵایەتی و کلتوورییەوە، (الحدیدی – علی،2005: 119) جگە لەوەی جەماوەر بێزار دەبێت لە دووبارەو چەندبارەکردنەوەی بەردەوامی ڕیکلامەکان، (محمد،2011: 68) بەتایبەت ئێستا بەهۆی بوونی ئامێری کۆنترۆڵ (Remote Control) دەتوانێت کەناڵی تەلەفزیۆنەکە بۆ یەکێکی دیکە بگۆڕیت. (الحدیدی – علی،2005: 119)

4- لەکاتی ئاڵۆزیی و پچڕانی پەخشی تەلەفزیۆنیی، مەترسیی نەگەیشتنی پەیامە ڕیکلامییەکە بەو جۆرەی کە پێویستە، دروستدەبێت. (عساف و صالح،2004: 99) ئەمەش یەکێکە لە هۆکارەکانی چەندبارەکردنەوەی ڕیکلامەکان، "مەودای پەخشی تەلەفزیۆنیش دیاریکراوە، بەجۆرێك لەهەندێك وڵاتدا سەرانسەری ئەو وڵاتە ناگرێتەوە". ((العزیز واخرون،2002: 11 -120) وەك کەناڵە تەلەفزیۆنییە ناوخۆییەکان.

---

[8]- لە ئێستا بەهۆی زۆربوونی ژمارەی کەناڵە تەلەفزیۆنییە تایبەتمەندەکان و دروستبوونی کەناڵی تەلەفزیۆنی تایبەت بە ڕیکلام، کاتی ئاڵتوونی ئەو بایەخ و کاریگەرییەی نەماوە کە لە ڕابردوودا هەیبوو – توێژەر.

2. 2. 6 جۆرەکانی ڕیکلامی تەلەفزیۆنیی

شارەزایانی ئەم بوارە لە سێ ڕوانگەوە دابەشکاریی بۆ ڕیکلامی تەلەفزیۆنیی دەکەن، کە بریتین لە:

2. 2. 6. 1 لە ڕوانگەی چۆنێتی پێشکەشکردنی ڕیکلامی تەلەفزیۆنییەوە

1- **ڕیکلامی ڕاستەوخۆ:** ئەمەیان لەسەر شێوەی ئاراستەکردنی پەیامێکی راستەوخۆیە لە کەسێکەوە بۆ بینەران، کە بۆ بەکاربردنی ئەو بەرهەمە بانگیاندەکات، هەندێك لە بەرهەمهێنەرانی ڕیکلام لە ڕێگەی بەکارهێنانی کەسایەتییەکی ناودارەوە ئەم بانگکردنە ئەنجامدەدەن. (العلاق و ربابعە،1998: 305)

2- **ڕیکلامی گفتووگۆ یان ڕووبەڕوو:** پشتدەبەستێت بە گفتووگۆی دوو کەس، یان زیاتر، دەربارەی تایبەتمەندییەکانی بەرهەمەکە، لە ڕێگەی دەربڕینی بۆچوونیان لەسەری، یان ئاراستەکردنی کەسێکیان بۆ چارەسەرکردنی کێشەیەکی دیاریکراو لە ڕێگەی بەرکاهێنانی ئەو بەرهەمەوە. (الكاملی، 2001: 95)

3- **ڕیکلامی وەبیرهێنانەوە:** ئامانجی بیرهێنانەوەی بینەرە بە بەرهەمێکی ناسراو، کە ماوەیەکی درێژ بەسەر ڕیکلام و بەرهەمهێنانیدا بەسەرچووبێت. (النادی و شهیب،2005: 102)

4- **ڕیکلام لە ڕێگەی پیشاندانی بەرهەمەکەوە:** ئەم جۆرە پشتدەبەستێت بە نیشاندانی بەرهەمەکە لە ڕێگەی باسکردنی تایبەتمەندییەکانیو جیاوازیی لەگەڵ بەرهەمەکانی دیکەو چۆنێتیی بەکارهێنانیو بێبەشبوون لە سودەکانی بەکارنەهێنانی. (العلاق و ربابعە،1998: 306)

5- **ڕیکلام لەڕێگەی بەکارهێنانی کەسایەتییەکانەوە:** لەمجۆرەدا پەنا دەبرێتە بەر یەکێك لە کەسایەتییە بەناوبانگەکانی کۆمەڵگە، کە لە ڕیکلامەکەدا بەرهەمەکە بەکاردەهێنێت، یان جەماوەر بۆ بەکاربردنی ئەو شمەکە بانگدەکات. (الزعبی،2009: 286)

6- **ڕیکلام لە ڕێگەی وێنەی جوڵاوەوە:** لە ڕێگەی بەکارهێنانی وێنەی جوڵاوەوە لە شێوەی کەس، یان ئاژەڵ، یان باڵندەی (کارتۆنیی- بێگیان)، هەرچەندە ئەمەیان گوزارشت لە جۆرێکی ڕیکلام ناکات، بەڵکو شێوەیەکە لە شێوەکانی گوزارشت لە بیرۆکەیەکی ڕیکلامیی، لەو چوارچێوەیەدا دەکرێت جۆری ڕیکلامی گفتووگۆ، یان درامایی بەکاربهێنێت. (ألعامری،2006: 96)

7- **ڕیکلامی درامیی:** لەمەیاندا لە ڕێگەی پێشکەشکردنی بابەت، یان چیرۆکێکی درامییەوە، تایبەتمەندیی بەرهەمەکە دەخاتەڕوو، لە ڕێگای نیشاندانی جیاوازیی دۆخی کەسێك پێش بەکارهێنانی

بەرهەمەکەو دوای بەکارهێنانی، ئەم جۆرە جەخت دەکاتە سەر بەکارهێنانی کاریگەرییە دەنگییە ترسێنەرەکان لەکاتی بەکارنەهێنانی بەرهەمەکەدا. (الکاملی، 2001: 95)

8- **ڕیکلامی بەڵگەداریی:** ئەم ڕیکلامە لە ڕێگەی خستنەڕووی ئەو بەڵگەو نیشانانەی، کە باشیی بەرهەمەکە پشتڕاستدەکەنەوە، وەك ڕاپۆرتە پزیشکییەکان، یان ئەو بڕوانامەو ڕێزلێنانانەی بە خاوەن بەرهەمەکە بەخشراون. (الزعبی،2009: 286)

2.2.6. 2 لە ڕوانگەی چۆنێتیی کڕینی کاتی ڕیکلامەوە

1- **ڕیکلامی تاك:** لە ڕێگەی کڕینی کاتێکی دیاریکراو لەلایەن ڕیکلامکار، بەشێوەی دابەشکردنی ئەو کاتە بەسەر ژمارەیەك لە ڕیکلامەکان بۆ هەمان بەرهەم لەماوەی ناردنیدا. (الکاملی، 2001: 95)

2- **لەئەستۆگرتنی تێچوونی تەواوی بەرنامەیەکی تەلەفزیۆنیی:** لێرەدا ڕیکلامکار هەڵدەستێت بە بڵاوکردنەوەی ڕیکلامی بەرهەمەکانی لە ماوەی ئەو بەرنامەیەی تێچوونەکەی دەگرێتەئەستۆ، تەنانەت هەندێکجار لەسەرەتاو کۆتایی بەرنامەکەشدا ڕیکلامی بۆ دەکرێت. (العلاق و ربابعە،1998: 306)

3- **بەشداریکردن:** بەشداریکردنی ژمارەیەك خاوەن بەرهەمە لە کڕینی کاتێکی دیاریکراو بۆ ڕیکلامی بەرهەمەکانیان، لە پێناوی کەمکردنەوەی تێچووی ڕیکلامی بەرهەمەکانیان. (ألعامری،2006: 96)

2. 2. 7 شێوەکانی ڕیکلامی تەلەفزیۆنیی

سەرچاوەکان ڕیکلامی تەلەفزیۆنی لە چوار شێوەی سەرەکیدا کۆدەکەنەوە، کە بریتین لە:

1- **ڕیکلامی ڕۆڵە:** لەم ڕیکلامەدا وشەکان بەشێوەی ڕۆڵە لە خوارەوە بۆ سەرەوەی شاشەی تەلەفزیۆن، یان بە پێچەوانەوە دەڕوات، دەنگی بێژەر لەگەڵ وشەکانی سەرشاشە دەبیسترێت، هاوتەرییبیەکی تەواو هەیە لەنێوان دەنگ و وشەو نوسراوەکانی سەر شاشە، لەبەرئەوەی لە بیری بینەردا بچەسپێت و بەبەردەوامی وێنەیەکی زیهنیی بەرهەمەکەی لەلا دروستبکات ، لەم شێوەیەدا زیاتر ڕیکلامی هەلی کارو زیادکردنی ئاشکراو زەوی دەکرێت. (سمعان،1975: 41)

2- **ڕیکلامی ژێرنووس:** لەم شێوەیەدا ڕیکلام بە وشەو نوسین دەکرێت، لەلای چەپی خوارەوەی شاشە بۆلای ڕاست بێ ئەوەی هیچ دەنگێکی لەگەڵدابێت، وەك شریتی هەواڵەکانی تەلەفزیۆن. ئەم شێوەیە زیاتر بۆ

داشکاندن، یان ڕیکلامی پزیشکی، گرووپی گەشتیاری و کاڵای نوێ بەکاردێت. (عساف،1977: 327)

3- **ڕیکلامی جێگیر:** بریتییە لە ماددەیەکی ڕیکلامیی نوسراو لەسەر شاشەیەك، بۆ ماوەیەکی دیاریکراو لەسەر شاشە دەردەکەوێت و دەنگێکی لەگەڵدایە، کە بریتییە لە خوێندنەوەی نوسراوەکە، سروشتی کاڵاکەو تایبەتمەندییەکەی ڕووندەکاتەوە، بەزۆری ئەم شێوازە بۆ ئەو کاڵایانەی کە تازە دێنە بازاڕەوە بەکاردێت، یان بۆ خزمەتگوزاریی. (عساف،1977: 327)

4- **ڕیکلامی جوڵاو:** شێوەی ڕیکلامی وێنەی ڤیدیۆی تەلەفزیۆنیی، یان سینەماییە، هەریەکە لە وێنەی جوڵاو، دەنگ و گفتووگۆو، کاریگەریی دەنگی، گونجاوترین و کاریگەرترینی شێوەکانی ریکلامن، کە ئاراستەی هەردوو هەستی بینین و بیستن دەکرێن، دەتوانرێت هەموو جۆرەکانی ڕیکلامی تەلەفزیۆنی تێدا جیاواز لە شێوەکانی پێشووی ڕیکلامی تەلەفزیۆنی بەرجەستە بکرێت. (سمعان،1975: 41)

لە ئێستادا بەشێوەیەك لە ڕێگەی فیلم و دراماکانەوە ڕیکلام بۆ بەرهەم و کاڵاو شوێنە گەشتیارییەکان دەکرێت، بە سودوەرگرتن لەو کەسایەتییانەی بەشداریی ئەو فیلمو درامایانە دەکەن، یان لە ڕێگەی بەرنامەی تایبەت لە بوارێکدا، یان لەسەر بەرهەمێك، تەنانەت خودی ڕیکلامەکان جارێکی دیکە دەبنەوە بە ڕیکلام بۆ بەرهەم، یان شوێنێکی دیکە، بەتایبەت پۆشاکی کەسە ڕیکلامکارەکان دەبنەوە بە کاڵایەکی گرنگیی ڕیکلامبۆکراو، کە سەرنجی وەرگران ڕادەکێشێت.

2. 3 ڕەفتارو ڕەفتاری پۆشاکپۆشین

2. 3. 1 چەمك و پێناسەی ڕەفتار

ڕەفتار (سلوك - Behaviour) "وەڵام، یان کاردانەوەی تاکەکانە، ئەم چەمکە بەمانا گشتییەکەی تەنها لە چوارچێوەی وەڵام، یان جوڵەی جەستەدا دەرناکەوێت، بەڵکو فراوان دەبێت بۆ گوزارشتی زمانی و ڕۆشتن و بیرکردنەوەو خەیاڵ و هەستکردن و کاری ویژدانی وەك گریان و پێکەنین". (السید،1997: 11)

(Max Weber) لە کتێبی (نظرية تنظيم الاجتماعى الاقتصادي)دا دەڵێت: ڕەفتار بریتییە لە جووڵە، یان چالاکییەکی بەمەبەست، کە تاك پێی هەڵدەستێت، ئەو جووڵە یان چالاکییە پەیوەندیی بەبوونی تاکەکانەوە هەیە لە کۆمەڵگەدا، ئەم ڕەفتارەش بەڕۆڵی تاك لە کۆمەڵگەی مرۆڤایەتیدا پەیوەستە. (فاربی،2004: 147)

ڕەفتار زنجیرەیەك کارو کاردانەوەی یەك لەدوای یەکی کەسێتییە بۆ تێرکردنی پێداویستیی و ئارەزووەکانو بەدیهێنانی ئامانجەکان، مرۆڤ لە ڕێگەیەوە گوزارشت لە قبوڵکردن، یان ڕەتکردنەوەی ئەو هەوڵو کارلێکە دەکات، کە لە ڕەگەزو ژینگەی دەوروبەرییەوە ئاراستەی دەکرێت. (السلمی،1979: 55)

ڕەفتار بەواتای زانستی کۆمەڵگە دێت، کە جەخت لەسەر توێژینەوە و شیکردنەوەی ڕەفتاری مرۆڤایەتیی دەکاتەوە، کە بەستراوەتەوە بە سێ زانستەوە (دەروونناسی و کۆمەڵناسی و گەلناسی (ئەنثرۆپۆلۆجیا)، ڕیکلامیش بەستراوەتەوە بە زانستی ڕەفتارەوە. لێکۆڵینەوەش لە ڕەفتاری بەکاربەر وەك زانایان ئاماژەیان پێکردووە، بریتییە لە تێگەیشتن لە سروشتی مرۆڤ لە ڕێگەی هەڵچوونو کردارەکانییەوە. (تایە،2007: 57) زانستی ڕەفتاریش ئامانجی لێکۆڵینەوەیە لە ڕەفتاری مرۆڤایەتی لە ڕوانگەی: (أبو سمره،2009: 107)

1- ئەو کێشەو بابەتە زانستییە بنەڕەتییانەی لە چەمکی ڕەفتاری مرۆڤایەتیدایە.
2- ئەو پاڵنەرانەی ڕۆڵیان هەیە وەك گۆڕاوێکی جێگیر(سەربەخۆ) بەسەر گۆڕاوە ناجێگیر (شوێنکەوتەکانەوە).
3- سروشتی پەیوەندیی نێوان گۆڕاوە جێگیرو ناجێگیرەکان و گرنگیی ڕێژەیی هەریەکەیان بۆ یەکدی.

ڕەفتاری کۆمەڵایەتی (Social Behaviour) هەر جوڵەو کردارێکی مەبەستدارە، کە تاك ئەنجامیدەدات بۆ سەلماندنی بوونی کەسێتیی لای ئەوانی تر، کە بەهۆی ژینگەو ڕووداوەکان، یان ئەو کەسانەی کە پابەندییان بۆ ڕەفتاری کۆمەڵایەتی هەیە، هەڵدەستن بە ئەنجامدانی ڕەفتار. (حسن،1999: 332) بێگومان ڕەفتاری بەکاربەریش جۆرێکە لە جۆرەکانی ڕەفتاری کۆمەڵایەتیی.

هەموو ڕەفتارێك پاڵنەرێك یان زیاتری لە پشتەو ئامانجدارەو تەنها بە خودی تاکەوە پەیوەستنییە، بەڵکو بە ڕووداوەکانی دەورووبەرەوە پەیوەستە. (راشد،1981: 96)

لە ناونیشانی (ڕەفتار)دا، دەردەکەوێت، ئەم زانستە توێژینەوە لە ڕەفتاری گشتیی و (ڕەفتاری بەکاربەر) دەکات، گوزارشت لە بەکارهێنەرانی کۆتایی بەرهەم دەکاتەوە، چ کۆمەڵ، یان تاك بێت، هەربۆیە ئەو زانستانەش بایەخی پێدەدەن. (العبدلی و العبدلی، 1993: 166)

2. 3. 2 ڕەفتاری بەکاربەر (السلوك الاستهلاکی)

ڕەفتاری بەکاربەر بریتییە لە تێرکردنی ئارەزووەکانی تاك لە هەموو ئەو شتانەی دەیەوێت لە شمەك و خزمەتگوزاریی بەرپێگەیەکی دوور، بە جۆرێکی سەرەکی ڕەفتاری مرۆڤایەتیی دادەنرێت، کە هەموومان بەرجەستەی دەکەین بەسەرجەم شێوە جیاوازو ئاستەکانی ژیانەوە، گوزارشتە لە پوختەی کاری کڕینی شمەك و خزمەتگوزاریی. (حجاب،2004: 286)

"کۆی ئەو کردەوەو هەڵسوکەوتە ڕاستەوخۆو ناراستەوخۆیانەیە، کە تاك پێی هەڵدەستێت بەمەبەستی بەدەستهێنانی شمەك و خزمەتگوزارییەکی دیاریکراو لە کاتو شوێنێکی دیاریکراودا، (الزعبی،2009: 90) لە قۆناغەکانی پرۆسەی بەکاربردن، یاخود کڕیندا، (أبو طعیمة،2007: 160)

ڕەفتاری بەکاربەر کۆی کردارو هەڵسوکەوتی ڕاستەوخۆو ناراستەوخۆیە وەك چالاکییەکی عەقڵی کە تاکەکان پێیهەڵدەستن بەمەبەستی هەڵبژاردن و بەدەستهێنانی شمەك و خزمەتگوزاریی بۆ تێرکردنی پێداویستییەکانیان، کە بڕیاری کڕینیش لەخۆدەگرێت لە کاتو شوێنێکی دیاریکراودا. (العذیر والساعد، 1998: 6) (عبدالفتاح،1992: 42) لەئاکامی بوونی وروژێنەر و بەئاگاهێنەرێکی ناوخۆیی، یان دەرەکی، وەك ئارەزوو پێویستی لەبەرامبەر ئەو کاڵایانەی نمایش دەکرێن بۆ ئەوەی بڕیاری کڕینی بدات، لەکاتی گەڕانی بەدوای ئەو کاڵایانەی پێشبینیدەکات پێداویستییەکانی پڕبکاتەوە، (الصمیدعی و یوسف،2000: 256)، یاخود هەر وەڵامدانەوەیەکی زارەکی، یان جەستەییە بۆ

کاریگەرییە ناوەکی و دەرەکییەکان، کە ڕووبەڕووی تاك دەبێتەوە بەمەبەستی دروستکردنی هاوسەنگیی لەگەڵ ژینگەی دەوروبەری. (الصمیدی، 2000: 126)

هەریەك لە (د.شفیق ابراهیم الحداد و د.نظام موسی السویدان) پێیان وایە ڕەفتاری بەکاربەر "لایەنێکە لە لایەنەکانی ڕەفتاری مرۆیی، گوزارشتە لەو ڕەفتارانەی تاك ئەنجامی دەدات لە پلاندانان و کڕینی کاڵاو بەکارهێنانی، واتە پێش کڕین و لەکاتی کڕین و دوای کڕینی". (الحدادو السویدان، 1998: 24)

(د.محمد ابراهیم عبیدات) دەڵێت ڕەفتاری بەکاربەر"ئەو ڕەفتارەیە، کە بەکاربەر ئەنجامی دەدات لەکاتی گەڕان بەدوای کاڵاو شمەکەکان، کڕین و بەکارهێنانی بەرهەمەکان و پێشبینیدەکات پێداویستییەکانی تێربکات بەگوێرەی ئەو توانا داراییەی، کە هەیەتی". (عبیدات، 1997: 51)

ئابووریناسان ڕەفتاری بەکاربەر بەبڕی داهاتەوە پەیوەستدەکەنو پێیانوایە:"بەکاربەر کەسێکە خاوەن ئامانجێکی ئابوورییە بۆ بەکاربردنی شمەك و سودوەرگرتنی لە خزمەتگوزارییەکان، بەمەبەستی بەدەستهێنانی زۆرترین سودی گونجاو".(أبو سمرە،2009: 103)

تاك پێویستی بەزانیارییە لەبارەی ئەو کاڵاو شمەکانەی، کە پێویستی پێیەتی و شیکردنەوەی زانیارییەکانو هەڵبژاردنی گونجاوترینیان، لێرەوە کڕیار هەڵدەستێت بە دیاریکردنی ئەو کاڵایانەی، کە پێداویستیو ئارەزووەکانی تێردەکەن و پڕیدەکەنەوە بەپێی توانای دارایی و کاتی بەردەستی بۆ کرداری کڕین، ئەمەش دەرەنجامی کۆتایی بڕیاری کڕینە. دواجار ئەگەر ئەو کاڵایە پێداویستی کڕیاری تێرکرد، ئەوا دووبارەی دەکاتەوە، بەپێچەوانەشەوە بەدوای جۆرێکی دیکەی کاڵاو شمەکدا دەگەڕێت. (WWW.Qafila.Com,2016)

زۆرێك لە توێژەران و پسپۆڕان وایدەبینن، بەکاربەر کاتێك ڕەفتار دەکات بۆ هەڵبژاردنی ئەو بەرهەمەی دەیەوێت لەنێوان ئەو ژمارە زۆرەی بەرهەمەکاندا، پرۆسەیەکی عەقلانیی هەستیارە. (مصطفي،2004: 31)

کەواتە ڕەفتاری بەکاربەر "کارلێکی پاڵنەرە ناوەکیی و دەرەکییەکانە بەهۆی کۆکردنەوەو وەرگرتن و شیکردنەوەی زانیاریی ڕاستەوە، بەمەبەستی هەڵبژاردنی گونجاوترین بەرهەم لەنێوان ژمارەیەکی زۆری بەرهەمدا بە ئامانجی تێرکردنی پێداویستیی و ئارەزووەکان". (الزعبی،2009: 92)

2. 3. 3 جۆرەکانی بەکاربەر

سێ پۆلێنبەندی بۆ جۆرەکانی بەکاربەر دەکرێت، کە دەتوانین بەم جۆرە بیانخەینەڕوو:

2. 3. 3. 1 جۆری بەکاربەر بەپێی ئامانج و بازاڕی کاڵاکان (أبو قحف،(د.ت): 478) (یسرا و دعبس،1992: 10) (حەسیب،2014: 15)

1- **بەکاربەری کۆتایی:** ئەو بەکاربەرانەن کەلوپەل دەکڕن بۆ بەکارهێنانی ڕۆژانە، بەرهەمی تاکەکەسی، یان خێزانین، وەك خواردن و خواردنەوەو جلوبەرگ و پێداویستییەکانی ماڵ.

2- **بەکاربەری پیشەسازیی:** تاك، یان کۆمەڵێك کەسن، پێکەوە هەڵدەستن بەکڕینی کەرەستەی خاو، یان کاڵایەکی تەواو، یان نیوە دروستکراو بۆ بەکارهێنان، یان بەرهەمهێنانی کاڵایەك، کە بە چەند قۆناغێکدا تێدەپەڕێت و دووبارە فرۆشتنەوەی لە بازاڕدا، ئەمانە لەبازاڕدا ناتوانن هەموو پێداویستییەکانیان دابینبکەن، واتە لێرەدا کەسەکان لەیەك کاتدا بەکاربەرو بەرهەمهێنیشن.

3- **بازرگان (دابەشکار – نێوەند):** ئەم کەسانە وەك نێوەندێك وان لە نێوان بەرهەمهێنی یەکەم و بەکاربەری کۆتاییدا، جیاوازی ئەمانە لەگەڵ جۆری دووەمی بەکاربەر ئەوەیە، کە بەرهەمە کڕدراوەکان دووبارە لە بەرهەمهێنانەوەی شمەکدا بەکارناخەن، بەڵکو بەهەمان جۆری یەکەمی دەیفرۆشنەوە بە بەکاربەری کۆتایی.

2.3.3. 2 جۆری بەکاربەر بەپێی دووبارەبوونەوەی ڕەفتاری کڕین (المیناوی، 1998: 11)

1- **بەکاربەری پێشبینیکراو:** ئەو کەسانەن، کە چاوەڕێدەکرێت کاڵاکە بکڕن و حەزیان بۆ کاڵا ڕیکلامبۆکراوەکە هەیە، بەو مانایەی هەرچەندە زانیاریی تەواو لەسەر کاڵاکە نازانن، بەڵام هەستێکیان تێدایە بۆ ئارەزووی بەکاربردنی کاڵاکە بەبێ ئەوەی لەو بارودۆخەدا هیچ ڕێگرێك هەستپێبکرێت.

2- **بەکاربەری پێشبینینەکراو:** ئەو بەکاربەرانەن، کە ئارەزوویان بۆ کڕین و بەکاربردنی کاڵاکە هەیە، بەڵام پێشبینییناکرێت، کە هەستن بەکڕین و بەکاربردنی ئەو کاڵا ڕیکلامبۆکراوانە.

3- **بەکاربەری ڕاستەقینە:** بەکاربەری بەردەوامی کاڵا ڕیکلامبۆکراوەکانن و دووبارە بەکاری دەبەنەوە، ئەمانە بە کڕیاری ڕاستەقینە دادەنرێن و ڕەفتاری بەکاربردنی ئەو بەرهەمانە لایان جێگیربووە.

3.3.3.2 جۆری بەکاربەر بەپێی ژمارە (تاك و کۆ):

1- **بەکاربەری تاك:** ئەو کەسەیە بەتەنها هەڵدەستێت بە گەڕان بەدوای بەرهەم و خزمەتگوزارییەکان و کڕین و بەکاربردنیان بۆ ژیانی کەسیی و خێزانیی. (عبدالوهاب، 2006: 10)

2- **بەکاربەری کۆ، یان دامەزراوەو کۆمپانیاکان:** هەموو دامەزراوە گشتیی و تایبەتەکان دەگرێتەوە، کە هەڵدەستن بە کڕینی بەرهەمەکان و خستنەوەگەڕی لە بواری بەرهەمهێناندا. (لیلی، 2008: 102)

4.3.2 پاڵنەرەکانی پشت ئەنجامدانی ڕەفتاری کڕین و پۆشاکپۆشین

بەبێ تێگەشتن لە پاڵنەرەکان، توێژینەوە لە ڕەفتاری مرۆڤایەتیی ناکرێت، بەوپێیەی جوڵێنەری ئەو ڕەفتارەیە، (راشد،1981: 93 -94) پاڵنەر (الدافعیە Motivation) بریتییە لە "هاندان و جوڵاندن و پاڵنەرێك، کە تەنها لە بواری جەستەییدا کورتناکرێتەوە، بەڵکو بۆ بواری دەروونی و کۆمەڵایەتی فراواندەبێت. گوزارشتە لە زیندووکەرەوە، یان جوڵێنەر، وزە دەبەخشێت بۆ ڕەفتاری مرۆڤایەتیی لەچوارچێوەی ئامانجێکی هەستی و ڕەفتاریی بە ئاراستەی تێرکردنی پێداویستییەکان". (العادلی،2004: 14 -15)

پاڵنەر ئەو وزە فیسیۆلۆژیی و سایکۆلۆژییەیە لەناخی تاکدا هەیەو وایلێدەکات بە چالاکییەکی دیاریکراو هەستێت، ئاراستەی مرۆڤ دەکات، نهێنیی سەرکەوتن پاڵنەرە. (زانا،2013: 27)

فرۆید لە بیردۆزی "پاڵنەرەکانی ڕەفتار"دا جەخت لەسەر ئەوە دەکاتەوە کە هەموو ڕەفتارێکی مرۆڤ پاڵنەرێکی هەیە، یەکەمجاریش ئەم پاڵنەرە هەستییەو لە ناخی کەسەکەدایە، هەموو ڕەفتارێکیش ئامانج و مەبەستێکی هەیە و پەیوەستە بە ڕووداوەکانی ڕابردووەوە، کە ڕوویانداوە، ئەم ڕەفتارەش بەستراوە بە ئەزموونی تاکەوە لە ڕابردوو و خەون و ئاواتەکانی ئایندەی و کاریگەریی ژینگەی دەوروبەری. (الزعبی،2009: 84)

ئەوەی گرنگە زانینی پاڵنەرەکانی هاندانی تاکە کە وایلێدەکات ڕەفتارێکی دیاریکراوی لەلا دروست ببێت و بڕیارێکی گونجاو بدات لە کاتێکی دیاریکراودا کاڵایەك بکڕێت. (ألعبری،2006: 11)

بەکاربەر لە بڕیاری کڕیندا کاریگەر دەبێت بە هۆکاری زۆر، کە بە بارودۆخی ئابوورییەوە پەیوەستن، جگە لە بارودۆخی دەروونیی و جوانکاریی لە ڕیکلامی بەرهەمەکەدا، هەروەها پەروەردەی خێزان و

کۆمەڵایەتی و ڕۆشنبیری و ئایینیی، (أبو قحف و احمد، 2006: 74) بۆ نموونە مسوڵمانێك بەهۆی ڕێگری ئایینەوە ڕیکلامی خواردنەوە قەدەغەکراوەکان کاریگەریی لەسەر دروستناکات. لەگەڵ ئەوەشدا "ڕەفتاری کڕین و جۆرو ڕەنگی پۆشاك بە کاریگەرییە کاتییەکان" (الشمیمری،2010: 59) دەگۆڕێت و ڕەفتارێکی جێگیرو دامەزراو نییە.

پاڵنەر چەمکێکی گریمانەییە، واتە ئێمە ڕەنگدانەوەی دۆخەکە دەبینین و هەستی پێدەکەین، نەك خودی دۆخەکە، بە مانایەکی دیکە، ئێمە پاڵنەرەکان نابینین، بەڵام لە دەرەنجامی ڕەفتاری کەسەکان لە کارەکانیان دەگەینە ئەو ئەنجامەی، کە تێیدا ڕێژەی پاڵنەریان بۆ کارەکانیان دیاریدەکرێت. (عزیز، 2011: 65)

سەرچاوەکان پاڵنەرەکانی پشت ئەنجامدانی ڕەفتاری کڕین بۆ دوو کۆمەڵە دابەشدەکەن، کە بریتین لە:

1- **پاڵنەرە خودییەکان (بۆماوەییەکان):** (ڕەمەك، پێداویستییەکان، هەستکردن، فێربوون ،کەسێتی)

2- **پاڵنەرە دەرەکییەکان (وەرگیراوەکان):** بریتین لە (خێزان، سەرکردەی ڕا، کەلتوور، چینی کۆمەڵایەتیی، کۆمەڵەو گرووپەکان).

1.4.3.2 پاڵنەرە خودییەکان (بۆماوەییەکان)

ئەو هۆکارانەن، کە پەیوەندییان بە خودی تاکەوە هەیە و کاریگەرییان لەسەر ڕەفتاری بەکاربردنی دەبێت، (الخیر و ناصر،2005: 64)، کە دەرەنجامی ئەزموونی ژیانی کەسەکە نین. (راشد،1981: 103)

یەکەم/ ڕەمەکەکان (الغرائز): ئەو پێداویستییانەی مرۆڤن، کە پڕنەکراونەتەوە، هەمیشە بەریەککەوتن ڕوودەدات لەنێوان پاڵنەرە زۆرو جیاوازەکانی مرۆڤدا، کە هێزی کارتێکردنیان لەیەکدی جیاوازە، (العلاق و ربابعە،1998: 424 -425) پاڵنەر هێزێکی شاراوەی بزوێنەرە لە ناخی تاکدا گەشە دەکات و پاڵپێوەنەریەتی و ڕەفتارەکانی ڕێکدەخات و بۆ بەرهەمهێنانی ڕەفتارێکی دیاریکراوو ئەنجامدانی ئاراستەیاندەکات، ئەمەش دەرەنجامی بەریەککەوتنی هەماهەنگی و کاریگەرییە بەرکەوتووەکانی تاکە لەگەڵ پێداویستییەکانیدا، لەگەڵ ئەوەشدا مەرج نییە ئەو پێداویستیە هەمان پاڵنەر دروست بکات بۆ کەسێکی دیکە، ئەمەیە سەرچاوەی جیاوازی بڕیاری کڕین. (عبیدات،2004: 76)

دووەم/ هەستکردن: بریتییە لە پرۆسەی تێگەیشتنی ژینگەی دەوروبەری مرۆڤ و هەزمکردنی، (العلاق- الربابعە،1998: 432) هەستکردن "بە سادەترین پرۆسە دەروونییەکان دەژمێردرێت، کە لە دەرەنجامی کاریگەریی شتەکان و دیاردەکانی جیهانی دەرەکیی و دۆخی ناوەوەی مرۆڤ دروستدەبێت و ڕەنگدانەوەی لەسەری دەبێت". (عزیز،2011: 44) مەبەست لە وەرگرتن و شیکردنەوەی کارتێکەرە بازاڕگەرییە ژینگەییەکانە لەلایەن بەکاربەرەوە لەڕێگەی هەستەکانییەوە، هەستکردنیش بریتییە لە پرۆسەی هەڵبژاردن و ڕێکخستن و شیکردنەوەی زانیاریی و ئاماژەکان لە ڕێگەی هەستەوەرەکان و پاڵپێوەنەرە بۆ بیرکردنەوەو بیرکردنەوەش پاڵپێوەنەری ڕەفتارە. (عبدالحمید و عبدالحمید، 2006: 217) (الصحن،1988: 128 -129)

سێیەم/ کەسایەتیی: ئەو ڕێکخستنە دەروونییەیە هەموو تایبەتمەندییەکان کۆدەکاتەوە لە ئامادەباشی و توانای جەستەیی و هەڵچوون و درککردن و پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان بە ڕەفتاری گونجاو لە بارودۆخە جیاجیاکان، بەشێوەیەکی ڕێژەیی لەچوارچێوەی ڕەفتارە هاوشێوەکانی دەتوانین لە داهاتوودا پێشبینیی ڕەفتارەکانی بکەین.(عزیز،2011: 187) کاریگەریی کەسایەتیی، سیستەمێکە تەواو تایبەتمەندییەکانی تاك لەوانی تر جیادەکاتەوە، پەیوەندیی نێوان ئەو تایبەتمەندییانەی، کە یارمەتی تاك دەدات خۆی بگونجێنێت لەگەڵ خەڵك و ژینگەی دەوروبەریدا. (عمر،2002: 114) خێزان بەرپرسیارە لە پرۆسەی پێکهێنانی کەسایەتیی بۆ تاك و سەرپەرشتیکردنی لە ئاراستەکردنی ڕەفتارو کردارو بڕیارەکانیدا، (مستەفا،2009: 54)، کەواتە خودی ئەو پاڵنەرانەی ڕەفتار، هاوکێشەیەکی ئاڵۆزو بەیەکداچوون و کارتێکەری یەکدین.

چوارەم/ پێداویستیی: پێویستبوون بە شتێك، یان هەستکردن بە کەم و کورتییەکی دیاریکراو، پاڵنەری تاك دەبێت بۆ ئەنجامدانی ڕەفتاری کڕین و بەکاربردنی بەرهەم و پێداویستییەکان. (ماهر، 1998: 181) ئەبراهام ماسلۆی زانای دەروونناس (Abraham Maslow) لە بیردۆزی پاڵنەرە مرۆڤایەتییەکاندا، پێداویستییەکانی مرۆڤی دابەشکردووە بۆ هەریەك لە پێداویستییە (فسیۆلۆژییەکان - جەستەییەکان، سەلامەتیی و ئارامیی، ئەندامێتی و ئینتیما، پێزانین و ڕێزگرتن، مەعریفە، جوانکارییەکان، هەستکردن بە خود). (الصحن،1988: 128) (عزیز،2011: 70 -71) پێداویستیی مرۆڤ بۆ بەرهەمەکان هێندەیە، کە بیردۆزێکی تایبەتی لەلایەن زانایانی پەیوەندییەوە بۆ داڕێژراوە بەناوی "بیردۆزی بەکارهێنان و تێرکردن"، (نظرية الاستخدام والاشباعات)، ئەم بیردۆزە زیاتر جەخت لەسەر بەکاربەر (وەرگر) دەکات، نەك لەسەر پەیامە میدیاییەکە. داڕێژەرانی ئەم بیردۆزە پێیانوایە:"جەماوەری دەزگا ڕاگەیاندنەکان دەیانەوێت ئامانجێکی دیاریکراو بەدەستبهێنن، کە تێرکردنی

پێداویستییەکانیانە لەچوارچێوەی بەرکەوتنیان بۆ پەیامی ڕاگەیاندراوی پێشکەشکراو، بەجۆرێك بەرپرسیارە بەرامبەر ئەو بەرهەمەی هەڵیدەبژێرێت و بەگونجاوی دەزانێت، ". (البشر،1997: 47 - 48)

پێنجەم/ فێربوون[9]**:** پرۆسەیەکی دەروونیی کۆمەڵایەتیی بەردەوامە، لە لەدایکبوونی مرۆڤەوە دەستپێدەکات و تا کۆتایی ژیانی بەردەوام دەبێت، یارمەتی تاك دەدات لە پشتبەستن بە کەسانی دیکەوە بۆ پشتبەستن بەخۆی بگۆڕێت و سەربەخۆ بێت. (محامید،2003: 62)، فێربوون گۆڕانێکی بەرچاوە لە ڕەفتاردا بەهۆی پیادەکاری (ئەزموون – ممارسە)یەکی بەرێژە جێگیر، یان هەموارکردنەوەو ڕاستکردنەوەو گۆڕینی ڕەفتارە. (عەدەس، القتامی،2013: 234) فێروون پەیوەستە بە پرۆسەی بەدەستهێنانی زانیاریی و ئەزموون، کە دەرەنجامی بەریەککەوتنی چەندبارەیەو مرۆڤ دەکاتە خاوەن ڕەفتاری خۆی. (لۆبۆن،2006: 156) بەهۆی ئەزموونی ژیانی تاکەوە گۆڕانکاری بەسەر ڕەفتارو هەڵوێستەکانیدا دێت بەبەردەوامی و ڕێژەیی، ئەگەر ئەزموونی ڕەفتاری کڕین ئەرێنی بێت، ڕەفتارەکە چەندبارە دەبێتەوەو وەك نەریتی بەکاربردنی لێدێت، ئەگەر ئەزموونەکە نەرێنی بێت، ڕەفتارەکە دووبارە ناکەتەوە، (العامری، 2013: 56) لێرەدایە ڕیکلام ڕۆڵی گرنگ دەبینێت لە بڕواپێهێنانی بەکاربەر بۆ کڕینی بەرهەمێکی دیاریکراو و بەردەوامبوون لەسەر ئەو ڕەفتاری کڕینە. (الصحن،1988: 129)

2 .4 .3 .2 پاڵنەرە دەرەکییەکان (وەرگیراوەکان)

یەکەم/ خێزان: بە ناوکی کۆمەڵ دادەنرێت و کاریگەریی بنەڕەتیی هەیە لەسەر ئەخلاق و بەهاو پێوەرو هەڵوێستەکان، کە ڕۆڵ دەبینن لە دیاریکردنی ڕەفتاری تاکدا، (العلاق و ربابعە، 1998: 435) خێزان لە پرۆسەی پێگەیاندنی کۆمەڵایەتی و ڕەفتاری بەکاربەردا، کە پایەیەکی سەرەکییە، تێیدا تاك فێری چۆنیەتیی بەدەستهێنانی بەرهەم و مامەڵکردنی لە بازاڕدا وەك بەکاربەرێکی هوشیار دەبێت، دایكوباوکیش وەك بەڕێوەبەری خێزان، ڕۆڵی گرنگ دەبینن لە ڕەفتاری کڕیندا بۆ ئەندامانی خێزانەکەیان پێش ئەوەی بڕۆنە دەرەوەو کارلێك لەگەڵ کەسانی دیکەدا بکەن.(الصحن،1988: 120) (ادریس و المرسی، 2005: 24) زۆرێك لە تاکەکان شوێنکەوتەی هەمان شێوازی بەکاربردنی بنەڕەتین، کە لە خێزانەکانیاندا پەیڕەوی لێکراوەو بەردەوام دەگەڕێنەوە بۆی تاماوەیەکی دووری تەمەن. (الصحن،1988: 120) هوشیاری خێزان و بەرزی ئاستی ڕۆشنبیری و کۆمەڵایەتی و ئابووری لەگەڵ

---

[9]- لێرەدا فێربوون بە واتای بەدەستهێنانی ئەزموون لەو ڕەفتارو کردارانەی مرۆڤ دێت کە بەدرێژایی تەمەنی ئەنجامیاندەدات و ڕووبەڕووی دەبنەوە، ئەزموونکردنی هەر کردارێك، فێروونێکە بۆ ئەو مرۆڤە - توێژەر.

قەبارەو داهاتیدا کاریگەری دەبێت لەسەر ڕەفتاری کڕین، واتە تا قەبارەی خێزان گەورەتر بێت و داهاتیشی زیاتر بێت، ڕەفتاری کڕینی زیاتر دەبێت. (حەسیب، 2014: 15) (الحسن، 2005: 263)

دووەم/ سەرکردەی ڕا:"ئیرادەی ئەو ناوکەیە، کە بیروڕاکان خۆیانی پێدا هەڵدەواسن و تێیدا دەتوێنەوە" (لۆبۆن،2006: 187). هەندێك لە بەکاربەران ڕۆڵی گرنگ دەگێڕن لە گواستنەوەی زانیاریی تایبەتیی لەسەر بەرهەم و شمەکێك بۆ یەکێکی تر، لەو ڕووەوە، کە ناسراون بە (سەرکردەی ڕا)، وەك هونەرمەندان و کەسایەتییە بەناوبانگەکان. (العلاق و ربابعە،1998: 436) وەك چۆن ژمارەیەك لە بەرهەمەکان ڕیکلامیان بۆ دەکرێت بەهۆی "پەیوەندی لە ڕێگەی دەمەوە – الاتصال عن طریق الفم – Word of mouth communication" واتە گواستنەوەی زانیاریی تایبەت بە بەرهەم و شمەکێك لە بەکاربەرێکەوە بۆ یەکێکی تر، گرنگیی ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ متمانەبوونی زیاتری بەکاربەر بە هاوڕێو کەسە نزیکەکانی زیاتر لە ئامرازەکانی پەیوەندیی و ڕاگەیاندن. (الصحن،1988: 124 -125) سەرکردەی ڕا هێزێکی پێیە دەتوانێت بەهۆیەوە کاریگەریی لەسەر دەورووبەر دروستبکات، بەجۆرێك هەموو مرۆڤێك ناتوانێت ئەو هێزە پیادەبکات. (سابیر،2015: 28)

سێیەم/ کەلتوور: لە کۆمەڵە ڕەگەزێکی جۆربەجۆری وەك (زمان و ئایین و مەزهەب و ....هتد) پێکدێت، کە هەرکامیان دەکرێت لە سەردەمێکی دیاریکراودا لایەنی گرنگیی نەتەوە بێت. (سابیر،2003: 20) کەلتوور بۆچوون و بەهاو هەڵوێستەکانەو زۆرێك لە کاردانەوەکانمان دیاریدەکات، کە تاك لە بارودۆخی دیاریکراودا دەینوێنێت، (العلاق و ربابعە،1998: 434) بەو مانایەی کەلتوور "شێوازێکە بۆ ڕەفتار، کە سەرجەم ئەندامانی کۆمەڵ پەیڕەویدەکەن لە هەمان کاتدا" (الصحن،1988: 115)

کەلتوور بەپێی کۆمەڵگەکان جیاوازە، بناغەی ئەو جیاوازییەش پەیوەستە بە ئایین و ژینگەو ئەو بنەمایانەی کلتوور پێکدەهێنن، لە هەمانکاتدا کاریگەریی دەبێت لەسەر شێوازی ڕیکلامی بەرهەمەکان و تیایدا ڕەنگدەداتەوە، ئەو جیاوازییەش لە شێوازو ڕەفتاری بەکاربردنی تاکەکاندا ڕەنگدەداتەوە. (الصحن، 1988: 115-116) بایەخ و کاریگەریی کەلتوور لە ئاستێکدایە "وەك جیاکەرەوەیەکی شوناس وێنا دەکرێت و بە بنەمای پێکهاتنی کەسایەتیی نەتەوە دادەنرێت" (موحەممەد،2012: 15) لەمڕۆدا ڕۆڵی کەلتوورو کاریگەریی بەسەر ڕەفتارەوە لە ئاستێکدایە، کە وڵاتێکی زلهێزی وەك ئەمریکا "لەڕێگەی ئەو پێشکەوتنە شارستانی و ئابووریو تەکنەلۆژییەی هەیەتی، بەجیهانیبوون بکات بەجۆرێك لە ئەمریکاییبوون". (محەمەد،2014: 42 -43)

چوارەم/ کۆمەڵەو گرووپەکان: مرۆڤ بەبەردەوامیی ئەندامە لە چەند کۆمەڵەیەکداو کاریتێکەری دوولایەنەیان هەیە، ئەم ئەندام بوونەش لەپێناوی تێرکردنی پێداویستیی و ئارەزووەکاندایە، ئەو کۆمەڵانەش لە ڕوانگەی ئابوورییەوە گوزارشتن لە چوارچێوەیەکی سەرەکی بۆ تاکەکان لەکاتی بڕیاری کڕیندا، (عابد،2014: 109) لەبەرئەوە تاکەکان دەگەڕێنەوە بۆ ئەم کۆمەڵانە بۆ هەڵبژاردنی ڕەفتارێکی گونجاوی کڕین لەماوەی بەراورودی خۆیان و ئەوانی تر لە ئەندامانی کۆمەڵەکەیان،(العلاق-الربابعه،1998: 436)، یاخود دەکەونە ژێر کاریگەریی کەسانی بەناوبانگی ناو گرووپ و کۆمەڵەکانیان و کاریگەریی لەسەر ڕەفتاری بەکاربردنیان دەبێت. ((الصحن،1988: 124) کۆمەڵەو گرووپەکان بیروبۆچوون و سۆزمەندی و ئەخلاق و خووڕەوشتەکانیان چەسپاندووە. (لۆبۆن،2006: 151) گرنگیی ئەم کۆمەڵەو گرووپانە لەوەدایە "مرۆڤ تێیدا گەشە بەلایەنی هزریو جەستەییو کەسایەتییو کۆمەڵایەتی خۆی دەدات". (عبدالله، 2009: ل32)

پێنجەم/ چینە کۆمەڵایەتییەکان: ئەمەش یەکێکە لە پێکهاتە ژینگەییە کۆمەڵایەتییە گرنگەکان، مەبەست لێی ئەو پێگەیەیە، کە تاك و خێزان لە کۆمەڵگەدا هەیانە، کۆمەڵێك پێوەری دیاریکراوی هەنو بەپێی کۆمەڵگەکان دەگۆڕێن، بەوەش پێناسە دەکرێت، کە کۆمەڵێك کەسی تەبان لە ڕووی ڕەفتارو بۆچوونەوە لێکنزیکن. (عنابی، 2003: 143) هەموو چینێکی کۆمەڵایەتیی، خاوەن تایبەتمەندیی هاوبەشن وەك (داهات و هەڵوێست و بیروباوەڕو شێوازی ژیان و .....هتد). (العلاق، الربابعه،1998: 435) گرنگترین بنەمای چینەکانیش (داهات و پیشەو ئاستی زانستیی و خێزانە). (الصحن،1988: 117)

5 .3 .2 قۆناغەکانی دروستبوونی ڕەفتاری کڕین و پۆشاکپۆشین[10]

تاك لە سەرەتای ژیانیدا بە کەشی ناو خێزانەوە کاریگەردەبێت، پاشان بە هاوڕێیانی، کە چوارچێوەی بیروباوەڕەکانی بۆ دروستدەبێت و ڕەنگدانەوەی لەسەر ڕەفتاری دەبێت، پاشان بە پەروەردەی قوتابخانەو ڕاگەیاندن کاریگەر دەبێت، پاشان بە پاڵنەرەکانی ژینگە لە بەهاو کەلتوورو عادەتە باوەکانی کۆمەڵگە. لەگەڵ ئەوەشدا تاکەکان بەپێی ئەزموون و زانیاریی و تایبەتمەندیی کەسیی و خێزانیان لەیەکدی جیاوازن. ئەم پاڵنەرانە کارلێك لەگەڵ یەکدی دەکەن بەشێوەیەکی گشتی و کاریگەرییان لەسەر قۆناغەکانی ڕەفتاری کڕین دەبێت. (الصحن،1988: 113)

[10]- قۆناغەکانی دروستبوونی ڕەفتارو بڕیاری پۆشاکپۆشین، هەمان ئەو قۆناغانەن، کە ڕەفتاری بەکاربەری لێوە سەرچاوەدەگرێت.

بەپێی سەرچاوەکان پرۆسەی بڕیاری کڕین و پۆشاکپۆشین بەچەند قۆناغێکدا تێپەڕدەبێت، کە بریتین لە:

1- **هەستکردن بە کێشە (پێداویستیی):** کاتێك بەکاربەر هەست بە کێشەیەك دەکات، پێداویستییەکی لا دروستدەبێت و پاڵنەری دەبێت بۆ پڕکردنەوەی، بەرهەم و شمەکەکان یەکێکن لە ئامرازە بەکارهێنراوەکان بەپلەی یەکەم لە تێرکردنی پێداویستیی و ئارەزووی بەکاربەران، ژینگەی دەوروبەریش کاریگەریی لەسەر مرۆڤ هەیە لە ڕوونکردنەوەو پێدانی هەل بۆ هەستکردن بە پێداویستییەکانی. (العاصی، 2006: 195).

2- **گەڕان بە دوای زانیاریدا:** هەرکات بەکاربەر هەستی بە بوونی پێداویستییەك کرد، ڕاستەوخۆ دەستدەکات بە کۆکردنەوەی زانیارییەکان بەمەبەستی پڕکردنەوەی ئەو پێداویستییەو چارەسەرکردنی کێشەکەی، (العاصی، 2006: 195)، لەبەرئەوەی هەر کەموکورتییەك لە زانیارییەکاندا بڕیاری هەڵەی بەدوادادێت، پاشانیش بەرهەمی خراپ و نادروست. (بلّباس،2011: 14) پرۆسەی کۆکردنەوەی زانیارییەکان لەسەرجەم قۆناغەکانی دروستبوونی ڕەفتارو بڕیاری کڕیندا بەشدارە. (سمان، www.mmsec.com،2008)

3- **شیکردنەوەو دەستنیشانکردنی هەڵوێست:** یەکێکە لە قۆناغەکانی پرۆسەی ڕەفتارو بڕیاردان، کە خۆی لە بوونی پێویستی بۆ بڕیاردا دەبینێتەوە، ڕەهەندەکانی بڕیاریش بریتیین لە (دیاریکردنی سروشتی کێشەو دووبارەبوونەوەیی‌و پاڵنەرەکانی‌و ئەو شوێنەوارانەی لەسەر تاك جێیدەهێڵێت). (بدری واخرون،2008: 22)

4- **دیاریکردنی ئامانجەکان:** یارمەتیدەرە لە هەڵبژاردنی ڕێڕەوی ڕەفتارێکی گونجاو بۆ چارەسەری کێشەکە، لەبەرئەوە بە هەنگاوێکی گرنگ هەژماردەکرێت، ئامانج سەنگێکە لە بڕیارداندا بەکاردەهێنرێت لەسەر ئاستی گونجاویی و سەرکەوتنی بڕیار. (الزغلول و الزغلول، 2003: 325)

5- **دیاریکردنی بەدیلەکان (گۆڕاوەکان - یەدەگەکان):** لەم قۆناغەدا دیاریکردنی گۆڕاوەکان یان بژاردەکان بەڕێوەدەچێت کە کۆتاجار بە یەکێکیانەوە پابەنددەبین، ئەم هەڵبژاردنە لە ڕێگەی زانیاریی و هۆکارەکانەوە دەبێت، هەمیشە هەڵبژاردن لەنێوان گۆڕاوەکاندا لەسەر بنەمای ئەزموونی خودی و پێشوو دەبێت بە ڕەچاوکردنی بۆچوونی شارەزایان و پسپۆڕان. (مستەفا،2009: 48) هەتا یەدەگەکان زیاتر بن، بڕیاری باشتر دەدرێت. (السویدان،2015: 8)

6- **هەڵسەنگاندنی بەدیلەکان (گۆڕاوەکان):** ئەو گۆڕاوانەی پێشنیاردەکرێن و پێیاندەگەین، بەیەك پلە گونجاو نین لە ڕووی باشی و خراپی ئەو کاریگەرییانەی هەیانە، بەکاربەر هەڵدەستێت بە بەراوردکردنی ئەو بەرهەمانەی لەبەردەستدایە لەڕووی نرخ و جۆرێتیی و چۆنێتیی بەدەستهێنانییەوە، دەبێت پێوەرێك دابنێین بۆ دیاریکردنی ئەو کاریگەرییانە، بەو مانایەی دەبێت ئەو گۆڕاوانە بە پرۆسەیەکی هەڵسەنگاندنی ورددا ببرێن. (الزغلول و الزغلول، 2003: 328)

7- **جێبەجێکردنی ڕەفتاری کڕین:** دوا قۆناغی پرۆسەی بڕیارو بەرهەمەکەیەتی، (الزغلول و الزغلول، 2003: 327) واتە تاك هەڵدەستێت بە ئەنجامدانی ڕەفتارەکەو بڕیاری کڕین جێبەجێدەکات. (عبيدات،2004: 13) بڕیاری کڕین لەوەدا بەرجەستەدەبێت، کە بەکاربەر هەوڵدەدات هەماهەنگیی دروستبکات لەنێوان پاڵنەرەکانی کڕین و تایبەتمەندییەکانی کاڵای مەبەستدا. (صابر،2014: 50)

8- **قۆناغی دوای کڕین و هەڵسەنگاندنی ڕەفتاری کڕین:** کڕیار دوای بڕیاری کڕین، هەڵدەستێت بە هەڵسەنگاندنی پرۆسەکە لە تێرکردنی پێداویستییەکەی، ئەگەر ئەنجامەکەی ئەرێنی بوو، متمانەی بە بەرهەمەکە دروستدەبێت بەجۆرێك، کە کاڵاکە لە ڕووی کارامەییەوە لە ئاستی داواکاریی بەکاربەرەکەدا بێتو دووبارە هەڵدەستێت بە کڕینەوەی دوای بەکارهێنانی، بە پێچەوانەشەوە ڕاستە. (الزعبي،2009: 89) (عبيدات،1995: 13)

2. 3. 6 هۆکارو بایەخی لێکۆڵینەوە لە ڕەفتاری کڕین و پۆشاکپۆشین

لێکۆڵینەوە لە ڕەفتاری بەکاربەرو دیاریکردنی تایبەتمەندییەکانی، کارێکی ئەستەمە، ئەمەش بەهۆی گرانی زانین و تێگەشتن لە ناخی مرۆڤ و تایبەتمەندیی و ئارەزووەکانی، لەگەڵ ئەوەشدا ڕیکلام ناتوانێت ڕەفتاری ئەفسانەیی و سەرسوڕهێن لای بەکاربەر دروستبکات. (العلاق و ربابعە،1998: 372)

ڕابەرانی قوتابخانەی ڕەفتاری لە زانستی دەروونناسیدا (ئیڤان بافلۆف، جۆن واتسۆن و پوراندیك، سکینر) جەخت لەسەر ئەوە دەکەنەوە کە "زۆر قورسە بزانین چی لە دەروونی خەڵکاندا دەگوزەرێت، کەواتە هەر دەبێت پشت بە تێبینیکردنی ڕەفتاری دەرەکیی و شرۆڤەکردنی بابەتییانەی ڕەفتارەکانی بوونەوەری زیندوو ببەستین، هەروەك دێتە بەرچاوانی خۆمان و خەڵکانی دیکەشەوە". (ئەلزینی،2012: 33) بەبۆچوونی ئەم قوتابخانەیە، بوونەوەر (مرۆڤ) "ڕەفتارەکانی میکانیکییە، بۆیە دەبێت لەکاتی ڕاڤەکردنی ڕەفتارەکانیدا پەنا ببەینە بەر پاڵنەرەکان". (عزیز، 2011: 32)

کۆمەڵێك هۆکار لە پشت لێکۆڵینەوە لە ڕەفتاری بەکاربەرەوە هەن، کە بریتین لە: (الصحن،1988: 110 -111)

1- بڵاوبوونەوەو زیادبوونی چەمکی بازاڕگەریی وەك فەلسەفەی دامەزراوە، بازاڕگەریش بریتییە لە "هەموو ئەو چالاکییانەی پەیوەستن بە دابینکردنی خواستی کڕیارەکانەوە، لەگەڵ دەستکەوتنی قازانج لەو کارەدا" (حەسیب،2015: 14) ئەمەش هەڵدەستێت بە توێژینەوە لە پێداویستییەکانی بەکاربەرو هەوڵی تێرکردنی وەك ئامانجی کۆتایی پڕۆژەکان.

2- زۆرێك لە توێژینەوەکان گەیشتوون بە دەرەنجامێك، کە بەرزبوونەوەی ڕێژەی شکستی ژمارەیەك لە بەرهەمە تازەکان، لە ئەنجامی خراپیی پلانی درێژخایەنی بازاڕگەری لە تێنەگەشتنی ڕەفتاری بەکاربەرو پاڵنەرو ئارەزووەکانییەوە سەرهەڵدەدات، چونکە "بەکاربەر پێگەیەکی گرنگی هەیە لە چالاکیی کۆمپانیاو دامەزراوە بازرگانییەکان، کە کاڵاو بەرهەم پێشکەشدەکەن، ئەو کۆمپانیایانە سەرکەوتوو نابن، ئەگەر بەکاربەر بەرهەمەکەیان بەکارنەهێنێت". (البکری،2008: 32)

3- ئاڵۆزیی پرۆسەی بڕیاری کڕین، ئەمەش بە لێکۆڵینەوە لە چۆنێتیی هەستانی بەکاربەر بە کڕین و لایەن و پاڵنەرەکانی، بەو مانایەی بەکاربەر تەنها کاریگەر نییە بە پاڵنەرەکانی پشت ڕەفتاری خۆیەوە، بەڵکو کاریگەرە بە پاڵنەری پشت ڕەفتاری کەسانی دیکەشەوە.

4- زۆربوونی کاریگەریی گۆڕاوە ژینگەییەکان لەسەر دامەزراوەو تاکەکان، ڕێکخراوەکانی پاسەوانیی و بەرگریی لە بەکاربەر (منظمات حماية المستهلك)و زیادبوونی ڕۆشنبیریی بەکاربەرو ڕێکخستنی کاری بەکاربردن.

ڕەفتاری بەکاربەر لەوەدا خۆی دەبینێتەوە، کە بەرهەمهێن لە ڕوانگەی بەکاربەرەوە سەیری کاڵا بکات، واتە تێربوونی پێویست بۆ بەکاربەر بێنێتەدی، (أبو جليل واخرون، 2013: 19) تێربوونیش "نەبوونی هەستکردنە بە پێداویستیی بۆ خواردن و خواردنەوەو پۆشاك و ....، کە مرۆڤ پێویستی پێی بێت"، (قەرەداغی، 2015: 35)، لەبەرئەوەشە توێژینەوە لە ڕەفتاری بەکاربەر پێشکەوت و گرنگی زیادیکردووە.

دەتوانین بایەخی لێکۆڵینەوە لە ڕەفتاری بەکاربەر لە دوو ڕوانگەی سەرەکییەوە دیاریبکەین:

- **لەسەر ئاستی تاك:** توێژینەوەی ڕەفتاری بەکاربەر لە بەرژەوەندیی تاکدا دەبێت، چونکە ئەو زانیاریی و داتایانەی، کە وەك بناغەیەکی سەرەکی پشتی پێببەستێت، لە ئەنجامدانی ڕەفتاری کڕینی سەرکەوتوودا بەجۆرێك لەگەڵ تواناکانیدا یەکبگرنەوە، لەهەمانکاتدا یاریدەی تاك دەدات لە دیاریکردنی ئارەزووەکانی بەگوێرەی گرنگی و توانای دارایی و دۆخی ژینگەی دەورووبەری. لەلایەکی دیکەوە، ئەم توێژینەوانە یارمەتیدەری بەکاربەر دەبن بە ڕوونکردنەوەی لایەنە باش و خراپەکانی بژاردەی بەردەمیان لەو بەرهەم و شمەکانەی، کە زۆرترین پێداویستیی و ئارەزوویان تێردەکات. (کاسر، 2006: 64 (الجبوری،2012: 28)
- **لەسەر ئاستی دامەزراوەو کۆمپانیا بازرگانیی و پیشەسازییەکان و ئامرازەکانی پەیوەندیکردن:** دامەزراوەکانی پەیوەست بە بەرهەمهێنانی شمەك و کاڵاو ڕیکلامی بەرهەمەکان، پێویستیان بە توێژینەوەیە لەبواری ڕەفتاری بەکاربەردا، بەتایبەت ئەگەر خۆیان هەستن بە ئەنجامدانی ئەو توێژینەوانەی پەیوەست بە بەرهەمی خۆیان و پێداویستیی و ئارەزووەکانی ئەو بەکاربەرانەی هەنووکەیین، یان دامەزراوە پێشبینییاندەکات بەرەچاوکردنی داهاتووی توانای ماددی و پاڵنەرەکانیان. (عبیدات، 1995: 23) ئەم توێژینەوانە هەڵوێستی بەکاربەر بەرامبەر بە بەرهەمی دامەزراوەکە ڕووندەکاتەوەو بەرچاوڕوونیی دەدەن بە بەرهەمهێنەران دەربارەی پێداویستی و ئارەزووی بەکاربەر. (الجبوری،2012: 27 -28)

2. 3. 7 کاریگەری ڕاگەیاندن و ڕیکلام لەسەر ڕەفتاری کڕین و پۆشاکپۆشین

تەکنەلۆژیای نوێ مرۆڤەکان لە بینەرێکی پاسیڤەوە بۆ بینەرێکی ژیر دەگۆڕێت، کە زانیاریی وەردەگرێت و بەرامبەریان هەڵوێستی دەبێت، بەمەش دەوترێت (بەرزبوونەوەی ئاستی ئاڵوگۆڕی زانیاریی لەنێوان بینەرو سەرچاوەی زانیاریدەر)، (کەلاری، 2009: 190) کاریگەریی ڕاگەیاندن لە سەدەی نوێدا لەم ڕوانگەیەوە لەسەر جەماوەر بەرجەستە دەبێت.

ئامانجی سەرەکیی ڕیکلام "گۆڕینی مەیل و ئاراستەو ڕەفتاری بەکاربەرانە تا ئەو ڕادەیەی بەو جۆرە ڕەفتار بکەن، کە زۆرترین ڕەزامەندییان بۆ کاڵاو شمەکەکان هەبێت " (البیاتی و اخرون،2012: 148) ڕیکلامیش تەنها کاریگەریی لەسەر یەك لایەنی بەکاربەر دروستناکات، بەڵکو کار لەسەر چەندین لایەنی زانیاریی و سۆزداریی و ڕەفتاری دەکات. (محمد،2008: 98-99) لەگەڵ ئەوەشدا "ڕیکلام

کاریگەریی لەسەر کۆمەڵگە هەیە، کۆمەڵگەش کاریگەریی لەسەر بەرهەمی ڕیکلامی دەبێت" (الزعبی،2009: 97)

"ڕیکلام هەڵگری کۆمەڵە ڕەهەندێکی کۆمەڵایەتیی و بازرگانییە، کردارێکیشە لە کۆتاییدا بەسودی وەرگر کۆتایی دێت" (الفقیە، 2005: 61) لەهەمانکاتدا "ڕیکلام بە وتەبێژی فەرمیی چالاکیی بەرهەمهێن و بازرگانەکان دادەنرێت لە گشت کاتو شوێنێکدا" (شمس، 2010: 124)

کاریگەریی ڕیکلام لەسەر جەماوەر لە ئاستێکدایە، کە دەبێتە هۆی "دروستکردنی بابەتێك بۆ گفتوگۆکردن، ئەمەش پەیوەندیی کۆمەڵایەتی بەهێزدەکات" (أبو فارە، 2004: 281) زانایانی دەروونناسی بەجۆرێك دەڕواننە ئەم چالاکییە، کە "ڕیکلامی کاریگەر ئامانجی دروستکردنی کاریگەرییە لەسەر ڕەفتاری خەڵك لە چەندین لایەنەوە بەرەو ئاراستەیەکی دیاریکراو، تەنها بەبازاڕکردنیش نییە، بەڵکو ئەوەش یەکێکە لە دەرکەوتەکانی ڕەفتاری مرۆڤ، کە ڕیکلام پاڵنەریەتی". (عزب،2012: 181)

ڕیکلام خاوەنی دوو پەیامە، یەکەمیان فرۆشتنی بەرهەمەکەو ساغکردنەوەی لە بازاڕدا وەك پەیامێکی ڕاستەوخۆ، دووەمیان ناڕاستەوخۆیەو کاریگەریی قوڵی هەیە، کە بریتییە لە گشتگیرکردنی داب‌ونەریت و ڕەفتاری ژیان. (الهوس،2006: 308)

ئابووریناسی ئەمریکی (گالبرایس – (Galbraith) لە کتێبی (المجتمع الرفاهیة – Community of Welfare)دا دەڵێت:"ڕیکلام جەماوەر هەڵدەخەڵەتێنێت بە دیاریکردنی داهاتیان و خەرجکردنی لەو بەرهەمانەی، کە پێویستیان پێی نییە" (ألبیاتی و اخرون،2012: 143) هەوڵدەدات بۆ خەڵەتاندنی بەکاربەر بەبەکارهێنانی ئەو بەرهەمەو سودوەرگرتنی لە خزمەتگوزارییە بەردەستەکان، هەروەها کاردەکات لەسەر ڕاکێشانی سەرنجی تاکەکان و ناساندنی بەرهەمەکان پێیان، پاشان بڕواپێهێنانیان لەگەڵ ڕەچاوکردنی بەهاو پێوەرو ئاراستە دەروونییەکان. (المبیضی، 2001: 52)

ڕیکلام خاوەن ڕەهەندێکی پەروەردەیی قوڵە بەپێوەرە هاوچەرخەکانی پەروەردەی تەندروست، کە هەمیشە جەخت لەسەر پەروەردەکردنی کەسێتییەکی کامڵ و دەروونددروست و خاوەن ڕەفتاری ئاسایی و ئایندەی گەش بۆ منداڵ و لاوان دەکات. (ڕەسوڵ،2013: 139) کاریگەریی ڕیکلام تەنانەت لەدوای ڕەفتاری کڕینیشەوە هەر بەردەوام دەبێت، بەجۆرێك، کە "بەکاربەر هەوڵدەدات توانای خۆی بزانێت لەوەی بڕیاری کڕینەکەی دروستە، یاخود دروست نییە، هەوڵدەدات بۆ نزیککردنەوەی گومانەکانی لە ڕاستیی

و دڵنیایی لەسەر ڕادەی گونجاوی بڕیاری کڕینەکەی، هەمیشەش دەگەڕێت بەدوای ئەو زانیارییانەی، کە لەسەر بڕیارەکەی دڵنیایی پێدەبەخشن " (العالم، 1998: 47)

تەلەفزیۆن بوو، کە ڕیکلامی کردە پێویستییەکی ڕۆژانەی بینەرەکانی، کە کاریگەرییەکی ڕاستەوخۆی لەسەر بەکاربەر هەبێت (محمدیان،2014: 13) ئەمەش لە سایەی گەشەی بەردەوام لە بواری پەیوەندییەکاندا، بەتایبەت دوای فرەبوونی ئەرکەکان لە بواری بازرگانیی و سیاسیی و گەشەپێداندا، (عباس،2012: 62) بەجۆرێك وەك هەواڵ و بەرنامەکان چاوەڕوانی کاتی ڕیکلامەکانیش بن لە تەلەفزیۆن.

ڕیکلام دەماری ژیانی هەموو ئابوورییەکی ئازادە، ڕۆشنبیری بە بەکاربەر دەدات لەسەر بەرهەم و هانی دەدا بۆ بەکاربردنی بەرهەمەکە، بەکاربەریش هیچ بەرهەمێك ناکڕێت، تا نەیناسێت، ڕیکلامیش بەتایبەت لە تەلەفزیۆندا یەکێکە لە هۆکارە کاریگەرەکانی ڕۆشنبیریی و ئابووریی لە کۆمەڵگەدا، تەنها ئاراستەمان ناکات بۆ کڕینی بەرهەمێکی دیاریکراو، بەڵکو تێڕوانینمان بۆ ژیان دیاریدەکات. (عزب،2012: 178)

دەزگاکانی ڕاگەیاندن و بەتایبەت تەلەفزیۆنەکان، کاریگەرییان لەسەر جۆرو شێوازی پۆشاکپۆشینمان دەبێت، بەشێوەیەکی ڕاستەوخۆ لە ڕێگەی ئەو بەرنامانەی، کە ئاماژەی ڕیکلامیان بۆ پۆشاکەکان و مۆدێلات تێدایە، یاخود لە ڕێگەی کەسایەتییە ناسراوەکانی بواری سینەماو وەرزشو هونەرمەندانەوە لە بەرنامە جیاوازەکاندا، بەتایبەت دوای بڵاوبوونەوەی ئەو ژمارە زۆرەی کەناڵەکانی ڕاگەیاندن. (رشید،2007: 19) تەنانەت لە ڕێگەی فیلمە سینەمایی و دراماکانیشەوە. بەو پێیەی، کە "تەلەفزیۆن لایەنێکی زۆری بەرنامەکانی سەبارەت بە ژنان بۆ لایەنەکانی جوانکاریی و ڕوکەش وەك جلوبەرگ و ماکیاژ تەرخاندەکات، زۆربەی جاریش ئافرەت زۆر بەو کاڵایەوە دەنوسێت، کە بانگەشەی بۆ دەکرێت. ". (بەدەوی،2014: 159 ، 165) ئەو بەرنامانەی تەلەفزیۆنن، کە کاریگەریی لەسەر ستایل و شێوازی جلوبەرگ دادەنێن. ئەمەش ڕادەی کاریگەریی ڕیکلامی پۆشاکمان بۆ دەردەخات بەسەر گەنجان و بەتایبەتیش کچانەوە.

دەزگاکانی ڕاگەیاندن "لە ئامرازە سەرەکییە ڕاستەوخۆکانی بڵاوکردنەوەی ڕۆشنبیری پۆشاکپۆشین دادەنرێن، بەتایبەت لەلای گەنجان، کاریگەرترینی ئەو ئامرازانەش تەلەفزیۆنە". (رشید،2007: 196)

بەپێی توێژینەوەیەکی مەیدانیی (نجاة محمد فرج) بەناونیشانی (ألتنشیئة الاستهلاکیة - لدی الاسر ذات الدخل محدود) لەشاری سلێمانی لەساڵی 2005 ئەنجامدراوە "(66%)ی منداڵانی

بەشداربووانی توێژینەوەکە بایەخیان بە کڕینی پۆشاك داوە (34%)ی منداڵی بەشداربووان بایەخیان بە (یاریی و پێداویستیی قوتابخانەو جوانکاریی)داوە" (فرج، 2006: 178) ئەمەش مەودای گرنگیی و بایەخی پۆشاکمان بۆ دەردەخات لای تاکی کۆمەڵگەی کوردی. هەر بەپێی هەمان توێژینەوە "دەزگاکانی ڕاگەیاندن کاریگەرییان لەسەر (63,3%)ی منداڵانی بەشداربووانی توێژینەوەکە هەیە، (32%) تاڕادەیەك، تەنها (4,6%) کاریگەریی دەزگاکانی ڕاگەیاندنیان لەسەر نییە". (فرج،2006: 175)

بەپێی توێژینەوەیەکی دیکە لە شاری سلێمانی لەلایەن (امید محمد حسین) لەساڵی (2015) بەناونیشانی (تحليل الاقتصادي لاثر الاعلان التجار في سلوك المستهلك) ئەنجامدراوە، (89,2%)ی بەشداربووانی توێژینەوەکە بۆچوونیان وایە، کە "لەکاتی بەدەستهێنانی هەر زیادەیەك لە داهاتیان، ڕێژەی زۆری ئەو داهاتە تەرخاندەکەن بۆ (خۆراك و پۆشاك و شوێنی نیشتەجێبوون و خوێندن و پەروەردەو خۆشگوزەرانی)" لە ڕێژەی (89,2%)ەکەش (27,6%) یان زیادەی داهاتیان لە کڕینی پۆشاکدا خەرجدەکەن. (حسين،2015: 154-155) کەواتە ڕێژەی خەرجکردنی داهاتی تاك لە هەرێمی کوردستاندا بۆ پۆشاك، ڕێژەیەکی بەرزە، بەڵام لە توێژینەوەیەکی دیکەدا دەرکەوتووە، کە "ڕێژەی (33.6%)ی ئافرەتان پێداویستیی خۆیان لە جلوبەرگ و زێڕ لە ڕێگەی ڕیکلامی تەلەفزیۆن و گۆڤارەکانەوە دەکڕن، بەڵام (18%)ی دوای، کڕینی وا هەست دەکەن هەڵخەڵەتێنراون و پەشیماندەبنەوە". (حمد،2013: 88)

یەکێك لە دەرەنجامەکانی توێژینەوەکەی (ولد موسى حسينة) بەناونیشانی (ظاهرة الموضة – دراسة حالة اللباس النسوى) لە ساڵی خوێندنی (1999-2000) ئەنجامیداوە، ئەوەیە کە "ئامرازەکانی ڕاگەیاندنی بیستراو و بینراو، کاریگەرییان لەسەر ڕەفتارو بۆچوونی تاکەکان هەیە لە پرۆسەی هەڵبژاردنی جۆری پۆشاکەکانیان"، ئەم کاریگەرییەش لە ڕێگەی ڕیکلام و بەرنامەو فیلم و دراماکانەوە دروستدەبێت.

کاریگەریی ڕیکلام و ڕاگەیاندن لە ئاستێکدایە، کە لەنێوان چوار بژاردەدا ڕێژەی (50%)ی گرتووە لە کاریگەریی بەسەر خوێنێندکارانی زانکۆوە، وەك لە توێژینەوەی (بوتقر ابت رشيد)دا بە ناونیشانی (ظاهرة الاهتمام باللباس عند شباب الجامعي)، کە توێژینەوەیەکی مەیدانییەو لە ساڵی (2007) ئەنجامیداوە، دەربارەی "دیاردەی بایەخدانی گەنجانی زانکۆ بە پۆشاکپۆشین"، لە توێژینەوەکەیدا ئەندامانی سامپڵی توێژینەوەکەی بە ڕێژەی "(50%) هۆکاری بایەخدانیان بە پۆشاکپۆشین بۆ کاریگەری ئامرازەکانی ڕاگەیاندن دەگێڕنەوە". (رشيد،2007: 140)

2. 3. 8 گرنگترین مۆدێلەکانی توێژینەوە لە ڕەفتاری بەکاربەر

هەر تاکێك پێکهاتەیەکی دەروونیی تایبەت بەخۆی هەیە، هەر کەسێك بەپێی ئەو بەهاو پێکهاتەو ئاراستەیەی هەیەتی، وەڵامی کاریگەرییەکان دەداتەوە، بۆیە ئاسان نییە بەشێوەیەکی ورد پێشبینیی ڕەفتاری بەکاربەر بکەین، لەبەرئەوەی بەردەوام گۆڕانی بەسەردا دێت، بە گۆڕانی شێوازی ژیان لە دۆخێکەوە بۆ دۆخێکی دیکە. (المساعد،1998: 132-133)

مۆدێلی زۆر بۆ توێژینەوە لە ڕەفتاری بەکاربەر لە بواری (ئابووریو کۆمەڵایەتیو دەروونناسی)دا دانراوە، زۆری ئەو مۆدێلانەش بۆ چەند هۆکارێك دەگەڕێتەوە، کە بریتین لە: (الصحن،1988: 134)

1- ئاڵۆزیی ڕەفتاری بەکاربەرو زۆریی پاڵنەرەکانی و جۆراوجۆرییان.

2- جیاوازیی بیردۆزەکانی توێژینەوە لە ڕەفتاری بەکاربەرو هەوڵدان بۆ ڕاڤەکردنی.

3- فراوانیی سنوری توێژینەوە لەم بوارەدا.

گرنگترین مۆدێلەکانی توێژینەوە لە ڕەفتاری بەکاربەر دەکرێن بە دوو بەشەوە:

2. 3. 8. 1 مۆدێلی ئابووریی بۆ ڕەفتاری بەکاربەر (الصحن،1988،134)

ئابووریناسان یەکەمین بوون لە ڕاڤەی ڕەفتاری بەکاربەردا، هەوڵەکانی خۆیان خستەگەڕ لە بەکارهێنانی هەندێك ئامرازی شیکاری ئابووریی بۆ ڕاڤەی ئەم جۆرە ڕەفتارە. بیردۆزی ئابووریی بۆ ڕەفتاری بەکاربەر جەخت دەکاتە سەر چەمکی پیاوی ئابووری بە چەند گریمانەیەك:

1- بەکاربەری تاك یەکەیەکی شکارییە دەتوانین بە کەسێکی خاوەن بڕیار وەسفیبکەین.

2- بڕیاری کڕین ملکەچی دۆخی دارایی گونجاو دەبێت، بەجۆرێك بەکاربەر دەیەوێت پێداویستییەکانی بە داهاتی بەردەست پڕبکاتەوە.

3- مۆدێلی ئابووری، پێکدێت لە چوار گۆڕاوی کاریگەر لەسەر ڕەفتاری بەکاربەر، بریتین لە (داهاتی بەردەست، پێداویستیی بەکاربەر، ئامانجی بەدەستهێنانی بەرزترین سودی چاوەڕوانکراو، ژینگەی دەورووبەری بەکاربەر).

ئەم مۆدێلە ئابوورییە، باس لەوە دەکات، کە "بەکاربەر ڕەفتاردەکات بەپێی بەرژەوەندیی و هەوڵدەدات بۆ بەدەستهێنانی گەورەترین سودی بەردەست".

2. 3. 8. 2 مۆدێلی کۆمەڵناسی و دەروونناسی بۆ ڕەفتاری بەکاربەر

2. 3. 8. 2. 1 مۆدێلی کاتۆنا (The Katona Model) (G.Rational, 1953:29-53)

"ڕەفتار دەرەنجامی کارلێکە لەنێوان تاك و ژینگەکەیدا، هەست بە کاریگەرییەکانی دەکات، لەگەڵ خەسڵەت و تایبەتمەندییەکانی بەکاربەر لەڕووی دەروونی و کۆمەڵایەتییەوە، ئەو کارلێکە لەنێوان ژینگەو خەسڵەتەکانی تاك لە دۆخێکدا ڕوودەدات، دەکرێت یاریدەدەر، یان ئاستەنگ بێت بۆ ڕەفتارەکە".

کاتۆنا ڕەفتار وابەستەی سێ گۆڕاوی سەرەکی دەکات، کە بریتین لە:

1- **گۆڕاوە پاشکۆ (شوێنکەوتەکان):** مەبەست لێی وەڵامدانەوەیە، بە ڕەفتارێکی دیاریکراو دادەنرێت و لەشێوەی کڕین، یاخود نەکڕینی بەرهەمەکەدا بەرجەستەدەبێت.

2- **گۆڕاوە سەربەخۆ (جێگیرەکان):** بۆ دوو کۆمەڵ دابەش دەبێت و کاریگەرییە دەرەکییەکانیشی پێدەگوترێت:

1- کاریگەرییە ئابوورییەکان: بریتییە لە داهاتە داراییە بەردەستەکان، کە بەکاربەر دەستی دەکەوێت.

2- کاریگەرییە گشتییەکان: هەموو ئەو پاڵنەرانەی پەیوەندی بە ژینگەی گشتیی تاکەوە هەیە دەگرێتەوە.

3- **گۆڕاوە کارتێکەرەکان:** هەموو پێکهاتەیەکی بوارە دەروونی و کۆمەڵایەتییەکانی بەکاربەرە، وەك ئاراستەو پاڵنەرو پێشبینی و نەریتەکان و.....هتد، ئەم گۆڕاوانە، ڕۆڵی سەرەکی لە دروستکردن و ئاڵوگۆڕکردنی پەیوەندییەکان لە نێوان گۆڕاوە جیاوازەکاندا دەبینن. لێرەدا دەبینین کاتۆنا ڕەفتاری بەکاربەر بە دەرەنجامی کارلێکی نێوان ژینگەو تایبەتمەندییەکانی مرۆڤ دەبینێت لەڕووی کۆمەڵایەتیی و دەروونییەوە، ئەم کارلێکەش لە دۆخێکدا ڕوودەدات، کە ڕەنگە هەلی کڕین بڕەخسێنێت، یاخود بە پێچەوانەوە.

لەسەر ئەو بنەمایانەی سەرەوە، پەیوەندیی نێوان بەکاربەرو ڕەفتاری کڕین بەم شێوەیە وێنا دەکرێت:

1- کاریگەرییەکان بەرێگەی جۆراوجۆر دەگەنە بەکاربەر.

2- گۆڕاوە کارتێکەرەکان بە ڕۆڵی خۆیان هەڵدەستن لە دیاریکردنی سروشتی کاریگەرییەکان لەسەر بەکاربەر.

3- لەسەر بنەمای ئەو زانیارییانەی دەستیدەکەوێت لە ژینگەی دەوروبەری، پرۆسەی دووبارە ڕێکخستنەوەی لایەنی کۆمەڵایەتی و دەروونیی بەکاربەر ڕوودەدات.

4- لە ئەنجامی پرۆسەی بیرکردنەوە، دووبارە گۆڕاوە کارتێکەرەکان لە شێوەی ئاراستەو پاڵنەرو تێگەیشتندا دەردەکەونەوە بۆ دیاریکردنی ڕەفتارێك لەسەر بەکاربەر بۆ کڕین، یان ڕەتکردنەوەی کاڵاکە.

5- دەرەنجامی ئەو کارلێکە بۆ ڕەفتار گۆڕانکاری لە تایبەتمەندییە کۆمەڵایەتی و دەروونییەکاندا دێنێتەکایەوە.

کاتۆنا کۆتایی مۆدێلەکەی بە جەختکردنە سەر گرنگیی بەکاربەر وەك دیاریکەری چۆنیەتیی هەستکردن بە کاریگەرییەکان دەهێنێت، هەر خۆیشی دیاریکەری ڕەفتارەکەیە، ئەو زانیارییانەی، کە لەگەڵ هەستەکانی تاك و دۆخی دەروونی و ئاراستەو پاڵنەرەکانیدا یەکدەگرنەوە، بە کاریگەرییەکی کارا هەژماردەکرێن، ئەو کاریگەرییانەشی، کە لەگەڵ تایبەتمەندییەکانی تاکدا یەکناگرنەوە کاریگەری لەسەر ڕەفتاری تاك نابێت و ناتوانێت بەرەو ئەنجامدانی رەفتاری کڕین ئاراستەیبکات.

2. 3. 8. 2. 2 مۆدێلی لازارسفێلد (The Lazarzfeld Model) (Lazarsfeld,1935:26-38)

ڕەفتاری بەکاربەر لە ئەنجامی کارلێکی لەگەڵ ئاوێتەیەك لە گۆڕاوی ژینگەیی و دەروونیی و کۆمەڵایەتیی دروستدەبێت، وەك گۆڕانی ڕەفتاری بەکاربەر بۆ کڕینی کاڵایەك لە بری کاڵایەکی دیکەی هاوشێوە، هەندێکجار ئەو گۆڕاوە تەنها لە ناخیدایە، هەندێکجاریش لە ڕواڵەت و ڕەفتاریدا دەردەکەوێت، لەبەرئەوەی بەبەردەوامی ئەو کارلێکە زنجیرەیەك گۆڕانکاری لە پێکهاتەی دەروونیی و کۆمەڵایەتیی و ڕەفتاری بەکاربەردا دێنێتەئاراوە. ئەم مۆدێلە گریمانەی ئەوە دەکات، پرۆسەی هەڵبژاردن دوو کۆمەڵە گۆڕاو و دوو پاڵنەری لە پشتەوە بێت:

کۆمەڵە گۆڕاوی یەکەم: پەیوەستە بە بەکاربەرو ئەم پاڵنەرانە لەخۆدەگرێت:

1- پاڵنەرەکان، گوزارشتە لەو هێزە ناوخۆییانەی ڕەفتار دیاریدەکەن، بەپێچەوانەشەوە دڵەڕاوکێ و ناهاوسەنگیی لە ناخی تاکدا دروستدەکەن، لێرەدا ئەنجامدانی ڕەفتار یەکلاکەرەوە دەبێت و ئامرازێکە بۆ ڕزگاربوون لە دڵەڕاوکێ و دووبارە بەدەستهێنانی هاوسەنگیی.

2- ئەو ئامرازانەی، کە مرۆڤ لەکاتی ڕەفتارکردنیدا بەکاریاندەهێنێت، وەك ئامرازە ماددییەکان لەشێوەی توانای جەستەیی، یان مەعنەوی وەك مەعریفەو هێزە کلتوورییەکانی تاك.

کۆمەڵە گۆڕاوی دووەم: بە ژینگەوە پەیوەستە و بریتییە لەم پاڵنەرانە:

1- کاڵا بەردەستەکان و تایبەتمەندییەکانیان.

2- تایبەتمەندیی شوێنی فرۆشتن و کاریگەرییەکانی وەك ڕیکلام، سەرنجڕاکێشان و بازاڕگێڕیی.

3- کاریگەرییەکانی دیکەی وەك شیکردنەوەی ئابووریی و پاڵنەرەکانی لاساییکردنەوە.

2. 3. 8. 2. 3 مۆدێلی مارش و سیمۆن (The March and Simon MODEL) (March and Simon,1958:106-108)

ڕەفتاری بەکاربەر لە بواری کڕین و بەکاربردن بەشێوەیەکی بەشبەشکراو لەلایەن پاڵنەرە دەروونییە سەرەکییەکان دیاریدەکرێت، بۆ ئەوەی شیکردنەوەیەکی دروست بۆ ڕەفتار بکەین، پێویستە توێژینەوەیەکی وردی پێکهاتەی دەروونی بەکاربەر بکەین، گرنگترین ئەو گۆڕاوانەی لەم مۆدێلەدا خراوەنەتەڕوو بریتین لە:

1- هەستکردنی بەکاربەر بە بوونی جۆرێکی تری هەمان کاڵا.

2- ئارەزووی بەکاربەر بۆ گەڕان بەدوای جۆری کاڵای هاوشێوەی.

3- ئاستی ڕەزامەندیی و تێربوون لەو کاڵایەی، کە بەکاربەر لە ئێستادا بەکاریدەهێنێت.

4- بوونی کاڵای هاوشێوەی قبوڵکراوی دیکە لە بازاڕدا.

5- پاڵنەرەکان بۆ گۆڕینی کاڵا هاوشێوەکە.

لێرەوە وێنەی پرۆسەی بڕیار دەکرێت لەکاتی گۆڕینی کاڵای هاوشێوەی بەکارهاتوودا:

یەکەم: بەکاربەر ئارەزووی لە کاڵایەك هەیە، کە ئێستا هەیەتی، بڕیاری گۆڕینی کاڵاکەش لەسەر ئەو ئارەزووەی وەستاوە، کە ئێستا هەیەتی بۆی.

دووەم: ئارەزووکردن لە گۆڕینی کاڵای ئێستا لەسەر ئاستی ڕەزامەندی وەستاوە لەو کاڵایە دوای بەکارهێنانی.

سێیەم: ئاستی ڕەزامەندی بەکاربەر لەسەر ئەو کاڵایەی بەکاریدەهێنێت، دەوەستێتە سەر ئەو پێشبینیی و چاوەڕوانییەی سەبارەت بەو کاڵایە هەیەتی، کە چەند دەتوانێت پێداویستییەکانی پڕبکاتەوە و تێریبکات.

چوارەم: ئاستی پێشبینیی و چاوەڕێکردنی بەکاربەر پەیوەستە بە ئەزموون و شارەزایی سەبارەت بەو کاڵایەی، کە بەکاریدەهێنێت و هاوشێوەکانی کە پێشتر بەکاریهێناون.

پێنجەم: ئاستی ئاگایی بەکاربەر لە کاڵای هاوشێوەی دیکە لەسەر ئاستی ئەو کۆششەی بەکاربەر خەرجی دەکات بۆ دۆزینەوەی کاڵایەکی دیکەی هاوشێوە وەستاوە، بە دەستەبەربوونی کاڵا هاوشێوەکانی دیکە.

ئەم مۆدێلە چەند خاڵێکی دیاریکردووە، کە ڕەفتاری بەکاربەر ئاراستە دەکەن، کە بریتین لە:

1- چەند ئاستی پێشبینیکردن بەرزبێت، ئەوەندە ئاستی ڕەزامەندیی لەو کالآیەی بەکاریدەهێنێت، کەمدەبێتەوە.

2- چەند ئاستی ڕەزامەندی کەمبێتەوە لەسەر کالآی بەکارهێنراو، گەڕان بەدوای کالآی دیکە زیاددەکات.

3- چەند تێکڕای کۆششکردن زیادبێت، هەستکردنی بەکاربەر بەکالآی دیکە زیاتر دەبێت.

4- چەند ئاستی هەستکردنی بەکاربەر بۆ کالآکانی دیکە زیاتربێت، هێندە ئاستی پێشبینیکردن زیاتردەبێت.

2. 3. 8. 2. 4 مۆدێلی نیکۆسیا (مأمون،2011: 253 -254)

مۆدێلەکەی نیکۆسیا لە پرۆسەی کڕیندا چوار بواری یەکدی تەواوکەر لەخۆدەگرێت:

بواری یەکەم: لە دوو بواری لاوەکیدا خۆی دەبینێتەوە. یەکەمیان گریمانەی ئەوە دەکات، کە بەکاربەر پەیامی ڕیکلامەکە دەبینێت، ئەمەش کلیلێك دەبێت بۆ کردنەوەی دەرگای بواری لاوەکیی دووەمیان کە بریتییە لە تایبەتمەندیەکانی بەکاربەرو زانیارییەکانی پێشووی سەبارەت بە ناوەڕۆکی پەیامی ڕیکلامەکە، کاتێك کۆتایی دێت کاریگەریی بەجێدەهێلێت لە دروستکردنی هەلۆێستی بەکاربەر بەرامبەر بە بەرهەمە ڕیکلامبۆکراوەکە.

بواری دووەم: بریتییە لە گەڕان بە دوای ئەو کالآیانەی کە ڕیکلامیان بۆ کراوەو هەلسەنگاندنیان لەگەلّ کالآ هاوشێوەکانیان، لەم کاتەدا پالنەر بۆ کڕینی کالآ دیاریکراوەکە دروستدەبێت.

بواری سێیەم: لەم بوارەدا پالنەر هەنگاوێکی گرنگ دەهاوێت و لە دۆخی هێزەوە دەڕواتە دۆخی جولەو کردارەوەو بۆ ڕەفتار دەگۆڕێت، بەکاربەر بڕیاری کڕینی کالآ دیاریکراوەکە دەدات.

بواری چوارەم: بریتییە لە ئەنجامی کڕینی پێشوو، ئەم ئەنجامەش وەك ئەزموون و شارەزایی لای بەکاربەر دەمێنێتەوەو بەشێك دەبێت لە فێربوون، بەشێوەیەك ئەگەر بەرهەمەکە لەئاستی پێشبینییو چاوەڕوانیەکانییدا بێت، ئەوا جۆرێك لە متمانەی بۆ دروستدەبێت و ڕەفتاری کڕینەکەی دووبارەدەکاتەوە، بەپێچەوانەشەوە ڕاستە.

2. 3. 8. 2. 5 مۆدێلی دوزنبێری The Duesunberry Model

(Duezenberry,1949:50-110)

ئەم مۆدێلە جەختدەکاتە سەر ڕاڤەکردنی ڕەفتاری بەکاربەر لە ڕوانگەیەکی کۆمەڵایەتییەوە، واتە "ڕەفتاری بەکاربەر خاوەن تایبەتمەندیی کۆمەڵایەتییە".

بەکاربەر لە ماوەی وەرگرتنی هەڵوێست بۆ بڕیاری کڕین و ڕەفتاری بەکاربردن، ئازادییەکانی چوارچێوەدار دەکرێت لە ناو گۆڕاوەکانی توانای بەرهەمەکە بۆ بەکارهێنانی بۆ هەر مەبەستێك. واتە مەبەستی کۆتایی لە ڕەفتاری بەکاربەر، تەنها کڕینی بڕێکی دیاریکراو لە بەرهەم و کاڵاکان نییە، وەك گریمانەی مۆدێلی ئابووری وادەڵێت، بەڵکو ئەوە هەڵبژاردنی ئاستی توانای ویستراوە لە سنوری داهاتی بەکاربەرو ئارەزووی بۆ پاشەکەوتکردن.

لە ڕوانگەی کۆمەڵایەتییەوە، دیاردەی بەکاربردن هەمیشە هەوڵ بۆ بەدەستهێنانی بەرزترین ئاستی کاڵاو شمەك دەدات بۆ بەکاربەر. سەرچاوەی ئارەزووەکانی بەکاربەریش بەڕای دوزنبێری بریتیین لە:

1- سروشتی کۆمەڵگەی هاوچەرخ دەگەڕێتەوە بۆ شێوەیەکی کۆمەڵایەتی (دەوڵەمەند، یان زانستی یان ناوەندێتی و ....هتد)، کە تاکەکانی بەوانە دەناسرێنەوە.

2- ئەو تایبەتمەندییانەش لەشێوەی ئاستی بژێوی بەرزو خۆشگوزەران ڕەنگدەداتەوە.

3- بەرزبوونەوەی ئاستی بژێویی تاکە دیاریکراوەکان لە کۆمەڵگەدا، شێوازێکی بەکاربردنی شمەك و کاڵا وەردەگرێت لە شێوەیەکی بەرزدا.

4- بەرزیی ئاستی بژێویی، ئامانجێکی کۆمەڵایەتی هەیەو لە سنوری خۆیدا بۆ تاکەکانی کۆمەڵ فراواندەبێت.

5- ڕێگایەك دیاریدەکرێت لە بەرامبەر ئەو تاکانەی ئارەزوویان لە باشکردنی ئاستێکی بژێوی هەیە، ئەمەش بەرجەستەدەبێت لە تاکەکانی چینە دیاریکراوە کۆمەڵایەتییەکاندا لە شێوازی بەکاربردنیاندا.

هەریەك لەو مۆدێلانەی بۆ تێگەشتنی ڕەفتاری بەکاربەر خراونەتەڕوو، خەسڵەتی تایبەتیی خۆیان هەیەو هەریەکەو لە ڕوانگەیەکەوە هەوڵیداوە شیکاریی بۆ ناوەڕۆکی ڕەفتاری بەکاربەر بکات، دەتوانین لێرەدا چەند خاڵێك لەو مۆدێلانە دەربهێنین:

یەکەم: هەریەك لەم مۆدێلانە دەدرێنە پاڵ بیرۆدۆزەکانی زانستە جیاوازەکانی ئابووریی و دەروونناسیی و کۆمەڵناسیی و ڕاگەیاندن.

دووەم: مۆدێلەکان لەڕووی ئاستی شیکاری و بەڵگەوە جیاوازن، هەندێکیان ڕاڤەی ڕەفتاری بەکاربەریان لە ڕووی تاکێتییەوە کردووە، هەندێکی تریان جەختیان کردووەتە سەر ڕەفتاری بەکاربەری بەکۆمەڵ.

سێیەم: جەختیان کردووەتە سەر کرداری کڕین، بەو پێیەی دەرەنجام و کۆتایی ڕەفتاری بەکاربەرە.

چوارەم: ئەو مۆدێلانەی زیاتر کاریان لەسەر بیرۆکەی ئابووریی کردووە، نەیانتوانیوە ڕاڤەیەکی تەاوی کرداری وەرگرتنی بڕیارەکان بکەن.

ئەم مۆدێلانەی خرانە ڕوو بۆ شیکاری ڕەفتاری بەکاربەر بەگشتی لەیەك دەچن، بەڵام لە قوڵبوونەوە لە ڕاڤەی ڕەفتاری بەکاربەردا جیاوازن، هەردوو مۆدێلی (کاتۆنا، لازارسفێڵد) بایەخیان بە لایەنی کۆمەڵایەتی و دەروونی ڕەفتاری بەکاربەر داوە، مۆدێلی (مارش و سیمۆن) جەختی لەسەر دۆخی دەروونی بەکاربەر کردووەتەوە، مۆدێلی (دوزنبێری) لە لایەنی کۆمەڵایەتییەوە شیکاری بۆ ڕەفتاری بەکاربەر کردووە، مۆدێڵی (نیکۆسا) لە ڕوانگەی ڕیکلام و گەیاندنی زانیاری لە شێوەی پەیامێکی ڕیکلامیدا بە بەکاربەر شیکاری بۆ ڕەفتاری بەکاربەر کردووە، پاشان باس لە پاڵنەرەکانی پشتی ڕەفتاری بەکاربەر دەکات، واتە مۆدێلێکی (ڕاگەیاندن - ڕیکلام/ کۆمەڵایەتی/ دەروونییە).

توێژەر مۆدێلی(نیکۆسا) بە پەسەند دەزانێت بۆ شیکاری ڕەفتاری بەکاربەرو پشتی پێدەبەستێت لە شیکاری بابەتی توێژینەوەکەیدا.

4.2 پۆشاك و كلتووری پۆشاكپۆشین

1.4.2 پێناسەی پۆشاك و گرنگییەكەی

لەمێژەوە پێویستیی مرۆڤ بۆ پۆشاك وەك پێداویستییەكی بنەڕەتی تەماشا كراوە لە ڕیزی خواردن و خواردەوەدا، مرۆڤ پشتی بە پۆشاك بەستووە بۆ داپۆشینی جەستەی بە گەڵای درەخت و دواتر بە پێستەو چەرمی ئاژەڵان و دواتر فێری ڕستن و چنینیان بووە. (رشید، 2007: 60)

پۆشاك لە پێناسەی زانایانی پسپۆڕدا بریتییە لە "ناسنامەی گەل، لە كەسێكەوە بۆ كەسێكی دیكەو لە ناوچەیەكەوە بۆ ناوچەیەكی دیكە جیاوازە، پاڵنەرەكانی كەشوهەواو ژینگەو كۆمەڵایەتی و ئابووری و دەروونی و ئاین و كلتوور كاریگەرییان لەسەری دەبێت لە هەموو شوێنێكدا". (نصر،1998: 13)

پۆشاك دوو لایەنی هەیە، "یەكەمیان كەسییەو دیاریكەری تایبەتمەندیی و جیاكەرەوەیەتی لە كەسانی دیكەو گوزارشتە لە بوون و ئارەزووەكان لە ڕێگەی جۆری پۆشاك و ڕەنگییەوە، دووەمیان كۆمەڵایەتییەو ڕۆشنبیریی و كلتووری تاك و كاریگەرییەكانی بە دەورووبەری دەردەخات". (رشید،2007: 199)

پۆشاك یەكێكە لە پێداویستییە گرنگ و بنەڕەتییە ڕۆژانەییەكانی تاكەكان، لەهەمانكاتدا كاریگەریی لەسەر چالاكیی كۆمەڵایەتیی دەبێت، لە هەموو سەردەمێكدا جێگیرو بەهێز بووە لە ژیانی كۆمەڵایەتی و ڕۆشنبیریی كۆمەڵگەدا، بەكارهێنانی پۆشاكیش پێش هەموو شتێك پەیوەستی ئەو كۆمەڵگەو ژینگەو كلتوورەیە، كە تاك ژیانی تێدا بەسەردەبات. (عابدین، 1996: 43)

پۆشاك وەرگێڕی "ڕادەی كاریگەربوونی تاكە بە جیهانی دەرەوەی، پەیوەندییەكانی لەگەڵ كەسانی دەوروبەریدا دیاریدەكات، جیاوازییە كەسییەكان دەردەخات لە چوارچێوەی كارلێكی تاكەكان لەگەڵ كۆمەڵگەدا". (رشید،2007: 88)

بابەتی پۆشاك هێندە گرنگ و بایەخدارە، كە لە كتێبە پیرۆزەكاندا بەوردی باسكراوە، تەنانەت هەر لە سەرەتای دروستكردنی یەكەم مرۆڤ (حەزرەتی ئادەم) (علیه الصلاه والسلام) لەلایەن بەدیهێنەرمانەوە، داپۆشینی ئەندامە شەرمهێنەرەكانی جەستەی بە ئامرازێك كەوتە بیریەوە، كاتێك، كە قورئانی پیرۆز وەك یەكێك لە كتێبە مێژووییەكان بۆمان دەگێڕێتەوە، كە " فدلهما بغرور فلما ذاقا الشجرة بدت لهما سوءتهما وطفقا يخصيفان عليهما من ورق الجنة وناداهما ربهما الم انهكما

عن تلكما الشجرة واقل لكما ان الشيطن لكما عدو مبين " (قرأن الكريم، سورەتی الاعراف: ئایەتی22) واتە: "بەهۆی بەجێهێنانی فەرمانی شەیتان و خواردن لە بەری ئەو درەختەی خودا لە ئادەم و حەوای قەدەغە کردبوو، پۆشاکیان لەبەردا لابرا، بۆیە خێرا خۆیان بە گەڵای درەختەکانی بەهەشت داپۆشی بۆ شاردنەوەی ئەندامە شەرماوییەکانی جەستەیان" (کاکە محمود ،2013: 268 -269)

پۆشاك و جلوبەرگ یەکێکە لە نیعمەت و میهرەبانییەکانی خودا خۆی، کە بە ئادەم و نەوەکانی بەخشیوە، وەك لە قورئانی پیرۆزدا ئاماژەی بۆ دەکات و دەفەرموێت " یبنی ادم قد انزلنا علیکم لباسا یواری سوءاتکم وریشا ولباس التقوی ذلك خیر ذلك من ءایت الله لعلهم یذکرون " (قرأن الکریم، سورەتی الاعراف، ئایەتی 26) واتە: "ئەی رۆڵەی ئادەم بێگومان ئێمە پۆشکێکمان پێداون، کە جەستەتان داپپۆشێت و هۆی جوانیی و ئارایشتدانە، بەڵام پۆشاکی تەقواو پارێزگاریی و شەرم و کردەوەی باش و دەرنەچوون لە سنورەکانی خودا، ئەوە باشترە بۆتان، دەسا بە تەقواوە پەیوەست بن". (کاکە محمود ،2013: 269) هەروەها خودا دەفەرمووێت " عالیهم ثیاب سندس خضر واستبرق وحلوا اساور من فضة وسقاهم ربهم شرابا طهورا" (قرأن الکریم، سورەتی الانسان،ئایەتی 21) واتە: "لەبەریاندایە پۆشاکێك لە ئاوریشمی نەرمونۆڵ و جوان و سەوزی تەنك، کە بەسەر ئاوریشمی ئەستوردا لەبەریان کردووە، واتە هەم نەرمونۆڵ و هەم قایم و ئەستور، ڕازێنراونەتەوە بە بازن و دەسبەندی زیو بۆ خزمەتکردنیان ...." (کاکە محمود، 2013: 929) ڕاڤەکارانی قورئان دەڵێن: (السندس و استبرق) جوانترین جۆرەکانی ئاورشمن. (السعدی، (د.ت.): 902)

پێغەمبەری ئیسلام (محمد) (صل الله علیه وسلم) فەرمایشتی زۆری هەیە دەربارەی پۆشاك و چۆنێتیی پۆشینی، وەك ئەو فەرمانەی، کە بە هاوەڵانی دەفەرمووێت، "پۆشاکی سپی بپۆشن بۆ ئەوانەی زیندوون و مردووەکانیشتان بە کفن، یان خامی سپی داپۆشن و کفنیان بکەن (علیکم بالبیاض من الثیاب فلیلبسها أحیؤکم وکفنوا فیها موتاکم فانها من خیر ثیابکم)" (ألنووی، 1987: 589)، یاخود لە فەرمایشتێکی دیکەیدا دەفەرموێت "ئافرەتان و پیاوانتان با لاسایی یەکدی نەکەنەوە لە پۆشاکپۆشیندا" (ألزبیدی، 2010: 194). دەربارەی پۆشاك و شێوازو چۆنێتیی پۆشینی جلوبەرگی مرۆڤی مسوڵمان لە ڕێگەی ئامۆژگاریکردنی یەکێك لە هاوەڵاکانییەوە یەکێك لە بنەماکانی دەستوری پۆشاکپۆشین ڕادەگەینێت، کە بریتییە لەوەی "پێویستە جلوبەرگەکانتان هەتا نیوەی هەردوو لاقتان بێت" (ألمنذري،2011: 17)

وەك ئیبن خەلدون دەڵێت "پیشەسازیی پۆشاك و بەرگدووری، بەدرێژایی تەمەن دوو پیشەسازیی پێویستن بۆ مرۆڤ، یەکەمیان بە ڕستن و چنین لە خوری و کەتان و لۆکە ... دووەمیان بۆ ڕێکخستنی

قوماشە ڕێسراو و چنراوەکان و دوورینیان بەپێی جەستەی کەسەکان لە شێوازو جۆریان ...." (ابن خلدون، 2000: 306)

لەسەرەتای سەدەی بیستەمەوە، ئاڵوگۆڕیی پۆشاك بە شێوازو جۆرو پێوانەی جیاواز بەرفراوان بووە لەگەڵ جێگری نرخیدا بەهۆی دەرکەوتنی تەکنەلۆژیای نوێ وەك ئامرازی بەرگدوورین و گەشەکردنی سەرمایەداریی جیهانی لە پیشەسازیی و بەرهەمهێنان، بەجۆرێك گەشەیکردووە، کە ئێستا ماددە خاوەکانی پۆشاك لە وڵاتێك بەرهەمدەهێنرێت و لەوڵاتێکی دیکە ڕێکدەخرێت و دەدوورێت و لەوڵاتی سێیەم مامەڵەی پێوە دەکرێت. لەلایەکی ترەوە، گۆڤارەکانی مۆدێلاتی پۆشاك، چەندین شێوازو ڕێکخستنی جیاوازی پۆشاك دەخەنەڕوو، کە کاریگەریی زۆر لەسەر خەڵك دادەنێن و زۆرترین فرۆشیان هەیە، جگە لەو کاریگەرییە قوڵەی لەسەر ئارەزووەکانی جەماوەر بەجێیاندەهێڵێت. (www.ar.wikipedia.org , 2016)

لەگەڵ بایەخ و گرنگیی زۆری پۆشاکدا ڕۆشنبیری پۆشاکپۆشین هاتووەتەکایەوە، کە "بریتییە لەو زانیاریی و بیرۆکانەی تاك پێی کاریگەردەبێت لە چوارچێوەی پێگەشتنی کۆمەڵایەتیدا، بەرجەستەدەبێت لە شێوازەکانی پۆشاکپۆشین و پێداویستییمان پێی و ئەو هێماو ئاماژانەی، کە لە ڕێگەی پۆشینیەوە دەردەبڕدرێت". (رشید،2007: 25)

گرنگیی و بابەخی پۆشاك کاتێك دەردەکەوێت، کە بە "ناسنامەو تایبەتمەندییە جیاکەرەوەکانی گەل" (نصر، 1998: 13) وێنادەکرێت، یاخود خەڵکی بەجۆرێك لە پۆشاك دەڕوانن، کە "ڕەنگدەرەوەو ئاوێنەی کلتوورو ڕۆشنبیری و ناسنامەی کۆمەڵگەیە". (نصر،1998: 13)

کاریگەریی پۆشاك بە ئاشکرا دەردەکەوێت لەسەر لایەنی دەروونی و کۆمەڵایەتیی تاك و پاشان دەپەڕێتەوە بۆ کاریگەریی لەسەر شێوازی ڕەفتاری کۆمەڵایەتیی و کلتوورو نەریت، لەم چوارچێوەیەشدا، خوێندکارانی زانکۆ زیاتر بایەخیان بە پۆشاك و دەرکەوتنیان داوە، کە کەسێتیی و تایبەتمەندییەکانیان دەردەخات، لەگەڵ پابەندیی و چینە کۆمەڵایەتییەکەی. (رشید،2007: 10) بەو پێیەی خوێندکاری زانکۆ تاکێکی کۆمەڵایەتییەو کاریگەر دەبێت بە ژینگەی دەوروبەری لە خێزان و زانکۆو هاوڕێکانی و ئەوەی لە ڕاگەیاندنەوە بڵاودەکرێتەوە، (الاخرس،1998،ص44) لەلایەکی دیکەوە، ئەم تاکە ڕوو لە زۆرێك لە شوێنەکان دەکات و خەڵکیش بۆیان دەڕوانن و "لە چاویاندا نیشانەی پرسیار دروستدەبێت لەسەر پۆشاکەکەی و شێوازی پۆشینی". (فرج،2013، www.Iraqalyoum.net)

پۆشاك پێداویستییەكی بنەڕەتیی مرۆڤە بەدرێژایی ژیانی، بەڵام لەلای هەرزەكارو گەنجان، زیاتر مایەی گرنگیپێدانە، بەهۆی تایبەتمەندیی ئەو تەمەنەی مرۆڤەوە لە چالاكیی و ئارەزووی خۆدەرخستن و نوێكردنەوە، جگە لەوەی، كە ئارەزووەكانیشی جۆراوجۆرن، بە ڕادەی جۆراو جۆریی بەرهەم و شمەك و پۆشاكەكان. جگەلەوەش زانكۆ خاوەن پێگەیەكی كۆمەڵایەتیی تایبەتە، كاردەكات لەسەر پێگەیاندنی توێژێكی تایبەتی ڕۆشنبیری خاوەن پلان بۆ داهاتوو، لێرەشەوە خوێندكاری زانكۆ دەبێت بە خاوەنی پێگەو كەسێتییەكی كۆمەڵایەتیی و ڕۆشنبیریی بەهێز. (رشيد،2007: 71)

بابەتی پۆشاك و جلوبەرگ لە دوو ڕوانگەوە سەرچاوە دەگرێت، یەكەمیان بە ئارەزوو و هونەرەوە، دووەمیان بە یاساو ڕێسا كۆمەڵایەتیەكانەوە پەیوەستە، هەر شارستانیەتێك بەشی خۆی لە داب‌ونەریتەكانی پۆشاك هەیەو بەپێی كات‌و شوێنی كۆمەڵگەكە جیاوازی هەیە. (الحداد، 1995: 37) هەرچەندە "پۆشاكپۆشین ئازادییەكی تایبەتیی هەموو مرۆڤێكە" (فرج،2013، www.Iraqalyoum.net) لەگەڵ ئەوەشدا " كەمجار پۆشاكپۆشین لەسەر خواستی خۆمانە، بەڵكو پەیوەستە بە ئارەزووی خەڵكیی‌و پێوەرو بەها كۆمەڵایەتییەكانی كۆمەڵگەو ژینگەی دەورووبەرمانەوە، واتە "هەموو شێك بە ئارەزووی تۆیە، بەڵام پۆشاك بە ئارەزووی خەڵكە" (عطية، 1996: 52) ڕووكەش و دەركەوتنیشمان گوزارشتە لە بەهاو پێوەرەكانی كۆمەڵگە، لەرێگەی پۆشاكەوە وەردەگێڕدرێتە سەر ڕەفتارێكی دیاریكراو. رشيد،2007،ص28) لەگەڵ ئەوەشدا شێوەی ژیان و ژینگە و بارودۆخی كۆمەڵایەتی بەهەمەوو جۆرەكانیانەوە، ڕۆڵی گرنگ لە شێوازی ڕێكخستنی جلوبەرگدا دەگێڕن. (عمر، www.Daharchives.alhayat.com،2010)

پۆشاك دەتوانێت جیاوازییە كەسییەكان و هەستە شاراوەكانی ناخی دەروونی مرۆڤ بهێنێتە دەرەوەو لەسەر شاشەی ژیانی كۆمەڵایەتیدا نمایشیبكات، واتە "پۆشاك وەك زمان وایە، هەڵگری چەندین ماناو بۆچوون و ڕوانگەیە، یارمەتیدەرە بۆ پەیوەندیكردن لە ڕێگەی شێوازو مۆدێل و ڕەنگ و ماددەی بەكارهێنراویەوە، بەو جۆرە پۆشاك شێوەی جەستەی كەسەكەو بەشێك لە تایبەتمەندیی و ئارەزووەكانی دەردەبڕێت". (رشيد،2007،ص9) تەنانەت لە ڕێگەی پۆشاكەوە زانیاریی دەدرێت لەلایەن تاكەوە لەسەر كەسێتیی خۆی، كە لەسەر پۆشاكەكە نووسیویەتی، یان دۆخی كۆمەڵایەتیی و ئابووریی كەسەكە دەزانین، یاخود هەندێ پۆشاك نیشانەیە بۆ پیشەی ئەو كەسە، بەتایبەت لە بواری كاری حكومەت و كومپانیاكاندا. بۆ نموونە "ڕەنگی پۆشاكی ڕەش لە زۆرێك لە كۆمەڵگەكاندا هێمایە بۆ خەمباریی و

نارەحەتی دەروون، لەکاتێکدا ڕەنگی سپی هێمای دڵخۆشیی و ئاشتیی و پێکەوە ژیانە".
(www.Iraqalyoum.net,-2016)

2 .4 .2 پاڵنەرەکانی پشت پۆشینی پۆشاک لەلای مرۆڤ

لەگەڵ ئەوەی پۆشاکپۆشین هەر لە سەرەتای مرۆڤایەتییەوە هەبووە بۆ پاراستنی جەستەو جوانکاریی، لە هەمانکاتدا بووە بە دیاردەیەکی کۆمەڵایەتی و بەدرێژایی ژیانی تاك بایەخ و گرنگیی زۆری هەیە، دەکرێت پاڵنەرەکانی پۆشاکپۆشین لەلایەن مرۆڤەوە لەم خاڵانەدا بخەینەڕوو: (رشيد،2007: 67-70)

1- **پارێزگاریکردن لە جەستە:** بارودۆخ و کەشوهەوا ڕۆڵی سەرەکی دەبینن لە هەڵبژاردنی جۆری پۆشاکی تاکەکان بۆ پارێزگاری جەستەیان لە گەرمای هاوین و سەرمای زستان، ئەمەش پێداویستییەکی سروشتیی مرۆڤەو هەر لە سەرەتای هاتنە دونیایەوە پێویستی پێیدەبێت و پڕکردنەوەی ئەو پێداویستییەش بنەڕەتییە. تەنانەت کەشوهەوای ساردو گەرم کاریگەری لەسەر کلتوورو شێوازی پۆشینی جلوبەرگ لە ناوچەیەکەوە بۆ ناوچەیەکی دیکە هەیە، دانیشتوانی ناوچە گەرمەکان زیاتر قوماشی ئاوریشم و تەنك بەکاردەهێنن، لەکاتێکدا خەڵکی ناوچە ساردو کوێستانەکان قوماشی خوری و گەرم بەکاردەهێنن ... تەنانەت بەکارهێنانی ڕەنگی پۆشاك بەپێی وەرز و ناوچەکان جیاوازی هەیە. ناشتوانین کاری پۆشاك تەنها لە پارێزگاریی جەستە لە سەرماو گەرما لەچوارچێوە بدەین، بەڵکو بۆ پاراستنی لە گازو مادده و تیشکە زیانبەخشەکانیش ڕۆڵی گرنگی هەیە.

2- **داپۆشین:** هەست و پێویستیی خۆداپۆشین لە سەرەتای مرۆڤایەتییەوە هەبووە، کۆمەڵگە سەرەتاییەکانیش خۆیان داپۆشیوە، لە پێناو شاردنەوەی ئەو ئەندامانەی جەستەیان، کە دەرکەوتنیان ناشیرین و شەرمهێن بووە.

3- **جوانکاریی و سەرنجراکێشانی خەڵکیی:** پۆشاك یەکێکە لە ئامرازە کاریگەرەکان بۆ ڕاکێشانی سەرنجی خەڵکی، بەتایبەت لەلای توێژی گەنج و هەرزەکاران، کە بە ئارەزووی خۆدەرخستن ناسراون، خەڵکیی جەخت دەکەنە سەر ڕەنگ و جۆری قوماش و شێوازی دوورینی، بەپێی کلتوورو ڕۆشنبیریی و بەهای کۆمەڵگەکان، شێوازی جوانکاریی پۆشاکیان جیاوازدەبێت، ڕواڵەتیش یەکەم شتە، کە دەردەکەوێت لەلای کەسانی دیکەو دەبینرێت، تاکیش هەمیشە بەدوای هۆکارێکدا دەگەڕێت بۆ ئەوەی باشترو جوانتر لەبەردەم کەسانی دیکەدا دەربکەوێت، لەم ڕووەوە پێگەی ئابووریی و کۆمەڵایەتیی تاك

ڕۆڵی گرنگی دەبێت، بابەتی جوانکاری جلوبەرگ تەنها پەیوەست نییە بە پۆشاکی دەرەوە، بەڵکو لە پۆشاکی ماڵەوەو خەوتنیشدا ڕەنگیداوەتەوە.

4- **سەرهەڵدانی مۆدێلات:** گۆڕانکاریی و جۆراوجۆریی دروست دەبێت لە پۆشاکدا لە کاتێکەوە بۆ کاتێکی دیکەو لە نەوەیەکەوە بۆ نەوەیەکی دیکە، ئەم جیاوازیی و نوێبوونەوەیەش، بریتییە لە مۆدێل، گەنجانیش ئەو توێژەن، کە زیاتر قبوڵی ئەم بارە دەکەن، بەتایبەتیش خوێندکارانی زانکۆ، ئەمەش بەهۆی فراوانیی چوارچێوەو بازنەی زانستیی و خوێندەواریی و کۆمەڵایەتییانەوە، بۆیە دەکەونە ژێر کاریگەریی ئەوانەی دەرووبەرو کەسە ناودارەکانەوە، بە سروشتی خۆشیان ئەم کەسانە بەدوای ئەوەدا دەگەڕێن، کە مۆدێلی نوێیە.

5- **بەدیهێنانی خود (کەسێتیی) بنیادنانی کەسایەتیی:** پۆشاک کاریگەرییەکی بەهێزی لەسەر کەسایەتیی هەیە، هەموو تاکێکیش خاوەنی خەیاڵ و بیرۆکەی خۆیەتی لەچوارچێوەی خەون و ئاواتەکانیدا بۆ بنیادنانی کەسێتییەکەی، بۆیە دەیەوێت هەمیشە بینای کەسێتییەکی بەهێز لە ڕێگەی پۆشاکەوە بنێت بۆ شاردنەوەی کەموکوڕیەکانی خۆی، بەتایبەتی لای توێژی هەرزەکارو گەنجان، کە لە هەوڵی بنیادنانی کەسێتی خۆیاندان، چونکە لە تەمەنی گوێڕایەڵیی بۆ فەرمانەکانی سەروی خۆیان دەربازبوون و جۆرێك لە سەربەخۆیی کەسایەتیی و ڕەفتاریی و ئابووریيان وەرگرتووە.

6- **گونجان لەگەڵ دەورووبەر:** واتە وەرگرتنی دۆخی ئەوانەی لە دەورووبەریدا دەژین، توێژی هەرزەکارو گەنج هەڵدەستن بە لاساییکردنەوەی ئەندامانی خێزان و هاوڕێ و ئەستێرەو کەسایەتییە بەناوبانگەکان ... ئەمەش لە ئەنجامی کارلێك لەنێوان تاك و کۆمەڵگەو ئەندامەکانیدا لە ڕێگەی ئامرازە جیاوازەکانی ڕاگەیاندن و ....هتد، کە کاریگەرییان لەسەر کارلێکی کۆمەڵایەتی و ڕۆشنبیریی هەیە.

7- **ئایین:** هەموو ئاینە ئاسمانییەکان، مرۆڤ بۆ پەیڕەویکردن لە بنەماکانی پاراستنی ئەخلاق و جەستەو داپۆشینی بانگدەکەن، بەتایبەت لە بەردەم خەڵکانی دیکەدا، ئەمەش هەر لە تەمەنی منداڵییەوە دەستپێدەکات و خەڵکی پەیڕەویدەکەن، ئایینی ئیسلامیش وەك ئایینێکی ئاسمانیی پەیڕەوکراو لەلایەن زۆرینەی دانیشتوانی وڵاتانی ئیسلامییەوە، بانگەشەی داپۆشینی جەستە بەتایبەت ئەندامە شەرمهێنەکانی مرۆڤ دەکات، پیاو لە بەردەم ئافرەت و بەپێچەوانەشەوە، ئیسلام کۆی سودەکانی پۆشاکی کۆکردۆتەوە لەوەدا کە: مرۆڤ بەوپێیەی بوونەوەرێکی عەقڵانییە، ئاسودە نییە لەبەردەم کەسانی دیکەو تەنانەت ئەندامانی خێزانەکەشیدا بەبێ پۆشاک دابنیشێت.

بەشی سێیەم

چوارچێوەی مەیدانی توێژینەوە

3. 1 دەستپێك

3. 2 خستنەڕووی ئەنجامەکان و تاوتوێکردنیان

3. 1 دەستپێك

زانكۆی گەشەپێدانی مرۆیی، وەك زانكۆیەكی ئەهلیی لە پارێزگای سلێمانیی، لە ساڵی (2008) دامەزراوە، هەرچەندە تەمەنی ئەم زانكۆیە بەراورد بە زانكۆی ئەمریكی لە عێراق/ سلێمانی كەمترە، بەڵام لە ڕووی ئاستی زانكۆكەوە لە ڕیزبەندی نیشتیمانیی زانكۆ ئەهلییەكانی هەرێمی كوردستان و ژمارەی خوێندكارانەوە لە پلەی یەكەمی زانكۆ ئەهلییەكانی پارێزگای سلێمانیدایە، وەك لە پاشكۆی ژمارە (4)دا ڕوونكراوەتەوە.

هۆكاری دووەمیش، كە زۆریی ژمارەی خوێندكارانی زانكۆكەیە، پاڵنەری سەرەكیی بووە بۆ هەڵبژاردنی وەك سامپڵی توێژینەوەكەمان، جگەلەوەی بەهۆی بوونی چەند خزمەتگوزارییەك بۆ خوێندكاران، لەسەرجەم ئاستەكانی كۆمەڵگەوە خوێندكاران بەمەبەستی خوێندن ڕوو لەم زانكۆیە دەكەن، كە لەڕووی ئاستی داراییەوە هەمەچەشنەن، بە گشتی تێچووی خوێندن لە زانكۆی گەشەپێدانی مرۆییدا لە ئاستێكی ناوەندیدایە، وەك لە ئەنجامی پرسیاری داهاتی خێزانی بەشداربووانی توێژینەوەكەوە دەردەكەوێت. ئەمەش لە خشتەی (5)دا خراوەتەڕوو.

3. 2 خستنەڕووی ئەنجامەكان و تاوتوێكردنیان

لەم بەشەدا توێژەر كاری مەیدانیی توێژینەوەكەی خستووەتەڕوو، پاش دروستكردنی فۆڕمی ڕاپرسیی وەك لە پاشكۆی ژمارە (1)دا خراوەتەڕوو، پاشان دەرهێنانی ڕاستی ڕواڵەتی وەك لە پاشكۆی ژمارە (3)دا خراوەتەڕوو، پاشان وەرگرتنی بەشێك لە سەرنج و تێبینیی شارەزایان و دووبارە ڕێكخستنەوەی فۆڕمی ڕاپرسییەكە، وەك لە پاشكۆی ژمارە (2)دا خراوەتەڕوو، بەشێوەیەكی مەیدانیی، لە ماوەیەكی دیاریكراودا پرۆسەی ڕاپرسییەكەمان لە هەردوو كەمپی زانكۆی گەشەپێدانی مرۆیی لە شاری سلێمانی و قەزای قەرەداغ ئەنجامدا.

" بۆ ساڵی خوێندنی (2017-2016) ژمارەی خوێندكارانی ئەم زانكۆیە (4187) خوێندكار دەبن"، (rebwar.mahmood@uhd.edu.iq 2017 :)[11] لەسەر بنەمای "ژمارەی خەمڵێنراوی ئەندامانی سامپڵی توێژینەوە بەپێی میتۆدی وەسفی لەنێوان (1000-10000) ئەندام، ڕێژەی (10%)ی ئەندامانی ئەو سامپڵە وەردەگیرێت"، (بۆكانی، 2016: 129)

[11] - ئیمەیڵی (د.ڕێبوار كریم محمود) بەڕێوەبەری تۆمارگای گشتیی زانكۆی گەشەپێدانی مرۆیی.

بەو پێیە (450) فۆرمان بەشێوەی سامپڵی چینایەتی دابەشکردووە، ئەو برە زیادەیەش بۆ ڕاستکردنەوەی ئەگەری هەر کەموکورتی و وەڵامنەدانەوەو نەگەڕاندنەوەی فۆرمێك دابەشکراوە، لەو ڕێژەیە (437) فۆرم گەڕێنراوەتەوە، بەڵام (420) فۆرمیان مەرجە پێویستەکانیان تێدابووە بۆ ئەوەی زانیارییان لێوەربگیرێت و کاریان لەسەر بکرێت.

فۆرمی ڕاپرسیی پێکهاتووە لە (40) پرسیار، کە لە چوارچێوەی (40) خشتەدا خراونەتەڕوو.

خشتەی (1) تەمەنی بەشداربووان دەخاتەڕوو

تەمەن	نێر		مێ		هەردووکیان	
	دووبارەبوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارەبوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارەبوونەوە	ڕێژەی سەدیی
17- 26 ساڵ	148	70,5٪	186	88,5٪	334	79,5٪
27- 36 ساڵ	60	28.5٪	22	10,5٪	82	19,5٪
37 ساڵ زیاتر	2	1٪	2	1٪	4	1٪
کۆی گشتیی	210	100٪	210	100٪	420	100٪

لەم خشتەیەدا دابەشبوونی بەشداربووان بەپێی تەمەن خراوەتەڕوو، بەشداربووان بۆ سێ پلەی تەمەن دابەشکراون، زۆرترین ڕێژەی بەشداربووان تەمەنیان لەنێوان (17-26) ساڵدایە، کە لە ڕەگەزی نێر ڕێژەی (70,5٪) بووە، لە ڕەگەزی مێ ڕێژەی (88,5٪) بووە، لە هەردوو ڕەگەز ڕێژەی (79,5) بووە، کەمترین ڕێژەی بەشداربووان لە تەمەنی (37)ساڵ زیاترە، کە لە ڕەگەزی نێر ڕێژەی (1٪) بووە، لە ڕەگەزی مێ (1٪) بووە، لە هەردوو ڕەگەز ڕێژەی (1٪) بووە. هۆکاری زۆری بەشداری تەمەنی (17-26) دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی کە مرۆڤ لەو تەمەنەیدا دەگاتە قۆناغی خوێندنی زانکۆ. وەك لە خشتەی (1)دا خراوەتەڕوو.

خشتەی (2) ڕەگەزی بەشداربووان دەخاتەڕوو

ڕەگەز	ژمارە	ڕێژەی سەدیی
نێر	210	50٪
مێ	210	50٪
کۆی گشتیی	420	100٪

خشتەی ژمارە (2) دابەشبوونی بەشداربووان بەسەر هەردوو ڕەگەزدا دەخاتەڕوو، ڕێژەی بەشداریکردنی هەردوو ڕەگەز لە ڕاپرسییەکەدا بەشێوەیەکی یەکسان بووە. کۆی گشتیی بەشداربووانیش، بریتییە (420) کەس لە هەردوو ڕەگەز. وەك لە خشتەی (2)دا خراوەتەڕوو.

خشتەی (3) باری خێزانیی بەشداربووان دەخاتەڕوو.

باری خێزانیی	نێر		مێ		هەردووکیان	
	دووبارە بوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارە بوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارە بوونەوە	ڕێژەی سەدیی
سەڵت	169	٪80,5	175	٪83,4	344	٪82
خێزاندار	30	٪14,3	30	٪14,3	60	٪14,3
دەزگیراندار	10	٪4,8	5	٪2,3	15	٪3,5
جیابووەوە	1	٪0,4	0	٪0	1	٪0,2
کۆی گشتیی	210	٪100	210	٪100	420	٪100

کەواتە زۆرترین ڕێژەی بەشداریکردن ئەو کەسانەن، کە سەڵتن و لەگەڵ باوك و دایکدا دەژین و ئەرکی ماڵەوەیان نەکەوتووەتە سەر. کەمترین کەسیش جیابووەوەکانن، ئەمەش دۆخێکی ئاسایی دەبێت، چونکە خوێندکارانی زانکۆ لە سەرەتای تەمەنیاندان و بەهۆی سەرقاڵبوون بە خوێندنەوە هاوسەرگیرییان نەکردووە. وەك لە خشتەی (3)دا خراوەتەڕوو.

خشتەی (4) کارکردنی بەشداربووان جگە لە پیشەی خوێندکاریی لەشوێنی دیکە دەخاتەڕوو.

کارکردن	نێر		مێ		هەردووکیان	
	دووبارە بوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارە بوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارە بوونەوە	ڕێژەی سەدیی
بەڵێ	90	٪42,9	35	٪16,7	125	٪29,8
نەخێر	120	٪57,1	175	٪83,3	295	٪70,2
کۆی گشتیی	210	٪100	210	٪100	420	٪100

زۆرترینی بەشداربووان لەگەڵ خوێندندا کارێکی دیکە ناکەن، زۆرینەی ئەوانەش کە کارناکەن لە ڕەگەزی مێن. ئەوەش دۆخێکی ئاساییە بۆ خوێندکارانی زانکۆ، لە کۆمەڵگەی کوردیدا کارکردن زیاتر لە ئەستۆی ڕەگەزی نێردایە. وەك لە خشتەی (4)دا خراوەتەڕوو.

خشتەی (5) داهاتی مانگانەی بەشداربووان بە دیناری عێراقی دەخاتەڕوو

داهات	نێر		مێ		هەردووکیان	
	دووبارە بوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارە بوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارە بوونەوە	ڕێژەی سەدیی
کەمتر لە 500 هەزار	56	26,7٪	54	25,7٪	110	26,2٪
500- 999 هەزار	116	55,2٪	104	49,5٪	220	52,4٪
یەك ملیۆن- دوو ملیۆن	28	13,3٪	38	18,1٪	66	15,7٪
دوو ملیۆن زیاتر	10	4,8٪	14	6,7٪	24	5,7٪
کۆی گشتیی	210	100٪	210	100٪	420	100٪

ئەوانەی داهاتیان لە (500-999) هەزار بووە، زۆرترین ڕێژەی بەشداریکردنیان لە ڕاپرسییەکەدا هەبووە، ئەوەش بەگشتیی داهاتی خێزان دەردەخات لە کۆمەڵگەی کوردیدا، کە لەو ئاستەدایە، ئەو لێتوێژراوانەی کەمترین بەشداریکردنیان هەبووە، داهاتیان لە (دوو ملیۆن) زیاتر بووە، ئەوەش بە ئاسایی وەردەگیرێت بۆ دۆخی ئابووریی ئێستای هەرێمی کوردستان. وەك لە خشتەی (5)دا خراوەتەڕوو.

لە ڕێگەی وەرگرتنی ڕێژەی ناوەندیی داهاتی بەشداربووانی توێژینەوەکە، ڕوونتر لە دەرەنجامەکانی توێژینەوەکەمان تێدەگەین دەربارەی هۆکاری کاریگەربوون، یان نەبوونی بەشداربووانی توێژینەوەکە بە ڕیکلامی تەلەفزیۆنە کوردییەکان لە بواری پۆشاکدا. چونکە ئەو کەسانەی داهاتیان بەرزە، بەراورد بەو کەسانەی داهاتیان نزمە زیاتر دەکەونە ژێر کاریگەری ڕیکلامەکانەوە.

خشتەی (6) تەماشاکردنی تەلەفزیۆنە کوردییەکان لەلایەن بەشداربووانەوە دەخاتەڕوو.

تەلەفزیۆنە کوردییەکان	نێر		مێ		هەردووکیان	
	دووبارە بوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارە بوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارە بوونەوە	ڕێژەی سەدیی
تەلەفزیۆنە ناوخۆییەکان	46	٪21,9	48	٪22,9	94	٪22,4
تەلەفزیۆنە ئاسمانییەکان	84	٪40	98	٪46,7	182	٪43,3
هەردووکیان	80	٪38,1	64	٪30,4	144	٪34,3
کۆی گشتیی	210	٪100	210	٪100	420	٪100

زۆرترین ڕێژەی بەشداربووان تەماشای تەلەفزیۆنە ئاسمانییە کوردییەکان دەکەن، کەمترینیان تەماشای تەلەفزیۆنە ناوخۆییە کوردییەکان دەکەن. وەك لە خشتەی (6)دا خراوەتەڕوو.

خشتەی (7) تەماشاکردنی تەلەفزیۆنە کوردییەکان لە ڕۆژێکدا بە کاتژمێر لەلایەن بەشداربووانەوە دەخاتەڕوو.

ماوەی تەماشاکردنی تەلەفزیۆنە کوردییەکان	نێر		مێ		هەردووکیان	
	دووبارە بوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارە بوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارە بوونەوە	ڕێژەی سەدیی
کەمتر لە یەك کاتژمێر	63	٪30	64	٪30,5	127	٪30,3
1 – 2 کاتژمێر	106	٪50,5	93	٪44,2	199	٪47,4
3 – 5 کاتژمێر	36	٪17,1	44	٪21	80	٪19
6 کاتژمێر زیاتر	5	٪2,4	9	٪4,3	14	٪3,3
کۆی گشتیی	210	٪100	210	٪100	420	٪100

ئەو کەسانەی (1-2) کاتژمێر تەماشای تەلەفزیۆنە کوردییەکانیان کردووە، لە ڕاپرسیی توێژینەوەکەدا زۆرترین ڕێژەی بەشداریکردنیان هەبووە. ئەوانەی زیاتر لە (6) کاتژمێر تەماشای تەلەفزیۆنە کوردییەکانیان کردووە، کەمترین ڕێژە بوون. وەك لە خشتەی (7)دا خراوەتەڕوو.

لە ڕێگەی وەڵامی ئەم پرسیارەوە، دەرەنجامەکان ڕوونتر دەردەکەون، چونکە تا ماوەی تەماشاکردنی تەلەفزیۆن زیاتر بێت، ئەگەری کەوتنە ژێر کاریگەریی پەیامەکان زیاتردەبێت، وەك لە ئەنجامەکانی ئەم

پرسیارەوە دەردەکەوێت، ڕێژەی (77,7٪)ی بەشداربووان دوو کاتژمێر زیاتر تەماشای تەلەفزیۆنە کوردییەکان ناکەن. دەرەنجامی کاریگەری بەشداربووانیش بە ڕیکلامی تەلەفزیۆنە کوردییەکان لەگەڵ ئەنجامی ئەم خشتەیەدا ڕاستەوانەیە ، وەك لە دەرەنجامەکانی توێژینەوەکەدا خراوەتەڕوو.

خشتەی (8) بەردەوامبوونی بەشداربووان لە تەماشاکردنی تەلەفزیۆنە کوردییەکان لەکاتی ڕیکلامەکاندا لەلایەن بەشداربووانەوە دەخاتەڕوو.

تەماشاکردنی ڕیکلامی تەلەفزیۆنە کوردییەکان	نێر		مێ		هەردووکیان	
	دووبارە بوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارە بوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارە بوونەوە	ڕێژەی سەدیی
بەڵێ	84	40٪	70	33,3٪	154	36,7٪
هەندێکجار	126	60٪	140	66,7٪	266	63,3٪
کۆی گشتیی	210	100٪	210	100٪	420	100٪

زۆرینەی خوێندکاران لەکاتی ڕیکلامەکاندا هەندێکجار بەردەوام دەبن لە تەماشاکردنی تەلەفزیۆنە کوردییەکان، ڕێژەی کەمی بەشداربووان بەردەوام تەماشای ڕیکلامەکان دەکەن، لەبەئەوەی فۆڕم نەدراوە بەو کەسانەی کە تەماشای تەلەفزیۆنە کوردییەکان ناکەن لەکاتی ڕیکلامەکاندا، وەڵامی نەخێر لە فۆڕمەکەدا نییە، وەك لە خشتەی (8)دا خراوەتەڕوو.

خشتەی (9) هۆکاری تەماشاکردنی ڕیکلامی تەلەفزیۆنە کوردییەکان لەلایەن بەشداربووانەوە دەخاتەڕوو.

هۆکاری تەماشاکردنی ڕیکلامی تەلەفزیۆنە کوردییەکان	نێر		مێ		هەردووکیان	
	دووبارە بوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارە بوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارە بوونەوە	ڕێژەی سەدیی
بۆ ناسینی کاڵای تازە	52	24,8٪	53	25,3٪	105	25 ٪
بۆ زانینی چۆنیەتیی بەکارهێنانی کاڵاکان	5	2,4٪	8	3,8٪	13	3,1٪
بۆ زانینی کاتو شوێنی فرۆشتنی کاڵاکان	20	9,5٪	22	10,5٪	42	10٪

بۆ زانینی داشکاندنەکان	4	1,9٪	3	1,4٪	7	1,7٪
چاوەڕێی بەرنامە، یان فیلمێکی دیاریکراو دەکەم	80	38,1٪	74	35,2٪	154	36,7٪
بۆ بەراوردکردنی کاڵاکان	5	2,4٪	3	1,4٪	8	1,9٪
وەك گۆرانییەك تەماشای دەکەم	12	5,7٪	13	6,2٪	25	5,9٪
بۆ کاتبەسەربردن	20	9,5٪	32	15,2٪	52	12,4٪
هیتر	12	5,7٪	2	1٪	14	3,3٪
کۆی گشتیی	210	100٪	210	100٪	420	100٪

زۆرترین ڕێژەی خوێندکاران چاوەڕێی دەستپێکردنی بەرنامە، یان فیلمێکی دیاریکراو دەکەن بۆیە تەماشای ڕیکلامی تەلەفزیۆنە کوردییەکان دەکەن، کەمترین ڕێژەش بۆ زانینی داشکاندنی نرخەکان تەماشای ڕیکلامی تەلەفزیۆنە کوردییەکان دەکەن، هۆکاری ئەمەش بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە، کە کەمترین داشکاندن لە ڕیکلامەکاندا دەکرێت، ڕیکلامەکانیش بەگشتیی لەسەرەتاو ناوەڕاست و کۆتایی بەرنامەو فیلمەکانەوە نمایشدەکرێن. وەك لە خشتەی (9)دا خراوەتەڕوو.

خشتەی (10) پەیوەندی پشتبەستنی بەشداربووان بە ڕیکلامی تەلەفزیۆنە کوردییەکان بۆ کڕینی پۆشاکەکانیان دەخاتەڕوو.

بژاردەکان	نێر		مێ		هەردووکیان	
	دووبارەبوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارەبوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارە بوونەوە	ڕێژەی سەدیی
بەڵێ	27	12,9٪	26	12,4٪	53	12,6٪
تاڕادەیەك	23	10,9٪	24	11,4٪	47	11,2٪
نەخێر	160	76,2٪	160	76,2٪	320	76,2٪
کۆی گشتیی	210	100٪	210	100٪	420	100٪

زۆرینەی خوێندکاران بۆ کڕینی پۆشاکیان پشت بە ڕیکلامی تەلەفزیۆنە کوردییەکان نابەستن، کەمترین ڕێژەشیان تاڕادەیەك بۆ کڕینی پۆشاکەکانیان پشت بە ڕیکلامی تەلەفزیۆنە کوردییەکان دەبەستن. وەك لە خشتەی (10)دا خراوەتەڕوو.

خشتەی (11) پەیوەندی ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان و کاریگەری لەسەر هەڵبژاردنی جۆری پۆشاکەکانی بەشداربووان دەخاتەڕوو.

بژاردەکان	نێر		مێ		هەردووکیان	
	دووبارەبوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارەبوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارە بوونەوە	ڕێژەی سەدیی
بەڵێ	48	22,9٪	40	19٪	88	21٪
تاڕادەیەك	28	13,3٪	26	12,4٪	54	12,8٪
نەخێر	134	63,8٪	144	68,6٪	278	66,2٪
کۆی گشتیی	210	100٪	210	100٪	420	100٪

لێرەدا زۆرترین ڕێژە دەڵێن، ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان کاریگەریی نییە لەسەریان بۆ هەڵبژاردنی جۆری پۆشاکێکی دیاریکراو، کەمترین ڕێژەش دەڵێن ئەو هۆکارە تاڕادەیەك کاریگەریی هەیە لەسەریان. وەك لە خشتەی (11)دا خراوەتەڕوو.

خشتەی (12) پەیوەندی ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان و بەهێزکردنی متمانەی بەشداربووان بە جۆرو مارکەی پۆشاکی کومپانیاکان دەخاتەڕوو.

بژاردەکان	نێر		مێ		هەردووکیان	
	دووبارەبوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارەبوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارە بوونەوە	ڕێژەی سەدیی
بەڵێ	43	20,5٪	43	20,5٪	86	20,5٪
تاڕادەیەك	37	17,6٪	34	16,2٪	71	16,9٪
نەخێر	130	61,9٪	133	63,3٪	263	62,6٪
کۆی گشتیی	210	100٪	210	100٪	420	100٪

لەم پرسیارەدا زۆرترین ڕێژە بە نەخێر وەڵامیانداوەتەوە بۆ کاریگەریی ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان بۆ بەهێزکردنی متمانەی بەشداربووان بە مارکەی کومپانیاکان، کەمترین ڕێژە بە تاڕادەیەك وەڵامیانداوەتەوە. وەك لە ژمارە (12)دا خراوەتەڕوو.

خشتەی (13) پەیوەندی ڕیکلامی پۆشاک لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان هاندانی بەشداربووان بۆ گەڕان بەدوای ئەو پۆشاکانەو بەدەستهێنانیان دەخاتەڕوو.

بژاردەکان	نێر		مێ		هەردووکیان	
	دووبارەبوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارەبوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارە بوونەوە	ڕێژەی سەدیی
بەڵێ	56	٪26,7	58	٪27,6	114	٪27,1
تاڕادەیەك	21	٪10	20	٪9,5	41	٪9,8
نەخێر	133	٪63,3	132	٪62,9	265	٪63,1
کۆی گشتیی	210	٪100	210	٪100	420	٪100

کەواتە ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان زۆرترین ڕێژەی بەشداربووان هانندادات بۆ گەڕان بەدوای پۆشاکەکان و بەدەستهێنانیان، کەمترین ڕێژەی بەشداربووانیش تاڕادەیەك هانیان دەدات بۆ مەبەستی ناوبراو. وەك لە خشتەی (13)دا خراوەتەڕوو.

خشتەی (14) پەیوەندی ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان یارمەتیدانی بەشداربووان لە زانینی کات و شوێنی فرۆشتنی پۆشاکەکان دەخاتەڕوو.

بژاردەکان	نێر		مێ		هەردووکیان	
	دووبارەبوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارەبوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارە بوونەوە	ڕێژەی سەدیی
بەڵێ	75	٪35,7	84	٪40	159	٪37,9
تاڕادەیەك	21	٪10	24	٪11,4	45	٪10,7
نەخێر	114	٪54,3	102	٪48,6	216	٪51,4
کۆی گشتیی	210	٪100	210	٪100	420	٪100

زۆرترین ڕێژەی بەشداربووان دەڵێن، ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان یارمەتیدەر نییە لە زانینی کاتو شوێنی فرۆشتنی پۆشاکە ڕیکلامبۆکراوەکان، کەمترین ڕێژەیش دەڵێن، تاڕادەیەك یارمەتیدەرە لەو ڕووەوە. هۆکاری ئەم دۆخە بۆ شێوەی نیشاندانی ڕیکلامی پۆشاکەکان دەگەڕێتەوە، کە

تەنها بە نیشاندانی شێوازو مۆدێل و ستایلی پۆشاکەکە لەبەری کەسێکدا ڕیکلامەکە دەکرێت. وەك لە خشتەی (14)دا خراوەتەڕوو.

خشتەی (15) پەیوەندی ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان و کاریگەریی لەسەر دانانی پلانی کڕین و چۆنێتیی لەبەرکردنی پۆشاکی بەشداربووان دەخاتەڕوو.

بژاردەکان	نێر		مێ		هەردووکیان	
	دووبارەبوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارەبوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارە بوونەوە	ڕێژەی سەدیی
بەڵێ	47	22,4٪	42	20٪	89	21,2٪
تاڕادەیەك	26	12,4٪	29	13,8٪	55	13,1٪
نەخێر	137	65,2٪	139	66,2٪	276	65,7٪
کۆی گشتیی	210	100٪	210	100٪	420	100٪

زۆرترین ڕێژەی بەشداربووان پێیانوایە، ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان کاریگەریی نییە لەسەریان بۆ دانانی پلانی کڕین و لەبەرکردنی پۆشاك، کەمترین ڕێژەش پێیانوایە، تاڕادەیەك ئەو ڕیکلامانە کاریگەریی لەسەریان هەیە بۆ دانانی پلانی کڕین و لەبەرکردنی پۆشاك. وەك لە خشتەی (15)دا خراوەتەڕوو.

خشتەی (16) پەیوەندی ناوبانگی تەلەفزیۆنێکی دیاریکراو، وەك یەکێك لە هۆکارەکانی کاریگەریی ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان بەسەر بەشداربووانەوە دەخاتەڕوو.

بژاردەکان	نێر		مێ		هەردووکیان	
	دووبارەبوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارەبوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارە بوونەوە	ڕێژەی سەدیی
بەڵێ	81	38,6٪	63	30٪	144	34,3٪
تاڕادەیەك	27	12,8٪	41	19,5٪	68	16,2٪
نەخێر	102	48,6٪	106	50,5٪	208	49,5٪
کۆی گشتیی	210	100٪	210	100٪	400	100٪

لەم پرسیارەدا زۆرترینی بەشداربووان دەڵێن، ناوبانگی تەلەفزیۆنێکی دیاریکراو لە ڕیکلامی پۆشاکدا کاریگەریی زیاتری لەسەریان نابێت، کەمترین ڕێژەش دەڵێن، تاڕادەیەك ئەو هۆکارە کاریگەریی لەسەریان دەبێت. ئەو کاریگەرییەش زیاتر لەسەر ڕەگەزی نێر ڕەنگیداوەتەوە، کە ڕێژەی (38,6٪) کاریگەییان زیاتر لەسەر دروستدەبێت، بەراورد بە ڕەگەزی مێ، کە ڕێژەی (30٪)ی ئەو کاریگەرییەیان لەسەر دروست دەبێت. وەك لە خشتەی (16)دا خراوەتەڕوو.

خشتەی (17) پەیوەندی پێشکەشکردنی زانیاریی زیاتر دەربارەی پۆشاکێك لە ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان و کاریگەری زیاتری لەسەر بەشداربووان بۆ کڕینی ئەو پۆشاکە دەخاتەڕوو.

بژاردەکان	نێر		مێ		هەردووکیان	
	دووبارەبوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارەبوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارە بوونەوە	ڕێژەی سەدیی
بەڵێ	73	34,8٪	63	30٪	136	32,4٪
تاڕادەیەك	31	14,7٪	25	11,9٪	56	13,3٪
نەخێر	106	50,5٪	122	58,1٪	228	54,3٪
کۆی گشتیی	210	100٪	210	100٪	420	100٪

زۆرترین ڕێژەی بەشداربووان پێیانوایە، پێشکەشکردنی زانیاریی زیاتر لە ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکانەوە کاریگەریی نابێت لەسەریان، کەمترین ڕێژەش پێیانوایە، تارادەیەك ئەو هۆکارە کاریگەریی دەبێت لەسەریان. وەك لە خشتەی (17)دا خراوەتەڕوو.

خشتەی (18) پەیوەندی تەماشاکردنی بەردەوامی ڕیکلامی پۆشاکێك دوای کڕینی پۆشاکەکە لە لەتەلەفزیۆنە کوردییەکانەوە دەخاتەڕوو.

بژاردەکان	نێر		مێ		هەردووکیان	
	دووبارەبوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارەبوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارە بوونەوە	ڕێژەی سەدیی
بەڵێ	40	19٪	35	16,7٪	75	17,9٪
تاڕادەیەك	40	19٪	32	15,2٪	72	17,1٪
نەخێر	130	62٪	143	68,1٪	273	65٪

کۆی گشتیی	210	100٪	210	100٪	420	100٪

کەواتە زۆرترینی بەشداربووان دوای کڕینی پۆشاکێك دووبارە تەماشای ڕیکلامی ئەو پۆشاکە لە تەلەفزیۆنە کوردییەکانەوە ناکەنەوە، کەمترین ڕێژەیش تاڕادەیەك تەماشای ئەو ڕیکلامە لە تەلەفزیۆنە کوردییەکانەوە دەکەنەوە. وەك لە خشتەی (18)دا خراوەتەڕوو.

خشتەی (19) پەیوەندی کاریگەری ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان لەسەر ڕەفتاری پۆشاکپۆشینی بەشداربووان لەڕووی جۆری مۆدێل و دیزاین و هەڵبژاردنی ڕەنگەوە دەخاتەڕوو.

بژاردەکان	نێر		مێ		هەردووکیان	
	دووبارەبوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارەبوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارە بوونەوە	ڕێژەی سەدیی
بەڵێ	72	34,3٪	69	32,8٪	141	33,6٪
تاڕادەیەك	25	11,9٪	24	11,4٪	49	11,7٪
نەخێر	113	53,8٪	117	55,8٪	230	54,7٪
کۆی گشتیی	210	100٪	210	100٪	420	100٪

زۆرترین ڕێژەی بەشداربووان پێیانوایە، ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان کاریگەریی لەسەر ڕەفتاری پۆشاکپۆشینیان لە ڕووی جۆری مۆدێل و ڕەنگەوە نییە، کەمترین ڕێژەش پێیانوایە، تاڕادەیەك کاریگەریی لەسەریان هەیە. وەك لە خشتەی (19)دا خراوەتەڕوو.

خشتەی (20) پەیوەندی دەرکەوتنی کەسایەتیی و هونەرمەندان، لە گۆرانیی و فیلم و ڕیکلامی تەلەفزیۆنە کوردییەکاندا بەپۆشاکێکی دیاریکراوەوە کاریگەری لەسەر ڕەفتاری پۆشاکپۆشینی بەشداربووان دەخاتەڕوو.

بژاردەکان	نێر		مێ		هەردووکیان	
	دووبارەبوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارەبوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارە بووونەوە	ڕێژەی سەدیی
بەڵێ	84	40٪	60	28,5٪	144	34,3٪

تاڕادەیەك	29	13,8٪	27	12,8٪	56	13,3٪
نەخێر	97	46,2٪	123	58,7٪	220	52,4٪
کۆی گشتیی	210	100٪	210	100٪	420	100٪

کەواتە دەرکەوتنی کەسایەتیی و هونەرمەندان لە گۆرانیی و فیلم و ڕیکلامە تەلەفزیۆنییەکاندا بە پۆشاکێکی دیاریکراوەوە، کاریگەریی ناخاتە سەر زۆرترینی بەشداربووان، کەمترینی بەشداربووانیش پێیانوایە، تاڕادەیەك ئەو هۆکارە کاریگەریی لەسەریان دروستدەکات. ئەو کاریگەرییەش لەسەر ڕەگەزی نێر زیاترە بەراورد بە ڕەگەزی مێ، بەو پێیەی ڕەگەزی نێر ڕێژەی (40٪) دەکەونە ژێرکاریگەریی ئەو کەسانەوە، لەکاتێکدا ڕەگەزی مێ بەرێژەی (28,5٪) دەکەونە ژێر کاریگەرییەوە. وەك لە خشتەی (20)دا خراوەتەڕوو.

خشتەی (21) پەیوەندی دەرکەوتنی پێشکەشکاری هەواڵ و بەرنامەکانی تەلەفزیۆن بە پۆشاکێکی دیاریکراوەوەو کاریگەریی لەسەر ڕەفتاری پۆشاکپۆشینی بەشداربووان دەخاتەڕوو.

بژاردەکان	نێر		مێ		هەردووکیان	
	دووبارەبوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارەبوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارە بوونەوە	ڕێژەی سەدیی
بەڵێ	61	29 ٪	70	33,3٪	131	31,2٪
تاڕادەیەك	31	14,8٪	33	15,7٪	64	15,2٪
نەخێر	118	56,2٪	107	51٪	225	53,6٪
کۆی گشتیی	210	100٪	210	100٪	420	100٪

کەواتە زۆرترینی بەشداربووان کاریگەریی دەرکەوتنی پێشکەشکاری هەواڵو بەرنامە تەلەفزیۆنییەکانیان لەسەر نییە، کە بە پۆشاکێکی دیاریکراوەوە دەربکەون، کەمترینی بەشداربووان تاڕادەیەك کاریگەرییان لەسەر دروست دەبێت. وەك لە خشتەی (21)دا خراوەتەڕوو.

خشتەی (22) پەیوەندی ڕیکلامی پۆشاک لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان و کاریگەریی لەسەر گۆڕینی بۆچوونی بەشداربووان بۆ کڕین و لەبەرکردنی پۆشاکێکی نوێی دیاریکراو و بەمۆدێلکردنی دەخاتەڕوو.

بژاردەکان	نێر		مێ		هەردووکیان	
	دووبارەبوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارەبوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارە بوونەوە	ڕێژەی سەدیی
بەڵێ	59	28,1٪	54	25,7٪	113	26,9٪
تاڕادەیەك	38	18,1٪	37	17,6٪	75	17,9٪
نەخێر	113	53,8٪	119	56,7٪	232	55,2٪
کۆی گشتیی	210	100٪	210	100٪	420	100٪

کەواتە زۆرترینی بەشداربووان کاریگەریی ڕیکلامی پۆشاکیان لە تەلەفزیۆنە کوردییەکانەوە لەسەر نییە بۆ لەبەرکردنی پۆشاکێکی دیاریکراوو بەمۆدێلکردنی، کەمترینی بەشداربووانیش تاڕادەیەك کاریگەییان لەسەر دروستدەبێت. وەك لە خشتەی (22)دا خراوەتەڕوو.

خشتەی (23) پەیوەندی کاریگەری زیاتری ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان لەکاتی بۆنەو ئاهەنگەکاندا لەسەر بەشداربووان بۆ کڕینی پۆشاك دەخاتەڕوو.

بژاردەکان	نێر		مێ		هەردووکیان	
	دووبارەبوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارەبوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارە بوونەوە	ڕێژەی سەدیی
بەڵێ	61	29٪	56	26,6٪	117	27,9٪
تاڕادەیەك	31	14,8٪	26	12,4٪	57	13,6٪
نەخێر	118	56,2٪	128	61٪	246	58,6٪
کۆی گشتیی	210	100٪	210	100٪	420	100٪

کەواتە ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان لەکاتی بۆنەو ئاهەنگەکاندا، کاریگەریی لەسەر زۆرترینی بەشداربووان نییە، کەمترینی بەشداربووانیش تاڕادەیەك کاریگەریی لەسەریان دەبێت. وەك لە خشتەی (23)دا خراوەتەڕوو.

خشتەی ژمارە (24) پەیوەندی کاریگەری زیاتری ڕیکلامی پۆشاک لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان لەسەر ڕەفتاری پۆشاکپۆشینی بەشداربووان لە ڕووی کۆمەڵایەتییەوە دەخاتەڕوو.

بژاردەکان	نێر		مێ		هەردووکیان	
	دووبارەبوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارەبوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارە بوونەوە	ڕێژەی سەدیی
بەڵێ	51	24,3٪	45	21,4٪	96	22,9٪
تاڕادەیەك	32	15,2٪	26	12,4٪	58	13,8٪
نەخێر	127	60,5٪	139	66,2٪	266	63,3٪
کۆی گشتیی	210	100٪	210	100٪	420	100٪

کەواتە زۆرترینی بەشداربووان ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان کاریگەریی لەسەر ڕەفتاری کۆمەڵایەتییان نییە، کەمترینی بەشداربووان تاڕادەیەك کاریگەرییان لەسەر دروستدەبێت. وەك لە خشتەی (24)دا خراوەتەڕوو.

خشتەی (25) پەیوەندی رکاریگەری ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان لەسەر ڕەفتاری پۆشاکپۆشینی بەشداربووان لە ڕووی کلتوورییەوە دەخاتەڕوو.

بژاردەکان	نێر		مێ		هەردووکیان	
	دووبارەبوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارەبوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارە بووەنەوە	ڕێژەی سەدیی
بەڵێ	58	27,6٪	44	21٪	102	24,2٪
تاڕادەیەك	24	11,4٪	22	10,5٪	46	11٪
نەخێر	128	61٪	144	68,5٪	272	64,8٪
کۆی گشتیی	210	100٪	210	100٪	420	100٪

کەواتە ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان، کاریگەریی لەسەر کلتووری پۆشاکپۆشینی زۆرترینی بەشداربووان نییە، کەمترینی بەشداربووان تاڕادەیەك کاریگەرییان لەسەر دروستدەبێت. وەك لە خشتەی (25)دا خراوەتەڕوو.

خشتەی (26) پەیوەندی لەدەستدانی ویستی بەشداربووان لەو کاتانەی دەکەونە ژێر کاریگەریی پەیامەکانی ڕیکلامەوە و پیادەیان دەکەن، هەست بە لەدەستدانی ویستی خۆیان سەبارەت بە هەڵبژاردنی پۆشاکەکانیان دەکەن دەخاتەڕوو.

بژاردەکان	نێر		مێ		هەردووکیان	
	دووبارەبوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارەبوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارە بوونەوە	ڕێژەی سەدیی
بەڵێ	63	30٪	43	20,5٪	106	25,2٪
تاڕادەیەك	31	14,8٪	34	16,2٪	65	15,5٪
نەخێر	116	55,2٪	133	63,3٪	249	59,3٪
کۆی گشتیی	210	100٪	210	100٪	420	100٪

زۆرترینی بەشداربووان دەڵێن، لەکاتی کەوتنە ژێر کاریگەریی پەیامەکانی ڕیکلامەوە هەست بە لەدەستدانی ویستی خۆیان ناکەن، کەمترینیان تاڕادەیەك هەست بە لەدەستدانی ویستی خۆیان دەکەن. ئەوەش دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی کە بەشداربووان ئەو کاریگەرییانەی ڕیکلام بە بەشێك لە ویستی خۆیان دەزانن. ئەوەش دەیسەلمێنێت کە خوێندکاران ڕیکلام وەك بەشێك لە پێداویستییەکان تەماشادەکەن. ئەو هەستەش لەلای کوڕان زیاترە تا کچان، کوڕان بەڕێژەی (30٪) هەست بە لەدەستدانی ویست دەکەن، بەڵام کچان بەڕێژەی (20,5٪) هەست بە لەدەستدانی ویست دەکەن. وەك لە خشتەی (26)دا خراوەتەڕوو.

خشتەی (27) پەیوەندی بینینی پۆشاکە ڕیکلامبۆکراوەکانی تەلەفزیۆنە کوردییەکان لەبەری کەسانی دەوروبەردا، وەك یەکێك لە پێوەرەکان بۆ هەڵسەنگاندنی ئەو کەسانە دەخاتەڕوو.

بژاردەکان	نێر		مێ		هەردووکیان	
	دووبارەبوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارەبوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارە بوونەوە	ڕێژەی سەدیی
بەڵێ	70	33,3٪	44	21٪	114	27,1٪
تاڕادەیەك	31	14,8٪	37	17,6٪	68	16,2٪
نەخێر	109	51,9٪	129	61,4٪	238	56,7٪
کۆی گشتیی	210	100٪	210	100٪	420	100٪

كەواتە زۆرترینی بەشداربووان بینینی پۆشاکە ڕیکلامبۆکراوەکانی تەلەفزیۆنە کوردییەکان لەبەری کەسانی دەروونبەریاندا وەك پێوەرەێك بۆ هەڵسەنگاندنی ئەوکەسانە بەکارناهێنن، کەمترینی بەشداربووان تاڕادەیەك وەك پێوەرێك بەکاریدەهێنن. هەروەها جیاوازی نێوان هەردوو ڕەگەز لەم بابەتەدا زۆرە، بەجۆرێك ڕەگەزی نێر ڕێژەی (33,3٪) ئەو پێوەرەیان لەلا گرنگە، لەکاتێکدا ڕێژەی (21٪)ی بەشداربووان لە ڕەگەزی مێ ئەو پێوەرەیان لەلا گرنگە. وەك لە خشتەی (27)دا خراوەتەڕوو.

خشتەی (28) پەیوەندی بەکارهێنانی کچان و ژنان لە ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان و کاریگەریی زیاتری لەسەربەشداربووان لە ڕووی دەروونیی و کۆمەڵایەتییەوە دەخاتەڕوو.

بژاردەکان	نێر		مێ		هەردووکیان	
	دووبارەبوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارەبوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارە بوونەوە	ڕێژەی سەدیی
بەڵێ	78	37,1٪	63	30٪	141	33,6٪
تاڕادەیەك	36	17,1٪	28	13,3٪	64	15,2٪
نەخێر	96	45,8٪	119	56,7٪	215	51,2٪
کۆی گشتیی	210	100٪	210	100٪	420	100٪

کەواتە بەکارهێنانی کچان و ژنان لە ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان لە ڕووی دەروونیی و کۆمەڵایەتییەوە کاریگەری لەسەر زۆرترینی بەشداربووان نییە، کەمترینی بەشداربووانیش تاڕادەیەك کاریگەرییان لەسەر دروستبووە. وەك لە خشتەی (28)دا خراوەتەڕوو.

خشتەی (29) پەیوەندی ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان و دروستبوونی هەستی خۆ بەکەمزانین لای بەشداربووان، لەکاتێکدا توانای کڕینی ئەو پۆشاکە ڕیکلام بۆکراوەیان نییە دەخاتەڕوو.

بژاردەکان	نێر		مێ		هەردووکیان	
	دووبارەبوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارەبوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارە بوونەوە	ڕێژەی سەدیی
بەڵێ	57	27,1٪	42	20٪	99	23,6٪
تاڕادەیەك	33	15,7٪	29	13,8٪	62	14,7٪
نەخێر	120	57,2٪	139	66,2٪	259	61,7٪
کۆی گشتیی	210	100٪	210	100٪	420	100٪

وەك دەردەكەوێت زۆرترینی بەشداربووان هەستی خۆبەكەمزانینیان تێدا دروستنابێت لەكاتێكدا توانای كڕینی پۆشاكە ڕیكلامبۆكراوەكانی تەلەفزیۆنە كوردییەكانیان نییە، كەمترینی بەشداربووان تاڕادەیەك ئەو هەستەیان لەلا دروستدەبێت. وەك لە خشتەی (29)دا خراوەتەڕوو.

خشتەی (30) پەیوەندی بەگونجاوزانینی ڕیكلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە كوردییەكان لەگەڵ كلتوورو بەهاكانی كۆمەڵگەی كوردیدا لەلایەن بەشداربووانەوە دەخاتەڕوو.

بژاردەكان	نێر		مێ		هەردووكیان	
	دووبارەبوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارەبوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارە بوونەوە	ڕێژەی سەدیی
بەڵێ	58	27,6٪	62	29,5٪	120	28,6٪
تاڕادەیەك	39	18,6٪	44	21٪	83	19,7٪
نەخێر	113	53,8٪	104	49,5٪	217	51,7٪
كۆی گشتیی	210	100٪	210	100٪	420	100٪

زۆرترینی بەشداربووان ڕیكلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە كوردییەكان لەگەڵ كلتوورو بەهاكانی كۆمەڵگەی كوردیدا بەگونجاو نازانن، هۆكاری ئەمەش بۆ شێوازی دەركەوتنی كەسایەتییەكان لەلایەك و لەلایەكی دیكەوە بۆ جۆرو مۆدێلی پۆشاكە ڕیكلامبۆكراوەكان دەگەڕێتەوە، كە لەگەڵ كلتووری گشتیی كۆمەڵگەو شێوازی پۆشاكپۆشینی كوردیدا یەكناگرێتەوە، بەڵكو زیاتر ڕیكلامە بۆ پۆشاكی بیانیو شێوازێكی نەخوازراوە بە كۆمەڵگەی كوردیی، كەمترینی بەشداربووانیش تاڕادەیەك بە گونجاوی دەزانن. وەك لە خشتەی (30)دا خراوەتەڕوو.

خشتەی (31) پەیوەندی نەبوونی ڕیكلامی تایبەت بە پۆشاكی كوردیی لە تەلەفزیۆنە كوردییەكان و بایەخنەدانی بەشداربووان بەم پۆشاكە دەخاتەڕوو.

بژاردەكان	نێر		مێ		هەردووكیان	
	دووبارەبوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارەبوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارە	ڕێژەی سەدیی
بەڵێ	90	42,9٪	83	39,5٪	173	41,2٪
تاڕادەیەك	27	12,9٪	31	14,8٪	58	13,8٪

نەخێر	93	44,2٪	96	45,7٪	189	45٪
کۆی گشتیی	210	100٪	210	100٪	420	100٪

زۆرترینی بەشداربووان دەڵێن، نەبوونی ڕیکلامی پۆشاکی کوردیی لە تەلەفزیۆنە کوردییەکانەوە کاریگەریی لەسەریان نەبووە بۆ بایەخنەدان پۆشاکی کوردی، کەمترینی بەشداربووان تاڕادەیەك کاریگەریی لەسەریان هەبووە، جیاوازی ڕێژەی بەڵێ و نەخێر کەمەو (3,8٪)ە، کە ڕێژەیەکی کەمەو دەکرێت لەگەڵ بژاردەی (تاڕادەیەك)دا گریمانەی (بایەخنەدانی بەشداربووان بە پۆشاکی کوردی بەهۆی نەبوونی ڕیکلامی ئەو پۆشاکە لە تەلەفزیۆنی کوردیی) بسەلمێنێت. وەك لە خشتەی (31)دا خراوەتەڕوو.

خشتەی (32) پەیوەندی ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان و گەڕان بەدوای ئەو پۆشاکانە لە بازاڕداو کاریگەری لەسەر کەمکردنەوەی خوێندنەوە و کۆششی بەشداربووان دەخاتەڕوو.

بژاردەکان	نێر		مێ		هەردووکیان	
	دووبارەبوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارەبوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارە بوونەوە	ڕێژەی سەدیی
بەڵێ	68	32,4٪	53	25,2٪	121	28,8٪
تاڕادەیەك	24	11,4٪	26	12,4٪	50	11,9٪
نەخێر	118	56,2٪	131	62,4٪	249	59,3٪
کۆی گشتیی	210	100٪	210	100٪	420	100٪

زۆرترینی بەشداربووان دەڵێن ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان و گەڕانیان بەدوای ئەو پۆشاکانەدا کاریگەریی لەسەر ئاستی کۆشش و خوێندنەوەیان لە زانکۆ نەبووە، کەمترینی بەشداربووانیش دەڵێن تاڕادەیەك کاریگەریی لەسەریان هەبووە. هەرچەندە یەکلاکردنەوەی ئەم ئەنجامە کارێکی قورسە، بەڵام دەکرێت ئاستی زانستیی و نمرەی کۆتایی ساڵی خوێندکاران، بەتەواویی یەکلاکەرەوەی ئەم ئەگەرە بێت. وەك لە خشتەی (32)دا خراوەتەڕوو.

خشتەی (33) پەیوەندی ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان و کاریگەری لەسەر زیادبوونی خەرجی بەشداربووان دەخاتەڕوو.

بژاردەکان	نێر		مێ		هەردووکیان	
	دووبارەبوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارەبوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارە بوونەوە	ڕێژەی سەدیی
بەڵێ	72	34,3٪	74	35,2٪	146	34,8٪
تاڕادەیەك	28	13,3٪	26	12,4٪	54	12,9٪
نەخێر	110	52,4٪	110	52,4٪	220	52,4٪
کۆی گشتیی	210	100٪	210	100٪	420	100٪

زۆرترینی بەشداربووان پێیانوایە، ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان کاریگەریی لەسەر خەرجییان نەبووە، لەکاتێکدا کەمترینی بەشداربووان پێیانوایە تاڕادەیەك، ئەو هۆکارە کاریگەریی لەسەر خەرجییان هەبووە. وەك لە خشتەی (33)دا خراوەتەڕوو.

خشتەی (34) پەیوەندی ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان و هاندانی بەشداربووان بۆ کڕینی پۆشاکی خۆشگوزەرانیی (کمالی) و زیاد لە پێویست دەخاتەڕوو.

بژاردەکان	نێر		مێ		هەردووکیان	
	دووبارەبوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارەبوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارە بوونەوە	ڕێژەی سەدیی
بەڵێ	62	29,5٪	53	25,2٪	115	27,4٪
تاڕادەیەك	20	9,5٪	26	12,4٪	46	11٪
نەخێر	128	61٪	131	62,4٪	259	61,6٪
کۆی گشتیی	210	100٪	210	100٪	420	100٪

زۆرترینی بەشداربووان پێیانوایە، ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان کاریگەریی لەسەریان نییە بۆ کڕینی پۆشاکی (کمالی) خۆشگوزەرانیی و زیاد لە پێویست، بەڵام کەمترینی بەشداربووان پێیانوایە، تاڕادەیەك کاریگەریی لەسەریان هەیە. وەك لە خشتەی (34)دا خراوەتەڕوو.

خشتەی (35) پەیوەندی داشکاندنی نرخ لە ڕیکلامی پۆشاک لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان و هاندانی بەشداربووان بۆ کڕینی ئەو پۆشاکە ڕیکلامبۆکراوانە دەخاتەڕوو.

بژاردەکان	نێر		مێ		هەردووکیان	
	دووبارەبوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارەبوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارە بوونەوە	ڕێژەی سەدیی
بەڵێ	84	40٪	89	42,4٪	173	41,2٪
تاڕادەیەك	29	13,8٪	32	15,2٪	61	14,5٪
نەخێر	97	46,2٪	89	42,4٪	186	44,3٪
کۆی گشتیی	210	100٪	210	100٪	420	100٪

زۆرترینی بەشداربووان دەڵێن داشکاندنی نرخ لە ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان کاریگەریی لەسەریان نییە بۆ کڕینی پۆشاکەکان، بەڵام ئەم گروپە تەنها ڕێژەی (3.1٪)یان جیاوازە لەگەڵ ئەوانەی کە پێیان وایە ئەو هۆکارە کاریگەریی لەسەریان هەیە، کەمترینی بەشداربووانیش دەڵێن تاڕادەیەك ئەو هۆکارە کاریگەریی لەسەریان هەیە. بەڵام ڕێژەی (55,7٪) کە بە (بەڵێ) و (تاڕادەیەك) وەڵامیان داوەتەوە بۆ کاریگەربوونیان بە داشکاندنی نرخی پۆشاك جێگای هەڵوێستە لەسەرکردنە. وەك لە خشتەی (35)دا خراوەتەڕوو.

خشتەی (36) پەیوەندی ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان و کاریگەریی لەسەر خەڵەتاندن (فریودان)ی بەشداربووان بۆ کڕین و بەکاربردنی پۆشاك دەخاتەڕوو.

بژاردەکان	نێر		مێ		هەردووکیان	
	دووبارەبوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارەبوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارە بوونەوە	ڕێژەی سەدیی
بەڵێ	116	55,2٪	95	45,2٪	211	50,2٪
تاڕادەیەك	27	12,9٪	35	16,7٪	62	14,8٪
نەخێر	67	31,9٪	80	38,1٪	147	35 ٪
کۆی گشتیی	210	100٪	210	100٪	420	100٪

زۆرترینی بەشداربووان پێیانوایە، ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان کاریگەریی لەسەریان هەبووە بۆ خەڵەتاندن (فریودان)یان بۆ کڕین و بەکاربردنی پۆشاك، لە کاتێکدا کەمترینیان پێیانوایە، تاڕادەیەك ئەو هۆکارە کاریگەریی لەسەریان هەبووە. وەك لە خشتەی (36)دا خراوەتەڕوو.

خشتەی (37) پەیوەندی گونجاویی پۆشاك لەگەڵ کلتووری کۆمەڵگەوکاریگەریی زیاتری لەسەر بەشداربووان لە ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان دەخاتەڕوو.

بژاردەکان	نێر		مێ		هەردووکیان	
	دووبارەبوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارەبوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارە بوونەوە	ڕێژەی سەدیی
بەڵێ	97	46,2٪	80	38,1٪	177	42,1٪
تاڕادەیەك	40	19٪	43	20,5٪	83	19,8٪
نەخێر	73	34,8٪	87	41,4٪	160	38,1٪
کۆی گشتیی	210	100٪	210	100٪	420	100٪

کەواتە زۆرترینی بەشداربووان پێیانوایە، گونجاویی پۆشاك لەگەڵ کلتووری کۆمەڵگە کاریگەریی لەسەریان هەیە لە ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکاندا، بەڵام ئەو ڕێژەیە (4٪)ی جیاوازە لەگەڵ ڕێژەی ئەوانەی ئەو هۆکارە کاریگەریی لەسەریان نییە، کەمترینی بەشداربووان پێیانوایە، ئەو هۆکارە تاڕادەیەك کاریگەریی لەسەریان هەیە. وەك لە خشتەی (37)دا خراوەتەڕوو.

خشتەی (38) پەیوەندی هەرزانیی نرخی پۆشاك و کاریگەریی زیاتری لەسەر بەشداربووان لە ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان دەخاتەڕوو.

بژاردەکان	نێر		مێ		هەردووکیان	
	دووبارەبوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارەبوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارە بوونەوە	ڕێژەی سەدیی
بەڵێ	106	50,5٪	101	48,1٪	207	49,3٪
تاڕادەیەك	25	11,9٪	31	14,8٪	56	13,3٪
نەخێر	79	37,6٪	78	37,1٪	157	37,4٪
کۆی گشتیی	210	100٪	210	100٪	420	100٪

کەواتە زۆرترینی بەشداربووان پێیانوایە، هەرزانی نرخی پۆشاك لە ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان کاریگەریی لەسەریان هەیە بۆ کڕینی ئەو پۆشاکانە، کەمترینی بەشداربووان پێیانوایە، تاڕادەیەك ئەو هۆکارە کاریگەریی لەسەریان هەیە. وەك لە خشتەی (38)دا خراوەتەڕوو.

خشتەی (39) پەیوەندی تێرکردنی ئارەزووەکان و کاریگەریی زیاتری لەسەر بەشداربووان لە ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان دەخاتەڕوو.

بژاردەکان	نێر		مێ		هەردووکیان	
	دووبارەبوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارەبوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارە بوونەوە	ڕێژەی سەدیی
بەڵێ	65	31٪	60	28,6٪	125	29,8٪
تاڕادەیەك	35	16,6٪	47	22,4٪	82	19,5٪
نەخێر	110	52,4٪	103	49٪	213	50,7٪
کۆی گشتیی	210	100٪	210	100٪	420	100٪

زۆرترینی بەشداربووان دەڵێن تێرکردنی ئارەزووەکان کاریگەریی لە سەریان نییە لە ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان، کەمترینیشیان دەڵێن ئەو هۆکارە تاڕادەیەك کاریگەریی لەسەریان هەیە. وەك لە خشتەی (39)دا خراوەتەڕوو.

خشتەی (40) پەیوەندی گونجاویی پۆشاك لەگەڵ کاری ڕۆژانەداو کاریگەریی زیاتری لەسەر بەشداربووان لە ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکانەوە دەخاتەڕوو.

بژاردەکان	نێر		مێ		هەردووکیان	
	دووبارەبوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارەبوونەوە	ڕێژەی سەدیی	دووبارە بوونەوە	ڕێژەی سەدیی
بەڵێ	77	36,7٪	86	41٪	163	38,8٪
تاڕادەیەك	31	14,8٪	39	18,5٪	70	16,7٪
نەخێر	102	48,6٪	85	40,5٪	187	44,5٪
کۆی گشتیی	210	100٪	210	100٪	420	100٪

کەواتە زۆرترینی بەشداربووان پێیانوایە، گونجاوی پۆشاك لەگەڵ كاری رۆژانەیاندا كاریگەریی لەسەریان دروستناكات لە ڕیكلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە كوردییەكان، كەمترینی بەشداربووان پێیانوایە، ئەو هۆكارە تاڕادەیەك كاریگەریی لەسەریان دروستدەكات. وەك لە خشتەی (40)دا خراوەتەڕوو.

دەرەنجامەکان

ڕاسپاردەکان

پێشنیارەکان

دەرەنجامەکان

1- خوێندکارانی زانکۆی گەشەپێدانی مرۆیی، پشت بە ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان نابەستن بۆ هەڵبژاردنی جۆری پۆشاك و گەڕان بەدوای پۆشاکی ڕیکلامبۆکراو و دانانی پلانی پۆشینی پۆشاك و وەرگرتنی زانیاریی زیاتر لەو ڕیکلامانەداو تەماشاکردنی ڕیکلامی پۆشاکێکی دیاریکراو دوای کڕینی. واتە تا ئێستا تەلەفزیۆن نەبووەتە سەرچاوەی وەرگرتنی زانیاری و دانانی پلانی ژیانی ڕۆژانە بۆ وەرگرەکانی لە بواری پۆشاکپۆشیندا، لەبەرئەوەی ئەو ڕیکلامانە پێداویستی وەرگرەکانیان پڕناکەنەوە، لە پێدانی زانیاری پێویست سەبارەت بەو کاڵاو شمەك و پۆشاکانەی پێویستییان پێیەتی. لەلایەکی دیکەوە تا ئێستا بەکاربەر پشت بەو ڕیکلامانە دەبەستن کە لە ناوخۆیاندا باوە، "گواستنەوە لە ڕێگەی دەمەوە"، واتە زیاتر شێوازی ڕیکلامێك کە پەیوەندی هاوڕێیەتی نێوانیانە کاریگەری لەسەریان هەیە، یاخود کەسایەتی "سەرکردەی ڕا" بەجۆرێك کاریگەری لەسەر وەرگران هەیە لە ڕیکلامی پۆشاکدا.

2- ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان نەیتوانیوە کاریگەری لەسەر زۆرینەی خوێندکارانی زانکۆی گەشەپێدانی مرۆیی دروستبکات بۆ بەباوکردن (مۆدێلکردن)ی پۆشاکێکی دیاریکراو، واتە ئەو پۆشاکانەی ڕیکلامی بۆ دەکرێت لە تەلەفزیۆنە کوردییەکانەوە ببێت بە مایەی باسکردنی لەناو خوێندکاراندا لە زانکۆ، بەجۆرێك کاریگەرییان لەسەر دروست بکات بۆ کڕین و بەکاربردنی ئەو پۆشاکە ڕیکلامبۆکراوانە وەك مۆدێلێکی نوێی ئەو پۆشاکە. چونکە یەکێك لە ئەرکەکانی ڕیکلامی تەلەفزیۆنی ئەوەیە ئەو بەرهەمەی ڕیکلامی بۆ دەکرێت ببێتە مایەی باسکردنی لەناو وەرگراندا و یەکدی هان بدەن بۆ کڕینی ئەو بەرهەمە.

3- ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان کاریگەریی لەسەر ڕەفتاری کۆمەڵایەتیی خوێندکارانی زانکۆی گەشەپێدانی مرۆیی بەڕێژەیەکی کەم دروستکردووە، واتە ئەو ڕیکلامانە کاریگەرییەکی وەهایان نییە کە ڕۆبچێتە ناو ژیانی کۆمەڵایەتییانەوە، بەڵکو ئەو کاریگەرییانە تەنها لە چوارچێوەی مۆدێلێکی جلوبەرگ، یاخود بەکارهێنانی پۆشاکەکەیە بەشێوە گشتییەکەی، نەوەك گوزارشت بێت لە بارودۆخی کۆمەڵایەتی ئەو کەسە، لەو ڕوانگەوەی کە پۆشاك گوزارشتە لە ناخی مرۆڤ، تایبەتمەندی و هەڵوێستەکانی لەکاتە جیاوازەکاندا نیشانی کەسانی دیکە دەدەن.

4- ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان کاریگەریی لەسەر خەرجیی خوێندکارانی زانکۆی گەشەپێدانی مرۆیی دروستکردووە، بەڵام ئەو ڕێژەیە کەمتر لە نیوەیە، واتە هێشتا ئەو ڕیکلامانە لە ئاستێکدا نییە کە خوێندکاران کاریگەربن پێیان بەجۆرێك کاریگەری لەسەر سەرچاوەی دارایی یان

داهاتییان دروست بکات و وای لێبکات کە داهاتی تایبەت بۆ پۆشاکە ڕیکلامبۆکراوەکان تەرخان بکات، ئەوەش هانیبدا بۆ هەوڵدان بۆ بەدەستهێنانی داهاتی زیاتری ڕۆژانەی.

5- هەرزانیی نرخی پۆشاکە ڕیکلامبۆکراوەکان لە تەلەفزیۆنە کوردییەکانەوە کاریگەریی زیاتری لەسەر خوێندکارانی زانکۆی گەشەپێدانی مرۆیی هەیە، هۆکاری ئەمەش بۆ ئاستی داهاتی مانگانەی خێزانی خوێندکارەکان دەگەڕێتەوە کە داهاتی زۆرینەی بەشداربووانی توێژینەوەکە لە نێوان (500-999) هەزار دیناری عێراقیدایە، وەك لە خشتەی (5) خراوەتەڕوو، واتە ڕەگەزی نرخ کاریگەرییەکی زۆری هەیە لەسەر وەرگری ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان، بەجۆرێك بایەخدان بە داشکاندنی بەردەوام و دووبارەکردنەوەی پێویستییەکی گرنگی ڕیکلامی پۆشاکە لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان. لەکاتێکدا تێرکردنی ئارەزووەکان کەمترین کاریگەریی لەسەریان هەیە، واتەی ئەوەی ئارەزووی لێدەکات لە پۆشاکە ڕیکلامبۆکراوەکان بتوانێت بەدەستی بهێنێت، ئەوەش پەیوەندی بە نرخی ئەو پۆشاکانەوە هەیە کە ڕیکلامیان بۆ دەکرێت، بە ماناکی دیکە ئەو پۆشاکانەی کە نرخیان هەرزان و گونجاوە بۆ توێژی خوێندکارانی زانکۆ ڕیکلامی بۆ ناکرێت لە تەلەفزیۆنە کوردییەکانەوە.

6- دەرکەوتنی کەسایەتیی و هونەرمەند و پێشکەشکاری هەواڵ و بەرنامە تەلەفزیۆنییەکان، لە گۆرانیی و فیلم و بەرنامە و ڕیکلامی تەلەفزیۆنە کوردییەکان، کاریگەریی پێویستی نەکردووەتە سەر خوێندکارانی زانکۆی گەشەپێدانی مرۆیی، ئەوەش دەردەخات کە ڕۆشنبیری پۆشاکپۆشین لای کورد بوونی نییە، یاخود لاوازە، چ لەلای نێرەری پەیامەکان بێت یان لای وەرگرەکان، واتە نێرەری پەیامەکان نەیانتوانیوە لە چوارچێوەی پێشکەشکردنی هەواڵ و بەرنامەو فیلم و دراما تەلەفزیۆنییەکانەوە بەجۆرێك دەربکەون و پۆشاکێك لەبەربکەن کە بگونجێت لەگەڵ کەش و هەواو بارودۆخی کۆمەڵگەو وەرگرەکان و نەیانتوانیوە هێماو ئاماژەگەلێك بەکاربهێنن و دەرببڕن کە ئاماژە بۆ گرنگی و بایەخی ئەو پۆشاکە بکات لەو کاتەی کە ئەو نێرەرانە لە (پێشکەشکاری هەواڵ و بەرنامە جیاوازە تەلەفزیۆنییەکان، میوانی بەرنامەکان، کاراکتەری ناو گۆرانی و فیلم و دراماو ڕیکلامی بەرهەمەکان) پۆشیویانەو دەردەکەون لەو چوارچێوەیەدا.

ڕاسپاردەکان

1- تەلەفزیۆنە کوردییەکان کار لەسەر بڵاوکردنەوەی ڕیکلامی پۆشاك بکەن لەسەر بنەمای ڕاستگۆیی و دوورکەوتنەوە لە زیادەڕەویی و فریودانی وەرگر، بۆ گێڕانەوەی متمانەی وەرگرەکان بە ڕیکلامی تەلەفزیۆنیی و بڕواکردنیان بەو زانیارییانەی لە ڕیکلامەکانەوە پێشکەشیان دەکرێت.

2- تەلەفزیۆنە کوردییەکان و کۆمپانیاکانی بەرهەمهێنەری ڕیکلامی تەلەفزیۆنی ڕەچاوی ڕەگەزی کات لە ڕیکلامە تەلەفزیۆنییەکاندا بکەن، لە ڕووی دووبارەکردنەوەو کاتی بڵاوکردنەوەو درێژیی کاتی ڕیکلامەکانەوە هاوسەنگیی ڕابگرن، لەگەڵ توانای وەرگرەکان بۆ تەماشاکردنی ڕیکلامەکان.

3- تەلەفزیۆنە کوردییەکان لە ڕێگەی فیلم و دراماو ناوبڕو تەنانەت ڕیکلامی بەرهەمەکانی دیکەوە، ڕیکلام بۆ پۆشاکێکی دیاریکراو بکەن و بیکەن بە مۆدێل لەلای گەنجان. شێوازی پۆشاکپۆشینی پێشکەشکار و میوانی بەرنامە تەلەفزیۆنییەکان، ڕێکبخەن و گەشەی پێبدەن بەشێوازێکی سەردەمییانە و کاریگەر بەسەر بینەرانەوە.

4- تەلەفزیۆنە کوردییەکان و کۆمپانیاکانی بەرهەمهێنەری ڕیکلامی تەلەفزیۆنی بایەخ بە ڕەگەزی نرخ و داشکاندن بدەن لە ڕیکلامی پۆشاکی کۆمپانیاکان.

5- پەرلەمانی کوردستانەوە یاسایەکی تایبەت بە بەرهەمهێنان و بڵاوکردنەوەی ڕیکلامە تەلەفزیۆنییەکان دەربکات، لە چواچێوەی بنەما و پێوەرە نێودەوڵەتییەکانی ڕیکلام.

6- بە زانستییکردنی ڕیکلام و بایەخپێدانی وەك بەشێکی زانستیی لە زانکۆکاندا، دەرکردنی ڕێبەرو ڕێنمایی تایبەت بە ڕیکلامی تەلەفزیۆنیی و هوشیارکردنەوەیان لەلایەن زانکۆو ڕێکخراوەکانی پەیوەندیدار بەم بوارەوە.

7- تەلەفزیۆنە کوردییەکان و کۆمپانیاکانی بواری ڕاگەیاندن بەرنامەی تایبەت بە ڕۆشنبیریی و ئەتەکێتی پۆشاکپۆشین ئامادەو پێشکەش بکەن.

پێشنیارەکان

ئەنجامدانی توێژینەوەی زانستی دەربارەی:

1- بەراوردکاری ڕیکلامی کەناڵە تەلەفزیۆنییە کوردییەکان و کاریگەرێتیی لەسەر ڕەفتاری کڕین.

2- بەجیهانیبوون و کاریگەریی ڕیکلامە دەرەکی و دۆبلاجکراوەکان لەسەر ڕەفتاری کۆمەڵایەتیی تاك.

3- وێنەی ئافرەت و منداڵ و بەکارهێنانییان وەك ئامرازێکی ڕیکلامکردن لە ڕاگەیاندنی کوردیدا.

4- دەرکەوتنی کەسایەتییە بەناوبانگەکان لە فیلم و دراماو پێشکەشکاری هەواڵ و بەرنامە تەلەفزیۆنییەکان و کاریگەرییان لەسەر بەباوکردنی پۆشاك لەناو گەنجاندا.

سەرچاوەکان

لیستی سەرچاوەکان

***قورئانی پیرۆز**

• فەرهەنگەکان

1- (ب.ن.)، (2006): **فەرهەنگی سیاسی ئارەش**، وەرگێڕانی لە فارسیەوە: زاهیر محمدی و یاسین حاجی زادە، چاپخانەی وەزارەتی پەروەردە ،هەولێر.

2- حجاب ، ألدكتور محمد منير (2004): **المعجم الاعلامي**، طبعة الاولى،دار الفجر للنشر والتوزيع، القاهرة.

3- السيد، ألدكتورة سميرة محمد (1997): **مصطلحات علم الاجتماع**، طبع الاولى، مكتبة الشرقي، ، الرياض.

4- عەبدول ، جەمال (2006): **فەرهەنگی راگەیاندن**، چاپی یەکەم، چاپخانەی سەردەم، سلێمانی.

5- ألفار، د.محمد جمال (2006): **المعجم الاعلامي**، الطبعة الاولي، دار الشرق الثقافي و دار اسامة للنشر والتوزيع، ، الاردن-عمان.

6- Hornby, El-Ezabi, and Parnby (1984): **Oxford Dictionary English-Arabic Readers Dictionary**, Six Impression, Oxford University, Oxford, England.

• کتێبەکان

یەکەم: کتێبە کوردییەکان

1- ئەبوبکر، هەڤاڵ (1996): **چەند هەنگاوێك بەرەو: راگەیاندن، رۆژنامەنووسی،پرووپاگەندەو رای گشتی**، چاپی یەکەم، چاپخانەی کوردستانی نوێ، سلێمانی.

2- ئەحمەد، د.بەهادین (2016): **پەیوەندیە گشتیەکان و بەڕێوەبردنی قەیران**، چاپی یەکەم، دەزگای چاپ و پەخشی نارین، هەولێر.

3- ئەلزینی، مەحمود موحەمەد (2012): **سایکۆلۆژیای کەسێتی لەنێوان بیردۆزو پیادەکردندا**، وەرگێڕانی: سەلاح سەعدی، چاپخانەی نارین، هەولێر.

4- ئەمین، نەوشیروان مستەفا (2002): **ژیان بەتەمەنترین رۆژنامەی کوردی 1926-1938**، چاپخانەی رەنج، سلێمانی.

5- بەدەوی، دکتور محمد علی (2014): **لێکۆڵینەوەی سیۆ سیۆ میدیایی**، وەرگێڕانی: مەم بورهان قانع، چاپی یەکەم دەزگای رۆشنبیری جەمال عیرفان، سلێمانی.

6- **بۆکانی**، د.سابیر (2016): **میتۆدی توێژینەوەی زانستی**، چاپی یەکەم، چاپخانەی خانەی چاپ و بڵاوکردنەوەی چوارچرا، سلێمانی.

7- **چۆمسکی**، نوام (2008): **کۆنترۆڵی میدیاو راگەیاندنەکان**، وەرگێڕانی:کەریم قادر پوور، چاپی یەکەم، چاپخانەی کارۆ، سلێمانی.

8- **حەسەن**، غازی (2011): **هونەری ریکلام**، چاپی دووەم، چاپخانەی رۆژهەڵات، هەولێر.

9- **حمیدی**، عاصف (2010): **کارکردن لە تەلەڤزیۆن**، وەرگێڕانی: حکیم عوسمان،دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم، سلێمانی.

10- خەزنەدار، جەمال (1973): **رۆژی کوردستان 1922- 1923**، دار الحریە للطباعة، بغداد.

11- **دۆرندان**، گێ (2011): **پروپاگەندەو پروپاگەندەی سیاسی**، وەرگێڕانی: دیدار أبو زێد، چاپی یەکەم، چاپخانەی رۆژهەڵات، هەولێر.

12- ردینی، وەسفی حەسەن (2005): **ئێزگەو تەلەفزیۆنێت کوردی**، چاپخانەی رۆشنبیری، هەولێر.

13- **الرزا**، د.هانی و عەممار، د.رامز (ب.م.): **ڕای گشتی و ڕاگەیاندن و بانگەشەکردن**، وەرگێڕانی: ئەحمەد سەلام، چاپخانەی ئەلەند، (ب.ش.).

14- **ڕەسوڵ**، د.هێرش (2013): **ئیتیك و یاسا لە میدیای کوردیدا**، چاپی یەکەم، دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم، سلێمانی.

15- **روستی**، نەجات (2009): **میدیای هەواڵ و رایگشتی**، چاپی یەکەم، چاپخانەی بینایی، سلێمانی.

16- **ژوبیان**، سامی (2009): **دەروازەیەکی تیۆری و پراکتیکی بۆ رۆژنامەگەری رۆژانەو راگەیاندن**، وەرگێڕانی: هاوژین عومەر، چاپی یەکەم، چاپخانەی خانی، دهۆك.

17- **زەنگ** ، رێکخراوی تایبەت بە راگەیاندن (2013): **ریکلام – چەند توێژینەوەیەکی پێشکەشکراو**، چاپی یەکەم،(ب.د.) ، (ب.ش.).

18- **سابیر**، رەفیق (2003): **کولتوورو ناسیۆنالیزم**، چاپی دووەم، دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم، سلێمانی.

19- **سەپان**، د.مەغدید (2008): **ژانرەکانی رۆژنامەوانی و مێژووی چاپخانە**، چاپخانەی خانی، دهۆك.

20- **سەپان**، د.مەغدید (2012): **ئەوانەی رۆژنامەنوس پێویستە بیانزانێت**، چاپخانەی شەهید ئازاد هەورامی، هەولێر.

21- شورن، فریتز (2009): **ڕاپرسی چی یە**، وەرگێڕانی: مەجید صالح، چاپی یەکەم، دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم، سلێمانی.

22- **عەدەس** ، دکتۆر عەبدولڕەحمان و ئەلقتامی، دکتۆر یوسف ، (2013): **سایکۆلۆژیای پەروەردەیی (تیۆرو پیادەکردنی سەرەکی)** وەرگێڕانی: سەلاح سەعدی، چاپخانەی نارین، هەولێر.

23- **عزیز**، عزالدین احمد (2011): **بنەماکانی دەروونزانی گشتی**، چاپی دووەم، دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی ڕۆژهەڵات، هەولێر.

24- عزیز، مەجید صالح (2002): **زانستی پەیوەندییە جەماوەرییەکان**، لە بڵاوکراوەکانی دەستەی ڕۆژنامەنوسانی ئازاد، سلێمانی.

25- عوسمان، دیاری (2010): **هونەری بەڕێوەبردن و بەڕێوەبردنی کەناڵە تەلەفزیۆنییە ئاسمانییەکان لە هەرێمی کوردستاندا**، سلێمانی.

26- **فاروق**، کەمال (2013): **دەروونناسی میدیایی**، وەرگێڕانی: محەمەد عەبدوڵڵا کەلاری، چاپی یەکەم، چاپخانەی ڕۆژهەڵات، هەولێر.

27- **فانگ، ئێرڤێنگ** (2009): **مێژووی هۆیەلی ڕاگەیاندن (شەش شۆڕشی زانیاری)، وەرگێڕانی: گۆران سەباح، چاپی یەکەم، دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی ئاراس، هەولێر.**

28- **قادری**، قەرەنی (2009): **کۆمەڵگەو ئامرازی ڕاگەیاندنی گشتی**، چاپی یەکەم، چاپخانەی خانی، دهۆك.

29- **قانع**، مەم بورهان(2012): **لەبارەی ڕاگەیاندنەوە**، چاپی یەکەم،خانەی چاپ و بڵاوکردنەوەی چوارچرا، سلێمانی.

30- قەرەداغی، پرۆفیسۆر دکتۆر علی محێدین (2015): **دەروازەیەك بۆ ئابووری ئیسلامی، بەرگی یەکەم**، چاپی یەکەم، (ب.د) ، سلێمانی.

31- کاکەمحمود ،ئەحمەد (2013):**تەفسیری ڕامان بۆ تێگەیشتن لەماناو مەبەستی قورئان**، چاپی چوارەم، (ب.ش.).

32- **کەرکوکی**، حەبیب (2008): **پێشەکیەك بۆ زانستی ڕاگەیاندن**، چاپی یەکەم، چاپخانەی خانی، دهۆك.

33- **کەلاری، محمد عەبدوڵڵا** (2009): **جیهانگیری میدیا، چاپی یەکەم، دەزگای توێژینەوەو بڵاوکردنەوەی موکریانی، چاپخانەی خانی، دهۆك.**

34- **لۆبۆن**، گۆستاڤ (2006): **سایکۆژیای جەماوەر**، وەرگێڕانی: ئارام جەمال، دەزگای چاپ و پەخشی حەمدی، سلێمانی.

35- محمد، کارزان (2011): **سانسۆری رۆژنامەگەری لە هەرێمی کوردستاندا**، بەڕێوەبەرایەتی چاپ و بڵاوکردنەوەی سلێمانی، سلێمانی.

36- **محمد**، بەهادین أحمد (2011): **ریکلام و پەیوەندی گشتی و بازاڕکردن**، چاپی یەکەم، چاپخانەی کارۆ، سلێمانی.

37- **محەمەد**، عومەر علی (2014): **کلتوری بەجیهانیبوون و مەترسی لەسەر کلتورە لۆکاڵییەکان**، چاپخانەی شڤان، سلێمانی.

38- مەجید، سەباح (2007): **تەلەفزیۆنە کوردییەکان و ڕۆڵیان لە پێشخستنی کۆمەڵگەدا**، چاپی یەکەم، چاپخانەی شەهید ئازاد هەورامی، کەرکوك.

39- **مەزهەر**، د.کەمال (2006): **ڕێنیسانس**، وەرگێڕانی: فوئاد مجید میسری، چاپی سێیەم، دەزگای چاپ و پەخشی حەمدی، سلێمانی.

40- **مستەفا**، ئیدریس عەبدوڵڵا (2008): **لەبارەی رۆژنامەگەری کوردیەوە (چواردە لێکۆڵینەوە)**، چاپی یەکەم، چاپخانەی خانی، دهۆك.

41- **موحەممەد**، عومەر علی(2012): **شوناس و رەهەندی بەجیهانیبوون**، چاپی یەکەم، چاپخانەی شڤان، سلێمانی.

42- نوورسی ، سەعیدی (2006): **سەرجەمی پەیامەکانی نوور – کتێبی وتەکان**، وەرگێڕانی: فاروق ڕسوڵ یەحیا، چاپی دووەم، چاپخانەی مهارات، تاران.

43- نوورسی ، سەعیدی (2012): **سەرجەمی پەیامەکانی نوور- کتێبی داوەریەکان**، وەرگێڕانی: فاروق ڕەسوڵ یەحیا، چاپی یەکەم، چاپخانەی مهارات، ، تاران.

دووەم: کتێبە عەرەبییەکان

1- أبوأصبح، د.صالح خليل (1995): **الاتصال والاعلام في المجتمعات المعاصرة**، دار ارام للدراسات والنشروالتوزيع، عمان.

2- أبوجليل، د.محمد منصور واخرون (2013): **سلوك المستهلك واتخاذ القرارات الشرائية**، دار المكتبة الحامد للنشر والتوزيع، عمان.

3- ابن خلدون، عبدالرحمان (2000): **المقدمة**، الطبع الاولى، دار الصادر للنشر والتوزيع، بيروت.

4- أبوسليمان، د.عبدالوهاب ابراهيم (1996): **كتابة البحث العلمي صياغة جديدة**، الطبعة السادسة، دار الشروق للنشر والتوزيع، جدة.

5- أبوسمرة، محمد (2009): **أدارة الاعلان التجارى**، طبع الاولى، دار اسامة للنشر والتوزيع، الاردن- عمان.

6- أبوطعيمة، الدكتور حسام فتحى (2007): **الاعلان والسلوك المستهلك بين النظرية والتطبيق**، الطبع الاولى، دار الفاروق، الاردن- عمان.
7- ابوعرقوب، ابراهيم (1993): **الاتصال الانساني ودوره في التفاعل الاجتماعي**، دار المجدلاوي، عمان.
8- أبوعلفة، عصام الدين (2002): **ألترويج (ألمفاهيم – الاستراتيجيات – العمليات) بين النظرية والتطبيق**،
الطبعة الثالثة، مؤسسة الطيبة للنشر والتوزيع، الاسكندرية.
9- أبوغانم، د.حجازى سعيد **(2011): تخطيط وادارة النشاط والحملات الاعلامية**، الطبعة الاولى، دار اسامة للنشر والتوزيع، الاردن – عمان.
10- أبو فارة، يوسف أحمد (2004): **التسويق الاليكتروني**، دار وائل للنشر والتوزيع،الاردن- عمان.
11-أبوقحف، أ.د.عبدالسلام و أحمد، د.طارق طه (2006): **محاضرات في هندسة الاعلان والاعلان الاليكتروني**، الدار الجامعية، الاسكندرية.
12-أبوقحف، عبدالسلام (د.ت): **التسويق: مدخل التطبيقى**، دار الجامعة الجديدة للنشر، الاسكندرية.
13- أتزل، مايكل و وركر، بروس و ستانتون، ويليام (1996): **ألتسويق (Marketing)**، مكتبة لبنان ناشرون، لبنان.
14-احمد، نور دفع الله ، (1998): **الاعلان الاسس والمبادء**، دار المجدلاوي، العين.
15- الاخرس، محمد صفوح (1998): **نموذج الاستراتيجية الضبط الاجتماعى في الدول العربية**، طبع الاولى اكاديمية نالف العربية للعلوم الامنية، الرياض.
16- أدريس، د.ثابت عبدالرحمن و المرسي، د.جماالدين محمد (2005): **التسويق المعاصر**، دار العربية للنشر والتوزيع، الاسكندرية.
17- بدر، أحمد (1998): **الاتصال بالجماهير والتطويع والتنمية**، دار قباء، القاهرة.
18- بدرى، د.بلقيس واخرون (2008): **النوع والصنع القرار**، الطبعة الاولى، ألمؤسسة الجامعية للدراسات والنشر والتوزيع، بيروت.
19- البدوي، دكتور محمد على (2006): **دراسات سيوسيو – اعلامية**، الطبع الاولى، دار النهضة العربية، بيروت.
20- البشر، الدكتور محمد بن سعود (1997): **مقدمة في الاتصال السياسى**، الطبعة الاولى، مكتبة العبيكات للنشر، الرياض.
21- البكرى، د.ثامر ياسر (1999): **ادارة التسويق**، الطبعة الثانية، مطبعة جامعة بغداد، بغداد.
22- البكري، د.ثامر ياسر (2008): **الاستراتيجيات التسويق**، دار اليازورى العلمية، عمان.
23- ألبياتى، عبدالجبار توفيق و اثناسيوس، زكريا (1977): **الاحصاء الوصفى والاستدلالي في التربية وعلم النفس**، مطبعة الثقافة العالمية، بغداد.
24- البياتى، الاستاذ الدكتور ياس خضر و داود، الدكتور عبده محمد و سالم، ألدكتورة شيماء السيد (2012): **مقدمة في العلاقات العامة وألاعلان**، الافاق المشرقة للنشر والتوزيع، الاردن.

25- بيتز، جون (1987): **مدخل الى الاتصال الجماهيري**، ترجمة:عمر الخطيب، المؤسسة المصرية للدراسات والنشر، بيروت.
26- جودة، محفوظ أحمد، (2002): **العلاقات العامة (المفاهيم و ممارسات)**، دار الزهران للنشر والتوزيع، الطبعة الرابعة، عمان.
27- ألجوهر، محمد ناجى (2004): العلاقات العامة ألمبادء والتطبيقات، الطبع الاولى، دار القلم، دبي.
28- ألحاوي، محمد و مبارك، محمد (1992): ألبحث العلمي اسسه وطريقة كتابته، المكتبة الاكاديمية، ألقاهرة.
29- حجاب، محمد منير و وهبى، سحر محمد (د.ت.): **المداخل الاساسية للعلاقات العامة**، دار الفجر للنشر، القاهرة.
30- حجاب، محمد منير (2002): **الدعاية السياسية وتطبيقاتها قديما وحديثا**، الطبعة الثانية، دار الفجر للنشر والتوزيع، القاهرة.
31- حجاب، محمد منير (2006): **أساسيات البحوث الاعلامية والاجتماعية**، الطبع الثالث، دار الفجر، القاهرة.
32- حجازي، د.مصطفى (2001): **علم النفس والعولمة**، شركة المطبوعات للنشر والتوزيع، بيروت.
33- الحداد، عبدالرحمان يحي (1995): **اداب السلوك في المجتمعات الغربية**، طبع الاولى، دار الشروق للنشر والتوزيع، عمان.
34- الحداد، د.شفيق ابراهيم و السويدان، د.نظام موسى (1998): **اساسيات التسويق**، دار المكتبة حامد للنشر والطبع، عمان.
35- الحديدى، أ.د.منى سعيد و على، أ.د.سلوى امام (2005): **الاعلان (أسسه .. وسائله.. فنونه)**، الطبعة الاولى، الدار المصرية اللبنانية، القاهرة.
36- الحديدي، مني سعيد (2002): **الاعلان**، طبع الثاني، دار المصرية اللبنانية، القاهرة.
37- الحسن، احسان محمد (2005): **علم الاجتماع الاقتصادي**،الطبع الاولى، دار وائل للنشر والتوزيع، اردن- عمان.
38- حسن، الاستاذ دكتور احسان محمد (1999): **موسوعة علم الاجتماع**، طبع الاولى، الدار العربية للموسوعات، لبنان - بيروت.
39- حسين، د.سمير محمد (1976): **بحوث الاعلام ألاسس والمبادء**، عالم الكتب، القاهرة.
40- حسين، سمير محمد (1984): **الاعلان**، الطبعة الثالثة، عالم الكتب، القاهرة.
41- حسين، د.سمير محمد (1999): **بحوث الاعلام،دراسات في مناهج البحث العلمي**، الطبعة الثالثة، عالم الكتب، القاهرة.
42- الخزرجى، عبدالله مصطفى (1984): **تحليل لغة الدعاية**، الطبعة الاولى، مكتبة الشرق الجديد، بغداد.
43- خطاب، على ماهر (2002): **مناهج البحث في العلوم النفسية والتربوية والاجتماعية**، مكتبة الانجلو مصرية والمكتبة الاكاديمية، القاهرة.
44- الخير، د.طارق و ناصر، د.محمد (2005): **مبادئ التسويق**، جامعة دمشق، سوريا-دمشق.

45- دعبس، محمد يسرا و ابراهيم (1992): **الاستهلاك والعوامل المؤثرة فيه**، دار المعارف للنشر والطباعة، الاسكندرية.
46- الدقس، محمد عبدالمولى (2005): **علم الاجتماع الصناعي**، طبع الاولى،دار المجدلاوى للنشر والتوزيع، عمان.
47- الدليمي، عبدالرزاق محمد (2005): **عولمة التلفزيون**، دار الجرير، عمان.
48- دوريدي، د.رجاء وحيد (2000): **البحث العلمي أساسياته النظرية وممارسته العلمية**، دار الفكر، دمشق.
49- راشد، دكتور أحمد عادل (د.ت.): **الاعلان**، دار النهضة العربية للطباعة والنشر، بيروت.
50- الراوي، د.خالد حبيب (1992): **تاريخ الاذاعة والتلفزيون في العراق**، دار المكتبة للطباعة والنشر، بغداد.
51- رشتى، جيهان احمد (1978): **الاسس العلمية لنظريات الاعلام**، دار الفكر العربي، القاهرة.
52- الرضا، هانى و عمار، رامز احمد (1998): **الراى العام والاعلام والدعاية**، المؤسسة الجامعية للدراسات والنشر، بيروت.
53- الرفاغي، د.احمد حسين (2007): **مناهج البحث العلمي**، الطبعة الخامسة، دار وائل للنشر، عمان.
54- **الزبيدى، أبى العباس زين الدين (2010): مختصر صحيح البخارى، بەكوردى كردن و لێكۆڵینەوەی: نوری فارس حمەخان، كتێبخانەی ئارام، (ب.ش.).**
55- الزبيدي، فليح عبدالزهرة (1988): **فن البيع والاعلان**، الطبعة الاولى، مطبعة العمال المركزية، بغداد.
56- الزعبى، ألدكتور على فلاح (2009): **الاعلان الفعال – منظور تطبيقي متكامل**، دار اليازورى العلمية للنشر والتوزيع، الاردن- عمان.
57- الزعبي، د.علي فلاح (2009): **ادارة الترويج والاتصالات التسويقية**، دار الصفاء للنشر والتوزيع، عمان.
58- الزغلول،د.رافع نصير و الزغلول،د.عماد عبدالرحيم(2003):**علم النفس المعريفي**،دار الشروق للنشر والتوزيع.
59- السعدي، عبدالرحمان بن ناصر (د.ت.): **تيسير الكريم الرحمان في تفسير اللام المنان**، مكتبة المعارف للنشر والتوزيع، الرياض.
60- سعيد، د.فرج محمد (1989): **البناء الاجتماعى والشخصية**، دار المعرفة الجامعية، الاسكندرية.
61- سعيد، د.هناء عبدالحليم (1997): **الاعلان (د.م)**، الشركة العربية للنشر والتوزيع، طبع الثاني.
62- السلمي، على (1979): **السلوك التنظيمي**، مكتبة القاهرة، القاهرة.
63- سلوم، الياس جميل (2001): **الاعلان – مفهومه وتطبيقاته**، الطبعة الاولى، دار الرضا للنشر، دمشق.

64- السماك، د.محمد سعيد واخرون (1986): **اصول البحث العلمي**، دار الكتب للطباعة والنشر، الموصل.
65- سمعان، مجدى (1975): **الاعلان التلفزيونى**، مطبعة الاهرام، القاهرة.
66- شاندرو بيتر (د.ت.): **علم النفسك الاعلان والنشر**، ترجمة: رمزى يس و عزت فهيم صالح، دار الفكر العربي، بيروت.
67- شمس، أ.د.شعبان أبواليزيد (2009): **الاعلان الاذاعي والتلفزيونى**، الطبعة الاولى، ألدار العربية للنشر وألتوزيع، ألقاهرة.
68- شمس، حسين (2010): **التسويق الدولى والاليكترونى**، دار التعليم الجامعى، الاسكندرية.
69- الشميمرى، فهد عبدالرحمن (2010): **التربية الاعلامية (كيف نتعامل مع الاعلام)**، طبع الاولى مكتبة ملك فهد الوطنية،ألرياض.
70- الصبان، منى (2001): **فن المونتاج في الدراما التلفزيونية**، الهيئة العامة المصرية للكتاب، القاهرة.
71- الصحن، محمد فريد (2005): **الآعلان**، مطبعة دار الجامعية، الاسكندرية.
72- ألصميدعي،د.محمود جاسم و يوسف،د.ردينة عثمان:(2000):**الاساليب الكمية في التسويق**، دار المناهج، عمان.
73- الصميدي، محمود جاسم (2000): **مدخل التسويق المتقدم**، دار زهران للنشر، عمان.
74- عابد، د.زهير عبدالطيف (2014): **مبادئ الاعلان**، دار اليازورى للنشر والتوزيع، عمان.
75- عابدين، علية (1996): **دراسات في سيكولوجية اللباس**، طبع الاولى، دار الفكر العربي، مصر.
76- العاصي، شريف احمد شريف (2006): **الترويج والعلاقات العامة (مدخل الى الاتصال التسويقية)**، الدار الجامعة للطبع، الاسكندرية.
77- العادلي، مرزوق عبدالحكم (2004): **الاعلانات الصحفية (دراسة في الاستخدامات والاشباعات)**، طبع الاولي، دار الفجر للنشر والتوزيع، القاهرة.
78- العالم، د.صفوت (1998): **عملية الاتصال الاعلانى**، الطبعة الثالثة، دار النهضة المصرية، القاهرة.
79- العامري، د.محمد حسن (2006): **الاعلان وحماية المستهلك**، دار العربي للنشر والتوزيع، القاهرة.
80- العامري، د.محمد حسن (2013): **سيكولوجيا الاتصال الاعلاني**، دار اسامة للنشر والتوزيع، عمان.
81- ألعاملة، د.نائل ألحوافظ (1997): **أساليب ألبحث العلمي**، الطبع الاولى، الشارقة العالمية للاستشارات الاكاديمية، الاردن.
82- عبدالقادر، مصطفى (2000): **دور الاعلان في التسويق السياحي**، الطبع الاولى، المؤسسة الفجر الجامعية للدراسات والنشر والتوزيع، بيروت.
83- عبدالحليم، د.محى الدين (2006): **فنون الاعلام وتكنولوجيا الاتصال**، مطبعة محمد عبدالكريم حسان،(د.م.).

84- عبدالله،ألدكتور معتز سيد (1997):**الحرب النفسية والشائعات**،دار غريب للطباعة والنشر والتوزيع،القاهرة.
85- عبدالحميد، طلعت اسعد و عبدالحميد، خطيب ياسر (2006): **سلوك المستهلك مفاهيم العصرية وتطبيقاته**، مكتب الشقيري، الرياض.
86- عبدالحميد، محمد (2000): **البحث العلمي في الدراسات الاعلامية**، عالم الكتب، القاهرة.
87- عبدالعزيز، د.سامى و العالم، د.صفوت محمد (2004): **مقدمة في الاعلان**، مركز جامعة القاهرة،القاهرة.
88- عبدالمعطى محمد عساف- محمد فالح صالح، **اسس العلاقات العامة**، دار و مكتبة حامد، عمان،2004.
89- العبدلي، د.قحطان بدر و العبدلي، د.سمير عبدالرزاق (1993): **الدعاية والاعلان**، دار العلوم العربية، بيروت.
90- عبدالفتاح، د.محمد سعيد (1986): **التسويق**، المكتبة العربية الحديثة، القاهرة.
91- عبدالفتاح، د.محمد سعيد (1992): **ادارة التسويق**، دار الجامعية للطباعة والنشر والتوزيع، لبنان – بيروت.
92- العبدلي، قحطان بدر و العبدلي، سمير عبدالرزاق (1996): **الترويج والاعلان**، الطبعة الثالثة، دار الزهران للنشر والتوزيع، بغداد.
93- عبيدات، د.محمد ابراهيم (1995): **سلوك المستهلك**، دار المستقبل للنشر والتوزيع، الاردن- عمان.
94- العبيدات، د.محمد ابراهيم (1997): **الاستراتيجية التسويق، مدخل السلوكى**، الطبع الثالث، دار الوائل للنشرو والتوزيع، عمان.
95- عبيدات، محمد ابراهيم (2004): **التسويق الاجتماعي (الاخضر والبيئى)**، الطبعة الاولى، دار وائل للنشر والتوزيع، اردن- عمان.
96- العذير، حمد و الساعد، رشاد (1998): **سلوك المستهلك – مدخل متكامل**، دار الزهران للنشر والتوزيع، عمان.
97- ألعزاوى، د.مظفر مندوب (1983): **التلفزيون و دوره التربوي في حياة ألطفل العراقي**، دار ألحرية للطباعة، بغداد.
98- عزب، د.خالد (2012): **السياسات الاعلامية ألدولة .. ألمؤسسة .. ألفرد**، الطبعة الاولى، أطلس للنشر والانتاج الاعلامي، القاهرة.
99- العزيز، د.سامى و العالم، د.صفوت و الحفناوى، د.نهلة (2002): **فن الاعلان**، مطبعة جامعة القاهرة، القاهرة.
100- العزيز، د.عبدالرحمن (2003): **دراسات في نظرية الاتصال نحو فطر الاعلامى متميز**، مرزك الدراسات الوحدة العربية، بيروت.
101- عساف، د.محمود (1977): **أصول الاعلان وتطبيقاته في المجتمع الاشتراكى**، دار الناشر العربي،القاهرة.
102- العسكري، الدكتور أحمد شاكر و الغالبي، الدكتور طاهر محسن (2003): **الاعلان مدخل التطبيقى**، الطبعة الاولي، دار وائل للنشر، الاردن – عمان.

103- عطية، د.طاهر مرسي (2006): **فن الاعلان وتخطيط الحملات الاعلانية**، دار النهضة العربية، القاهرة.
104- عطية، عاطف (1996): **المجتمع الدين والتقاليد (بحث في اشكالية العلاقة بين الثقافة والدين والسياسة)**، منشورات جروس برس، طرابلس.
105- العلاق، د.بشير و ربابعة، على (1998): **الترويج والاعلان**، الطبعة الاولى، دار الياروزى العلمية للنشر والتوزيع، عمان.
106- العلاق، د.بشير و العبدلي، د.قحطان (1999): **التسويق اساسيات وألمبادآ**، طبعة الاولى، دار زهران، (د.م).
107- عليان، د.ربحي مصطفى(2002): **البحث العلمي أسسه مناهجه و أساليبه اجراته**، بيت الافار الدولية، عمان.
108- على، محمد امين ألسيد (2000): **اسس التسويق**، مؤسسة الوراق للنشر والتوزيع، عمان.
109- عمر، ايمن على (2002): **قرأت في سلوك المستهلك**، ألطبع الثاني، دار الجامعية للنشر والتوزيع، الاسكندرية.
110- عنابي، عيسى (2003): **سلوك المستهلك عوامل تأثير البيئة**، ديوان المطبوعات الجامعية، الجزائر.
111- عوض، محمد (1986): **مدخل الى فنون العمل العمل التلفزيونى**، دار الفكر العربي، القاهرة.
112- ألغانمي، د.عبدالجبار منديل (2012): **ألاعلان**، دار اليازورى، عمان.
113- الغذامي، د.عبدالله (2005): **الثقافة التلفزيونية**، طبع الاولى، المركز الثقافى العربي، بيروت.
114- الطائي، مصطفى حميد (2007): **التقنيات الاذاعية والتلفازية**، دار الوفاء للنشر والتوزيع، الاسكندرية.
115- فاربي، أ.د. (2004): **فن الاعلان**، ترجمة: عبدالحكم أحمد الخزامي، الطبعة الاولى، دار الفجر للنشر والتوزيع، القاهرة.
116- الفقية، د.شادى على (2005): **التسويق الناجح**، دار نوبليس، لبنان.
117- الفيصلى، د.عبدالهادى (1992): **اصول البحث**، دار المؤريخ العربي، بيروت.
118- ألقيم، د.كامل حسون (2006): **منهج أساليب كتابة البحث العلمي في الدراسات الانسانية**، ألسيماء للتصاميم والطباعة، بغداد.
119- كاسر، نصر منصور (2006): **سلوك المستهلك المدخل للاعلان**، دار مكتبة الحامد للنشر والعباعة، عمان.
120- ألكاملي، د.حمد بن على (2001): **أحكام الاعلانات التجارية والجوائز الترويجية**، دار طيبة الخضراء للنشر، السعودية – رياض.
121- **كجك**، مروان (1988): **الاسرة المسلمة امام الفيديو والتلفزيون**، الطبعة الثانية، دار الطبية للنشر والتوزيع، الرياض.
122- كنعان، على عبدالفتاح (2014): **الاعلام والمجتمع**، دار اليازورى العلمية للنشر والتوزيع، الاردن- عمان.

123- مأمون، أيناس رأفت (2011): **استراتيجيات التسويق وفن الاعلان**، دار الكتاب الجامعى للنشر والتوزيع، الامارات العربي.
124- ماهر، د.أحمد (1998): **السلوك التنظيمي مدخل بناء المهارات**، الدار الجامعية،الاسكندرية.
125- المبيضى، عبدالرحمن محمد (2001): **وسائل الاتصال**، دار البركة للنشر والتوزيع، عمان.
126- محاميد، د.شاكر (2003): **علم النفس الاجتماعي**، دار المدي للنشر والتوزيع،الطبعة الاولى، عمان.
127- محجوب، د.وجية (1992): **طرائق البحث العلمي و مناهجه**، دار الحكمة للطباعة والنشر،بغداد.
128- المساعد، د.زكى خليل (1998): **التسويق في المفهوم الشامل**، مؤسسة ابن الجوزي، عمان.
129- مصطفى، الدكتور محمد محمود (2004): **الاعلان الفعال (تجارب محلية ودولية)**، الطبع الاولى،دار الشروق للنشر والتوزيع، الاردن-عمان.
130- مصطفى، د.هويدا (1999): **الاعلان في الانظمة الاذاعية المعاصرة**، الطبعة الاولى، الدار المصرية اللبنانية، القاهرة.
131- المعلا، د.ناجى (1996): **الاصول العلمية للترويج والاعلان التجاري**، طبع الاولى، المكتبة الوطنية، عمان.
132- معوض، محمد (2011): **دراسات في اعلام الطفل**، دار الكتاب الحديث، القاهرة.
133- مندوب، د.مظفر (2003): **الاعلان في وسائل الاعلام**، (د.ن.)، بغداد.
134- منديل، عبدالجبار (1973): **الاعلان بين النظرية والتطبيق**، وزارة التعليم العالى والبحث العلمي، بغداد.
135- المنذري ، الامام زكى الدين عبدالعظم عبدالقويم (2011): **مختصر صحيح مسلم**، **به كوردى كردن و رِوونكردنەوەى: نورى فارس حمەخان، كتێبخانەى ئارام، (ب.ش.).**
136- منصور، كاسر نصر (2006): **سلوك المستهلك: مدخل الاعلان**، دار الحامد للنشر والتوزيع، عمان.
137- مهنا، فريال (2002): **علوم الاتصال والمجتمعات الرقمية**، دار الفكر، دمشق.
138- المؤذن، د.محمد صالح (1999): **سلوك المستهلك**، مكتبة دار الثقافة، عمان.
139- الموسى، عصام سليمان ، **المدخل في الاتصال الجماهيرى**، مكتبة الكتانى للنشر والتوزيع، اربد.
140- موسى، غارنم فنجان و عبدالعباس، محمد صالح (1990): **ادارة المبيعات والاعلان**، دار الحكمة للطباعة والنشر، الموصل.
141- ميخائيل، عبدالحليم ابراهيم (1976): **وسائل التعليم والاعلام**، دار العالم العربي، القاهرة.
142- الميناوى، عائيشة مصطفي (1998): **سلوك المستهلك (مفاهيم والاستراتيجيات)**، الطبعة الثانية، مكتبة عين الشمس، القاهرة.
143- ألنادي، نورالدين و شهيب، نجم عبد (2006): **ألدعاية والآعلان في السينماء والتلفزيون**، طبعة الثاني، مكتبة المجتمع العربي للنشر والتوزيع، عمان.

144- ناصر، الدكتور محمد جودت (1998): **الدعاية والاعلان والعلاقات العامة**، طبع الاولى، دار مجدلاوي، عمان.
145- ناصر، محمد جودت (1997): **الاصول التسويقية في ادارة المحلات وألمؤسسات التجارية**، دار مجدلاوي، عمان.
146- النجار، نبيل حسين (1996): **الاعلان والمهارات البيعية**، الشركة العربية للنشر والتوزيع، القاهرة.
147- النجمي، د.محمد لبيب (1974): **الاسس الاجتماعية للتربية**، مطبعة الانجلو مصرية، طبع الرابع، القاهرة.
148- نصر، ثريا (1998): **تاريخ ازياء الشعوب**، عالم الكتاب.
149- النووى، الامام (1987): **صحيح المسلم**، باب اللباس، المجلد السابع، الجزء الثالث، دار الكتاب العربي.
150- الهيتى، د.هادى نعمان (1983): **مقدمة في شروط البحث العلمي**، دراسة مطبوعة بالرونية، بغداد.
151- هاملتون، ماكسويل و كريمسكي، جورج أ. (2000): **صناعة الخبر في كواليس الصحف الامريكية**، ترجمة: أحمد محمود، الطبعة الاولى، دار الشروق، (د.م).
152- الهوس، أبوبكر محمود(2006): **الحكومة الاليكترونية الواقع والافاق**، مجموعة النيل العربية للنشر،القاهرة.
153- ويمر، روجر و دومينيك، جوزيف (1998): **مقدمة في أسس ألبحث العلمي (مناهج ألبحث الاعلامي)**، ترجمة: د.صالح خليل أبو اصبع، دار أرام للدراسات وألنشر وألتوزيع، عمان.

سێیەم: کتێبە فارسییەکان

1- محمديان، د.محمد (2014): **تاريخ تبليغات در جيهان**، انتشارات نوين، تهران.

چوارەم: کتێبە ئینگلیزییەکان

1- G.Katona, (1953): **Rational Behavior and Economic Behavior**, PsychologicalReview.
2- James S.Duesenberry (1949): **Income Saving and Theory of Consumer Behavior**, Combriolgc, Mass Harvar of University Press.
3- J.March and H.Simon (1958): **Organizations**, Wiley, New York.
4- J.Thomas Russell and W.Ronald Lane (2002): **Kleppners Advertising Procedure**, 14th edition, Prentice Hall, New Jersey.

5- Parsons,Telcott (1951): "the social – systemic", Lenesoe, the fern press, London.
6- Paul.F. Lazarsfeld (1935): **The Art of Asking Why In Marketing Research three principles underlying the formulation of questionnaires**, National Marketing Review, Summer.
7- William G. Zikman and Michael Diamico Stanton (1993): **Fundamentals Of Marketing**, hillbook Company, Mc Grow ,Tokyo.
8- Zikmund G.William and Amico D.Micheal **(2002): Effective Marketing Creating and Keeping Customer**, Thoson Learning, New York.

- **تێزی دکتۆرا**

یەکەم: تێزی دکتۆرا بە زمانی کوردی

1- حەسەن ، فەرهاد تۆفیق (2015): **زمان لە ریکلامی کوردیدا**، تێزێکی دکتۆرای بڵاونەکراوەیە، سکوڵی زمان، زانکۆی سلێمانی، بەشی کوردی.
2- عبدالله ، چنار سعد (2009): **رۆڵ و کاریگەری سیستمی پەروەردە لەسەر رەهەندی نەتەوەیی لە کۆمەڵگەی کوردیدا**، تێزێکی دکتۆرای بڵاونەکراوەیە، کۆلێژی ئەدەبیات، زانکۆی سەلاحەدین، بەشی کۆمەڵناسی.
3- عبدالله، عبدالسلام نجمالدین (2012): **شرۆڤەکرنا زمانێ ریکلامان**، تێزێکی دکتۆرای بڵاونەکراوەیە، کۆلێجی زمان، زانکۆی سۆران – هەولێر، بەشی کوردی.

دووەم: تێزی دکتۆرا بە زمانی عەرەبی

1- احمد، د.بهاالدين (2016) **توظيف الانترنيت لانشطة العلاقات العامة في ألؤسسات الاعلامية**، دراسة دكتورا منشوره، الطبعة الاولى، مكتبة زين الحقوقية والادبية ش.م.م.، لبنان- بيروت.
2- حسن، هيمن مجيد (2011): **البرامج السياسية في الفضائيات الكوردية و دورها في تشكيل الوعي السياسى للجمهور**، دراسة دكتورا غير المنشورة، كلية العلوم الانسانية، جامعة السليمانية، قسم الاعلام.
3- حميد ، د.حكيم عثمان (2013): **دور تكنولوجيا الاتصال في تطوير عمل الاعلامي في وسائل الاعلام الكوردستانية**، دراسة دكتورا المنشوره، الطبعة الاولى، دار سردم للطباعة والنشر، كوردستان – السليمانية.

- **نامەی ماستەر**

یەکەم: نامەی ماستەر بە زمانی کوردی

1- حسەین ، هەڤاڵ ئەبوبکر (2006): **چەشنە ئەدەبی و رۆژنامەنوسیەکان و رەنگدانەوەیان لە "ژیان و ژین"دا (1932–1950)**، نامەیەکی ماستەری بڵاونەکراوەیە ، کۆلێژی زمان، زانکۆی سلێمانی، بەشی کوردی.

2- صابر ، ظاهر حمدامین (2014): **رۆڵی ریکلامی تەلەفزیۆنی لە هاندانی رەفتاری بەکاربەر بۆ کڕینی کاڵا**، نامەیەکی ماستەری بلاونەکراوەیە ، کۆلێژی ئاداب، زانکۆی سەلاحدین، بەشی راگەیاندن.

3- عمر ، تەلار صباح (2013): **شیکارێکی زمانەوانی ریکلامی بازرگانی بینراو و بیستراو**، نامەیەکی ماستەری بڵاونەکراوەیە ، کۆلێجی زمان ، زانکۆی کۆیە ، بەشی کوردی.

4- مستەفا ، تەلار ئەحمەد (2009): **دەسەڵاتی بڕیاردان لە خێزانی کوردی دا**، نامەیەکی ماستەری بڵاونەکراوەیە ، کۆلێجی زانستە مرۆڤایەتیەکان، زانکۆی سلێمانی، بەشی کۆمەڵناسی.

دووەم: نامەی ماستەر بە زمانی عەرەبی

5- تايه ، نضال عبدالله (2007): **تأثير الاعلانات الانترنيت على مراحل اتخاذ الشراء عند شباب الجامعى الفلسطيني في قطاع غزة**، كلية التجارة، جامعة الاسلامية.

6- الجبورى، أحمد نهاد (2012): **أثر نوع الاعلان على بناء الاتجاهات نحو الاعلانات والسلوك الشرائي للمستهلكين**، رسالة ماجستير غير منشورة، كلية الاعمال، جامعة شرق الاوسط، قسم الادارة الاعمال.

7- الجرجاوى، عزة حلمى عوض (2005): **دور الاعلان التلفزيونى في ألتأثير على السلوك الشرائي- دراسة تحليلية ميداينة**، رسالة ماجستير غير منشورة، كلية الاداب، جامعة الاسكندرية، الاسكندرية.

8- حسينة، ولد موسى (2000): **ظاهرة ألموضة (دراسة حالة اللباس النسوى)**، رسالة ماجستير غير منشورة، معهد علم الاجتماع، جامعة ألجزائر.

9- حسين ، اميد محمد (2015): **تحليل الاقتصادي لاثر الاعلان التجار في سلوك المستهلك**، رسالة ماجستير غير منشورة، كلية الادارة والاقتصاد، جامعة السليمانية، قسم الاقتصاد.

10- الرباعي، أمنة على (2008): **الاعلان التلفزيونى و السلوك الاستهلاكي**،دراسة المسحية، رسالة ماجستير غير منشورة، كلية الاداب، جامعة السرق الاوسط للدراسات العليا، اربد.

11- رشيد، بوتقر ابت (2007): **ظاهرة الاهتمام باللباس عند الشباب الجامعي**، رسالة ماجستير غير المنشورة، كلية العلوم الاجتماعية والانسانية، جامعة الجزائر، قسم علم الاجتماع.

12- صمد ، أياس سمير اسماعيل (2011): **تأثير الاعلان الاذاعي على اتخاذ القرار الشرائي لدي طلبة الجامعات** بمحافظات غزة، رسالة ماجستير غير منشورة، كلية الاقتصاد والعلوم الادارية، جامعة الازهر، قسم ادارة الاعمال، غزة.
13- عبدالوهاب ، جبارى (2006): **اثر دراسة سلوكات الشرائية للمستهلكين على فعالية السياسة الترويجية للمؤسسة**، رسالة ماجستير، كلية علةم الاقتصاد وعلوم التجارة وعلوم التيسر، جامعة محمد بوضياف بالمسيلة، قسم علوم التيسر، التخصص التسويق.
14- العبي، طالب بن على بن هلال (2006): **الاعلان في وسائل الاتصال الحماهيرى الحديثة (الانترنيت نموذجا)**، كلية اداب والعلوم الاجتماعية، جامعة سلطان قابوس.
15- فؤاد ، زينب (1994): **الهيمنة الاعلامية في ظل النظام الدولي الجديد**، رسالة ماجستير غير منشورة، كلية الاداب، جامعة بغداد، قسم الاعلام.
16- ليلى ، كوسه (2008): **واقع وأهمية الاعلان في المؤسسة الاقتصادية الجزائرية**، رسالة ماجستير غير المنشورة، كلية العلوم الاقتصادية والعلوم التسير، جامعة منتورى، قستنطنية.
17- محمد ، بهاألدين أحمد (2007): **تطور الاعلانات في الصحافة الكوردية**، رسالة ماجستير غير منشورة، كلية الاعلام، جامعة بغداد، قسم الصحافة.
18- محمد ، سلام نصرالدين (2008): **اتجاهات الجمهور الكوردى ازاء الاعلانات التجارية في القنوات التلفزيونية الكوردية**، رساله ماجستير غير منشوره، كليه علوم الانسانيه، جامعه السليمانيه ، قسم الاعلام.
19- المطبرى، سهاد عدنان جلوب (2006): **الاعلان في القنوات العربية والاتجاهات الاستهلاكية للجمهور العراقي**، رسالة ماجستير غير منشورة، كلية الاعلام، جامعة بغداد.
20- مفتوح ، محمد صالح (2013): **تأثير الاعلان على سلوك المستهلك النهائى**، رسالة ماجستير غير منشورة، كلية العلوم الاقتصادية و تجارية والعلوم التيسير، جامعة قاصدى مرباح، قسم العلوم التجارية، ورقلة.
21- هدى، عادل طه الغرب (2006): **تعرض جمهور بغداد للاعلانات الوافدة عبر الفضائيات العربية**، رسالة ماجستير غير منشورة، جامعة بغداد، كلية الاعلام.

- **گۆڤارەکان**

1- ئەحمەد، بەهادین (2006): **کەناڵی ئاسمانی کوردسات "دامەزراندن و گەشەکردن"**، گۆڤاری رۆژنامەنووس، ژمارە 8، 2006.
2- بلّباس ، عبدالقهار، **چۆنییەتی دروستکردنی بڕیار**، گۆڤاری بڕیار، ژمارە 39، ئابی 2011.
3- حسن ، قادر،**تەکنۆپۆلی یان ملکەچی کەلتوور بۆ تەکنۆلۆژی**،گۆڤاری بڕیار، ژمارە 76، تشرینی یەکەمی 2014.

4- حمەسعید، نزاکەت حسین و نەقشبەندی، هەردەوان محمود کاکە شێخ، **کاریگەری ریکلامە تەلەڤزیۆنیەکان لەسەر رەفتاری کڕین**، گۆڤاری زانکۆی ڕاپەڕین، ژمارە 3، 2015.

5- حەسیب ، وەهاب، **پەیوەندی گشتی**، گۆڤاری بڕیار، ژمارە 36، ئایاری 2011.

6- حەسیب ، وەهاب، **شوکولاتەی Kit Kit وەك بەناوبانگترین بانگەشەی بازاڕسازی سەرکەوتوو لە جیهاندا!**، گۆڤاری بڕیار، ژمارە 79، کانوونی دووەمی 2011.

7- حەسیب، وەهاب، **هونەری کڕین**، گۆڤاری بڕیار، ژمارە 78، کانوونی یەکەم 2014.

8- خۆشناو ، شەماڵ حەسەن، **دیمانەیەك لەگەڵ م.ئاوارە بەختیار هەڵشۆیی**، گۆڤاری بڕیار، ژمارە 66، کانوونی یەکەمی 2013.

9- زانا، زاهیر، **پاڵنەرەکان پێویستی ژیانن**، گۆڤاری بڕیار، ژمارە 61، تەمموزی 2013.

10- السویدان، طارق، **هێزی بڕیاردان**، وەرگێڕانی: دەرباز احمد ، گۆڤاری بڕیار، ژمارە 82، نیسانی 2015.

11- گەشەپێدان، **زانکۆی گەشەپێدانی مرۆیی لە ریزبەندی یەکەمی زانکۆکانی هەرێمی کوردستاندایە**، گۆڤاری گەشەپێدان بۆ هەمووان، ژمارە 1، بەهاری 2016.

12- عباس ، م.زینب لیث، **الاعلان التلفزيوني وخدمات شركات هواتف النقالة**، مجلة الباحث الاعلامي، عدد 17، تموز اب ايلول 2012.

13- فرج ، نجاة محمد، **ألتنشيئة الاستهلاكية (لدى الاسر ذات الدخل محدود)، گۆڤاری زانکۆی سلێمانی** (**بەشی** B)، **ژمارە** 18، **تشرینی یەکەمی** 2006.

- **کۆنگرەکان**

1- عبدالكريم ، د.عمرو محمد سامى (2009): **الاعلان الدولى والاعلان العربي بين الفجوة التقنية والضوابط الاجتماعية**، ابحاث المؤتمر الدولى (الاعلام الجديد .... تكنولوجيا الجديد: لعالم الجديد)، منشورات جامعة البحرين، جامعة البحرين، 7-9 ابريل.

- **پێگەی ئەلیکترۆنی**

1- www.**ar.wikipedia**.org (2016/9/22) تاريخ الموضة

2- https://www.**ts3a**.com/majhoolجون (2016/9/22) كندي

3- http://www.**marefa**.org/index.phpجون (2016/10/16) لوجي بير

4- http://www.**marefa**.org/index.php (2016/10/16) أللجنه كريل

5- http://www.**ahewar**.org/debat/show: (2016/10/19) حسن هياط

6- www.startimes.com(2016/9/26) وظائف الاعلان
7- (WWW.Qafila.Com,(2016) الاعلان الاليكترونى وسلوك المستهلك،
8- www.qaradaghi.com2017 10-1-2017 حول د.على القرداغي
9- www.mmsec.com عارف سمان، مراحل القرار، مركز المدينة للتعلم والهندسة، (2008/4/2)،
10- www.Daharchives.alhayat.com أحمد عمر، تاريخ الازياء العالمي، جريدة الحياة، رقم (17140)، الصحيفة 19، (2010/3/9)
11- www.Iraqalyoum.net على جبار فرج، ظاهرة تثير اختلاف الاراء (الملابس والقصات الغربية) بين التقليد الغرب ومواكبة صرعات الموضة، جريدة العراق اليوم، نسخة الاليكترونية، (2013/5/15)
12- (www.uhd.edu.iq – 8-1-2017)
13- (www.nur-krg.net ,10-1-2017) National University Ranking (NUR) of Kurdistan Universities.
14- www.knnc.com 16-6-2017 دەربارەی ئێمە
15- www.gksat.com 16-6-2017 ئێمە
16- www.nrt.com 16-6-2017 دەربارەی ئێمە
17- www.Rudaw.net ئێمە
18- www.kurdistan24.net 16-6-2017 دەربارەی ئێمە

- **پۆستی ئەلیکترۆنی**

1- (rebwar.mahmood@uhd.edu.iq: 8-12-2016) ئیمەیلی ڕێبوار کریم محمود – بەڕێوەبەری تۆمارگای گشتی زانکۆی گەشەپێدانی مرۆیی.
2- (najat.hassan@uhd.edu.iq: 10-1-2017) ئیمەیلی (نەجات حەسەن عبدالکریم قەرەداغی) بەڕێوەبەری ڕاگەیاندن و ڕووناکبیری زانکۆی گەشەپێدانی مرۆیی.

پاشکۆکان

پاشکۆی (1) فۆڕمی ڕاپرسیی بۆ شارەزایان.

بەناوی خوای گەورە

بەڕێز دکتۆر ....

سڵاوی زانست ....

ئەم فۆڕمەی بەردەستت فۆڕمی هەڵسەنگاندنی تایبەتە بە توێژینەوەیەکی زانستیی بەناونیشانی (ڕیکلامی تەلەفزیۆنە کوردییەکان و کاریگەرییان لەسەر ڕەفتاری پۆشاکپۆشین – خوێندکارانی زانکۆ ئەهلییەکانی پارێزگای سلێمانی بە نموونە)، بۆ بەدەستهێنانی بڕوانامەی ماستەر. توێژینەوەیەکی وەسفی ڕووپێوییە، بۆ زانینی ئاستی کاریگەریی ڕیکلامی تەلەفزیۆنە کوردییەکان لەسەر ڕەفتاری پۆشاکپۆشینی خوێندکارانی زانکۆ ئەهلییەکانی پارێزگای سلێمانی.

داواکارین لە بەڕێزتان بۆ هەڵسەنگاندنی فۆڕمەکەو پێشکەشکردنی سەرنج و تێبینییەکانتان لەسەر پرسیارو بڕگەکانی، بۆ ئەوەی سود لە سەرنج و تێبینییەکانتان وەربگرین و ڕاپرسیەکەمان لە ئاستی زانستیدا بێت بۆ دەستکەوتنی دەرەنجامێکی ڕاست و دروست لە توێژینەوەکەدا.

لەگەڵ ڕێزو دەستخۆشیمان ....

سەرپەرشت:

د.نەزاکەت حسین حمەسەعید

خوێندکاری ماستەر:

ئەحمەد قادر علی

زانیاریی کەسیی

1- تەمەن: (18-20) ساڵ ☐ (21-23) ساڵ ☐ (24 ساڵ زیاتر ☐

2- ڕەگەز: ☐ نێر ☐ مێ

3- باری خێزانی: سەڵت ☐ خێزاندار ☐ دەزگیراندار ☐

4- جگە لە خوێندکاری لەشوێنی دیکە کاردەکەیت؟ بەڵێ ☐ نەخێر ☐

5- داهاتی مانگانی خێزانەکەت بە دیناری عێراقی (هەزار) :

(100-199) ☐ (200-299) ☐ (300-399) ☐

(400-499) ☐ (500-599) ☐ (600-699) ☐ (700-799) ☐

(800 -899) ☐ (900-999) ☐ ملیۆن و سەروتر ☐

زانیاریی گشتیی:

یەکەم:

1- تەماشای تەلەفزیۆنە کوردییەکان دەکەیت؟ بەڵێ ☐ نەخێر ☐

2- ماوەی تەماشاکردنی تەلەفزیۆنە کوردییەکان لە ڕۆژێکدا: کەمتر لە یەك کاتژمێر ☐

(1-2) کاتژمێر ☐ (3-5)کاتژمێر ☐ (6 کاتژمێر زیاتر ☐

3- کاتی تەماشاکردنی تەلەفزیۆنە کوردیەکان: بەیانیان ☐ نیوەڕوان ☐ ئێواران ☐

شەوان ☐

4- تەماشای ڕیکلامی تەلەفزیۆنە کوردییەکان دەکەیت؟ بەڵێ ☐ نەخێر ☐

لە دۆخی وەڵامدانەوە بە نەخێر هۆکارەکەی ڕوونبکەرەوە: متمانەم پێیان نییە ☐

لە ئاست ئارەزو و داواکاریی مندا نیین ☐ ڕاستیی بەرهەمەکان ناخەنەڕوو ☐

5- ڕادەی تەماشاکردنی ڕیکلامی تەلەفزیۆنە کوردییەکان لە ڕۆژێکدا:

زۆر جار ☐ هەندێکجار ☐ کەم جار ☐

6- تەماشای کام ڕیکلامی تەلەفزیۆنی دەکەیت؟ دەتوانیت زیاد لە بژاردەیەك هەڵبژێریت:

بیناسازیی ☐ خواردن و خواردنەوە ☐ پێداویستیی ڕۆژانە ☐

پۆشاك ☐ شوێنە زانستییەکان ☐ ئۆتۆمبێل ☐ پێداویستیی ئەلیکترۆنیی ☐

پێداویستیی ناوماڵ ☐ جوانکاریی و ڕازاندنەوە ☐ تەندروستیی ☐

7- بۆچی تەماشای ڕیکلامی تەلەفزیۆنە کوردییەکان دەکەیت: ناسینی کالآی تازە ☐

زانینی چۆنیەتیی بەکارهێنانی شمەکەکان ☐ زانینی کاتو شوێنی فرۆشتنی شمەکەکان ☐

زانینی داشکاندنەکان ☐ بۆ بەراوردکردنی کاڵاکان ☐ چاوەڕێی بەرنامە ، یان فیلمێکی

دیاریکراو دەکەم ☐ بۆ پڕکردنەوەی کاتی بەتاڵ ☐

وەك گۆرانییەك تەماشایدەکەم ☐ وەك کورتە فیلمێك تەماشایدەکەم ☐

بە ناچاریی تەماشایدەکەم ☐ هیچیان ☐ هیتر بنوسە ....

دووەم:

ژ	پرسیار	گونجاوە	نەگونجاوە	تێبینیی
1	پشت بە ڕیکلامی تەلەفزیۆنە کوردییەکان دەبەستم بۆ کڕینی پۆشاکەکانم.			
2	تەماشاکردنی ڕیکلامی تەلەفزیۆنی پەیوەندیی بە هەڵبژاردنی پۆشاکمەوە هەیە لە بازاڕ.			
3	لە دوای کڕینی پۆشاکێك دووبارەو بەردەوام تەماشای ڕیکلامی ئەو پۆشاکە لەتەلەفزیۆنەکانەوە دەکەم.			
4	تا زیاتر تەماشای ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکانەوە بکەم، کاریگەریی زیاتری لەسەرم دەبێت.			
5	ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنەکانەوە پەخشدەکرێن تەنها بۆ خاوەن بەرهەمەکان گرنگن.			
6	ڕیکلامی تەلەفزیۆنە کوردییەکان بۆ پۆشاك متمانەم بە پۆشاکی بازاڕەکان بەهێزدەکات.			
7	ڕیکلامی تەلەفزیۆنە کوردییەکان بۆ پۆشاك هاندەرن بۆ گەڕانم بەدوای ئەو پۆشاکانەو بەدەستهێنانیان.			
8	ڕیکلامی تەلەفزیۆنە کوردییەکان بۆ پۆشاك کاریگەریی لەسەر ڕەفتاری کۆمەڵایەتیم دەبێت.			
9	ڕیکلامی تەلەفزیۆنە کوردییەکان بۆ پۆشاك کاریگەریی لەسەر کلتووری پۆشاکپۆشینم دەبێت.			

10	ڕیکلامی تەلەفزیۆنە کوردییەکان بۆ پۆشاک هاندەرم دەبێت بۆ کڕینی پۆشاکی ناپێویست.			
11	نەبوونی ڕیکلامی پۆشاکی کوردیی، زیاندانە لە پۆشاک و کلتووری پۆشینی کوردیی.			
12	ڕیکلامی تەلەفزیۆنە کوردییەکان بۆ پۆشاکی لاوەکیی دەکرێت، نەك بۆ پۆشاکە بنەڕەتیی و پێویستەکانی خەڵکیی.			
13	ڕیکلامی تەلەفزیۆنە کوردییەکان بۆ پۆشاك، کاریگەریی لەسەر گۆڕینی بۆچوون و تێڕوانینم دەبێت بۆ پۆشاکێکی دیاریکراو.			
14	دەرکەوتنی کەسێك بە پۆشاکێکی دیاریکراوەوە لەکاتی ڕیکلامکردن بۆ بەرهەمێکی دیکە، کاریگەریی لەسەر ڕەفتاری پۆشاکپۆشینم دەبێت.			
15	دەرکەوتنی کەسایەتییەکان و هونەرمەندان لە گۆرانی و فیلم و دراماکاندا بە پۆشاکێکی دیاریکراوەوە، کاریگەریی لەسەر ڕەفتاری پۆشاکپۆشینم دەبێت.			
16	ڕیکلامی تەلەفزیۆنە کوردییەکان بۆ پۆشاك، هەستی خۆ بەکەمزانینم تێدا دروستدەکات، لەکاتێکدا توانای کڕینی ئەو پۆشاکە ڕیکلامبۆکراوەم نییە.			
17	ڕیکلامی تەلەفزیۆنە کوردییەکان بۆ پۆشاك، دەبێتەهۆی زیادبوونی خەرجییەکانم.			
18	ڕیکلامی تەلەفزیۆنە کوردییەکان بۆ پۆشاك، یارمەتیدەرە لە دیاریکردنی جۆری ئەو پۆشاکەی دەیکڕم.			
19	ڕیکلامی تەلەفزیۆنە کوردییەکان بۆ پۆشاك، یارمەتیدەرە لە زانینی کات و شوێنی فرۆشتنی پۆشاکەکە بۆم.			
20	ڕیکلامی تەلەفزیۆنە کوردییەکان بۆ پۆشاك، کاریگەریی دەبێت بۆ دروستبوونی ئاراستەی هەڵە لەبواری کڕین و بەکاربردن و ڕەفتاری هەڵەی پۆشاکپۆشین بۆم.			
21	ڕیکلامی تەلەفزیۆنە کوردییەکان بۆ پۆشاك و گەڕان بەدوای ئەو پۆشاکانە لە بازاڕدا، کاریگەریی لەسەر ئاستی خوێندنەوەو کۆششی خوێندکاریم لە زانکۆ دەبێت.			
22	ڕیکلامی تەلەفزیۆنە کوردییەکان بۆ پۆشاك دەبێتەهۆی بەمۆدێلکردنی جۆرو شێوازی پۆشاکێکی تازەو دیاریکراو لەلام.			

			ڕیکلامی تەلەفزیۆنە کوردییەکان بۆ پۆشاک لە بەرنامە تەلەفزیۆنییەکانی گەنجان و ژنان و وەرزشییو هونەرییدا دەبینم.	23
			ڕیکلامی تەلەفزیۆنە کوردییەکان بۆ پۆشاک، توانیویەتی پێداویستییەکانم لەڕووی زانینی کات و شوێنی فرۆشتنی پۆشاک لە بازاڕەکاندا پڕبکاتەوە.	24
			پێشکەشکردنی زانیاریی زیاتر دەربارەی کاڵایەك لە ڕیکلامی تەلەفزیۆنە کوردییەکان بۆپۆشاک، کاریگەریی زیاتری دەبێت لام.	25
			لەکاتی بۆنەو ئاهەنگەکاندا، ڕیکلامی تەلەفزیۆنی بۆ پۆشاک و جلوبەرگ، کاریگەریی زیاتری لەسەرم دەبێت بۆ کڕینی کاڵا.	26
			ڕیکلامی تەلەفزیۆنە کوردییەکان بۆ پۆشاک، کاریگەریی دەبێت بۆ دانانی پلانی کڕین و چۆنێتیی لەبەرکردنی پۆشاك.	27
			ناوبانگی تەلەفزیۆن، یەکێکە لە هۆکارەکانی کاریگەریی ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکانەوە لەلام.	28
			نرخی پۆشاك، پێوەری سەرەکییە لەلام بۆ کاریگەریی ڕیکلامی تەلەفزیۆنە کوردییەکان بۆ پۆشاك.	29
			گونجاویی پۆشاك لەگەڵ کلتوورو بەهاکانی کۆمەڵگەدا پێوەری سەرەکییە لەلام بۆ کاریگەریی ڕیکلامی تەلەفزیۆنە کوردییەکان بۆ پۆشاك.	30
			تێرکردنی حەزو ئارەزووەکانم، پێوەری سەرەکییە لەلام بۆ کاریگەریی ڕیکلامی تەلەفزیۆنە کوردییەکان بۆ پۆشاك.	31
			پڕکردنەوەی پێداویستییەکانم، پێوەری سەرەکییە لەلام بۆ کاریگەریی ڕیکلامی تەلەفزیۆنە کوردییەکان بۆ پۆشاك.	32
			گونجاوی لەگەڵ کاری ڕۆژانەمدا، پێوەری سەرەکییە لەلام بۆ کاریگەریی ڕیکلامی تەلەفزیۆنە کوردییەکان بۆ پۆشاك.	33
			شێوازو جۆری ڕیکلامی تەلەفزیۆنە کوردییەکان بۆ پۆشاك، کاریگەریی دەبێت لەسەر ئارەزووم بۆ هەڵبژاردنی ئەو پۆشاکە ڕیکلامبۆکراوە.	34
			ڕیکلامی تەلەفزیۆنە کوردییەکان بۆ پۆشاك، جێگای متمانەن لەلام.	35

			ڕیکلامی تەلەفزیۆنە کوردییەکان بۆ پۆشاک لەگەڵ کلتوورو بەهاکانی کۆمەڵگەی کوردییدا گونجاون.	36
			ئەو ڕیکلامانەی بیانین و تەنها دەنگەکەیان کراوە بە کوردیی بۆ ڕیکلامی پۆشاک لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان گونجاون.	37
			ڕیکلامی تەلەفزیۆنە کوردییەکان بۆ پۆشاک، ڕەچاوی بەرپرسیارێتیی کۆمەڵایەتیی دەکەن.	38
			بەکارهێنانی کچان و ژنان لە ڕیکلامی تەلەفزیۆنە کوردییەکان بۆ پۆشاک، کاریگەریی زیاتری لەسەرم دەبێت.	39

پاشکۆی (2) فۆرمی ڕاپرسیی ئامادەکراو.

بەناوی خودا

زانکۆی سلێمانی

کۆلێجی زانستە مرۆڤایەتییەکان

بەشی ڕاگەیاندن / تەلەفزیۆن

خویندنی باڵا/ ماستەر

خوێندکاری خۆشەویست....

سلاوێکی گەرم....

ئەم فۆرمەی بەردەستت تایبەتە بە توێژینەوەیەکی زانستیی بۆ بەدەستهێنانی بڕوانامەی ماستەر، بەناونیشانی (ڕیکلامی تەلەفزیۆنە کوردییەکان و کاریگەرییان لەسەر ڕەفتاری پۆشاکپۆشین – خوێندکارانی زانکۆ ئەهلییەکانی پارێزگای سلێمانی بەنموونە)، توێژینەوەیەکی وەسفی ڕووپێویە، بۆ زانینی ئاستی کاریگەریی ڕیکلامی تەلەفزیۆنە کوردییەکان لەسەر ڕەفتاری پۆشاکپۆشینی خوێندکارانی زانکۆ.

داواکارین لە بەڕێزت بۆ پڕکردنەوەی ئەم فۆرمە و وەڵامدانەوەی پرسیارەکانی بەشێوەیەکی وردو ڕاست هاوکاریمان بکەیت، ئەو زانیارییانەی لە ڕێگەی ئەم فۆرمەوە بەدەستمان دەگات، تەنها بۆ مەبەستی توێژینەوەی ناوبراو بەکاردەهێنرێت.

سەرپەرشت: **توێژەر:**

د.نەزاکەت حسین حمەسەعید **ئەحمەد قادر علی**

- تێبینی: تکایە نیشانەی (✓) دابنێ لەناو ئەو چوارگۆشەیەی، کە هەڵیدەبژێریت بۆ وەڵامی پرسیارەکەت.
- پێویست بە نوسینی ناو ناکات.

زانیاریی کەسیی

6- تەمەن: (17-26) ساڵ ☐ (27-36)ساڵ ☐ (37) ساڵ زیاتر ☐

7- ڕەگەز : نێر ☐ مێ ☐

8- باری خێزانیی: سەڵت ☐ خێزاندار ☐ دەزگیراندار ☐ جیابووەوە ☐

9- جگە لە پیشەی خوێندکاریی، لەشوێنی دیکە کاردەکەیت؟ بەڵێ ☐ نەخێر ☐

10- داهاتی مانگانەی خێزانەکەت بە دیناری عێراقیی:

کەمتر لە (500)هەزار ☐ (500-999) ☐

(یەك ملیۆن - دوو ملیۆن) ☐ (دوو ملۆن) زیاتر ☐

11- تەماشای کام لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان دەکەیت؟ ناوخۆییەکان ☐ ئاسمانییەکان ☐ هەردووکیان ☐

12- ماوەی چەند کاتژمێر تەماشای تەلەفزیۆنە کوردییەکان دەکەیت لە ڕۆژێکدا؟ کەمتر لە یەك کاتژمێر ☐

(1-2) کاتژمێر ☐ (3-5)کاتژمێر ☐ (6) کاتژمێر زیاتر ☐

13- لەکاتی ڕیکلامەکاندا لە تەماشاکردنی تەلەفزیۆنە کوردییەکان بەردەوام دەبیت ؟ بەڵێ ☐ هەندێجار ☐ نەخێر ☐

تکایە لە دۆخی وەڵامدانەوە بە نەخێر هۆکارەکەی ڕوونبکەرەوە: متمانەم پێیان نییە ☐

لە ئاست ئارەزو و داواکاری مندا نیین ☐ ڕاستی بەرهەمەکان ناخەنەڕوو ☐

14- بۆچی تەماشای ڕیکلامی تەلەفزیۆنە کوردییەکان دەکەیت؟ بۆ ناسینی کاڵای تازە ☐
بۆ زانینی چۆنیەتیی بەکارهێنانی کاڵاکان ☐ بۆ زانینی کاتو شوێنی فرۆشتنی کاڵاکان ☐
بۆ زانینی داشکاندنەکان ☐ چاوەڕێی بەرنامە، یان فیلمێکی دیاریکراو دەکەم ☐
بۆ بەراوردکردنی کاڵاکان ☐ وەك گۆرانییەك تەماشایدەکەم ☐
بۆ کاتبەسەربردن ☐ هیتر ....

***خوێندکاری بەڕێز، هەریەکە لەم پرسیارانەی خوارەوە، کاریگەریی ڕیکلامی تەلەفزیۆنە کوردییەکان لە بواری پۆشاکپۆشیندا نیشاندەدات. تکایە وەڵامی ڕاست هەڵبژێرە، بۆ ئەوەی دەرەنجامێکی ڕاست و زانستییمان دەستبکەوێت.**

ژ	پرسیار	بەڵێ	تارادەیەك	نەخێر
10	پشت بە ڕیکلامی تەلەفزیۆنە کوردییەکان دەبەستیت بۆ کڕینی پۆشاکەکانت؟			
11	تەماشاکردنی ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان کاریگەریی لەسەر هەڵبژاردنی جۆری پۆشاکەکانت هەیە؟			
12	ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان متمانەت بە جۆرو مارکەی پۆشاکی کومپانیاکان بەهێزدەکات؟			
13	ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان هاندەرن بۆ گەڕانت بەدوای ئەو پۆشاکانەو بەدەستهێنانیان؟			
14	ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان یارمەتیدەرە لە زانینی کات و شوێنی فرۆشتنی پۆشاکەکان بۆت؟			
15	ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان کاریگەریی دەبێت لەسەر دانانی پلانی کڕین و چۆنێتیی لەبەرکردنی پۆشاکەکانت؟			
16	ناوبانگی تەلەفزیۆنێکی دیاریکراو، یەکێکە لە هۆکارەکانی کاریگەریی ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکانەوە لەلات؟			
17	پێشکەشکردنی زانیاریی زیاتر دەربارەی پۆشاکێك لە ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان، کاریگەریی زیاتری دەبێت لەسەرت بۆ کڕینی؟			
18	لە دوای کڕینی پۆشاکێك دووبارەو بەردەوام تەماشای ڕیکلامی ئەو پۆشاکە لەتەلەفزیۆنە کوردییەکانەوە دەکەیت؟			
19	ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان، کاریگەریی لەسەر ڕەفتاری پۆشاکپۆشینت لەڕووی جۆری مۆدێل و دیزاین و هەڵبژاردنی ڕەنگەوە هەیە؟			
20	دەرکەوتنی کەسایەتیی و هونەرمەندان، لە گۆرانی و فیلم و ڕیکلامی تەلەفزیۆنیی کوردیدا بەپۆشاکێکی دیاریکراو،کاریگەریی لەسەر ڕەفتاری پۆشاکپۆشینت هەیە؟			
21	دەرکەوتنی پێشکەشکاری هەواڵ و بەرنامەکانی تەلەفزیۆن بە پۆشاکێکی دیاریکراوەوە، کاریگەریی			

	لەسەر ڕەفتاری پۆشاکپۆشینت هەیە؟			
22	ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان، کاریگەریی لەسەر گۆڕینی بۆچوونت هەیە بۆ کڕین و لەبەرکردنی پۆشاکێکی نوێی دیاریکراو و بەمۆدێلکردنی؟			
23	لەکاتی بۆنەو ئاهەنگەکاندا ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان کاریگەریی زیاتری لەسەرت هەیە بۆ کڕینی پۆشاك؟			
24	ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان، کاریگەریی لەسەر ڕەفتاری پۆشاکپۆشینت لە ڕووی کۆمەڵایەتییەوە هەیە؟			
25	ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان کاریگەریی لەسەر ڕەفتاری پۆشاکپۆشینت لەڕووی کلتوورییەوە هەیە؟			
26	ئەوکاتانەی دەکەویتە ژێر کاریگەریی پەیامەکانی ڕیکلامەوە و پیادەیان دەکەیت، هەست بە لەدەستدانی ویستی خۆت سەبارەت بە هەڵبژاردنی پۆشاکەکانت دەکەیت؟			
27	بینینی پۆشاکە ڕیکلامبۆکراوەکانی تەلەفزیۆنە کوردییەکان لەبەری کەسانی دەورووبەرتدا، یەکێکە لە پێوەرەکانت بۆ هەڵسەنگاندنی ئەو کەسانە؟			
28	بەکارهێنانی کچان و ژنان لە ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان، کاریگەریی زیاتری لەسەرت هەیە لە ڕووی دەروونیی و کۆمەڵایەتییەوە؟			
29	ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان، هەستی خۆ بەکەمزانینت تێدا دروستدەکات، لەکاتێکدا توانای کڕینی ئەو پۆشاکە ڕیکلام بۆکراوەت نییە؟			
30	ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان لەگەڵ کلتوورو بەهاکانی کۆمەڵگەی کوردیدا بەگونجاو دەزانیت؟			
31	نەبوونی ڕیکلامی تایبەت بە پۆشاکی کوردیی لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان، بووەتە هۆی بایەخنەدانت بەم پۆشاکە؟			
32	ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان و گەڕانت بەدوای ئەو پۆشاکانە لە بازاڕدا، کاریگەریی لەسەر کەمکردنەوەی خوێندنەوە و کۆششت هەیە لە زانکۆ؟			
33	ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان، دەبێتەهۆی زیادبوونی خەرجیەکانت؟			
34	ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان هاندەرت دەبێت بۆ کڕینی پۆشاکی خۆشگوزەرانیی (کمالی) و زیاد لە پێویست؟			
35	داشکاندنی نرخ لە ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان، هاندەرت دەبێت بۆ کڕینی ئەو پۆشاکە؟			
36	ڕیکلامی پۆشاك لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان، کاریگەریی دەبێت بۆ خەڵەتاندن (فریودان)ت لەبواری کڕین و بەکاربردنی پۆشاك؟			
37	گونجاوی پۆشاك لەگەڵ کلتووری کۆمەڵگەدا، کاریگەریی زیاتری دەبێت لەسەرت، لە ڕیکلامی پۆشاك			

				?لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان
38	هەرزانی نرخی پۆشاک، کاریگەریی زیاتری دەبێت لەسەرت لە ڕیکلامی پۆشاک لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان؟			
39	تێرکردنی ئارەزووەکانت،کاریگەریی زیاتری دەبێت لەسەرت لە ڕیکلامی پۆشاک لە تەلەفزیۆنە کوردییەکان؟			
40	گونجاویی پۆشاک لەگەڵ کاری ڕۆژانەتدا، کاریگەریی زیاتری دەبێت لەسەرت لە ڕیکلامی پۆشاک لە تەلەفزیۆنە کوردییەکانەوە؟			

پاشکۆی (3) ڕاستی ڕواڵەتی پێوەری فۆڕمی ڕاپرسیی

ژ	ناو و پلەی زانستیی پسپۆڕان	پسپۆڕیی	ژمارەی پرسیارە دروستەکان	ژمارەی پرسیارە ناردوستەکان	ڕێژەی سەدیی ڕاستێتیی
1	پ. د. محمد رؤوف سعید فتح الله	ئابووریی	38	1	97٪
2	پ. ی. د. صابر بكر مصطفى	سایکۆلۆجیای پەروەردەیی	39	0	100٪
3	پ. ی. د. هێمن مەجید حەسەن	تەلەفزیۆن	37	2	95٪
4	پ. ی. د. نجاة محمد فرج	کۆمەڵناسیی گشتیی	39	0	100٪
5	پ. ی. د. سلام نصرالدين محمد	ڕیکلامی بازرگانیی	36	3	92٪
6	پ. ی. د. پەیمان عبدالقادر مجيد	کۆمەڵناسیی	39	0	100٪
7	د. بەهادین أحمد محمد	ڕاگەیاندن	31	8	79٪
	کۆی گشتیی		331	20	94٪

بەپێی هاوکێشەی هۆڵستیی بۆ دەرهێنانی ڕاستی ڕواڵەتی فۆڕمی ڕاپرسیی:

ن (س)

ڕاستیی پێوەر = ________________________

س 1+ س2+ س9

(31) 7

ڕاستیی پێوەر = ________________________________

39 +39 +39 +39 +39 +39+ 39

217

ڕاستیی پێوەر = ____________

273

ڕاستیی پێوەر = 0,80

ن: ژمارەی شارەزا، یاخود پسپۆڕەکان.

س: ژمارەی پرسیارە پەسەندکراوەکان لەلایەن شارەزاکانەوە.

س 1: ژمارەی پرسیارەکانی شارەزای یەکەم.

س2: ژمارەی پرسیارەکانی شارەزای دووەم.

پاشکۆی (4)/ زانکۆی گەشەپێدانی مرۆیی

(www.uhd.edu.iq – 2017) [12] (najat.hassan@uhd.edu.iq : 2017)

زانکۆی گەشەپێدانی مرۆیی، زانکۆیەکی تایبەتی وەقفیی قازانج نەویستە، پرۆفیسۆر دکتۆر علی قەرەداغی[13] دایمەزراندووە، لەژێر سەرپەرشتیی وەزارەتی خوێندنی باڵاو توێژینەوەی زانستیی حکومەتی هەرێمی کوردستاندایە، کە بە بڕیاری ژمارە (3/19211) مۆڵەتی فەرمی داوەتێ و دانی بە بڕوانامەکانیدا ناوە، وەزارەتی خوێندنی باڵاو توێژینەوەی زانستیی حکومەتی عێراق بە بڕیاری ژمارە (5/9667) لە (2013/5/20) بەفەرمی دانی بەبڕوانامەکانیدا ناوە. ئەم زانکۆیە لە (16 /12/ 2008)دا دامەزراوە. لە ئێستادا زانکۆکە لە کۆلێجەکانی (یاسا و ڕامیاریی، کارگێڕیی و ئابووریی، زمان، زانست و تەکنەلۆجیا) پێکهاتووە، لە چوارچێوەی ئەم چوار کۆلێژەدا، (10) بەشی زانستی هەن.

پرۆفیسۆر (د.علی محی الدین قەرەداغی) سەرۆکی ئەنجوومەنی ئەمینداریێتیی زانکۆیە، (پ.د. مریوان احمد رشید) سەرۆکی زانکۆیە.

شێوازی وەرگرتنی خوێندکاران و تەواوکردنی خوێندن لەم زانکۆیە لەژێر سەرپەرشتیی و ڕێنماییەکانی وەزارەتی خوێندنی باڵاو توێژینەوەی زانستیی حکومەتی هەرێمی کوردستاندایە، کە بۆ خوێندن لە زانکۆو پەیمانگاکانی هەرێمی کوردستان دەرکراوە.

زانکۆ لە (2008/12/27) بەشێوەیەکی فەرمی کراوەتەوە، لە ساڵی خوێندنی (2008-2009) خوێندن تێیدا دەستپێکردووە، لەو ساڵەدا (379) خوێندکاری وەرگرتووە، تا ئێستاش نزیکەی (6500) خوێندکاری وەرگرتووە، بە پێنج خولی دەرچوون (2387) خوێندکار بڕوانامەیان لەم زانکۆیە وەرگرتووە.

زانکۆ لە دوو کەمپ پێکدێت، کەمپی یەکی زانکۆ لە قەزای قەرەداغە و کەمپی دوو لە بناری چیای گۆیژەیە لە شاری سلێمانی، کە زۆربەی بینا سەرەکییەکانی زانکۆکەو کۆلێج و بەشەکانی لەوێدایە، جگە لە کۆلێجی یاسا و ڕامیاریی، کە بیناکەی لە قەزای قەرەداغی سەر بە پارێزگای سلێمانییە، زانکۆ لە نزیکەی (80) هۆڵی وانە خوێندن پێکهاتووە، هەروەها کتێبخانەو کافتریاو بنکەی

---

[12]- ئیمەیڵی (نەجات حەسەن عبدالکریم قەرەداغی) بەڕێوەبەری ڕاگەیاندن و ڕووناکبیریی زانکۆی گەشەپێدانی مرۆیی.

[13]- د.علی محی الدین قەرەداغی لە ساڵی (1949)ز لە ناوچەی قەرەداغی سەر بە پارێزگای سلێمانی دایك بووە، کەسایەتییەکی گەورەی ئیسلامییە لە هەرێمی کوردستان، زانایەکی ئایینی ئیسلامە لە بواری ئابووری ئیسلامی و بانکی ئیسلامی، خاوەن ڕەگەزنامەی (قطر)ییەو سکرتێری گشتی یەکێتی جیهانی زانایانی ئیسلامە، دامەزرێنەری (رابیتەی ئیسلامی کوردییە) لە ساڵی (1988)ز. دەیان ڕێزلێنان و نازناوی زانستی پێبەخشراوە. (-2017) www.qaradaghi.com

تەندروستیی و دوو یاریگاو زیاتر لە (40) ژووی کارگێڕیی، جگە لەوە یەکەی خوێندکاران و یانەی خوێندکاران و کلینکیی ڕاوێژکاریی یاسایی هەیە. هەروەها خزمەتگوزاریی گواستنەوەو تەندروستیی و وەرزشی پێشکەش بە خوێندکاران دەکات.

زانکۆ لە بواری ئەکادیمیدا خاوەنی (سەنتەری گەشەپێدان بۆ توێژینەوەو ڕاهێنان، گۆڤاری زانکۆی گەشەپێدانی مرۆیی)یە، کە گۆڤارێکی وەرزییە لە بواری زانستیی و زانستە مرۆڤایەتییەکاندا بڵاودەکرێتەوە، هەروەها لە بواری ڕۆشنبیریی و ڕاگەیاندندا خاوەنی بەڕێوەبەرایەتی ڕاگەیاندن و ڕووناکبیرییە و (گۆڤاری گەشەپێدان بۆ هەمووان) دەردەکات، کە گۆڤارێکی ڕۆشنبیریی گشتیی وەرزییە. زانکۆی گەشەپێدانی مرۆیی، تا ئێستا (3) کۆنفرانسی نێودەوڵەتیی سازکردووە، لەگەڵ سازدانی چەندین کۆڕو سیمینارو وۆرك شۆپ لەبوارە جیاوازە زانستییەکاندا.

سەرچاوەی دارایی ئەم زانکۆیە، بریتییە لەو پارەیەی کە لە خوێندکاران وەردەگیرێت وەك کرێی خوێندنی ساڵانە، لەگەڵ داهاتە داراییەکانی زانکۆ لە چالاکییەکانیدا بەدەستیدەهێنێت.

ئەم زانکۆیە خزمەتگوزاریی خوێندنی بێبەرامبەر و داشکاندن لە کرێی خوێندنی بۆ سەدان خوێندکار دابینکردووە، کە لە چوارچێوەی خزمەتگوزاریی (سەرکەوتن، ئەنفال و جینۆساید، ڕەنجی شەهیدان، خوێندکارانی سوریی، شەهیدان و پێشمەرگە، قەرەداغی، کەمدەرامەتان) دانراوە، کە زیاتر لە (470) خوێندکار لەم خزمەتگوزارییە سودمەندبوون.

وەك سەرجەم زانکۆکانی دیکەی هەرێمی کوردستان زانکۆ کار دەکات بۆ گەشەپێدانی توانا هزرییەکانی گەنجان و گەشەپێدانی وڵات و داهێنان لە بوارە زانستییە جیاوازەکاندا، پێگەیاندنی گەنجان و خوێندکاران بەپێی پێوەرە نێودەوڵەتییەکانی خوێندن، لەسەر بنەمای ڕەوشتی بەرزو زانستییانە بۆ گەشەپێدانی نەتەوەو نیشتیمان، بە پشتبەستن بە بەها ئیسلامییەکان، لەپێناو دروستکردنی سەرکردەو پێشەوای لێهاتوو و کارامە، بەجۆرێك بتوانێت خزمەتکار و پێشەوایەکی سەرکەوتوو بێت.

زانکۆی گەشەپێدانی مرۆیی بۆ ساڵی خوێندنی (2104-2015) لەگەڵ هەریەك لە زانکۆی (ئەمریکیی لە سلێمانی، جیهان لە سلێمانی) لە پلەی یەکەمی ڕیزبەندی زانکۆ ئەهلییەکانی هەرێمی کوردستاندا بوون، هەروەها بۆ ساڵی خوێندنی (2015-2016) لە پلەی یەکەمی ڕیزبەندی زانکۆ ئەهلییەکانی هەرێمی کوردستاندا بووە.[14] (گەشەپێدان بۆ هەمووان، 2016: 1)

---

[14]- خوێنەر دەتوانێت سەردانی ئەم پێگە ئەلیکترۆنییە بکات (www.nur-krg.net ,2016) (www.nur-krg.net ,2015)

ملخص البحث

تتطرق دراستنا والتي بعُنوان (دور الاعلانات التلفزيون الكوردية على سلوك المستهلك (للملابس) - طلاب الجامعة التنمية البشرية- أنموذجاً) إلى أهداف عديدة: منها معرفة معدل تلك التأثيرات التي صنعتْها الإعلانات التلفزيون الكوردية على سلوك الطلاب بغرض معرفة مستوى الإعلان التلفزيوني، حيث يفسح الصدر ويملئ احتياجات ورغبات المتلقين.

تكمن أهمية هذه الدراسة إلى أنه بإمكان جميع الأطراف المعنية، أن يستفيدوا من تلكم النتائج والتوصيات، كي تمكنوا من تصحيح النقائص والشوائب التي طرأت على إعلان التلفزيون الكوردي، كما أنه مفيد لأولئك الذين أرادوا أن يفهموا ظروف الإعلان الكوردي في هذا المجال.

ولقد أجرينا هذه الدراسة، على ضوء مسؤولية العديد من الإعلانات التلفزيونية فضلاً عن تأثيرها على المتلقي، بغرض الحصول على إجابة ذلك السؤال الذي يطرح نفسه في التلفزيون الكردي. وهو إلى أي مدى تأثر الإعلانات على ملابس المستهلك ؟

أجريت هذه الدراسة على المنهج الوصفي/ المسحي الاجتماعي، الذي يعد أهم المناهج البحثية، التي تراعيها كليات العلوم الإنسانية و وسائل الإعلام في ذلك المجال، والتي تظهر غالبية المعلومات عن الدراسات التي أجريت حول هذا موضوع نفسِه. لا جرم أن مجتمع البحث هو طلاب الجامعات الأهلية بمحافظة السليمانية -السليمانية كمدينة كبيرة وعاصمة ثقافية لإقليم كردستان-، وعينة دراستنا هي طلاب جامعة التنمية البشرية، والتي تعد أقدم وأكبر جامعة أهلية في محافظة السليمانية من حيث عددُ الطلاب واتساعُها الجغرافي.

تطرقت الدراسة في النهاية إلى بعض نتائج مهمة، وإليكم منها:

1- إن الإعلانات التلفزيونية الكوردية لم تستطع أن تؤثر على طلاب الجامعة التنمية البشرية، والذين كانوا اعتمادهم الأكثر على تلك الإعلانات لاختيار وشراء ملابسهم.

2- إن تلكم الإعلانات التي أجريت عن الملابس في التلفاز الكوردي، لم تكن بمقدورها أن تأثر على طلاب الجامعة التنمية البشرية، حيث تنتشر الملابس كطراز (model) بين أظهرهم أنفسهم وتعلن لها.

3- لايمكن للإعلانات التلفزيونية الكوردية للملابس، أن تؤثر على السلوك الاجتماعي لطلاب الجامعة التنمية البشرية، حيث أصبح الترويج لتلك الملابس من قبل التلفزيون الكردي جزءاً من ثقافة الطلاب.

4- إن رخيص وبَخْس أسعار الملابس المعلن لها، لها تأثير كبير على طلاب الجامعة التنمية البشرية، مقارنة بمميزات تلك الملابس الأخرى المعلن لها، في حين أن اتّراع رغباتهم أقل تأثيراً على أنفسهم.

Key Words

Our research entitled (Kurdish television advertisement and its effect on consume behavior students of private universities of the governorate of SULAIMANI have been taking as example) the aim of this research is to understand the influences which Kurdish's television advertisement on consume behavior and discover the level of television advertisement for gratifying and filling needs and desires of the receivers in the field of consumer.

The importance of this research is that both television and interested parties will getting benefit in results and consignments for correcting Kurdish television in sufficiency, also it is beneficial for those who want to understand circumstance of Kurdish advertisement in this field.

We are carried out this research in terms of responsibility in consideration of multitude of advertisement of television in the purpose of getting the answer for the question of those advertisements which is in Kurdish television, to what extent they are influence on the costume of consumer?

Our research with the method of Descriptive survey which is most identifiable methods of scientific research in field of human science and media , and showing most need information on the research subject ,our community of research is students of private universities Governorate of SULAIMANI, SULAIMANI as big city and cultural capital of Kurdistan ,the example of our research is students of Human development university, and this is as an oldest and biggest private university in Governorate of SULAIMANI in terms of number of students and geographical width .

This research comes to some results, and most important ones are:

1-costume advertisement in Kurdish’s television cannot influence on the students of SULAIMANI Governorate private universities, who depend on those advertisements for choosing and buying their clothes

2-Costume advertisement in Kurdish television cannot make an effect on the students of SULAIMANI Governorate Private University which those they advertise such as a model spread among themselves.

3-Costume advertisement in Kurdish television has not influence on the social behavior of SULAIMANI Governorate private universities students, which is advertising to those clothes by kurdish televisions become a part of culture costume of the students.

4-Cheap of advertised cloth prices have more influence on the students of the private universities of SULAIMANI governorates in consideration of other specialties advertised clothes at the time gratifying their desire has less effect on themselves.

اقليم الكوردستان / ألعراق
وزارة التعليم العالي والبحث العلمي
جامعة السليمانية
كلية العلوم الانسانية
قسم الاعلام/ تلفزيون

دور الاعلانات التلفزيون الكوردية على السلوك المستهلك (للملابس)

طلاب جامعة التنمية البشرية أنموذجاً

رسالة من قبل الطالب

أحمد قادر على

مقدمَ الى مجلس كلية العلوم الانسانية في جامعة السليمانية هي جزء من متطلبات نيل شهادة ماجستير في العلم الاعلام / تلفزيون.

باشراف

الاستاذ المساعد دكتورة نەزاكەت حسين حمەسعيد

2717 ك **1438 هـ** **2017 م**

Kurdistan Region– Iraq
Ministry of Higher Education
and Scientific Research
University of Sulaimani
College of Humanities
Media Department - Television

The Role of Kurdish Television Advertising in Consumer Behavior (Attire)

Private university students in the Governorate of SULAIMANI our model.

By Student:
Ahmed Qadir Ali

A Thesis Submitted to the College of Humanities in University of Sulaimani, as part of a master's degree in media requirements – Television.

Supervised by:
As. P. D. Nazakat Hussein Hamasaeed

2717 K **1438 H** **2017 Ak**